Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Івано-Франківська обласна рада
Національна академія наук вищої освіти України
ГО «Агенти змін-ІФ»
Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування «Асоціація об'єднаних територіальних громад»
Академія економічних досліджень Молдови, Кишинів (Молдова)
Вінницький національний технічний університет (Україна)
Запорізький національний університет (Україна)
ЗВО «Університет трансформації майбутнього», м. Чернігів (Україна)
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)
Лодзький університет (Польща)
Луцький національний технічний університет (Україна)
Львівський торговельно-економічний університет (Україна)
Національна академія статистики, обліку та аудиту (Україна)
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Україна)
Національний університет «Києво-Могилянська академія» (Україна)
Національний університет «Київський авіаційний інститут» (Україна)
Одеський національний університет імені І.І. Мечнікова (Україна)
Інститут організації виробничих систем Політехніки Варшавської (Польща)
Поморський університет в Слупську (Польща)
Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Румунія)
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Україна)
Херсонський національний технічний університет (Україна)

«Сучасні виклики та тенденції розвитку фінансово-економічних систем»

Збірник
тез доповідей
І Міжнародної науково-практичної конференції
27-28 травня 2026 року

КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Івано-Франківськ

УДК 336:33:061.3
Су 89

Сучасні виклики та тенденції розвитку фінансово-економічних систем: збірник тез доповідей І Міжнародної науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 27-28 квітня 2026 року) / Карпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2026. 381 с.

Схвалено Вченою радою Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

(протокол № 10 від 11 червня 2026 р.)

Рецензенти:

Олена ПАРУБЕЦЬ – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування НУ «Чернігівська політехніка».

Таїсія БОНДАРУК – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національної академії статистики, обліку та аудиту.

У збірнику представлені тези доповідей учасників І Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та тенденції розвитку фінансово-економічних систем». Авторами висвітлено актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-економічних систем в умовах глобальних трансформацій, досліджено особливості формування податково-бюджетної політики, управління фінансами суб'єктів господарювання, розвитку банківського та небанківського фінансового сектору, функціонування фінансових ринків, інвестиційної діяльності, цифровізації економіки й фінансів, а також сучасні тенденції соціально-економічного розвитку на національному та міжнародному рівнях.

Для вчених, викладачів, докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, представників державних органів влади та місцевого самоврядування, представників бізнесу та інших зацікавлених осіб.

УДК 336:33:061.3
Су 89
©Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Валентина ЯКУБІВ – ***голова організаційного комітету,*** доктор економічних наук, професор, ректор Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Заступники голови організаційного комітету:

Лілія ТУРОВСЬКА – кандидат хімічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування, проректор з наукової роботи Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Омелян ЛЕВАНДІВСЬКИЙ – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Ліліана ГОРАЛЬ – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Роман ЩУР – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;;

Члени організаційного комітету:

Тарас ГНАТЮК – кандидат економічних наук, доцент, декан Економічного факультету Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Ewa MATUSKA – доктор філософії, професор, директор Інституту менеджменту Поморського університету в Слупську, Польща;

Wlodzimerz STRELCOW – доктор економічних наук, професор, заступник директора з науки Інституту менеджменту Поморського університету в Слупську, Польща;

Małgorzata JABŁOŃSKA – доктор філософії, доцент кафедри фінансів та бухгалтерського обліку малих та середніх підприємств Інституту фінансів, факультету економіки та соціології Лодзького університету, Польща;

Nadiia SHMYGOL – доктор економічних наук, професор, професор Інституту організації виробничих систем Політехніки Варшавської, Польща;

Cristina Gabriela COSMULESE – кандидат економічних наук, лектор, лектор кафедри бухгалтерського обліку, аудиту та фінансів, Сучавський університет імені Штефана чел Маре, Сучава, Румунія;

Svetlana MIHAILA – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, аудиту та економічного аналізу, Академія економічних досліджень Молдови, Кишинів, Молдова;

Віктор МЕЛЬНИК – доктор економічних наук, професор, перший проректор Національної академії статистики, обліку та аудиту;

Ірина ЛОМАЧИНСЬКА – доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Одеського національного університету імені І.І. Мечнікова;

Ірина ЄПІФАНОВА – доктор економічних наук, професор,

проректор з науки Вінницького національного технічного університету;

Максим ЖИТАР – доктор економічних наук, професор, декан факультету менеджменту, фінансів та маркетингу Національного університету «Київський авіаційний інститут»;

Ірина ЛУК'ЯНЕНКО – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Національного університету «Києво-Могилянська академія»;

Алла ЧЕРЕП – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Запорізького національного університету,

Максим ДУБИНА – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національного університету «Чернігівська політехніка»;

Лариса СІДЕЛЬНИКОВА – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Михайло КУЖЕЛЄВ – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів Національного університету «Києво-Могилянська академія»;

Наталія ПАВЛІХА – доктор економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, торгівлі та логістики Луцького національного технічного університету;

Олена АРЕФ'ЄВА – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки Національного університету «Київський авіаційний інститут»

Вікторія ПРОХОРОВА – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та бізнес-адміністрування Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

Тетяна МАЙОРОВА – доктор економічних наук, професор, професор кафедри корпоративних фінансів і контролінгу Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана;

Тетяна МЕДИНСЬКА – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу Львівського торговельно-економічного університету;

Артур ЖАВОРОНОК - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнесу, адміністрування та права, ЗВО «Університет трансформації майбутнього», м. Чернігів, Україна

Тетяна АРСЕНЮК – заступниця виконавчого директора Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація об'єднаних територіальних громад», координаторка платформи «Місцеві бюджети та фінанси»

Зоряна КРИХОВЕЦЬКА – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Михайло БІЛИЙ – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Ірина КОХАН – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Світлана КРОПЕЛЬНИЦЬКА – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, директорка Проєктно-освітнього центру «Агенти змін» ПНУ та ГО «Агенти змін-ІФ;

Оксана ЦЮПА – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Володимир МАЦЬКІВ – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Тетяна МИГОВИЧ – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, заст. декана економічного факультету;

Вероніка ДМИТРОВСЬКА – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Ольга ГРИГОРІВ – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, головний бухгалтер Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Іван ПЛЕЦЬ – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Тетяна СОЛОДЖУК – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, начальниця проєктного відділу Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Адреса організаційного комітету:
76018, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, кафедра фінансів,
e-mail: konf.kfin.pnu@gmail.com

ЗМІСТ

1. Публічні фінанси та фіскальна політика в умовах криз та відновлення	
Виклинець В. Л., Солоджук Т. В. ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТІВ	14
Власюк Н. І. ЧИННИКИ ТРАНСФОРМУВАННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	17
Возняк О. Б., Мединська Т. В. ПОДАТКОВІ АГЕНТИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН: ОБОВ'ЯЗКИ ТА ПРАВА В УМОВАХ ВІЙНИ	20
Галайчук С. П. ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДЕСТРУКТИВНІ ЧИННИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ	24
Голинський Ю. О. ФІСКАЛЬНА КОНСОЛІДАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЗМІЦНЕННЯ СТІЙКОСТІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ КРИЗИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ	26
Григорів О. О., Коваль І. В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	30
Дмитровська В. С. ПРИНЦИПИ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ	33
Ковернінська Ю. В. БОРГОВА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ	37
Кропельницький А. О. РЕФОРМА АРХІТЕКТУРИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	39
Кузів О. Я., Цюпа О. П. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В СУЧАСНИХ УМОВАХ	42
Моісєєва А. А., Мацьків В. В. СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	45
Петух А. О., Сідельникова Л. П. МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС ЯК ДРАЙВЕР ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	47
Плитус К. І., Цюпа О. П. ПУБЛІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	51
Подубинська В. А., Гораль Л. Т. СУЧАСНА ФІНАНСОВО-СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	55
Попадюк І. Я. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ КОМУНАЛЬНОГО СЕКТОРУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	59

Руденко В. В. РОЛЬ БЮДЖЕТНИХ ЦІЛЬОВИХ ФОНДІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	61
Сідельникова Л. П., Ахмад Н. ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ	64
Федорак О. О., Цюпа О. П. ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ВОЄННОГО ЧАСУ	68
Чуй І. Р., Лаба С. В. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР	73
Chubukov O. BUDGET TRANSPARENCY IN UKRAINE: RESTORATION DURING WARTIME	75
2. Корпоративні фінанси та антикризове управління в сучасних умовах	
Банєв Є. Ф. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОГО ЛІДЕРСТВА	78
Боцвін І. І. ПРОБЛЕМИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА МЕТОДИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	80
Дуднєва Ю. Е., Артем'єв О. О. ІНТЕГРАЦІЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА КОМПЛАЄНСУ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	84
Крулікевич В. М. СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ У СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	86
Лубковський С. А. ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЄСВ НА ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	89
Мигович Т. М., Хом'як З. В. МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	93
Островська О. А. ДОМІНАНТИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ КОМПАНІЯМИ В УМОВАХ ВІЙНИ	95
Петров І. О. АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	98
Пилипів Н. І., Ганич В. В. ІННОВАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	101
Подолякін С. М. АСПЕКТИ АДАПТИВНОГО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ У КРИЗОВИХ УМОВАХ	103
Сьомочкіна Т. І., Палагній Д. І. ВПЛИВ ОБОРОТНОСТІ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	106

Терлецький І. О. РОЛЬ КРЕАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИ	108
Шепеленко С. М. ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	110
Шило Ж. С. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДИВІДЕНДНОЇ ПОЛІТИКИ КОРПОРАЦІЇ	114
Щур Р.І., Керніцький О.І. ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ	117
3. Фінансово-економічна безпека та адаптація систем до глобальних викликів	
Борис С. Б., Мединська Т. В. ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У ЗМІЦНЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЛЬВІВСЬКОГО РЕГІОНУ	120
Вівчар О. І. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ БАЗИС ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОКУСІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	122
Глушак В. М., Гораль Л. Т. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ ТА МЕХАНІЗМУ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ	125
Гуріна О. В., Домбровська Л. В. ФІНАНСОВІ ЧИННИКИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ	128
Єпіфанова І. Ю., Шевчук Є. Г. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	131
М'ячин В.Г., Фоменко Н. Г. МОНІТОРИНГОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА	134
Поперечний І. В., Вівчар О. І. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ МЕДИЧНИХ УСТАНОВ: СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА	137
Раков А. С. АДАПТИВНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	140
Русанов А. С. ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ	143
Тітченко Х. С., Гораль Л. Т. ДРАЙВЕРИ ЦИКЛІЧНИХ КОЛИВАНЬ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	145
Уніга О. В. ІНКЛЮЗИВНІ ПІДХОДИ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В АРХІТЕКТОНІЦІ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН	147
Babets I. ANALYSIS OF UKRAINE'S FOREIGN DEBT IN THE CONTEXT OF FINANCIAL SECURITY DURING WAR	152

4. Банківська система та небанківський сектор в умовах цифрової трансформації	
Адамчук М. В., Мацьків В. В. УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	156
Баїк М. Я. ESG-КРИТЕРІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВ	158
Бездітко Ю. М., Воронцова А. О. ОЦІНКА РОЗВИТКУ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ	161
Білий М. М. ДИНАМІКА ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	165
Буй А. І., Криховецька З. М. МЕХАНІЗМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МСП В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	168
Ганчарик С.П., Гораль Л.Т. РЕГУЛЯТОРНІ ЗМІНИ ТА ДИНАМІКА СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ: ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА АДАПТАЦІЮ ДО НОВИХ ВИКЛИКІВ	172
Горщенко К. С., Криховецька З. М. ВПЛИВ РИЗИКІВ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЇХНЮ ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ	176
Касіян О. І., Гораль Л. Т. ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	180
Копилюк Н. Ю. ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ І ПОСЛУГ	184
Копилюк О. І., Фостяк І. В. МОДЕРНІЗАЦІЙНІ ВЕКТОРИ У РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ	186
Криховецька З. М., Лі В. А. ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ І ДЕРИВАТИВНИХ КОНТРАКТІВ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	189
Кулакова О. Ю., Гораль Л. Т. ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	193
Куликівська Є. О., Діденко Л. В. ФІНАНСОВІ ІНКЛЮЗІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	195
Левандівський О. Т. КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	197
Лотоцька Л.Ю., Мацьків В. В. УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	201
Ясецька М. Б., Білий М. М. БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В АГРАРНІЙ СФЕРІ: СУЧАСНІ МОДЕЛІ ТА РИЗИКИ	203

5. Фінансові ринки та глобальні виклики	
Діденко Л. В., Демінська Д. В. ESG-ІНВЕСТУВАННЯ ЯК НОВИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ СВІТОВИХ РИНКІВ	205
Івасів І. Б. ФІНАНСОВІ ТРЕНДИ ОБОРОННОЇ ІНДУСТРІЇ: ЕКСПАНСІЯ ГЛОБАЛЬНОГО ІНСТИТУЦІЙНОГО КАПІТАЛУ	208
Кохан І.В., Копчук А. Ю. СТРАТЕГІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ РИНКУ КАПІТАЛУ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ	211
Полюхович С. С., Турова Л. Л. РИНОК СТАЛОГО ФІНАНСУВАННЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ	214
Посаднєва О. М., Мхеян М. А. МАКРОЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ФОНДОВОГО РИНКУ	217
6. Цифрові фінанси, фінтех-інновації та кібербезпека фінансової сфери	
Єпіфанова І. Ю., Нечипоренко Т. Д. ЦИФРОВІ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ: ДРАЙВЕР ІННОВАЦІЙ ТА ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	220
Жаворонок А. В. OPEN BANKING: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ КОНКУРЕНЦІЇ І ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	224
Канцер М. О., Мацьків В. В. БЛОКЧЕЙН ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	228
Кішка І. О., Мохненко А. С. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ІТ-ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ФІНТЕХ-ІННОВАЦІЙ	231
Кльоба В. В. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	234
Ковбаса В. А. РИЗИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	237
Котюк М. П., Мацьків В. В. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЗДРІБНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ	240
Кохан І. В., Деркач Я. Ю. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ТА ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	242
Кужелєв М. О. ФІНТЕХ ЯК ДРАЙВЕР ІННОВАЦІЙНОЇ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН	245
Найда О. А., Максимів Ю. В. РОЛЬ НКЦПФР ЯК ОСНОВНОГО РЕГУЛЯТОРА РИНКУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ У КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІЙНОГО ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ	248
Ніколаєва А. М. ТОКЕНІЗАЦІЯ АКТИВІВ ЯК НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ	251
Третяк А., Солоджук Т. В. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ	253

ТЕХНОЛОГІЙ (REGTECH) У ПРОЦЕСИ КОМПЛАЄНС-МОНІТОРИНГУ БАНКУ	
Фісуненко Н. О. ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У СИСТЕМІ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	257
7. Міжнародні фінансові відносини у розвитку національних економік	
Іщук Л. І., Будь Т. В. ЕВОЛЮЦІЯ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ ФРАНЦІЇ: ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ ТА ІНТЕГРАЦІЯ В ЄС	261
Іщук Л. І., Огоновська І. Л. АНАЛІЗ ПРИЧИН ТА МЕХАНІЗМІВ ПОШИРЕННЯ ВЕЛИКОЇ ДЕПРЕСІЇ 1929-1939 РР. У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	264
Шуплат О. М. ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНУ: СТРАТЕГІЇ, ДИНАМІКА ТА РИЗИКИ ЗАЛУЧЕННЯ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	267
Kogut A. I., Kropelnytska S. O. STARTUP ECOSYSTEMS IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S INTEGRATION INTO THE EU AND UK MARKETS: FINANCIAL SUPPORT AND GROWTH OPPORTUNITIES	273
Jabłońska *M.* NATIONAL ENGAGEMENT IN HORIZON EUROPE: A COMPARATIVE STUDY OF PARTICIPATION TRENDS	275
8. Фінансовий контроль та аудит в умовах міжнародної інтеграції	
Волкова О. В., Мезетков М. О. АНТИКОРУПЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ УКРАЇНСЬКИХ МИТНИЦЬ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ	280
Долюк А. В. ЗДІЙСНЕННЯ АУДИТУ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	284
Лещій Л. А. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ: ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ESG-ЗВІТНОСТІ	286
Яценко В. Ф. SAF-T UA В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОСИСТЕМИ ОБЛІКУ, РОЗВИТКУ Е-АУДИТУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ	288
9. Управління інвестиціями та ризиками фінансово-економічних систем	
Дудник М. Р., Діденко Л. В. ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ: СТРУКТУРА ПЛАНОВИХ ВИТРАТ	293
Кондрат І. Ю., Озарків І. С. СПОСОБИ СТИМУЛЮВАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	297
Майорова Т. В. ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	302

Рогов Г. К. СТРАТЕГІЧНІ ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	305
10. Зелена економіка та фінансові механізми підтримки кліматичної адаптації в умовах сталого розвитку	
Богославець-Дроздюк Т. І., Багровецька І. В. ЗЕЛЕНІ ФІНАНСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	308
Гонак І. М., Процишин В. В. ЙМОВІРНИЙ ВПЛИВ ВІЙНИ У ПЕРСЬКІЙ ЗАТОЦІ ВЕСНОЮ 2026 РОКУ НА РИНКИ КРИПТОВАЛЮТ ТА ОБ'ЄКТІВ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ	311
Горбач В. В. ЕКОЛОГІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ МІСТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬК ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА	314
Джеджула В. В., Шевчук Д. Г. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ	316
Кафка С. М. LCA-ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНОГО СЛІДУ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ	319
Кльок Є. О. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОГО РОЗВИТКУ	323
Корнелюк О. А. КЛІМАТИЧНЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК ЧИННИК ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	326
Костюшко А. О. ТЕНДЕНЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ESG-РИЗИКІВ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ	330
Мельничук М. В. DATA-DRIVEN ПІДХОДИ ДО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПОДОЛАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ	333
Павліха Н. В. РЕЗИЛЬЄНТНІ СТАЛІ SMART-ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: ІНКЛЮЗИВНА ІТ-ІНДУСТРІЯ ЯК ОСНОВА ЦИФРОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	337
Патицька Х. О., Мельник В. А. ВУГІЛЬНІ ГРОМАДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СПРАВЕДЛИВОГО ПЕРЕХОДУ	340
Погріщук Г. Б. ДЕРЖАВНИЙ ФОНД ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ	343
Сафонік Н. П. ЗЕЛЕНЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	347
Циганова Н. В., Суляєв В. В. ВПЛИВ ЗЕЛЕНИХ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ НА ПРИБУТКОВІСТЬ І РИЗИК БАНКІВ: ГЛОБАЛЬНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	349

11. Інновації у фінансово-економічному управлінні	
Кіт С. Ф., Морицан М. О., Кропельницька С. О. СТРАТЕГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ У СИСТЕМІ ПІДТРИМКИ КЛАСТЕРНОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	353
Кльоба Р. Л. СТРУКТУРНА МОДЕРНІЗАЦІЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ: ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ	356
Кравець І. О., Мохненко А. С. ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ РЕГІОНАЛЬНОГО МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	359
Пилипенко П. В. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	362
Протопопова Н. А., Фоменко Н. Г. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ТА ІННОВАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	365
Савків У. С., Монюк Б. Р., Морицан М. О. ОЦІНКА РІВНЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В СЕКТОРАХ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	368
Фісуненко Н. О., Маргарян М. Л. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ	372
Щур Р.І., Урбанович М.М. СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ	375
Dziuba R. FINANCING FOR RESEARCH AND DEVELOPMENT IN SELECTED EU COUNTRIES AND ENHANCING ECONOMIC COMPETITIVENESS	377

1. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ ТА ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ КРИЗ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

УДК 336.1:378

Виклинець В. Л.
здобувач ОР бакалавр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Солоджук Т. В.
к. е. н., доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТІВ

Сучасний вектор модернізації вищої освіти України в умовах посилення академічної та фінансової автономії актуалізує пошук нових парадигм забезпечення життєздатності університетів. Процес розширення джерел надходження грошових ресурсів та їх раціонального розподілу безпосередньо корелює з поняттям фінансової спроможності, яка виступає інтегральною характеристикою потенціалу закладу вищої освіти.

Становлення фінансової спроможності як окремої категорії вітчизняної науки про державні фінанси пов’язане з працями С. Кондратюка та Н. Осадчук. З їх точки зору, «фінансова спроможність досить складна специфічна категорія, що відображає на певний момент стан фінансових ресурсів у регіоні, кругообіг капіталу і ресурсну здатність регіону до висхідного економічного розвитку» [1].

З моменту закладення цих теоретичних основ і надалі дефініції фінансової спроможності у вітчизняній науці не виходять за межі контексту трансформації системи управління публічними ресурсами з початком реформи децентралізації.

Саме в цьому аспекті виникає актуальна необхідність теоретичного переосмислення категорії фінансової спроможності стосовно інших економічних одиниць, зокрема у сфери вищої освіти, оскільки університети сьогодні функціонують як складні самостійні економічні системи. Розуміння фінансової спроможності ЗВО має базуватися на його здатності генерувати багатоканальні грошові потоки, збалансовувати витрати та формувати капітал для майбутнього розвитку в умовах поступового скорочення прямого державного фінансування.

Теоретичний базис дослідження сутності фінансової спроможності закладу вищої освіти спирається на комплексне розуміння фінансового забезпечення, фінансової автономії та фінансового потенціалу установи

(рис. 1). У науковому дискурсі фінансове забезпечення розглядається як інструмент формування та використання грошових фондів для покриття поточних операційних витрат, тоді як фінансовий потенціал характеризує приховані та явні резерви економічного зростання. Своєю чергою фінансова автономія виступає правовим та інституційним фундаментом, який визначає ступінь свободи університету у процесах самостійного розпорядження цими ресурсами.

Рис. 1. Складові елементи фінансової спроможності [2]

Механізм формування фінансових ресурсів сучасного закладу вищої освіти державної форми власності базується на принципах диверсифікації, де ключове місце посідає чітке розмежування надходжень загального та спеціального фондів. Фінансування за рахунок бюджетних асигнувань, яке формує основу загального фонду, хоч і залишається базовим джерелом покриття видатків на оплату праці та комунальні послуги, проте не забезпечує достатнього фінансової свободи для розвитку науково-технічної бази.

Головним індикатором фінансової спроможності стає обсяг та структура спеціального фонду, який наповнюється за рахунок надання платних освітніх послуг, реалізації науково-дослідних робіт, господарської діяльності відокремлених підрозділів, а також надходжень у вигляді благодійних внесків, грантів та цільових трансфертів [3].

Методологічні підходи до оцінки фінансової спроможності закладів вищої освіти потребують специфікації з урахуванням некомерційного статусу університетів та особливих умов їхнього функціонування. Традиційні коефіцієнти фінансового аналізу підприємницьких структур не здатні повною мірою відобразити реальний стан бюджетної установи, що зумовлює необхідність застосування адаптованої системи відносних показників.

У таблиці 1 представлено сформовану нами методику оцінки інституційного потенціалу ЗВО, що базується на аналізі складових елементів фінансової спроможності з урахуванням особливостей функціонування університету як бюджетної установи.

Таблиця 1

Методика оцінки фінансової спроможності університетів

Коефіцієнт	Формула розрахунку
Фінансове забезпечення	
Коефіцієнт достатності власних надходжень	$\frac{\text{Власні надходження}}{\text{Видатки спеціального фонду}}$
Коефіцієнт достатності загального фонду	$\frac{\text{Надходження загального фонду}}{\text{Видатки загального фонду}}$
Коефіцієнт співвідношення бюджетних асигнувань і спеціального фонду	$\frac{\text{Надходження загального фонду}}{\text{Власні надходження}}$
Коефіцієнт фінансової стабільності	$\frac{\text{Власні надходження}}{\text{Надходження загального фонду}}$
Коефіцієнт достатності фінансування розвитку	$\frac{\text{Капітальні видатки}}{\text{Видатки спеціального фонду}}$
Фінансова автономія	
Коефіцієнт фінансової автономії	$\frac{\text{Власні надходження}}{\text{Загальні надходження}}$
Коефіцієнт фінансової залежності	$\frac{\text{Бюджетні асигнування}}{\text{Загальні надходження}}$
Коефіцієнт диверсифікації власних надходжень	$\frac{\text{Власні надходження, відмінні від плати за навчання}}{\text{Власні надходження}}$
Фінансовий потенціал	
Коефіцієнт мобілізації альтернативних ресурсів	$\frac{\text{Надходження від грантів та інвестицій}}{\text{Загальні надходження}}$
Коефіцієнт інвестиційної місткості розвитку	$\frac{\text{Капітальні видатки}}{\text{Загальні видатки}}$
Коефіцієнт результативності проєктного менеджменту	$\frac{\text{К – сть виграних грантових заявок}}{\text{К – сть поданих грантових заявок}}$

Примітка: складено на основі [2]

Підсумовуючи теоретико-методологічні засади дослідження, можна стверджувати, що фінансова спроможність є динамічною економічною категорією, яка безпосередньо визначає межі операційної та стратегічної свободи закладу вищої освіти. Ефективне управління багатоканальними грошовими потоками, раціональне співвідношення фондів та капіталізація спеціального фонду створюють умови для фінансової стійкості університетів, забезпечуючи високу якість освітнього процесу та довгострокову розвиток в умовах сучасних фінансових викликів.

Список використаних джерел:

1. Кондратюк С. Я., Осадчук Н. В. Фінансова спроможність як категорія публічних фінансів: сутність та складові. *Вчені записки Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана: зб. наук. пр.* 2008. Вип.10. С.133–138. URL:

https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a65ddc4c-219e-4831-9c45-6846d1cd6465/content
2. Люта, О., Пігул, Н., Кубах, Т. Фінансова спроможність місцевого бюджету як основа сталого функціонування території. *Економічний літопис-XXI*. 2015. Вип. 1-2(1). С. 78–81. URL: https://ea21journal.world/wp-content/uploads/2022/04/ea-V147-19.pdf
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20260101#Text

УДК 339.543

Власюк Н. І.
к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів,
економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу,
Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів,
Україна

ЧИННИКИ ТРАНСФОРМУВАННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Митна політика є важливим інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення економічної безпеки та наповнення державного бюджету. В сучасних умовах вона зазнає суттєвих трансформацій під впливом глобальних кризових явищ, воєнних дій та процесів інтегрування у світову економіку. Ефективна реалізація митної політики має ключове значення для забезпечення економічної стабільності держави, розвитку зовнішньоторговельних відносин та зміцнення національної безпеки. В умовах воєнного стану виникають нові виклики та ризики, що потребують оперативного реагування та адаптації митних процедур до поточних умов.

З одного боку, актуалізується необхідність спрощення та прискорення митного оформлення критичного імпорту, гуманітарної допомоги та товарів військового призначення. З іншого боку, посилюються заходи митного контролю та безпеки, спрямовані на запобігання контрабанді, незаконному переміщенню товарів і потенційним диверсійним загрозам.

Одним із ключових викликів є необхідність забезпечення балансу між фіскальною функцією митної політики та створенням сприятливих умов для міжнародної торгівлі. З одного боку, держава зацікавлена у максимальному наповненні бюджету за рахунок митних платежів, з іншого – надмірний фіскальний тиск може стримувати зовнішньоекономічну активність (табл. 1).

За проведеними розрахунками бачимо, що загальна сума митних платежів до Державного бюджету України за 2022-2025 рр. зросла у 2,4 рази (з 320,9 млрд грн у 2022 р. до 759,5 млрд грн у 2025 р.). У тому числі акцизний податок з ввезених на територію України товарів протягом

аналізованого періоду зріс у 3,8 рази, сума надходжень від податку на додану вартість з імпортних товарів – у 2,1 рази, а податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції – теж у 2,1 рази.

Таблиця 1

Динаміка митних платежів у Державний бюджет України за 2022-2025 рр.*

Доходи	Сума, млрд грн				2025/2022
	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	
Акцизний податок з ввезених на територію України товарів	41,6	74,8	105,2	161,2	у 3,8 р.
Податок на додану вартість з імпортних товарів	253,1	366,2	466,1	542,4	у 2,1 р.
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	26,2	40,6	48,3	55,9	у 2,1 р.
Разом митних платежів	320,9	481,6	619,6	759,5	у 2,4 р.

*Примітка. Табл. 1 складена на основі [1]

Зростання надходжень до Державного бюджету від митних платежів у 2022–2025 рр. пояснюється сукупною дією кількох взаємопов’язаних факторів. Передусім, в умовах війни суттєво зріс імпорт, особливо критично важливих товарів, таких як паливо, енергетичне обладнання, техніка, транспортні засоби та продукція оборонного призначення. Оскільки саме імпорт є основною базою для нарахування митних платежів (зокрема ПДВ, мита та акцизу), збільшення його обсягів безпосередньо сприяло зростанню бюджетних надходжень.

Важливу роль відіграла і девальвація національної валюти, яка призвела до подорожчання імпортованих товарів у гривневому еквіваленті. Це автоматично збільшило митну вартість продукції, а відповідно і суму податкових платежів, що сплачуються при її ввезенні. Паралельно спостерігалося зростання цін на світових ринках, особливо на енергоносії, що додатково посилило цей ефект.

Поступове відновлення економічної активності та адаптація бізнесу до умов війни також сприяли активізації зовнішньоекономічної діяльності. Великі підприємства наростили обсяги імпортних операцій, при цьому відбулася певна концентрація ринку, коли значна частка митних платежів почала формуватися обмеженим колом великих імпортерів. Це, у свою чергу, підвищило ефективність адміністрування та збору платежів.

Не менш важливим чинником стало відновлення та переорієнтація логістичних маршрутів, зокрема на країни Європейського Союзу, що дозволило стабілізувати обсяги зовнішньої торгівлі після початкового шоку 2022 року. Водночас впровадження цифрових рішень у митній сфері,

спрощення процедур та посилення контролю сприяли зменшенню тіньових схем і підвищенню рівня сплати митних платежів.

Хоча держава запроваджувала окремі пільги для ввезення критично важливих товарів, загальне зростання обсягів імпорту та підвищення його вартості забезпечили позитивну динаміку надходжень до бюджету. Таким чином, навіть в умовах воєнного стану митні платежі залишилися важливим джерелом доходів держави, а їх зростання стало результатом як об'єктивних економічних процесів, так і вдосконалення митного адміністрування.

Зростання митних надходжень тісно пов'язане з динамікою експортно-імпортних операцій. Збільшення обсягів експорту вказує на успішне проникнення продукції країни на зовнішні ринки, що сприяє її конкурентоспроможності та розвитку експортного сектору. Кожна збільшена експортна угода створює можливість для збільшення митних надхо-джень через оплату мит, податків та інших обов'язкових платежів. З іншого боку, зростання імпорту свідчить про збільшення споживчого попиту внутрішнього ринку на іноземні товари та послуги [2].

Окремим викликом є боротьба з контрабандою та митними правопорушеннями, які посилюються в умовах нестабільності. Це потребує підвищення ефективності контролю, впровадження сучасних технологій моніторингу та посилення міжнародної співпраці. Так, у 2025 році митними органами було виявлено понад 9,5 тис. порушень митних правил на загальну суму 11,1 млрд грн, при цьому у близько 3,5 тис. випадків товари були вилучені, їх вартість перевищила 1 млрд грн. За січень–квітень 2025 року зафіксовано 3 288 порушень на суму майже 2,9 млрд грн, що свідчить про стабільно високий рівень митних правопорушень. У 2024 році також спостерігалося зростання масштабів виявлених порушень: лише за 9 місяців митниця зафіксувала 7 259 випадків на суму близько 17 млрд грн, що у 2,5 раза більше, ніж у відповідному періоді 2023 року [3].

Окремо варто відзначити боротьбу з тютюновою контрабандою. У 2024 році митними органами було вилучено понад 7 млн сигарет загальною вартістю 20,2 млн грн. Водночас у 2025 році частка контрабандної тютюнової продукції скоротилася до приблизно 1,4 %, що свідчить про підвищення ефективності контролю. Щодо інших видів контрабанди, зокрема наркотичних засобів, у 2024 році було зафіксовано 1 140 випадків, що на 40 % більше, ніж у 2023 році [3].

Важливого значення набуває також гармонізація митного законодавства з нормами Європейського Союзу в контексті євроінтеграційних процесів України. Це передбачає наближення стандартів, процедур та цифрових систем управління митницею до європейських практик.

Загалом митна політика України з 2022 року була переорієнтована на забезпечення національної безпеки, підтримку економічної стабільності й створення максимально сприятливих умов для імпорту критично важливих товарів.

Основними напрямами трансформування митної політики України в умовах воєнного стану стали такі:

- спрощення митних процедур для імпорту гуманітарної допомоги, озброєння, військової техніки, енергоресурсів та інших товарів критичного значення. Це забезпечило оперативне постачання необхідних ресурсів в умовах війни;
- обмеження експорту стратегічних товарів з метою гарантування внутрішньої продовольчої та економічної безпеки держави;
- посилення міжнародної співпраці з митними органами країн Європейського Союзу та Великої Британії, що сприяло протидії уникнення санкцій та боротьбі з контрабандою, зокрема з боку російської федерації.

Незважаючи на складні умови воєнного стану, митна служба України продемонструвала гнучкість та здатність до швидкої адаптації. Водночас триваючі бойові дії створюють суттєві перешкоди для ефективного функціонування митної системи.

Таким чином, сучасні виклики митної політики держави пов’язані з необхідністю одночасного забезпечення економічної безпеки, адаптації до кризових умов, підвищення ефективності контролю та інтеграції у світовий економічний простір.

Список використаних джерел:

1. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/
2. Тімошенко Н. М., Дідик О. О., Смоляр Л. В. Митна політика України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство.* 2024. № 61. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-56
3. Державна митна служба України. Офіційний сайт. URL: https://customs.gov.ua

УДК 336.225

Возняк О. Б.
здобувач ОР бакалавр,

Науковий керівник: д.е.н., проф. **Мединська Т. В.**
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів, Україна

ПОДАТКОВІ АГЕНТИ ЯК СУБ’ЄКТИ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН: ОБОВ’ЯЗКИ ТА ПРАВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Податкові відносини в Україні мають складну суб’єктну структуру, у якій платник податку не завжди самостійно виконує всі елементи податкового обов’язку. Значна частина адміністрування податку на доходи

фізичних осіб і військового збору фактично здійснюється через податкових агентів – осіб, які не є кінцевими носіями податкового тягаря, однак законом залучаються до обчислення, утримання та перерахування податку до бюджету. Така модель дає змогу державі забезпечити регулярність надходжень, зменшити ризики ухилення й одночасно знизити адміністративне навантаження на фізичних осіб, які отримують доходи від роботодавців або інших виплатних суб'єктів. Конституційна основа цього механізму пов'язана з обов'язком кожного сплачувати податки і збори в порядку та розмірах, установлених законом [3].

Особливої актуальності цей механізм набуває в умовах війни, коли законодавство суттєво змінює обов'язки та права податкових агентів, запроваджуючи пільги та послаблення щодо відповідальності задля збереження стабільності бюджетних надходжень та життєздатності бізнесу.

Правова природа податкового агента розкривається насамперед через Податковий кодекс України. У підпункті 14.1.180 ст. 14 Податкового Кодексу України (далі – ПКУ) податковий агент щодо податку на доходи фізичних осіб визначається як юридична особа, самозайнята особа, представництво нерезидента та інші визначені законом суб'єкти, які зобов'язані нараховувати, утримувати й сплачувати податок до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи [4]. Ст. 18 ПКУ фіксує загальні ознаки податкового агента: він діє не як добровільний посередник, а як учасник податкових правовідносин, на якого прямо покладено публічно-правову функцію з виконання частини податкового обов'язку іншої особи [4].

У науковій літературі податковий агент обґрунтовано розглядається як окремий функціональний суб'єкт податкових правовідносин, оскільки його правовий статус не збігається повністю ні зі статусом платника податку, ні зі статусом контролюючого органу. Дослідники С. Греца та Я. Греца підкреслюють, що належне виконання податкового обов'язку залежить не лише від платника, а й від інших суб'єктів, які законом залучені до нарахування, декларування або сплати податкових платежів [1, с. 55-57]. У цій логіці податковий агент є проміжною, але не другорядною ланкою: він забезпечує рух податкового платежу від джерела виплати доходу до бюджету, а тому його дії мають безпосереднє фіскальне значення.

Основні обов'язки податкового агента можна згрупувати за змістом виконуваної функції. До розрахунково-платіжного блоку належать нарахування доходу, визначення бази оподаткування, утримання податку за рахунок платника та перерахування відповідних сум до бюджету. До обліково-звітного блоку належать ведення податкового обліку, відображення сум доходів і утриманих податків у звітності, подання податкового розрахунку до контролюючого органу. До інформаційно-доказового блоку належать збереження документів, підтвердження правильності нарахувань, надання інформації контролюючому органу в

межах закону та забезпечення можливості перевірки правильності виконання податкового обов'язку [4].

Особливої ваги набуває пункт 176.2 ст. 176 ПКУ, який покладає на податкових агентів обов'язок своєчасно та повністю нараховувати, утримувати і сплачувати податок з доходу, що виплачується на користь платника, а також подавати податковий розрахунок сум доходу, нарахованого або сплаченого фізичним особам і сум утриманого з них податку [4]. У редакційних змінах 2024-2025 рр. уточнювалися строки та порядок подання такої звітності для окремих категорій податкових агентів, що свідчить про посилення значення електронного адміністрування й поточного контролю за доходами фізосіб.

Разом з обов'язками податковий агент має права, оскільки ст. 18 ПКУ прирівнює його до платника податку в частині прав та обов'язків [4], а це означає, що податковий агент може користуватися правом на отримання безоплатної інформації від контролюючих органів, звернення за індивідуальною податковою консультацією, подання пояснень і документів, оскарження рішень контролюючих органів, участь у перевірках у передбачених законом межах, збереження податкової та комерційної інформації від неправомірного розголошення. Таке поєднання прав і обов'язків є необхідним, адже суб'єкт, на якого покладено ризик фінансової відповідальності, повинен мати процесуальні засоби захисту своєї позиції.

Цифровізація податкових відносин змінює практичний зміст статусу податкового агента, зокрема С. Єсімов, аналізуючи податкові правовідносини в умовах цифровізації, пов'язує розвиток інформаційно-комунікаційних технологій із трансформацією взаємодії між платниками, податковими органами та іншими учасниками податкового адміністрування [2]. Для податкового агента це означає перехід від паперової моделі підтвердження виконаних дій до електронного документообігу, подання звітності через електронні сервіси, оперативного виправлення помилок і збереження цифрових доказів правильності нарахувань. Водночас технічна зручність не усуває юридичної відповідальності, а лише робить порушення швидше виявлюваними.

Відповідальність податкового агента становить окремий елемент його правового статусу. Ненарахування, неутримання або неперерахування податку до бюджету не може розглядатися як суто бухгалтерська неточність, оскільки в таких випадках порушується публічний інтерес у своєчасному формуванні бюджетних ресурсів. С. Терепа звертає увагу, що фінансова відповідальність у податковій сфері має публічно-правову природу й застосовується як засіб забезпечення належного виконання податкового законодавства [5]. Тому податковий агент відповідає не за «чужий» податок у приватно-правовому сенсі, а за власне невиконання законодавчо покладеного обов'язку з адміністрування податкового платежу.

Зміст правового статусу податкового агента доцільно узагальнити через три взаємопов'язані характеристики: він є суб'єктом забезпечення податкового обов'язку платника; він виконує фіскальну функцію від імені держави, хоча не входить до системи контролюючих органів; він має власний комплекс прав, обов'язків і юридичної відповідальності, а це відрізняє податкового агента від звичайного платника податку та пояснює, чому його статус не можна зводити лише до технічного утримання сум із доходу.

Податкова політика в умовах війни безпосередньо впливає на формування доходів місцевих бюджетів через трансформацію прав та обов'язків податкових агентів, які забезпечують стабільність фінансових надходжень до місцевих громад у воєнний період [6].

Отже, податкові агенти є самостійними функціональними учасниками податкових відносин, через яких держава забезпечує регулярне й контрольоване виконання частини податкового обов'язку фізичних осіб. Їхні обов'язки охоплюють розрахунок, утримання, перерахування, облік і звітність, а права забезпечують можливість правомірного захисту у відносинах із контролюючими органами. Подальше вдосконалення правового регулювання статусу податкових агентів має бути спрямоване на узгодження фіскальної ефективності, цифрової зручності та процесуальних гарантій суб'єктів, які виконують податково-посередницьку функцію.

Список використаних джерел:

1. Греца С. М., Греца Я. В. Суб'єкти виконання конституційного обов'язку сплачувати податки і збори. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 89-96. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/316876 (дата звернення: 11.05.2026).
2. Єсімов С. С. Особливості та зміст податкових правовідносин в умовах цифровізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 2, № 81. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/301313 (дата звернення: 11.05.2026).
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр (дата звернення: 11.05.2026).
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17 (дата звернення: 11.05.2026).
5. Терепа С. В. Правові підстави відповідальності за порушення податкового законодавства. Ірпінський юридичний часопис. 2024. № 1(14). С. 80-88. URL: https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/203 (дата звернення: 11.05.2026).
6. Дуб А. Р., Мединська Т. В. Податкова політика в умовах війни та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів. *Проблеми економіки*. 2022. № 4. С. 214-221.

УДК 336.14

Галайчук С.П.
викладач фінансів ВСП Надвірнянський фаховий коледж НТУ,
м. Надіврна,
Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДЕСТРУКТИВНІ ЧИННИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ

Військова агресія проти України спричинила глибоку дестабілізацію вітчизняного фінансового сектору. Деструктивний вплив воєнних дій виявився у суттєвому скороченні обсягів ВВП, зростанні бюджетного дефіциту та падінні рівня платоспроможності суб'єктів господарювання і населення. Протягом 2022–2025 років макроекономічна ситуація характеризувалася високими темпами інфляції, девальваційним тиском на національну валюту та відтоком прямих іноземних інвестицій. Безпрецедентні шоки воєнного стану зумовили необхідність оперативного застосування антикризового інструментарію задля підтримання ліквідності фінансових інституцій та забезпечення загальної макрофінансової стабільності. Мінімізація зафіксованих ризиків та руйнівних наслідків для інфраструктури вимагає розробки адаптивних стратегій управління, комплексного реформування сектору державних фінансів і консолідації міжнародної фінансової підтримки.

Ескалація воєнних дій зумовила суттєві економічні збитки, що актуалізувало потребу в переформатуванні макроекономічного регулювання, монетарної політики та системи управління державними фінансами. Внаслідок деструкції промислового потенціалу, скорочення експортних можливостей, нарощення суверенного боргу та масштабних міграційних процесів у 2022 році зафіксовано безпрецедентне скорочення ВВП (понад 30%), посилення інфляційного тиску, а також суттєве згортання інвестиційної діяльності.

Попри глибокі кризові явища, вітчизняний банківський сектор зберіг інституційну стійкість внаслідок оперативних регуляторних заходів Національного банку України. Водночас суттєвою загрозою для макрофінансової стабільності залишається зростання частки непрацюючих кредитів (NPL) до рівня 38%. Дефіцит державного бюджету, що сягнув 25% від обсягу ВВП, зумовив критичну залежність системи публічних фінансів від зовнішнього фінансування та залучення міжнародної фінансової допомоги для покриття захищених статей видатків. Попри запровадження регулятором жорсткої монетарної політики з метою стримування інфляційних процесів, фінансова система країни зберігає високий рівень вразливості до екзогенних (зовнішніх) шоків.

Задля підтримання макроекономічної стабільності Національним банком України було ініційовано програми цільового кредитування суб'єктів малого та середнього підприємництва, а також активізовано процеси залучення іноземних інвестицій та фінансових ресурсів від міжнародних інституцій. Реанімація внутрішнього попиту забезпечується шляхом стимулювання споживчого кредитування та підвищення рівня оплати праці у стратегічно важливих галузях економіки. Процес оптимізації суверенного боргового навантаження ґрунтується на реструктуризації зовнішніх зобов'язань та проведенні системних переговорів з пулом міжнародних кредиторів. Водночас масштабування цифрової економіки та підвищення рівня фінансової інклюзії виступають дієвими інструментами розширення доступу до базових фінансових послуг в умовах перманентної кризи.

Результати моніторингу макроекономічних індикаторів свідчать, що попри масштабні втрати, національна економіка уникнула системного дефолту завдяки залученню зовнішніх субсидій та реалізації жорсткої монетарної політики. Пожвавлення ділової активності у 2023-2024 роках було безпосередньо зумовлене регулярним надходженням фінансових ресурсів від міжнародних інституцій. Тенденції 2025 року продемонстрували уповільнення інфляційних процесів (до рівня 15%) та відносну стабілізацію валютного курсу. Проте банківський сектор досі перебуває під тиском високої концентрації непрацюючих активів у кредитних портфелях. Крім того, хоча показники дефіциту державного бюджету продемонстрували низхідну динаміку, вони залишаються вагомими, що обумовлює збереження високої залежності України від зовнішнього донорського фінансування.

Завдяки жорсткій монетарній політиці інфляція знизилася до 15% у 2025 році. Однак понад 40% доходів бюджету формується за рахунок міжнародної допомоги, що створює залежність від зовнішніх кредиторів. Перехід до гнучкого обмінного курсу гривні допоміг стабілізувати валютний ринок, але ризики залишаються високими. Державні резерви поповнюються за рахунок кредитних програм МВФ та міжнародних партнерів.

Основними векторами є фінансова децентралізація, розширення повноважень місцевих бюджетів для регіонального економічного розвитку, державні гарантії для інвесторів, страхування воєнних ризиків. Банківська система буде модернізована з використанням нових технологій. Підтримка інновацій у сфері фінансових технологій сприятиме розвитку цифрової економіки. Реформування податкової системи створить сприятливі умови для ведення бізнесу та залучення капіталу.

Отже, результати дослідження показали, що фінансова система України зазнала значних втрат, але завдяки міжнародній допомозі та ефективній політиці уряду вдалося уникнути повного економічного колапсу. Війна призвела до серйозних макроекономічних викликів, включаючи падіння ВВП, високу інфляцію та дефіцит бюджету. Однак антикризові заходи, включаючи жорстку монетарну політику, валютну стабілізацію та підтримку банківської системи, призвели до поступового відновлення

економіки. Подальше фінансове відновлення залежатиме від структурних реформ, залучення інвестицій та розвитку цифрових фінансових технологій. Комплексний підхід до фінансової політики та міжнародної співпраці відіграватиме ключову роль у забезпеченні сталого економічного розвитку та інтеграції України у світову фінансову систему.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. (2025). Національний банк вітає ухвалення закону, спрямованого на підтримання стабільності фінансового сектору України під час війни. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vitaye-uhvalennya-zakonu-spryamovanogo-na-pidtrimannya-stabilnosti-finansovogo-sektoru-ukrayini-pid-chas-viyni (дата звернення: 29.03.2025).
2. Національний банк України. (2024). Національний банк поступово згортатиме антикризові монетарні заходи. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-postupovo-zgortatime-antikrizovi-monetarni-zahodi (дата звернення: 29.03.2025).
3. Національний інститут стратегічних досліджень. (2024). Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості у період воєнного стану в Україні (лютий - березень 2024 р.). URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-u-period-voyennoho-11 (дата звернення: 29.03.2025).
4. Reuters. (2025). Ukraine prepares to ease wartime capital controls further to help exporters. URL: https://www.reuters.com/markets/currencies/ukraine-prepares-ease-wartime-capital-controls-further-help-exporters-2025-03-20/ (дата звернення: 29.03.2025).

УДК 336.1:336.14

Голинський Ю. О.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансового менеджменту,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
докторант Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»,
м. Львів,
Україна

ФІСКАЛЬНА КОНСОЛІДАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЗМІЦНЕННЯ СТІЙКОСТІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ КРИЗИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Питання фіскальної консолідації в Україні дедалі більше виходить за межі суто технічної дискусії про скорочення бюджетного дефіциту чи обмеження темпів зростання державного боргу. В умовах повномасштабної

війни, масштабних потреб оборони, соціальної підтримки, відновлення інфраструктури та інтеграції до фінансово-економічного простору Європейського Союзу фіскальна консолідація має розглядатися як інструмент зміцнення стійкості публічних фінансів. Її сутність полягає не лише у зменшенні дисбалансів, а й у формуванні такої бюджетної архітектури, яка здатна витримувати шоки, підтримувати виконання ключових функцій держави і водночас не руйнувати передумови економічного відновлення.

Стійкість публічних фінансів передбачає здатність держави та органів місцевого самоврядування виконувати взяті зобов'язання у коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі без накопичення критичних боргових, бюджетних та інституційних ризиків. У сучасних умовах ця стійкість має щонайменше три виміри. Перший - фіскальний, пов'язаний із дефіцитом бюджету, борговим навантаженням і прогнозованістю доходів. Другий - функціональний, що характеризує спроможність фінансувати оборону, соціальний захист, освіту, охорону здоров'я, відновлення та базові публічні послуги. Третій - інституційний, який відображає якість бюджетного планування, прозорість прийняття рішень, ефективність податкового адміністрування і відповідальність за використання публічних ресурсів [1, с. 72-78].

Кризові періоди часто змушують державу розширювати видатки швидше, ніж зростають її власні доходи. Така фіскальна експансія може бути виправданою на етапі гострого шоку, коли йдеться про збереження життів, обороноздатності, економічної активності та соціальної стабільності. Водночас тривале збереження високого дефіциту і залежності від боргового або зовнішнього фінансування посилює вразливість публічних фінансів. Саме тому фіскальна консолідація після або під час затяжної кризи не повинна сприйматися як протилежність антикризовій політиці. Навпаки, вона є її логічним продовженням, коли держава переходить від режиму екстреного фінансування до режиму керованого відновлення та середньострокової стабілізації [2, с. 26-30].

Для України ключова складність полягає у тому, що фіскальна консолідація не може бути реалізована за класичною моделлю швидкого скорочення видатків. Значна частина бюджетних витрат є об'єктивно необхідною через безпекові потреби, соціальні зобов'язання, підтримку населення на постраждалих територіях та фінансування відновлення. Тому консолідація має бути не стільки кількісною, скільки якісною. Її головний зміст полягає у підвищенні результативності видатків, звуженні неефективних бюджетних практик, посиленні власної дохідної бази, кращому адмініструванні податків і більш жорсткому відборі пріоритетів.

У цьому контексті важливо розрізняти фіскальну консолідацію та фіскальну економію. Фіскальна економія часто асоціюється з механічним скороченням видатків, що може мати негативні соціальні та економічні наслідки. Натомість фіскальна консолідація у сучасному розумінні має бути

спрямована на відновлення довіри до бюджетної політики, зменшення структурних дисбалансів і підвищення передбачуваності публічних фінансів. Такий підхід особливо важливий для країни, яка одночасно фінансує війну, проходить інституційні реформи і готується до повоєнного відновлення.

Одним із головних напрямів консолідації є посилення дохідної спроможності держави без надмірного підвищення податкового тиску на економіку. Це передбачає боротьбу з ухиленням від оподаткування, обмеження використання агресивних схем податкової оптимізації, удосконалення податкового контролю та посилення принципу добросовісності платника податків. У цьому аспекті особливе значення має впровадження загального правила протидії ухиленню від сплати податків, яке може зменшити простір для штучного заниження податкових зобов'язань і водночас підтримати фіскальну консолідацію через збільшення реальних надходжень до бюджету [3, с. 70-86].

Другим напрямом є перегляд структури бюджетних видатків. В умовах обмежених ресурсів держава має не просто фінансувати наявні програми, а постійно перевіряти їхню відповідність стратегічним пріоритетам. Видатки, що безпосередньо підтримують обороноздатність, людський капітал, критичну інфраструктуру, економічну активність і відновлення територій, мають розглядатися як пріоритетні. Натомість програми з низькою результативністю, дублюванням функцій або слабким зв'язком із публічним інтересом повинні бути предметом перегляду. У цьому сенсі фіскальна консолідація має бути пов'язана з підвищенням якості публічних видатків, а не лише з їхнім номінальним скороченням.

Третім напрямом є зміцнення середньострокового бюджетного планування. Криза часто змушує уряд діяти ситуативно, однак тривале домінування короткострокових рішень підриває фінансову стійкість. Для України важливо відновлювати практику реалістичного середньострокового прогнозування доходів, видатків, дефіциту, боргу та потреб у зовнішньому фінансуванні. Це дає змогу краще узгоджувати поточні рішення з майбутніми зобов'язаннями, оцінювати довгострокові наслідки нових програм і зменшувати ризик накопичення нефінансованих видатків.

Четвертим напрямом є координація фіскальної політики між різними рівнями публічного управління. Стійкість публічних фінансів не може забезпечуватися лише на рівні державного бюджету, оскільки місцеві бюджети фінансують значну частину публічних послуг і відіграють важливу роль у підтримці життєдіяльності територій. В умовах війни та відновлення особливо важливо уникати практики передачі нових повноважень без належного фінансового ресурсу. Фіскальна консолідація

має означати не централізацію ресурсів як самоціль, а чіткий розподіл відповідальності, доходів і видатків між рівнями влади.

П'ятий напрям пов'язаний із борговою політикою. Боргове фінансування є неминучим інструментом у період війни, однак його довгострокова безпечність залежить від структури боргу, вартості обслуговування, валютних ризиків, строків погашення і здатності економіки генерувати майбутні доходи. Тому фіскальна консолідація має бути узгоджена з борговою стратегією. Її метою має бути не швидке згортання всіх запозичень, а поступове повернення боргової динаміки до контрольованої траєкторії.

Водночас надмірно жорстка консолідація може створити зворотний ефект. Якщо вона призведе до різкого скорочення інвестиційних видатків, погіршення якості публічних послуг або зниження підтримки економічної активності, це може послабити базу майбутніх доходів. Тому для України більш прийнятною є модель «розумної» фіскальної консолідації, яка поєднує поступове зменшення дисбалансів із захистом видатків, критично важливих для відновлення, розвитку людського капіталу і модернізації інфраструктури.

У науковій дискусії про стійкість публічних фінансів в умовах війни наголошується, що фінансові дисбаланси стають не лише бюджетною, а й макроекономічною та безпековою проблемою. Висока залежність від зовнішнього фінансування, невизначеність щодо майбутніх доходів і зростання видаткових потреб формують комплекс ризиків, які неможливо подолати лише за рахунок окремих адміністративних рішень. Потрібна цілісна політика, що поєднує мобілізацію доходів, перегляд пріоритетів, контроль за борговими ризиками та підвищення якості управління публічними ресурсами [4, с. 8-17].

Отже, фіскальна консолідація в Україні має розглядатися як стратегічний інструмент зміцнення стійкості публічних фінансів, а не як короткострокова кампанія зі скорочення дефіциту. Її успіх залежатиме від здатності держави поєднати фіскальну дисципліну з потребами оборони, соціальної стабільності та відновлення. Практичний зміст такої політики полягає у зміцненні доходів, підвищенні ефективності видатків, поліпшенні податкового адміністрування, реалістичному середньостроковому плануванні, відповідальній борговій політиці та узгодженні рішень між державним і місцевим рівнями. Саме така модель може забезпечити не лише поточну бюджетну стабілізацію, а й довгострокову фінансову спроможність України.

Список використаних джерел:

1. Луніна І. О. Стійкість публічних фінансів України та можливості її зміцнення (за матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 11 лютого 2026 р.). *Вісник НАН України*. 2026. № 3. С. 72-78. DOI:

10.15407/visn2026.03.072.
2. Богдан Т. П. Фіскальні експансії та проблеми боргової стійкості під час пандемії. *Фінанси України*. 2022. № 2. С. 26-44. DOI: 10.33763/finukr2022.02.026.
3. Кириленко О. П., Баран М. В. Впровадження загального правила протидії ухиленню від сплати податків у контексті фіскальної консолідації. *Вісник економіки*. 2025. Вип. 3. С. 70-86. DOI: 10.35774/visnyk2025.03.070.
4. Крисоватий А. Дисбаланси і стійкість публічних фінансів в умовах війни. *Світ фінансів*. 2025. № 2 (83). С. 8-17. DOI: 10.35774/SF2025.02.008.

УДК 336.14:378

Григорів О.О.
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Коваль І. В.
здобувач ОР бакалавр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах функціонування системи вищої освіти України особливої актуальності набуває питання ефективного формування та використання фінансових ресурсів закладів вищої освіти. Це зумовлено впливом економічних, демографічних та воєнно-політичних чинників, які спричиняють обмеженість бюджетного фінансування, зростання витрат на забезпечення освітнього процесу та необхідність модернізації матеріально-технічної бази університетів [1].

Проблематика формування та використання фінансових ресурсів закладів вищої освіти є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, питання нормативно-правового забезпечення фінансування ЗВО висвітлюються у наукових працях, присвячених законодавчому регулюванню діяльності закладів вищої освіти України Ржечицької С. А [1]. Особливості впровадження програмно-цільового методу управління бюджетними ресурсами досліджувалися О. М. Посаднєвою [2]. Теоретичні та практичні аспекти формування і використання кошторисів бюджетних установ, а також проблеми

фінансового планування розглядали О. О. Фальченко та В. М. Чумак [3]. Водночас сучасні умови функціонування системи вищої освіти, зумовлені економічними та воєнними викликами, потребують подальшого дослідження механізмів ефективного управління фінансовими ресурсами ЗВО.

Фінансові ресурси закладів вищої освіти являють собою сукупність грошових коштів, що перебувають у розпорядженні установи та використовуються для забезпечення освітньої, наукової й соціальної діяльності. Вони виконують забезпечувальну, розподільчу, контрольну та стимулюючу функції, виступаючи матеріальною основою стабільного функціонування та розвитку університету.

Основними джерелами формування фінансових ресурсів ЗВО є кошти державного та місцевих бюджетів, а також власні надходження, отримані від надання платних освітніх послуг, грантів, благодійних внесків, міжнародних проєктів, наукових досліджень та господарської діяльності. У сучасних умовах спостерігається поступове зростання ролі спеціального фонду та диверсифікації джерел фінансування, що сприяє зміцненню фінансової автономії університетів.

Важливим елементом фінансового забезпечення діяльності ЗВО є кошторисне планування, яке здійснюється відповідно до норм Бюджетного кодексу України. Кошторис визначає обсяги надходжень та напрями використання бюджетних асигнувань, забезпечуючи цільове й ефективне використання фінансових ресурсів.

У сучасних умовах особливого значення набуває програмно-цільовий метод фінансування, який передбачає орієнтацію бюджетних видатків на досягнення конкретних результатів та підвищення ефективності використання коштів. Реалізація бюджетних програм дозволяє забезпечити прозорість фінансування, контроль за результативністю діяльності та оптимізацію бюджетних витрат [2].

Серед основних проблем фінансового забезпечення закладів вищої освіти варто виділити недостатній рівень державного фінансування, залежність від бюджетних асигнувань, нерівномірність розподілу ресурсів, відтік науково-педагогічних кадрів та негативний вплив воєнного стану на функціонування освітньої системи.

Для підвищення ефективності формування та використання фінансових ресурсів ЗВО доцільно забезпечити диверсифікацію джерел фінансування, активізувати участь університетів у міжнародних грантових програмах, удосконалити механізми фінансового планування та внутрішнього контролю, а також впроваджувати сучасні інструменти фінансового менеджменту. Це сприятиме зміцненню фінансової стійкості університетів, підвищенню якості освітніх послуг та забезпеченню конкурентоспроможності системи вищої освіти України.

Фінансові ресурси закладів вищої освіти є основою забезпечення освітньої, наукової та соціальної діяльності університетів, а ефективність їх використання безпосередньо впливає на якість освітніх послуг та

конкурентоспроможність ЗВО.

У сучасних умовах діяльність закладів вищої освіти характеризується обмеженістю бюджетного фінансування та необхідністю пошуку альтернативних джерел надходжень, зокрема грантів, міжнародних програм і партнерства з бізнесом.

Основними джерелами формування фінансових ресурсів ЗВО є кошти державного та місцевих бюджетів, власні надходження від платних послуг, благодійні внески, гранти та доходи від господарської діяльності.

Важливу роль у фінансовому забезпеченні університетів відіграє спеціальний фонд, що формується за рахунок власних надходжень і сприяє розвитку матеріально-технічної бази та фінансової автономії закладу освіти.

Фінансова діяльність закладів вищої освіти здійснюється на основі кошторису, який виступає основним плановим фінансовим документом бюджетної установи та визначає порядок використання бюджетних асигнувань [3].

Програмно-цільовий метод фінансування забезпечує орієнтацію бюджетних видатків на досягнення конкретних результатів, підвищення прозорості фінансування та ефективності використання бюджетних коштів [2].

В умовах воєнного стану заклади вищої освіти стикаються з додатковими викликами: руйнуванням інфраструктури, скороченням фінансових ресурсів, міграцією студентів і викладачів, що потребує удосконалення механізмів фінансового управління.

Ефективне управління фінансовими ресурсами університетів передбачає застосування сучасних методів фінансового планування, внутрішнього контролю та моніторингу результативності бюджетних програм.

Диверсифікація джерел фінансування, активізація міжнародної співпраці та залучення грантових коштів є важливими напрямами зміцнення фінансової стійкості закладів вищої освіти в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Законодавче і нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України. URL: https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4947/Bibliotekoznavstvo_2_2023-69-75.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Впровадження програмно-цільового методу управління бюджетними ресурсами в Україні. О. М. Посаднєва, Ефективна економіка № 5, 2012. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1158
3. Актуальні питання формування та використання кошторисів бюджетних установ/ Фальченко О. О., Чумак В.М./ Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»(економічні науки) – с.7-10.

УДК 336.14:351.712

Дмитровська В.С.
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ПРИНЦИПИ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ

Сфера публічних закупівель є важливою складовою системи управління державними фінансами та водночас одним із ключових інструментів реалізації державної політики. Відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі», її функціонування спрямоване на забезпечення ефективності та прозорості закупівельних процедур, розвиток добросовісної конкуренції, а також запобігання корупційним проявам.

Попри законодавче закріплення принципів публічних закупівель, у науковій літературі вони переважно розглядаються як загальні нормативні орієнтири без належного теоретичного обґрунтування їх змісту та ролі у механізмі державного регулювання. Недостатньо дослідженими залишаються питання систематизації принципів, уточнення їх сутності та функціонального призначення, а також можливості розгляду їх як структуроутворюючих елементів організаційно-правового механізму державного регулювання.

Практика застосування законодавства у сфері публічних закупівель свідчить про наявність проблем, пов’язаних із формальним дотриманням принципів, неоднозначністю їх тлумачення та відсутністю чітких методологічних підходів до їх реалізації. Це зумовлює необхідність удосконалення положень статті 5 Закону України «Про публічні закупівлі» та переходу від формального до змістовного застосування принципів у діяльності суб’єктів закупівельного процесу.

Принципи публічних закупівель доцільно розглядати не лише як сукупність базових ідей чи нормативних декларацій, а як фундаментальну правову основу функціонування системи закупівель. Вони визначають зміст правового регулювання, впливають на організацію інституційної системи, забезпечують узгодженість діяльності суб’єктів закупівельних правовідносин та виступають орієнтиром для тлумачення правових норм у разі наявності прогалин чи колізій.

З позицій системного підходу принципи виконують низку взаємопов’язаних функцій. Організаційна функція полягає в упорядкуванні діяльності суб’єктів публічного управління та забезпеченні узгодженості їхніх дій. Нормоутворююча функція проявляється через визначення напрямів розвитку законодавства та формування змісту правових норм. Контрольна функція реалізується шляхом використання принципів як критеріїв оцінювання законності та обґрунтованості рішень замовників і

діяльності контролюючих органів. Захисна функція спрямована на гарантування прав та законних інтересів учасників закупівельних процедур.

Відповідно до статті 5 Закону України «Про публічні закупівлі», закупівлі здійснюються на засадах добросовісної конкуренції серед учасників, максимальної економії, ефективності та пропорційності, відкритості й прозорості на всіх стадіях закупівельного процесу, недискримінації учасників та рівного ставлення до них, об'єктивного та неупередженого визначення переможця закупівлі, а також запобігання корупційним діям і зловживанням. Зазначені принципи формують основу функціонування системи публічних закупівель та забезпечують баланс між інтересами держави, суб'єктів господарювання і суспільства. Водночас окремі з них потребують уточнення як на теоретичному, так і на нормативному рівнях.

Зокрема, принципи недискримінації учасників та рівного ставлення до них, а також об'єктивного і неупередженого визначення переможця закупівлі мають близький зміст і спрямовані на забезпечення рівних умов участі у закупівлях. Тому доцільним є їх розгляд як взаємопов'язаних елементів єдиного принципу справедливого та неупередженого ставлення до учасників. Окремої уваги потребує принцип запобігання корупційним проявам і зловживанням. Його дія не повинна обмежуватися лише діяльністю уповноважених органів та контролюючих інституцій. Цей принцип має однаково поширюватися на всіх суб'єктів закупівельного процесу, включаючи замовників і учасників процедур закупівель.

Особливого значення принципи публічних закупівель набули в умовах воєнного стану. Практика функціонування закупівельної системи в цей період продемонструвала необхідність пошуку балансу між відкритістю закупівель та потребами національної безпеки. Насамперед це стосується принципу відкритості та прозорості.

Відкритість і прозорість забезпечуються через оприлюднення інформації про проведення закупівель та створення умов для громадського контролю. Однак реалізація цього принципу не повинна означати безумовне розкриття всієї інформації про закупівлі. В окремих випадках поширення певних відомостей може створювати загрозу безпеці держави, замовників або постачальників.

Чинне законодавство вже передбачає окремі винятки. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 року № 1178 встановлено можливість не оприлюднювати інформацію про місцезнаходження замовників і постачальників, якщо її поширення створює ризики для їхньої безпеки. У зв'язку з цим доцільно законодавчо закріпити можливість тимчасового обмеження дії принципу відкритості та прозорості у випадках, коли оприлюднення інформації може завдати шкоди національним інтересам, обороноздатності держави чи безпеці громадян.

Одним із найбільш дискусійних є принцип максимальної економії, ефективності та пропорційності. У науковій літературі він розглядається як один із ключових принципів системи публічних закупівель, тоді як інші принципи нерідко трактуються як інструменти забезпечення його реалізації. Водночас економія бюджетних коштів не може виступати єдиним критерієм ефективності закупівельної діяльності.

Ефективність закупівель повинна оцінюватися не лише через рівень економії ресурсів, а й через ступінь досягнення поставленої мети, якість отриманих товарів, робіт чи послуг та належне виконання договірних зобов'язань. Якщо закупівля не забезпечує досягнення запланованого результату, вона не може вважатися ефективною незалежно від обсягу зекономлених коштів.

Практика свідчить, що надмірна орієнтація на мінімізацію витрат іноді призводить до укладення договорів за аномально низькими цінами, що надалі ускладнює виконання договірних зобов'язань або потребує перегляду вартості контракту. За таких умов формально досягнута економія не забезпечує реальної ефективності закупівлі.

Складовою цього принципу є також принцип пропорційності, який належить до фундаментальних принципів права Європейського Союзу. Його сутність полягає у необхідності застосування лише тих заходів, які є необхідними для досягнення поставленої мети та не створюють надмірних обмежень для учасників правовідносин. Відповідно, під час організації закупівель замовник повинен обирати такі способи досягнення мети, які не створюють необґрунтованих перешкод для конкуренції та забезпечують рівний доступ потенційних учасників до процедур закупівель.

З огляду на викладене, доцільним видається виключення з чинного законодавства терміну «максимальна економія» із заміною його на категорію «економія». Такий підхід сприятиме зміщенню акценту з формального досягнення найнижчої ціни на забезпечення належної якості та результативності закупівель.

Окремої уваги потребує питання доповнення системи принципів публічних закупівель принципом забезпечення цілей сталого розвитку. Європейська модель правового регулювання закупівель ґрунтується на поєднанні економічних, соціальних та екологічних складових розвитку. Водночас чинне законодавство України не відносить забезпечення сталого розвитку до основоположних принципів закупівельної діяльності.

Публічні закупівлі становлять значну частину державних видатків і безпосередньо впливають на рівень енергоефективності, раціональність використання ресурсів та стан навколишнього природного середовища. Неврахування екологічних критеріїв може призводити до придбання продукції, яка є дешевшою у короткостроковій перспективі, але спричиняє значно більші економічні та соціальні витрати в майбутньому. Водночас інтеграція принципів сталого розвитку сприяє впровадженню інноваційних технологій, підвищенню конкурентоспроможності

економіки та гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами.

Таким чином, принципи публічних закупівель слід розглядати не лише як нормативні положення, а як системоутворюючий елемент механізму державного регулювання, що визначає зміст правового регулювання, логіку функціонування інституційної системи та особливості правозастосовної діяльності. Удосконалення системи принципів шляхом уточнення їх змісту, адаптації до умов воєнного стану та доповнення принципами сталого розвитку і справедливості сприятиме підвищенню ефективності функціонування системи публічних закупівель та її подальшій гармонізації з європейськими стандартами.

Список використаних джерел:

1. Здирко Н. Г. Принципи здійснення публічних закупівель в Україні. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2020. Том 31 (70), № 1. DOI: 10.32838/2523-4803/70-1-39
2. Карабін Т. О. Принципи здійснення публічних закупівель. Закарпатські правові читання. 2020. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/bitstreams/90039478-bdd5-439b-b0b7-0f9602dd0ba9/download).
3. Малолітнєва В. К. Особливості реалізації принципу пропорційності у публічних закупівлях. *Економіка та право*. 2019. № 4 (55). P. 45–59. DOI: https://doi.org/10.15407/econlaw.2019.04.045
4. Мулик Т. О., Здирко Н. Г. Методичний інструментарій аналізу публічних закупівель. Ефективна економіка. 2020. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/70.pdf
5. Недошовенко А. О. Синтез максимальної економії, ефективності та пропорційності як принципів здійснення публічних закупівель. 2022. URL: https://elar.navs.edu.ua/items/30549f0e-1122-4d97-9de2-c75842b6be1a
6. Одуха М. В. Принципи публічного адміністрування публічних закупівель в Україні. Актуальні питання адміністративного, морського і космічного права в умовах протидії коронавірусу COVID19. URL: https://www.ssaals.com.ua/wp-content/uploads/Odukha--M.pdf
7. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 року № 1178. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF#Text
8. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07 червня 1996 року № 236/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text

УДК 336.27

Ковернінська Ю.В.
кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національна академія статистики, обліку та аудиту
м. Київ,
Україна

БОРГОВА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

В умовах повномасштабної війни особливого значення набуває забезпечення боргової стійкості України. Зростання бюджетного дефіциту, скорочення економічної активності та збільшення потреб у зовнішньому фінансуванні посилили боргове навантаження та макрофінансові ризики держави.

Боргова стійкість визначається як здатність держави своєчасно та в повному обсязі виконувати боргові зобов'язання у поточному й довгостроковому періодах без необхідності реструктуризації боргу, накопичення простроченої заборгованості та критичного коригування бюджетної політики [3].

Одним із ключових індикаторів оцінювання боргової стійкості є співвідношення державного боргу до ВВП. Динаміка цього показника в Україні у 2014-2025 роках свідчить про суттєві зміни боргового навантаження під впливом внутрішніх і зовнішніх кризових чинників. Доцільно подати зазначені тенденції у вигляді рисунка де основна лінія відображає співвідношення державного боргу до ВВП; горизонтальна лінія – референтний рівень боргу відповідно до критеріїв ЄС на рівні 60 % ВВП; окремо позначені кризові періоди 2020 та 2022 років.

Рис. 1. Динаміка державного боргу України у 2014–2025 рр. та референтний рівень боргу, % ВВП

Джерело: побудовано автором за даними [1].

Аналіз динаміки державного боргу свідчить, що у 2014-2016 роках співвідношення державного боргу до ВВП суттєво зросло внаслідок девальвації гривні, економічної кризи та початку російської агресії проти України [1]. У 2017-2019 роках спостерігалося поступове скорочення боргового навантаження завдяки економічному зростанню та стабілізації макрофінансової ситуації. У 2020 році державний борг знову зріс унаслідок пандемії COVID-19 та збільшення бюджетних видатків. Найбільш суттєве погіршення боргової стійкості відбулося після початку повномасштабної війни у 2022 році. Значне падіння ВВП, різке збільшення дефіциту державного бюджету та необхідність фінансування оборонних потреб спричинили стрімке зростання державного боргу та посилення залежності України від зовнішнього фінансування.

За прогнозами міжнародних фінансових організацій, у 2026 році співвідношення державного боргу до ВВП України може перевищити 100 %, що свідчить про посилення боргового навантаження та макрофінансових ризиків [2].

Після 2022 року фінансування дефіциту бюджету України переважно забезпечувалося за рахунок зовнішньої допомоги та ОВДП. Домінування державних облігацій у портфелях НБУ і банків посилило залежність боргової системи від внутрішнього монетарного ресурсу та виявило слабкість внутрішнього боргового ринку.

В умовах війни боргові ризики визначаються не лише масштабами державного боргу, а й його валютною структурою, вартістю обслуговування та строками погашення зобов’язань. Зростання частки зовнішнього боргу посилює залежність України від валютних коливань і умов міжнародного кредитування. Водночас пільгове фінансування з боку міжнародних партнерів частково стримує погіршення боргової стійкості.

Отже, сучасні воєнні виклики актуалізували проблему забезпечення боргової стійкості України в умовах високої залежності від зовнішнього фінансування та зростання боргових ризиків. Це зумовлює необхідність удосконалення механізмів управління державним боргом і підвищення стійкості державних фінансів до зовнішніх шоків.

Список використаних джерел:

1. Державний борг України. Міністерство фінансів України. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/ (дата звернення: 25.05.2026).
2. Державний борг України може перевищити 110 % ВВП у 2026 році. Minfin. URL: https://minfin.com.ua/ua/2025/10/15/160511550/ (дата звернення: 25.05.2026).
3. Школьник І.О., Івашина А.О. Критерії оцінки боргової стійкості: світова та вітчизняна практика. *Економіка і суспільство.* 2018. №15. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/121.pdf

УДК 334.021:338.2:330.322(477)

Кропельницький А.О.
аспірант,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

РЕФОРМА АРХІТЕКТУРИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

В умовах структурної трансформації світової економіки, посилення глобалізаційних процесів та зростання конкуренції за інвестиційні ресурси особливого значення набуває формування ефективних механізмів фінансування інфраструктурних і соціально значущих проєктів. Забезпечення належного рівня інвестиційної активності є необхідною передумовою модернізації економіки, підвищення її конкурентоспроможності та досягнення довгострокових цілей сталого розвитку. Для України зазначена проблематика має виняткову актуальність, оскільки в умовах повномасштабної війни та пов'язаних із нею руйнувань постає нагальна потреба у відновленні критичної інфраструктури, реконструкції виробничих потужностей, розвитку транспортної та енергетичної мережі, а також забезпеченні соціально-економічної стійкості регіонів [2].

У цьому контексті публічно-приватне партнерство (ППП) розглядається як один із найбільш дієвих інструментів реалізації інвестиційної політики держави, що дозволяє поєднати фінансові, управлінські та технологічні ресурси державного і приватного секторів. Використання механізмів ППП створює передумови для диверсифікації джерел фінансування, оптимізації розподілу ризиків між учасниками проєктів, підвищення ефективності використання бюджетних коштів та прискорення реалізації стратегічно важливих інфраструктурних ініціатив [1].

Значний рівень безпекової невизначеності суттєво підвищує ризик приватних інвестицій, що зумовлює зростання вартості капіталу, особливо у проєктах з довгим життєвим циклом. Важливою концептуальною зміною в підходах до оцінювання ризиків стало усвідомлення просторової неоднорідності військових загроз, що зумовило відмову від їх уніфікованого трактування на всій території держави. Це стало основою для формування сучасної архітектури ринку страхування воєнно-політичних ризиків, заснованого на синергії трьох елементів: міжнародних фінансових інституцій (DFC, MIGA, ЄБРР), державних інструментів та комерційного страхування [3].

Визначальною передумовою для впровадження моделі змішаного фінансування у проєктах ППП в Україні, стало оновлення нормативно-

правового середовища. Зокрема, легалізація самої моделі у новому ППП-законодавстві, імплементація дефініції «донор», реформа системи управління публічними інвестиціями та розбудова цифрової ІТ-екосистеми (DREAM).

З огляду на окреслені макроекономічні передумови та наявні виклики фінансування інфраструктурних проєктів, доцільним видається впровадження моделі змішаного фінансування проєктів ППП (рис. 1), яка ґрунтується на інтеграції чотирьох джерел капіталу з відмінними характеристиками ризику, вартості залучення та очікуваної дохідності в межах єдиного життєвого циклу інвестиційного проєкту. Центральне місце в запропонованій моделі відводиться грантовому фінансуванню, яке використовується адресно та насамперед спрямовується на усунення фінансового розриву життєздатності проєкту, підвищуючи його інвестиційну привабливість для інших категорій інвесторів.

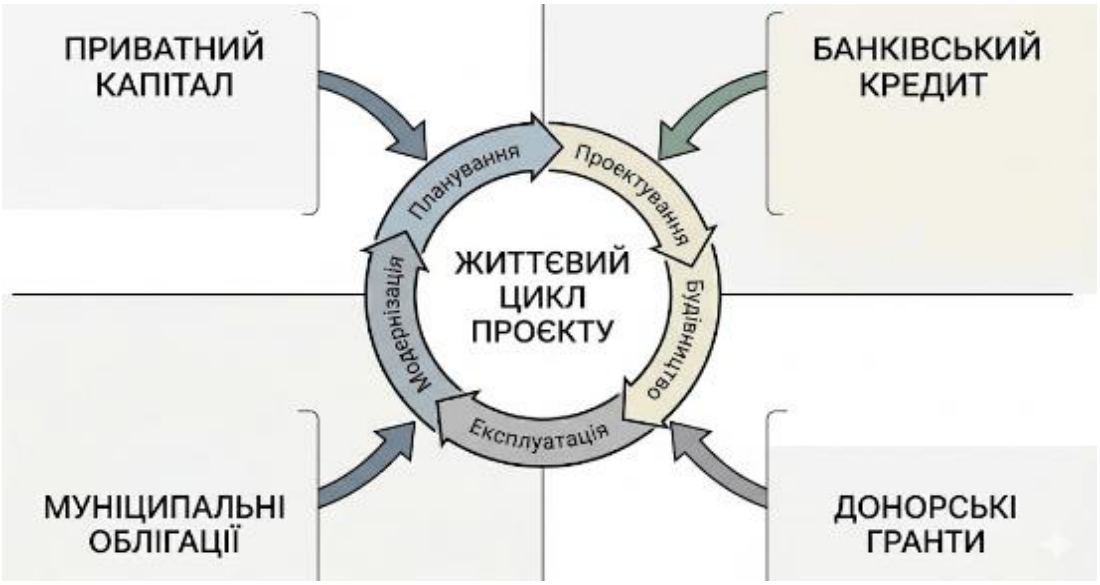

Рис. 1. Модель змішаного фінансування проєктів ППП

Джерело: адаптовано автором на основі джерела [1]

Важливою перевагою запропонованого підходу є його багатокомпонентна структура, що забезпечує ефективний розподіл ризиків між учасниками партнерства та дозволяє оптимізувати структуру капіталу залежно від специфіки проєкту. Крім того, модель характеризується високим рівнем адаптивності та нелінійністю фінансової архітектури, що створює можливості для її застосування як на загальнодержавному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Це сприяє підвищенню фінансової стійкості проєктів ППП, розширенню доступу до інвестиційних ресурсів і формуванню передумов для залучення приватного капіталу до реалізації стратегічно важливих проєктів відновлення та розвитку.

Отже, результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що формування дієвої моделі публічно-приватного партнерства в Україні має ґрунтуватися на комплексному поєднанні

взаємопов'язаних інституційних, фінансових та ризикоорієнтованих механізмів. Ефективність такого підходу визначається синергією трьох ключових складових.

По-перше, вирішальне значення має зміцнення інституційної спроможності щодо підготовки та супроводу проєктів ППП. Це передбачає подальше вдосконалення діяльності Агенції ППП, розвиток професійних компетенцій фахівців у сфері структурування інвестиційних проєктів згідно з загальноприйнятими стандартами якості та методологією, а також поширення накопиченого експертного потенціалу на регіональний та місцевий рівні.

По-друге, необхідною передумовою залучення приватного капіталу є розвиток багаторівневої системи управління воєнно-політичними ризиками. У сучасних умовах така система повинна базуватися на координації інструментів міжнародних фінансових організацій, державних гарантійних механізмів та комерційного страхового ринку, що повинні суттєво знизити ризикову премію для інвесторів і підвищити інвестиційну привабливість довгострокових інфраструктурних проєктів.

По-третє, ключовим фактором переходу від етапу підготовки до практичної реалізації проєктів є широке застосування механізмів змішаного фінансування. Комбінація грантових ресурсів, пільгового кредитування, гарантійних інструментів та приватних інвестицій дозволяє оптимізувати структуру капіталу, підвищити фінансову життєздатність проєктів і забезпечити їхню ринкову привабливість. Саме використання інструментів змішаного фінансування створює передумови для мобілізації значно більших обсягів приватного капіталу порівняно з прямим бюджетним фінансуванням [1].

Таким чином, лише одночасний розвиток інституційної спроможності, розбудова ефективної системи страхування та гарантування воєнно-політичних ризиків, а також впровадження механізмів змішаного фінансування здатні сформувати цілісну екосистему публічно-приватного партнерства, необхідну для реалізації масштабних інфраструктурних проєктів та забезпечення довгострокового соціально-економічного відновлення України.

Список використаних джерел:

1. Кропельницький, А. О., & Щур, Р. І. (2026). Трансформація публічно-приватного партнерства в Україні: змішане фінансування та інституційні механізми реалізації на регіональному рівні. *Академічні візії, 54*. https://doi.org/10.66556/2786-586X.54.kropelnytskyi-a
2. Програма розвитку ООН. (2024, 18 вересня). *Розблокування фінансування для «середньої ланки», якої не вистачає Україні*. https://www.undp.org/ukraine/blog/unlocking-finance-ukraine-missing-middle
3. Prizat, J.-B. (2024, May 14). *Insurance: A critical enabler for investing in Ukraine*. Center for Strategic and International Studies. https://www.csis.org/analysis/insurance-critical-enabler-investing-ukraine

УДК 336.14

Цюпа О. П.
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Кузів О. Я.
здобувач ОР магістр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Трансформація системи охорони здоров'я в умовах децентралізації влади докорінно змінила архітектуру фінансових потоків медичних закладів на місцевому рівні [2]. Набуття лікарнями статусу комунальних некомерційних підприємств (далі КНП) супроводжувалося переходом від постатейного кошторисного фінансування до багатоканальної моделі фінансового забезпечення [1; 3]. Фундаментальною зміною в Україні стало запровадження принципу «гроші ходять за пацієнтом» [2].

Сьогодні фінансова модель КНП базується на трьох ключових джерелах:

1. Кошти Національної служби здоров'я України (далі НСЗУ), що надходять за договорами про медичне обслуговування населення в межах Програми медичних гарантій та є основним джерелом фінансування поточної діяльності закладу [2].
2. Кошти місцевого бюджету громади, з яких здійснюється оплата комунальних послуг, енергоносіїв, капітальні видатки та фінансування місцевих цільових програм [1].
3. Власні надходження КНП, зокрема кошти від надання платних медичних послуг, страхових компаній та благодійна допомога [4].

Зарубіжна практика свідчить, що фінансове забезпечення медичних закладів на місцевому рівні зазвичай ґрунтується на розподілі відповідальності між державою, місцевим самоврядуванням та іншими джерелами фінансування. Такий підхід актуальний і для України, де КНП поєднують кошти НСЗУ, місцевих бюджетів та власні надходження [3].

Для оцінки стану фінансового забезпечення в українських реаліях проаналізовано показники КНП «Бурштинська центральна міська лікарня» Бурштинської міської ради Івано-Франківської області (табл.1) за останні 5 років [4].

Таблиця 1

Динаміка джерел фінансового забезпечення КНП «Бурштинська центральна міська лікарня» у 2021–2025 рр. (тис. грн)

Джерела фінансування (доходи)	2021	2022	2023	2024	2025
Кошти НСЗУ	45 893,3	49 057,4	46 355,5	64 614,5	60 263,3
Фінансування з місцевого бюджету	8 500,7	8 579,5	10 905,3	20 621,8	8 963,3
Інші операційні доходи (власні надходження)	29,9	1 423,3	1 618,5	1 200,8	2 364,3
Всього:	**54 423,9**	**59 060,2**	**58 879,3**	**86 437,1**	**71 590,9**

Джерело: складено на основі [4]

Дані табл.1 свідчать, що основним джерелом фінансового забезпечення КНП протягом 2021-2025 рр. залишалися кошти НСЗУ, частка яких у загальному обсязі надходжень коливалася від 74,8 % до 84,3 %. Це підтверджує високу залежність фінансової стійкості закладу від обсягів фінансування за Програмою медичних гарантій. Водночас частка власних надходжень залишається незначною, що обмежує фінансову самостійність закладу охорони здоров'я [2; 4].

Упродовж досліджуваного періоду доходи закладу характеризувалися нерівномірною динамікою. Після зростання загального обсягу надходжень до 86,4 млн грн у 2024 році у 2025 році їх обсяг скоротився до 71,5 млн грн [4]. Однією з причин такого зниження стало скорочення фінансування з місцевого бюджету з 20,6 млн грн у 2024 р. до 8,9 млн грн у 2025р. Надходження від НСЗУ у 2025 році також зменшилися на 4,3 млн грн порівняно з попереднім роком, що вказує на вразливість закладу до змін в обсягах фінансування та кількості законтрактованих пакетів медичних послуг [2; 4].

Водночас, вертикальний аналіз видатків свідчить про погіршення співвідношення між доходами та видатками закладу [4]. На тлі скорочення доходів у 2025 році загальні видатки закладу зросли до 81,2 млн грн (проти 64,2 млн грн у 2021 році). Найбільшу питому вагу (67,69 %) займають видатки на оплату праці з нарахуваннями, які досягли 55 млн грн, що зумовлене дотриманням державних гарантій [2, 4]. Критичним фактором стало стрімке зростання вартості комунальних послуг та енергоносіїв, витрати на які у 2025 році склали 5,4 млн грн проти 1,6 млн грн у 2021 році [4].

Отже, в умовах скорочення доходів та зростання поточних видатків фінансові можливості закладу щодо оновлення матеріально-технічної бази та реалізації інвестиційних проєктів суттєво обмежуються. Це створює ризики погіршення якості медичних послуг та посилює залежність лікарні від зовнішніх джерел фінансування [4].

Ситуація ускладнюється тим, що органи місцевого самоврядування

змушені одночасно фінансувати широкий спектр потреб громади, зокрема у сферах житлово-комунального господарства, освіти, соціального захисту та благоустрою. У таких умовах можливості спрямування додаткових ресурсів на розвиток закладів охорони здоров'я є обмеженими.

З метою зміцнення фінансової стійкості закладів охорони здоров'я територіальних громад доцільно здійснювати диверсифікацію джерел фінансування шляхом розширення власних надходжень від надання платних послуг, залучення грантових ресурсів та участі у програмах міжнародної технічної допомоги. Це дасть змогу зменшити залежність закладів від коштів НСЗУ та місцевих бюджетів, а також забезпечити додаткові ресурси для оновлення матеріально-технічної бази [1; 4]

Важливим напрямом підвищення ефективності фінансового забезпечення є також реалізація заходів з енергомодернізації будівель і впровадження енергоощадних технологій, що сприятиме скороченню витрат на комунальні послуги та вивільненню коштів для розвитку закладу. Додаткові можливості для модернізації інфраструктури можуть забезпечити механізми співпраці з приватними інвесторами та проєктне фінансування.

Отже, проведене дослідження засвідчило, що фінансове забезпечення закладів охорони здоров'я територіальних громад значною мірою залежить від коштів НСЗУ та підтримки місцевих бюджетів. На прикладі КНП «Бурштинська центральна міська лікарня» встановлено, що поряд зі скороченням окремих джерел фінансування спостерігається зростання витрат на оплату праці та енергоносії, що посилює навантаження на фінансові ресурси закладу. За таких умов важливого значення набувають диверсифікація джерел фінансування, розвиток власних надходжень, залучення грантових ресурсів та реалізація заходів з енергомодернізації, що сприятиме зміцненню фінансової стійкості закладів охорони здоров'я територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 (дата звернення: 10.05.2026)
2. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19 (дата звернення: 14.05.2026)
3. Краснова О.І. Багатоканальне фінансування охорони здоров'я України в контексті реформування галузі / Краснова О.І.// Економіка і регіон. Гроші, фінанси і кредит ПолтНТУ – 2014 – №6 – с.75-79.
4. Офіційні матеріали фінансової звітності Комунального некомерційного підприємства «Бурштинська центральна міська лікарня» Бурштинської міської ради Івано-Франківської області за 2021–2025 рр. https://sites.google.com/view/burshtynml/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0?authuser=0 (дата звернення: 14.05.2026)

УДК 338.242

Моісєєва А.А.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
економічного факультету
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Мацьків В.В.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Державне регулювання підприємництва є основою для створення стабільної та передбачуваної ринкової економіки. Воно встановлює справедливі «правила гри», які захищають інтереси як суб'єктів господарювання, так і споживачів. Головною метою втручання держави у ринкові механізми є підтримка здорової конкуренції, мінімізація проявів монополізму та стимулювання інвестиційної привабливості національного економічного простору.

Сучасний етап розвитку вітчизняного законодавства характеризується масштабною реформою дедихотомії права, що проявилася в остаточному скасуванні Господарського кодексу України. Відтак, правові засади та межі функціонування підприємств наразі уніфіковано в межах Цивільного кодексу України та відповідного спеціального законодавства, що регулює діяльність окремих організаційно-правових форм [1; 2]. У цих умовах державний вплив зміщується з надмірного адміністративного контролю у бік ринкових інструментів. Державна політика реалізується через фінансово-кредитні важелі, податкове стимулювання, визначення базових соціальних норм (охорона та мінімальна оплата праці, соціальне страхування), а також встановлення жорстких екологічних стандартів.

У поточний період особливої актуальності набувають трансформації механізмів державного регулювання в умовах тривалих макроекономічних шоків та воєнного стану [3]. На відміну від стабільного ринкового середовища, кризовий етап характеризується критичним дефіцитом кваліфікованих кадрів, руйнуванням логістичних ланцюгів та суттєвим зниженням інвестиційної активності. За таких обставин державне регулювання підприємництва перетворюється на важливий інструмент соціальної підтримки населення. Держава стимулює розвиток малого та середнього бізнесу не лише задля наповнення бюджету, а й з метою

збереження та створення нових робочих місць на засадах соціального підприємництва [4]. У цьому контексті вагомого значення набуває реалізація збалансованої гендерної політики, яка виступає ефективним драйвером економічної інклюзії, дозволяючи залучати додатковий людський капітал до відновлення економіки [5].

Одним із найбільш відчутних важелів прямого впливу держави на ринкову кон'юнктуру залишається ціноутворення [6]. У кризових умовах державні органи змушені застосовувати елементи цінового регулювання на соціально значущі товари, поєднуючи їх із методами субсидування та податкового стимулювання виробників. Проте ефективність такого регулювання залежить від дотримання оптимальної межі: надмірне та адміністративно жорстке втручання в механізм ціноутворення може спровокувати дефіцит, зниження якості товарів та дестимулювати потенційних інвесторів.

Система державного регулювання діяльності підприємств в умовах ринкової економіки покликана забезпечити баланс між вільною конкуренцією та захистом суспільних інтересів. Впровадження адаптивних фінансово-кредитних, цінових та соціально-орієнтованих інструментів в межах оновленого цивільного законодавства дозволяє підтримувати життєздатність бізнесу в періоди нестабільності. Ключовим завданням для держави залишається оптимізація регуляторного навантаження, за якої контроль і підтримка суб'єктів господарювання не пригнічуватимуть приватну ринкову ініціативу.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 01.05.2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text
2. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період : Закон України від 09.01.2025 № 4196-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text
3. Гордієнко В. П., Богдан Е. І. Механізм державного регулювання підприємницької діяльності у кризових умовах. *Підприємництво, торгівля та біржова діяльність*. 2024. 29 листоп. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.14441856
4. Якимова Н. С., Конопкін В. Ю. Особливості побудови механізму управління організаціями на засадах соціального підприємництва в умовах війни. *Економіка і організація управління*. 2025. № 3. DOI: https://doi.org/10.31558/2307-2318.2025.1.10
5. Кот Л. Л. Гендерний аспект соціального підприємництва: можливості для економічної інклюзії в Україні. *Київський економічний науковий журнал*. 2025. № 11. DOI: https://doi.org/10.32782/2786-765X/2025-11-20
6. Прокопенко М. В., Костенко Ю. В., Нестеренко В. Ю. Вплив державного регулювання на механізм ціноутворення в умовах ринкової економіки. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2025. № 34. DOI: https://doi.org/10.30977/PPB.2226-8820.2025.34.124

УДК 334.012.6:336.14

Сідельникова Л. П.
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький,
Україна

Петух А. О.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький,
Україна

МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС ЯК ДРАЙВЕР ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

На локальному рівні потужним генератором бюджетних ресурсів є малий і середній бізнес (далі – МСБ), значна частка якого обирає спрощену систему оподаткування, обліку та звітності зі сплатою єдиного податку. Цей податок формує вагому частину доходів бюджетів територіальних громад, забезпечуючи фінансування соціальної інфраструктури і реалізацію програм місцевого розвитку.

Наразі науковий дискурс все більше акцентує увагу на щільності взаємозв'язку між розвитком малого та середнього бізнесу в умовах високої невизначеності і фінансовою спроможністю територіальних громад. Так, В. Акуленко, О. Захаркін, І. Комендант зауважують, що малий бізнес є найбільш мобільним і чутливим сегментом економіки, чиї реакції на регуляторні зміни трансформують фінансову базу громад [1]. В. Козлов доводить, що в умовах війни стабільність бюджету прямо залежить від адаптивності місцевих органів влади та їхньої здатності стимулювати бізнес [2]. Аналізуючи потенціал активізації податкових надходжень через розширення бази оподаткування підприємців, Н. Бак доходить опосередкованого висновку щодо залежності результативності податкової політики від відповідності запропонованих державою механізмів (зокрема спрощеної системи оподаткування) економічним очікуванням та поведінковим установкам малого бізнесу [3].

Оскільки переважна частка суб'єктів МСБ обирає спрощену систему оподаткування, саме єдиний податок є одним з ключових джерел наповнення місцевих бюджетів та основним каналом трансформації підприємницької активності у бюджетні ресурси територіальних громад. Отже, рівень розвитку малого і середнього бізнесу безпосередньо впливає на фінансову спроможність громад, а відповідно – і їхню фінансову

стійкість, а підтримка МСБ має розглядатися як важливий інструмент регіональної бюджетної політики, спрямований на зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів, підвищення їхньої фінансової автономії та забезпечення збалансованого територіального розвитку.

Саме динаміка надходжень єдиного податку відображає реакцію малого та середнього бізнесу на фіскальні стимули, інституційні зміни і рівень безпекових ризиків, забезпечуючи у підсумку формування дохідної бази місцевого самоврядування і виступаючи важливим орієнтиром для реалізації регіональної бюджетної політики.

В таблиці 1 розглянемо динаміку податкових надходжень місцевих бюджетів України за останні 10 років, виокремивши єдиний податок

Таблиця 1

Динаміка податкових надходжень місцевих бюджетів України у 2016-2025 роках, млрд. грн.

Показники	Роки										Темп приросту, 2025/2016, %
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
Податок на доходи фізичних осіб	79,0	110,7	138,2	165,5	177,8	212,2	272,2	289,4	257,5	300,3	+280,13
Податок на прибуток підприємств	5,9	6,5	9,3	10,2	9,8	16,1	13,5	15,5	27,9	23,6	+300,00
Рентна плата	2,5	2,5	4,8	5,3	4,6	8,6	8,7	6,0	6,5	6,6	+164,00
Акцизний податок	11,6	13,2	13,8	13,7	15,6	17,8	13,1	22,4	27,8	37,1	+219,83
Місцеві податки і збори, у т.ч.	42,3	52,6	61,0	73,6	75,7	89,9	84,3	100,0	119,8	135,3	+219,86
- податок на майно	25,0	29,1	31,3	38,0	37,4	43,2	36,8	43,8	50,2	58,3	+133,20
- єдиний податок	17,2	23,4	29,6	35,3	38,0	46,3	47,2	55,8	69,1	76,4	+344,19
Інші податки	5,6	15,5	5,4	2,2	2,1	2,1	1,7	1,2	1,6	1,6	-71,43
Разом податкових надходжень	146,9	201,0	232,5	270,5	285,6	346,7	393,5	434,5	441,1	504,5	+243,43

Джерело: розраховано авторами за [4].

За даними таблиці 1, найвагоміші темпи зростання демонструє саме єдиний податок, обсяги якого впродовж 2016-2025 років збільшилися на 344,19% – з 11,0 млрд грн до 76,4 млрд грн. Крім того, це єдине податкове джерело формування локальних бюджетних ресурсів, якому притаманна

стабільна щорічна висхідна динаміка.

Така тенденція свідчить про значну адаптивність малого та середнього бізнесу, який продемонстрував здатність ефективно пристосовуватися як до кризових умов пандемії COVID-19, так і до надскладних викликів, пов'язаних із повномасштабною російською агресією. Отже, попри високу невизначеність і безпекові загрози, МСБ залишається найбільш гнучким сегментом регіональної економіки, що забезпечує безперервність наповнення місцевих бюджетів і зміцнює життєздатність територіальних громад.

Однією із суттєвих проблем, які значно знижують фіскальні ефекти спрощеної системи оподаткування, є нерівномірний розвиток регіонів і недостатня податкова база, особливо в сільських та депресивних районах. Такі території часто стикаються з обмеженими фінансовими можливостями через відсутність промислових і економічних центрів, що істотно знижує потенціал для наповнення місцевих бюджетів. В умовах воєнного стану ці проблеми загострюються, зокрема на територіях, що наближені до зони активних бойових дій. Значні економічні втрати, зниження кількості платників податків та скорочення податкової бази призводять до дефіциту бюджетних ресурсів для фінансування соціальних програм та інфраструктурних проєктів, що є критично важливими для забезпечення життєдіяльності місцевих громад. Крім того, військові дії погіршують ефективність адміністрування місцевих податків, зокрема через збільшення мобільності населення, яке вимушено переміщатися між регіонами, а також релокації бізнесів [5, с. 143].

На рис. 1 розглянемо динаміку єдиного податку у розрізі регіонів України і визначимо вплив війни на діяльність малого та середнього бізнесу, порівнявши показники 2021-го та 2025-го років.

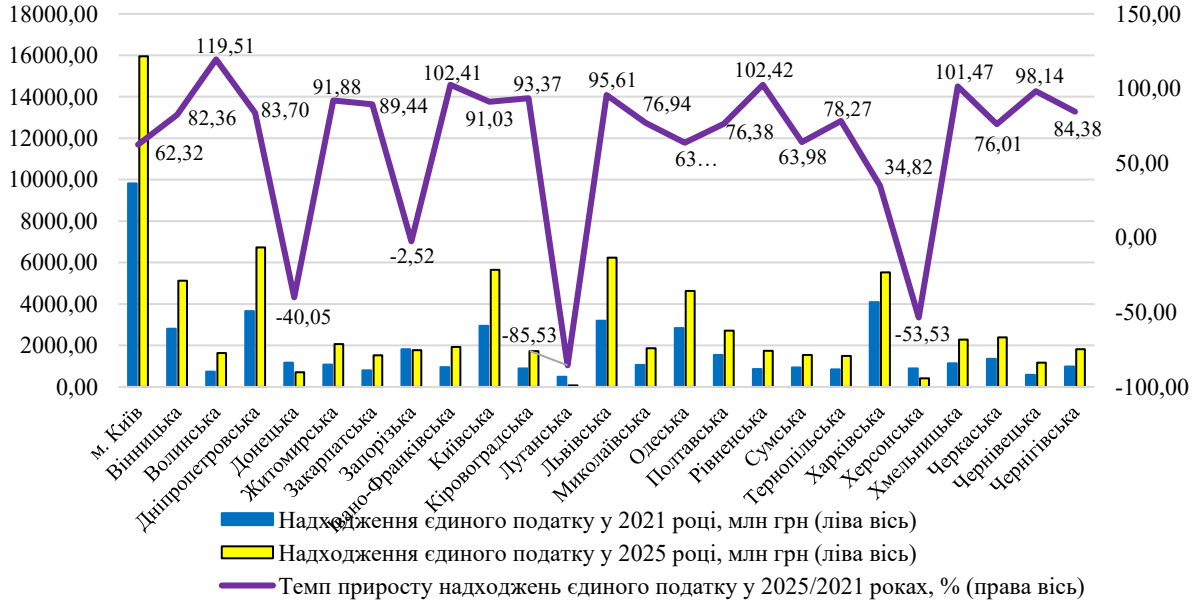

Рис. 1. Динаміка надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів у розрізі регіонів України у 2021 та 2025 роках

Джерело: розраховано авторами за [4].

За даними рис. 1, найвагоміші обсяги надходжень єдиного податку традиційно акумулюють місцеві бюджети регіонів-центрів ділової активності, а саме: Дніпропетровської, Львівської, Київської, Харківської, Одеської областей і міста Київ. Разом з тим, у 2025 році порівняно з періодом до повномасштабної війни спостерігаємо істотне збільшення обсягів мобілізованого єдиного податку в умовно безпечних регіонах, до яких були масово релоковані малі та середні підприємства з територій підвищеної небезпеки. Крім того, внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО) часто вимушені розпочинати власний (зазвичай – малий або середній) бізнес чи сприяти розширенню виробничої діяльності вже існуючих суб'єктів господарювання на території нового місця проживання. Так, в регіонах підвищеної концентрації ВПО і відповідної передислокації підприємницької діяльності, приріст надходжень єдиного податку у 2025 році вдвічі перевищив показники 2021 року, а саме: Волинська (+119,51%); Рівненська (+102,42%); Івано-Франківська (+102,41%); Хмельницька (101,47%); Чернівецька (+98,14%); Львівська (+95,61%) області. Натомість регіони, наближені до лінії бойового зіткнення та з найбільшою площею тимчасово окупованих територій, демонструють найвагоміші втрати обсягів надходжень єдиного податку протягом досліджуваного періоду: Луганська (-85,53%); Херсонська (-53,53%); Донецька (-40,05%); Запорізька (-2,52%) області.

Представлена регіональна динаміка фіскальних ефектів спрощеної системи оподаткування відображає суттєві територіальні диспропорції у формуванні дохідної бази місцевих бюджетів в умовах війни. Концентрація приросту надходжень єдиного податку в умовно безпечних регіонах свідчить про посилення їхньої фінансової спроможності, тоді як скорочення податкових надходжень у прифронтових та тимчасово окупованих областях зумовлює поглиблення міжрегіональних фіскальних дисбалансів. За таких умов регіональна бюджетна політика має враховувати нерівномірність податкового потенціалу територій і передбачати застосування дієвих механізмів фінансового вирівнювання. Це сприятиме зміцненню фінансової стійкості місцевих бюджетів і зменшенню асиметрій регіонального розвитку в повоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Акуленко В.Л., Захаркін О.О., Комендант І.В. Роль малого та середнього бізнесу у фінансових відносинах місцевого самоврядування. *Бізнес Інформ*. 2020. № 9. С. 147-154.
2. Козлов В. Особливості механізму формування доходів місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 82. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-176
3. Бак Н. Фіскальна результативність оподаткування підприємницьких доходів громадян і потенціал її активізації. *Світ фінансів*. 2025. № 2 (83). С. 81-95.

4. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: https://openbudget.gov.ua (дата звернення: 18.05.2026).
5. Сідельникова Л.П., Зосимчук В.В. Місцеве оподаткування як інструмент забезпечення фінансової самодостатності громад. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2025. Вип. 21. Т. 2. С. 135-150.

УДК 336.14:352:330.322

Цюпа О. П.
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Плитус К. І.
здобувач ОР бакалавр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ПУБЛІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Важливим наслідком децентралізації є надання органам місцевого самоврядування (далі- ОМС) автономії у використанні бюджету територіальної громади (далі- ТГ) для визначення пріоритетів її розвитку. Саме тому зростає роль публічних інвестицій як інструменту досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку громад. Водночас ефективність такої політики залежить від збалансування між поточними видатками та інвестиційними. Спрямування бюджетних ресурсів не лише на систему надання публічних послуг, а й на видатки інвестиційного характеру забезпечує модернізацію інфраструктури та створює передумови для довгострокового соціально-економічного розвитку громад.

“Сьогодні публічне інвестування розглядається як процес вкладення капіталу й інших активів у розвиток об’єктів твердої та м’якої інфраструктури, що здійснюється державними органами виконавчої влади і місцевого самоврядування за рахунок залучення публічних ресурсів”[1].

Публічні інвестиції спрямовуються у певні галузі з метою соціально-економічного розвитку держави, більшість яких реалізовуються у територіальних громадах через механізм подання публічних інвестиційних проєктів та публічно-приватного партнерства. Під публічними інвестиційними проєктами розуміють “створення, оновлення, реконструкцію або відновлення у певному секторі публічної власності. Прикладом є великі інфраструктурні проєкти, як от будівництво водогону, оновлення парку локомотивів чи пасажирських вагонів, модернізація

системи водопостачання або будівництво серії об'єктів у межах інтеграції до Транс'європейської транспортної мережі" [2]. Публічно-приватним партнерством є взаємодія ОМС та бізнесу для реалізації проєктів суспільного значення на умові укладання договору щодо фінансування, управління чи будівництва об'єктів.

Для підвищення ефективності планування та реалізації публічних інвестицій на місцевому рівні впроваджуються нові інструменти середньострокового планування.

У 2025 році в рамках середньострокового бюджетного планування громади вперше складали Середньостроковий план пріоритетних публічних інвестицій (далі- СППІ) та Єдиний проєктний портфель публічних інвестицій (далі- ЄПП). Це дає змогу визначити ключові напрями розвитку та забезпечити ефективний розподіл фінансових ресурсів. Під СППІ розуміється документ, у якому визначені найважливіші інвестиційні проєкти ТГ, що мають бути реалізовані для її соціально-економічного розвитку. СППІ територіальної громади готується і схвалюється разом із прогнозом місцевого бюджету. Обсяги публічних інвестицій визначаються залежно від можливостей місцевого бюджету, а також уже підписаних та/або діючих угод з донорами та партнерами. ЄПП громади- це систематизований перелік усіх інвестиційних проєктів, які можуть бути відібраними як пріоритетні та реалізовуватись за рахунок цього бюджету чи міжнародної підтримки, або за рахунок інших джерел.

Для оцінки стану впровадження СППІ та ЄПП у територіальних громадах було проведено дослідження серед представників ОМС (757 відповідей), результати якого дають змогу визначити ключові тенденції та проблеми у сфері публічних інвестицій. Результати дослідження свідчать про такі особливості реалізації реформи публічних інвестицій на місцевому рівні:

1. Середньостроковий план пріоритетних публічних інвестицій затвердило понад 68,8 % громад.
2. У 5,5 % територіальних громад СППІ є відсутнім, частина з них відтермінувала процес розробки та ухвалення програм через прифронтове розміщення.
3. Окремі громади повністю внесли дані середньострокової програми в інтегровану систему DREAM, де зазначений кожен етап реалізації відповідного проєкту. Значна кількість ТГ платформу зовсім не використовує.
4. Найчастіше громади планують створення єдиного проєктного портфеля у сферах: муніципальна інфраструктура та послуги (80 % відповідей), освіта і наука (70 %), охорона здоров'я (65 %), соціальна сфера та громадська безпека (50 %), енергетика та довкілля (40 %), транспорт та житло (35 %), цифровізація публічних послуг (25 %).
5. Найбільшими труднощами в розробці та реалізації СППІ є: нестача фінансування, недостатність кадрового потенціалу, складність

залучення інвесторів, відсутність аналітичних даних та інструментів моніторингу, та оцінки проєктів [3].

6. Результати дослідження свідчать, що у СППП територіальних громад найбільшу частку становлять інвестиційні проєкти у сферах освіти і науки (83,4 %), муніципальної інфраструктури та послуг (65,4 %), охорони здоров'я (47,8 %), соціальної сфери (44,9 %) та громадської безпеки (30,9 %), що відображено на рис. 1.

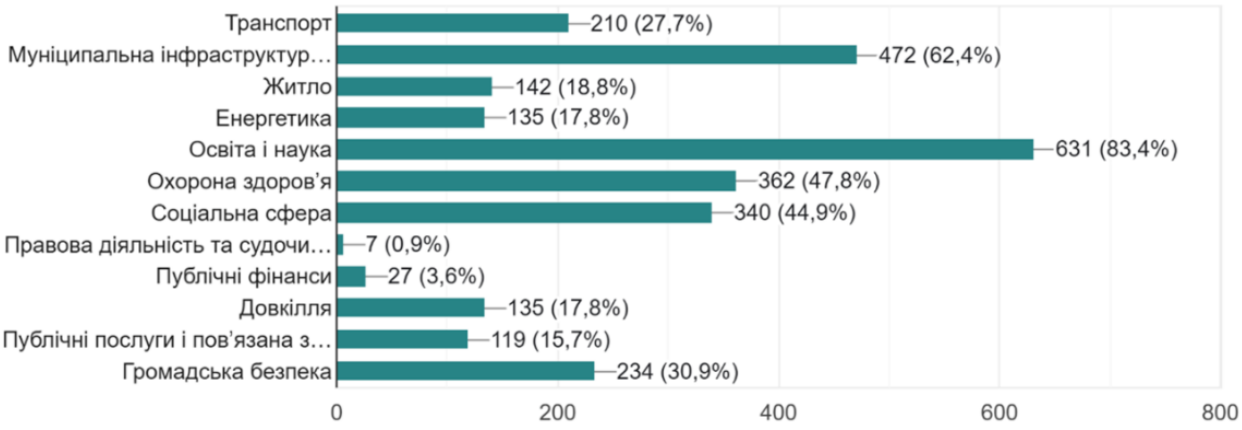

Рис. 1. Структура секторів СППП ТГ, %

Джерело: складено автором на основі [3].

7. Ефективне фінансування публічних інвестицій у територіальних громадах є необхідною передумовою реалізації інвестиційних проєктів, спрямованих на розвиток місцевої інфраструктури та підвищення якості життя населення. Структура джерел фінансування проєктів, включених до СППП, наведено на рис. 2.

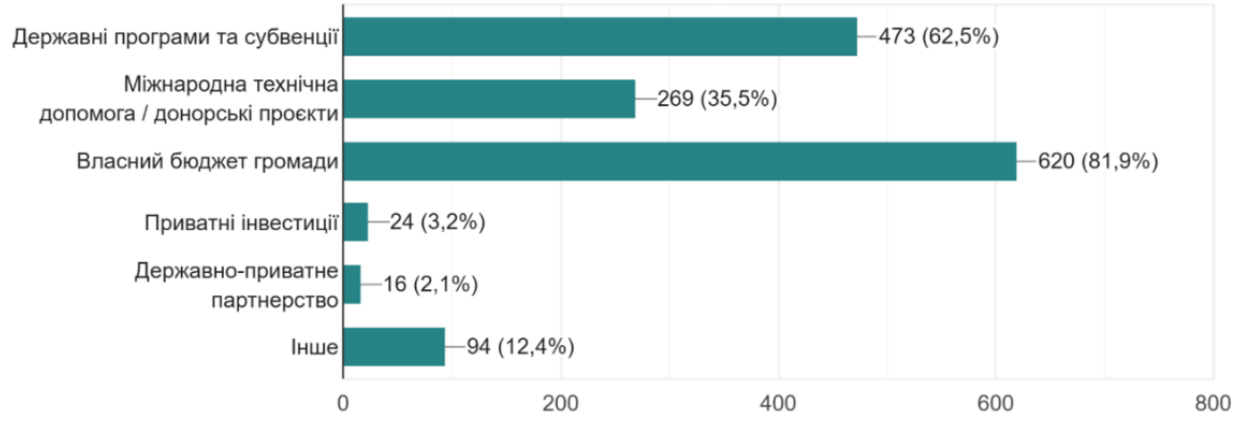

Рис. 2. Джерела фінансування проєктів, включених у СППП ТГ, %

Джерело: складено автором на основі [3].

Аналіз джерел фінансування проєктів, включених до СППП, свідчить, що основним джерелом їх реалізації є власні кошти територіальних громад, частка яких становить 81,9 %. Це підтверджує активну роль громад у фінансуванні власного розвитку, проте водночас вказує на обмеженість можливостей для реалізації масштабних інвестиційних проєктів виключно за рахунок місцевих бюджетів.

Важливу роль у фінансуванні публічних інвестицій відіграють також державні програми та субвенції, які використовують 62,5 % громад. Водночас міжнародна технічна допомога та донорські кошти залучають 35,5 % територіальних громад, тоді як механізм публічних інвестицій та державно-приватного партнерства використовується значно рідше (5,3 %). Це свідчить про наявність потенціалу для широкого залучення альтернативних джерел фінансування інвестиційних проєктів. Одним із механізмів підтримки публічних інвестицій є інструмент Ukraine Facility, відповідно до якого частина коштів спрямовується на фінансування проєктів місцевого рівня та відновлення територій [4].

Отримані результати свідчать, що успішна реалізація публічних інвестицій потребує поєднання власних ресурсів громади із можливостями державної та міжнародної підтримки.

Отже, публічні інвестиції відіграють важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку територіальних громад. Проведений аналіз свідчить про поступове впровадження механізмів середньострокового планування та формування єдиного портфеля інвестиційних проєктів на місцевому рівні. Водночас ефективність їх реалізації стримується обмеженістю фінансових ресурсів, недостатньою інституційною спроможністю органів місцевого самоврядування, кадровими обмеженнями та залежністю від зовнішніх джерел фінансування.

Перспективи розвитку публічних інвестицій пов’язані з удосконаленням управління ресурсами та розширенням практики публічно-приватного партнерства. В умовах повоєнної відбудови вони набувають стратегічного значення як основа відновлення інфраструктури та забезпечення довгострокового розвитку громад.

Список використаних джерел:

1. Івашко О. А. Публічне інвестування в регіонах і громадах: концептуальні засади, механізми залучення та особливості використання. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. *Серія економічна. Серія юридична.* Випуск 39/2023.
2. Чим відрізняються публічний інвестиційний проєкт і програма? URL: https://mindev.gov.ua/news/chym-vidrizniaiutsia-publichnyi-investytsiinyi-proiekt-i-prohrama (дата звернення: 14.03.2026).
3. Стан реалізації реформи публічних інвестицій в територіальних громадах. URL: https://decentralization.ua/news/19988 (дата звернення: 14.03.2026).
4. Реалізація інструменту Ukraine Facility та участь громад. URL: https://hromady.org/wp-content/uploads/2026/03/%D0%A3%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4-%D0%B2-Ukraine-Facility.pdf (дата звернення: 14.03.2026).

УДК 338.242.4 : 304

Подубинська В.А.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Гораль Л.Т.
д-р. екон. наук, професор, професор кафедри фінансів
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

СУЧАСНА ФІНАНСОВО-СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Розвиток соціальної політики є надзвичайно важливим для кожної країни з ринковим типом економіки. Між економічним зростанням та вдалою соціальною політикою існує міцний взаємозв’язок, оскільки чим краще держава забезпечує суспільну стабільність, чим більше здійснює інвестицій у розвиток громадян, тим ефективнішим буде людський ресурс, який зможе здолати всі майбутні внутрішні та зовнішні виклики.

Особливо питання державної політики у соціальній сфері є актуальним в Україні, де внаслідок активних бойових дій потреба в наданні соціальної підтримки та допомоги для громадян є надзвичайно важливою. Для того, щоб подолати всі виклики, які виникли в період соціально-економічних та воєнних криз, наша країна мусить налагодити стійке соціальне регулювання.

Соціальна політика – це система заходів спрямована на регулювання соціальної сфери та соціальних відносин з метою забезпечення добробуту громадян, створення умов для задоволення соціальних інтересів людей та їх розвитку. Соціальна політика є важливим складником ринкової економіки, оскільки саме завдяки даному виду політики держава може впливати на ринок, шляхом розподілу та перерозподілу суспільних благ [1, с. 2].

Між соціальною політикою та ринковим типом економіки існує двосторонній зв'язок. Ринкова економіка формує матеріальну основу для реалізації соціальної політики, забезпечуючи державі можливість виконувати соціальні гарантії та програми. Такий тип економіки забезпечує податкові надходження до бюджету, створення робочих місць та розвиток рівня виробництва. В той же час, соціальне регулювання стабілізує та пом’якшує негативні наслідки ринкової економіки, а саме: диференціацію суспільства, безробіття та бідність.

Умови функціонування ринкової економіки передбачають значну роль ринкових механізмів у розподілі ресурсів та доходів населення, однак саме такий розподіл і породжує один з основних негативних наслідків

ринкового виду економічної системи – соціальної нерівності. Саме тому державне соціальне регулювання є особливо важливим, оскільки воно виступає інструментом коригування соціальної диспропорції та забезпечення мінімальних соціальних гарантій для населення. Виокремлюються такі функції державної соціальної політики, пов'язані з ринковою економікою:

– економічне стимулювання та заохочення діяльності у сферах, що не піддаються ринковій мотивації (наприклад, забезпечення нормальних умов та сплачуваності військової служби, забезпечення належного рівня освіти у медицині, та подальших робочих місць тощо);

– перерозподіл загальнодержавних ресурсів для забезпечення всіх членів суспільства мінімально необхідними засобами існування (соціальні виплати по безробіттю, допомоги малозабезпеченим сім'ям, соціальні виплати у зв'язку з інвалідністю, тощо);

– створення умов для стабільного економічного зростання на тривалу перспективу;

– створення правової основи держави, що забезпечує взаємовідносини між громадянами, державними та іншими органами управління;

– розробка системи ефективних заходів для гармонізації відносин між людиною та природою;

– розвиток культурної сфери та формування вільної людини, що поважає та визнає свободу інших людей [2, с.7].

Соціальна політика є невід'ємним елементом системи державного управління. Зважаючи на мету соціального врегулювання, а саме на бажанні забезпечити громадянам всі можливі суспільні блага, соціальна політика тісно переплітається з концепціями сталого розвитку, яка поєднує в собі не тільки соціальний, але і економічно-екологічний напрямки. Соціальний напрям підкреслює важливість досягнення людського благополуччя, справедливості, рівності, охорони здоров'я, забезпечення освіти тощо. Саме тому, діяльність держави в соціальній сфері і є інструментом досягнення сталого розвитку. Вона може забезпечити створення якісного людського капіталу, створити системи соціального захисту та гарантій тощо [3].

Однією з ключових цілей розвитку України є інтеграція в Європейський Союз. Для цього наша держава повинна реформувати національне законодавство згідно з європейськими стандартами. Це створює нові можливості для регулювання соціальної сфери, проте потрібно адаптувати дані можливості до сучасних внутрішніх умов в Україні.

Вплив економіко-соціальних чинників на формування соціальних стандартів є надзвичайно важливим аспектом, який показує спроможність держави забезпечити соціальну рівність та належний рівень життя населення. В Україні, на тлі воєнних дій, спостерігається гостра

демографічна криза та міграційні процеси, які посилюють навантаження на соціальну систему держави та вимагають подальшого вдосконалення механізмів соціального регулювання, розширення програм підтримки населення і запровадження додаткових стимулів для відновлення людського капіталу в країні [4].

У відповідь на наведені виклики, держава робить усе можливе для посилення інструментів соціальної політики, надаючи підтримку вразливим верствам населення та стабілізовуючи демографічну ситуацію.

У зв'язку з воєнним станом, видатки на соціальний захист зазнають суттєвого впливу, оскільки воєнні дії створюють тиск на державний бюджет країни, вимагаючи основного фінансування оборони та безпеки. Незважаючи на весь тиск, які здійснюють воєнні дії на бюджетну систему, видатки на соціальну сферу зростають, оскільки з кожним днем потреба в соціальній підтримці населення, розширення програм підтримки зростає. Про це свідчать статистичні дані Міністерства фінансів (рис 1.).

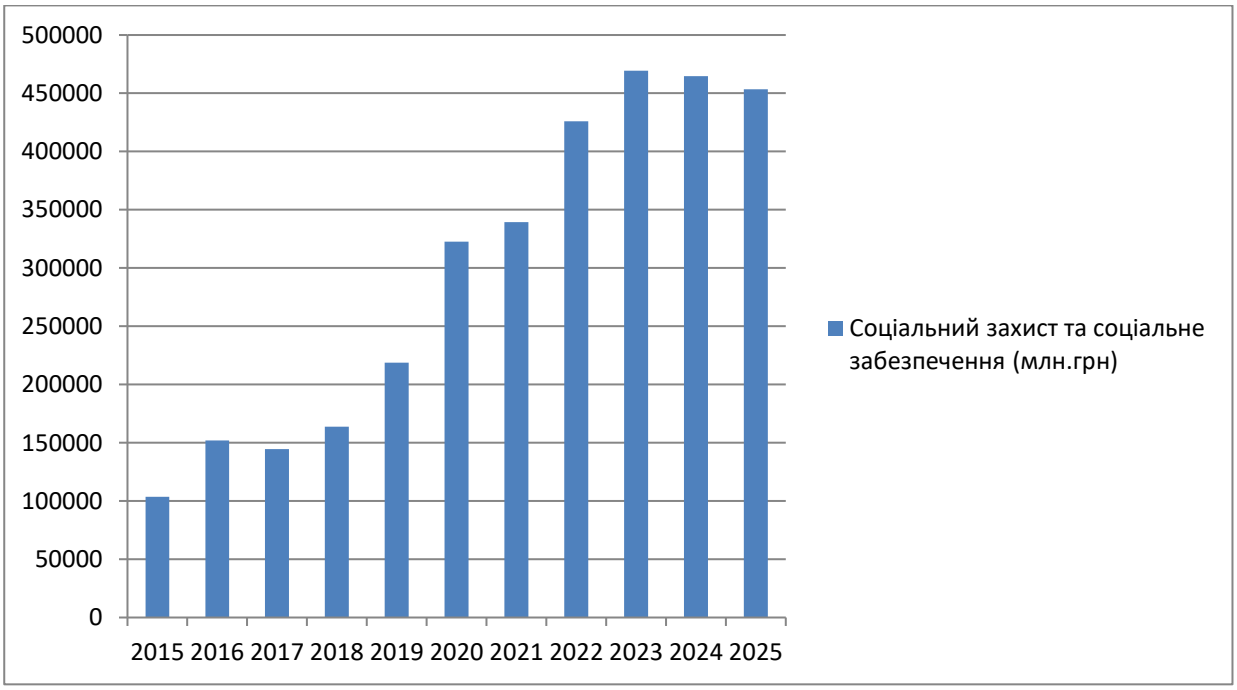

Рис 1. Видатки держави на соціальний захист та соціальне забезпечення

Джерело: МінФін Видатки держбюджету(2015-2025)

Після завершення бойових дій наша держава стикнеться не тільки зі зруйнованою інфраструктурою, соціально-економічною та демографічною кризою, а й з необхідністю перебудови соціальної сфери відповідно до нових умов. Ключовими особливостями соціальної політики стануть: масові соціальні потреби, оскільки значна кількість громадян потребуватимуть соціальної підтримки, ветерани потребуватимуть не тільки матеріальної, але й психологічної допомоги; нерівномірність регіонального розвитку, оскільки більша частина інвестиційного капіталу, буде спрямована на найзруйнованіші куточки нашої країни, саме тому міста будуть розвиватися

нерівномірно; вимога прозорості та ефективності, оскільки соціальна політика має бути максимально контрольованою, для ефективності її діяльності.

Першочерговою запорукою успіху в умовах війни є соціальний моніторинг та використання сучасних технологій, що передбачає гнучкість та адаптивність до соціальних змін. Для підтримки державного врегулювання в соціальній сфері необхідна розробка нових інноваційних соціальних програм, забезпечення надання допомоги та підтримки населенню, а також оцифровізація всіх основних процесів.

Таким чином, соціальна політика взаємопов'язана з ринковою економікою, оскільки між ними існує двосторонній зв'язок. Соціальна політика виступає основним елементом у державному регулюванні, оскільки спрямована на забезпечення соціальної справедливості, рівності, підтримання належного рівня життя населення. Державне врегулювання в соціальній сфері є ключовим етапом у досягненні Цілей сталого розвитку, які передбачають створення належних умов для життя людей на нашій планеті.

У сучасних умовах, а саме у викликах воєнних часів, розвиток соціальної політики є надзвичайно важливим, оскільки необхідно підвищувати ефективність використаних ресурсів при зростанні соціальних потреб населення. Соціальну політику важливо застосовувати на практиці через створення умов для економічного зростання, розвиток культурної сфери та забезпечення соціальних виклад для вразливих верств населення.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко С., Бугас Н. В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Електронне видання «Державне управління: удосконалення та розвиток».* DOI: 10.32702/2307-2156-2021.2.40. 2021. С. 2–3. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf

2. Приходько І., Шпортюк Н. Формування та реалізація державної соціальної політики в умовах глобальних викликів. *Публічне управління та регіональний розвиток.* 2022. С. 6–8. URL: https://doi.org/10.34132/pard2022.18.07

3. Ситник О. Соціальна політика як інструмент забезпечення сталого розвитку держави. *Політичні інститути та процеси*. ORCID: 0000-0001-8106-7482. 2025. С. 2. URL: https://politicus.od.ua/5_2025/13.pdf

4. Наливайко І. Еволюція соціальних стандартів та гарантій у правовій системі України: сучасні виклики та перспективи розвитку. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2024. С. 3–4. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.5

5. Міністерство Фінансів України. Видатки держбюджету України. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2025/

УДК 332.146.2:352/354:336.532

Попадюк І.Я.
аспірант другого року навчання спеціальності 073 Менеджмент,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ КОМУНАЛЬНОГО СЕКТОРУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Інвестиції є одним з важливих чинників зростання місцевої економіки. Громади конкурують між собою за фінансові ресурси, а вкладені інвестиції підвищують ділову активність і стимулюють впровадження нових технологій. Надійне водопостачання чи стабільне енергозабезпечення часто відіграють для малого та середнього бізнесу важливішу роль, ніж податкові пільги, оскільки без них неможливо гарантувати безперебійність виробничих процесів.

Комунальний сектор територіальних громад є основою, що визначає якість життя населення та продукує системні соціально-економічні ефекти – як позитивні (у разі реалізації цілеспрямованої інвестиційної політики), так і негативні (за відсутності належного фінансування). Дефіцит капіталовкладень у цей сектор призводить до наслідків, які виходять далеко за межі суто технічного стану мереж і споруд. Комунальний сектор в Україні розглядається як соціально-економічний комплекс господарських структур, які не лише надають послуги, а й формують середовище економічного розвитку територіальних громад [1].

Варто наголосити на існуванні зв'язку між станом комунальної інфраструктури та показниками громадського здоров'я. В Україні рівень зношеності основних фондів підприємств водопостачання та водовідведення ще до повномасштабної війни був значним, а вже у 2024 році близько 40% водопровідних споруд і майже 35% очисних споруд перебували в критичному стані [2]. Такий стан підвищує ризики зростання захворюваності, що збільшує навантаження на систему охорони здоров'я та призводить до зниження продуктивності праці – тобто у цілком вимірювані економічні втрати. Інвестиції в оновлення водопровідно-каналізаційного господарства є не просто технічним завданням, а формою превентивної соціальної політики, здатної знизити довгострокові бюджетні витрати.

Не менш важливим є соціальний вимір інвестицій в енергоефективність. В Україні комунальні установи мають колосальний потенціал енергозбереження: за оцінками фахівців, вони могли б заощадити до 60% поточного споживання енергії за умови реалізації комплексних програм термомодернізації [3]. Такі заходи мають подвійний соціально-економічний ефект. З одного боку, скорочення енергоспоживання зменшує видаткову частину місцевих бюджетів, вивільняючи ресурси для інших

соціальних програм. З іншого – термомодернізація житлового фонду знижує витрати домогосподарств на комунальні послуги, що особливо важливо в умовах зростання тарифів та зниження реальних доходів населення.

Інвестиції в комунальний сектор не є просторово нейтральними, оскільки те, які саме райони отримують оновлені мережі, освітлення чи транспортне сполучення, безпосередньо впливає на соціальну диференціацію в межах міста. Постійне недофінансування об'єктів комунальної інфраструктури у віддалених від центру мікрорайонах громад призводить до зниження якості послуг для домогосподарств, створюючи нерівність у доступі до базових благ. Через ефективні інвестиційні програми можна значно покращити якість послуг і вирівняти можливості для мешканців таких мікрорайонів [4].

Не можна оминути увагою зв'язок між станом комунального господарства та рівнем інституційної довіри в суспільстві. Справедливий, прозорий і рівномірний розподіл інвестиційних ресурсів працює на відновлення соціального договору між місцевою владою та мешканцями, тоді як його порушення поглиблює недовіру.

Кліматичний контекст додає питанню гостроти, адже зростання частоти екстремальних погодних явищ перетворює адаптацію комунальної інфраструктури на один із ключових інструментів мінімізації майбутніх економічних збитків. Інвестиції в модернізацію об'єктів інфраструктури, посилення енергетичної автономності за своєю економічною природою є формою уникнення витрат, оскільки кошти, вкладені сьогодні, запобігають значно більшим видаткам на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій у майбутньому.

Залучення інвестицій у комунальний сектор територіальних громад в українських реаліях відбувається поступово. З одного боку, залучаються кошти міжнародних фінансових організацій і завдяки цьому реалізуються програми енергоефективності та модернізації соціальної інфраструктури у громадах [4]. З іншого боку, відроджується інтерес до такого інструменту, як муніципальні облігації, наразі обговорюється перезапуск цього ринку, що міг би відкрити містам доступ до внутрішнього капіталу для фінансування великих інфраструктурних проектів – від ремонту мереж до енергетичних та безпекових заходів.

Узагальнюючи, слід підкреслити, що соціально-економічне значення інвестицій у комунальний сектор не варто зводити до вузького показника рентабельності чи терміну окупності окремого проекту. Ідеться про цілісний комплекс ефектів – від зростання локальної зайнятості до зміцнення енергетичної безпеки громад та формування довіри до публічних інститутів. Саме тому стратегічне планування таких інвестицій потребує зваженого підходу, який враховував би довгострокові соціальні, екологічні та фіскальні наслідки прийнятих рішень – і саме ця комплексність має бути покладена в основу сучасної політики відновлення та розвитку комунальної сфери України.

Список використаних джерел
1. Загірняк Д.М., Глухова В. І., Кравченко Х.В. Діяльність комунальних підприємств і їх фінансове забезпечення в умовах децентралізації. *Ефективна економіка.* 2021. № 1. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/14.pdf.
2. Асоціація водоканалів України. Критичний стан підприємств водопостачання та водовідведення України в умовах невизначеності джерел фінансування. Прес-конференція, Укрінформ, 2024.
3. Енергоефективність громадських будівель в Україні: програма / Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України (DREAM). URL: https://dream.gov.ua/ua/public-program/DREAM-UA-060825-D641F54E.
4. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І.З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2020. 531 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
5. Новаковська І.О., Іщенко Н.Ф., Ковальчук Є.С., Скрипник Л.Р. Інвестиційна діяльність територіальних громад в контексті сучасних земельних відносин. *Київський економічний науковий журнал.* 2024. № 4. С. 164–170. DOI: https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-4-23.

УДК 336.14:502.131.1

Руденко В. В.
д.е.н, доцент, професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ,
м. Вінниця,
Україна

РОЛЬ БЮДЖЕТНИХ ЦІЛЬОВИХ ФОНДІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

У сучасних умовах глобальних трансформацій, посилення екологічних, соціальних та економічних викликів особливої ваги набуває формування ефективного фінансового механізму реалізації політики сталого розвитку. У цьому контексті бюджетні цільові фонди виступають одним із ключових інструментів публічних фінансів, які забезпечують концентрацію та цільове спрямування фінансових ресурсів на досягнення довгострокових стратегічних пріоритетів держави. Їх сутність полягає у забезпеченні стабільного фінансування програм економічного, соціального та екологічного характеру, що безпосередньо пов’язані з досягненням Цілей сталого розвитку ООН. На відміну від класичної бюджетної моделі, яка

передбачає розпорошення ресурсів між поточними потребами, цільові фонди дозволяють акумулювати кошти для реалізації визначених напрямів державної політики, забезпечуючи більш високу ефективність та адресність їх використання.

У системі публічних фінансів України бюджетні цільові фонди є важливим інструментом реалізації державної політики, особливо в умовах воєнного стану, економічної нестабільності та потреби післявоєнного відновлення. До таких фондів належать інфраструктурні, екологічні, регіональні та відновлювальні інструменти, зокрема резервний фонд бюджету, Державний фонд регіонального розвитку, Державний дорожній фонд, Державний фонд розвитку водного господарства, Державний фонд внутрішніх водних шляхів, Державний фонд декарбонізації та енергоефективної трансформації та Фонд ліквідації наслідків збройної агресії [1]. Кожен із них виконує специфічну функцію, спрямовану на підтримку певного сегмента економіки або соціальної сфери, однак усі вони певною мірою інтегровані у логіку сталого розвитку. Зокрема, резервний фонд бюджету виконує функцію оперативного фінансового реагування на непередбачувані та кризові ситуації, забезпечуючи фінансування невідкладних видатків держави в умовах надзвичайних подій, зокрема воєнних дій, гуманітарних криз, техногенних катастроф або інших форс-мажорних обставин. Фонд регіонального розвитку сприяє зменшенню територіальних диспропорцій та розвитку інфраструктури, дорожній фонд забезпечує транспортну інтеграцію та економічну мобільність, а екологічні фонди формують основу для екологічної безпеки та переходу до низьковуглецевої економіки. Особливе місце займає Фонд ліквідації наслідків збройної агресії, який поєднує відновлювальну та трансформаційну функції, забезпечуючи не лише реконструкцію зруйнованої інфраструктури, але й модернізацію економіки відповідно до принципів сталого розвитку.

Водночас функціонування бюджетних цільових фондів в Україні характеризується низкою системних проблем. Серед них особливої уваги потребує нестабільність фінансових надходжень, значна залежність від макроекономічної ситуації та міжнародної фінансової допомоги, а також фрагментарність інституційної структури фондів. Додатково варто відзначити недостатній рівень інтеграції цільових фондів у систему стратегічного планування та орієнтацію переважно на процес використання коштів, а не на досягнення вимірюваних результатів. Це знижує ефективність їх функціонування та обмежує потенціал як інструментів сталого розвитку.

Європейський Союз демонструє принципово інший підхід до організації бюджетних цільових фондів, який базується на високому рівні інституційної інтеграції, стратегічного планування та орієнтації на результат. У межах політики згуртованості ЄС функціонують такі ключові фонди, як Європейський соціальний фонд плюс (ESF+), Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), Фонд згуртованості (CF) і Фонд

справедливого переходу (JTF), які забезпечують реалізацію економічних, соціальних та екологічних цілей розвитку. Їх діяльність спрямована на зменшення регіональних диспропорцій, розвиток людського капіталу, підтримку інновацій, цифровізацію економіки та забезпечення кліматичної трансформації. Водночас інші фонди ЄС − Фонд притулку, міграції та інтеграції (AMIF), Фонд інтегрованого управління кордонами (IBMF), Фонд внутрішньої безпеки (ISF), Європейський фонд морського, рибного господарства та аквакультури (EMFAF) та Фонд солідарності Європейського Союзу (EUSF) − демонструють розширення концепції сталого розвитку за межі виключно економічних чи екологічних аспектів. Їх діяльність спрямована на забезпечення соціальної стабільності, безпеки, управління міграційними процесами, захисту морських ресурсів, реагування на надзвичайні ситуації та посилення інституційної спроможності ЄС [2].

Характерною рисою європейської моделі є багаторівнева система управління, яка передбачає взаємодію наднаціональних, національних і регіональних інституцій. Такий підхід забезпечує баланс між стратегічними пріоритетами ЄС і потребами окремих територій. Крім того, ефективність використання коштів оцінюється не за обсягами їх освоєння, а за досягнутими соціально-економічними та екологічними результатами, що формує результат-орієнтовану модель управління публічними фінансами.

Порівняльний аналіз показує, що європейська модель бюджетних цільових фондів є більш інтегрованою, стратегічно орієнтованою та результативною. Вона базується на довгостроковому плануванні, чітких індикаторах ефективності та високому рівні координації між рівнями управління. Українська модель, навпаки, має переважно галузевий характер, характеризується високим рівнем централізації та обмеженою інтеграцією у систему сталого розвитку. Водночас обидві системи демонструють спільну рису, яка полягає у використанні бюджетних фондів як інструменту фінансування стратегічних пріоритетів, пов’язаних з інфраструктурою, екологією та соціальною сферою.

Особливої уваги потребує питання імплементації європейського досвіду в Україні. Йдеться насамперед про необхідність інтеграції бюджетних цільових фондів у систему стратегічного планування держави, що дозволить забезпечити узгодженість між фінансовими ресурсами та довгостроковими цілями розвитку. Важливим є також перехід до результат-орієнтованого управління, який передбачає оцінювання ефективності не лише за рівнем освоєння коштів, але й за досягненням конкретних соціально-економічних і екологічних показників. Значний потенціал має цифровізація управління фондами, яка забезпечує прозорість, підзвітність і зменшення корупційних ризиків. Окремим напрямом є розвиток екологічно орієнтованих фондів, які сприятимуть реалізації «зеленого переходу» та інтеграції України до європейської кліматичної політики. Також важливим є посилення децентралізації, що дозволить залучати регіони до більш активного управління ресурсами та забезпечить кращу відповідність фінансування місцевим потребам [3, с.51].

Узагальнюючи, можна констатувати, що бюджетні цільові фонди є важливим інструментом реалізації політики сталого розвитку як в Україні, так і в Європейському Союзі, однак їх ефективність значною мірою залежить від інституційної якості, рівня стратегічної інтеграції та механізмів управління. Європейська модель демонструє більш високий рівень зрілості та системності, тоді як українська система перебуває на етапі трансформації та поступового наближення до європейських стандартів. Подальший розвиток бюджетних цільових фондів в Україні має бути спрямований на посилення їх результативності, стратегічної узгодженості та інтеграції у систему сталого розвитку, що є ключовою передумовою успішної європейської інтеграції та післявоєнного відновлення держави.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. №2456-VI. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n2886 (дата звернення: 20.05.2026).
2. Європейська комісія : офіційний вебсайт. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding_en (дата звернення: 20.05.2026).
3. Руденко В. В. Цільові бюджетні фонди як складник фіскального механізму регулювання інвестиційних процесів в Україні. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2021. Вип. 3 (89). С. 46-53.

УДК 336.14:352(477.72):355.01

Сідельникова Л. П.
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький,
Україна

Ахмад Н.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальності D2 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький,
Україна

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

В умовах війни функціонування системи місцевих фінансів зазнало

істотних деформацій, що актуалізує потребу переосмислення теоретичних і практичних засад забезпечення фінансової стійкості територіальних громад (далі – ТГ). Поняття «фінансова стійкість територіальної громади» доцільно трактувати як системну категорію, що акумулює в собі поняття фінансової автономії (суб'єктності), фінансової спроможності (ресурсного потенціалу) та фінансової самодостатності (рівня покриття видатків власними доходами), утворюючи з ними стійку архітектоніку її фінансової безпеки.

Херсонська область є одним з найбільш постраждалих від російської агресії регіонів України, адже в перший рік повномасштабного вторгнення рф було окуповано 88% території регіону. У листопаді 2022 року обласний центр і Правобережна Херсонщина були звільнені, але безпекова ситуація залишається більш ніж складною. З 49 територіальних громад Херсонської області 32 залишаються під тимчасовою окупацією, що становить понад 70% території регіону. Деокуповані громади продовжують зазнавати ворожих обстрілів, що ускладнює їхній розвиток та відновлення, а кількість населення в них скоротилася на 65% порівняно з 2022 роком [1, с. 396].

Територіальні громади Херсонської області, які перебувають під тимчасовою окупацією, практично не генерують доходи, однак зберігають видатки на утримання органів місцевого самоврядування як необхідну умову збереження легітимності інститутів публічної влади, підтримки кадрового потенціалу і забезпечення оперативної готовності до відновлення повноцінного управління територіями після їх деокупації. Така специфіка бюджетного менеджменту в умовах війни обумовлює жорстку залежність окупованих громад від трансфертної підтримки з державного бюджету (дотацій та субвенцій).

Деокуповані громади, своєю чергою, концентрують кумулятивний ефект безпекових викликів, значних демографічних втрат та руйнування промислово-аграрного потенціалу, що продукує істотне звуження їх дохідної бази за одночасного зростання потреби у фінансуванні видатків на відновлення пошкодженої інфраструктури, соціальний захист і життєзабезпечення територій.

Зазначимо, що в умовах повномасштабної війни фінансова стійкість ТГ набуває вираженої просторово-диференційованої залежності та значною мірою визначається віддаленістю від лінії бойового зіткнення. Чим ближче громада розташована до зони активних бойових дій, тим вищим є рівень руйнування економічної бази, порушення логістичних ланцюгів, міграційного відтоку населення та скорочення податкової спроможності місцевих бюджетів. У сукупності це формує обмеження фіскальної автономії громад, знижує їхню дохідну базу на тлі істотного збільшення видаткового навантаження через необхідність ліквідації наслідків руйнувань та фінансування безпекових заходів, що у підсумку посилює залежність бюджетів місцевого самоврядування від трансфертів з державного бюджету. Чим інтенсивніші бойові дії, тим вищим є рівень фінансової вразливості ТГ, що зумовлює потребу в аналізі чинників, які призводять до скорочення їхнього ресурсного потенціалу (рис. 1).

Рис. 1. Основні деструктивні чинники, які впливають на фінансову стійкість територіальних громад Херсонської області

Джерело: авторська розробка

Знищення виробничих потужностей та об'єктів критичної інфраструктури у поєднанні з масштабним мінуванням площ сільськогосподарських угідь призвело до значного скорочення податкової бази. Ця проблема є особливо актуальною для прифронтових та деокупованих територій, де економічна діяльність залишається або суттєво обмеженою, або повністю паралізованою, а процеси відновлення виробництва вимагають значних фінансових ресурсів і часу. Як наслідок, формуються довгострокові дисбаланси у структурі місцевих бюджетів, зростає залежність від зовнішніх джерел фінансування, підвищується ризик хронічної фінансової вразливості територіальних громад.

Крім того, масова зовнішня міграція працездатного населення суттєво звузила доходи від основного податкового джерела місцевих бюджетів – податку на доходи фізичних осіб, а велика кількість внутрішньо переміщених осіб розбалансувала територіальні громади за рівнем їх фіскальної спроможності – одні громади втратили значну частину трудового потенціалу, що спродукувало стрімке зниження підприємницької активності і відповідно скорочення податкових надходжень місцевих бюджетів; інші – отримали додаткове навантаження на бюджет через підвищені потреби у фінансуванні системи охорони здоров'я та соціальних служб.

Внаслідок суттєвого фіскального розриву сформувалася хронічна залежність бюджетів територіальних громад Херсонщини від державних трансфертів, що нівелює їхню фінансову автономію та обмежує здатність до самостійного забезпечення життєдіяльності й регенерації.

Для підтвердження зроблених висновків розрахуємо основні індикатори фінансової стійкості місцевих бюджетів Херсонської області (рис. 2).

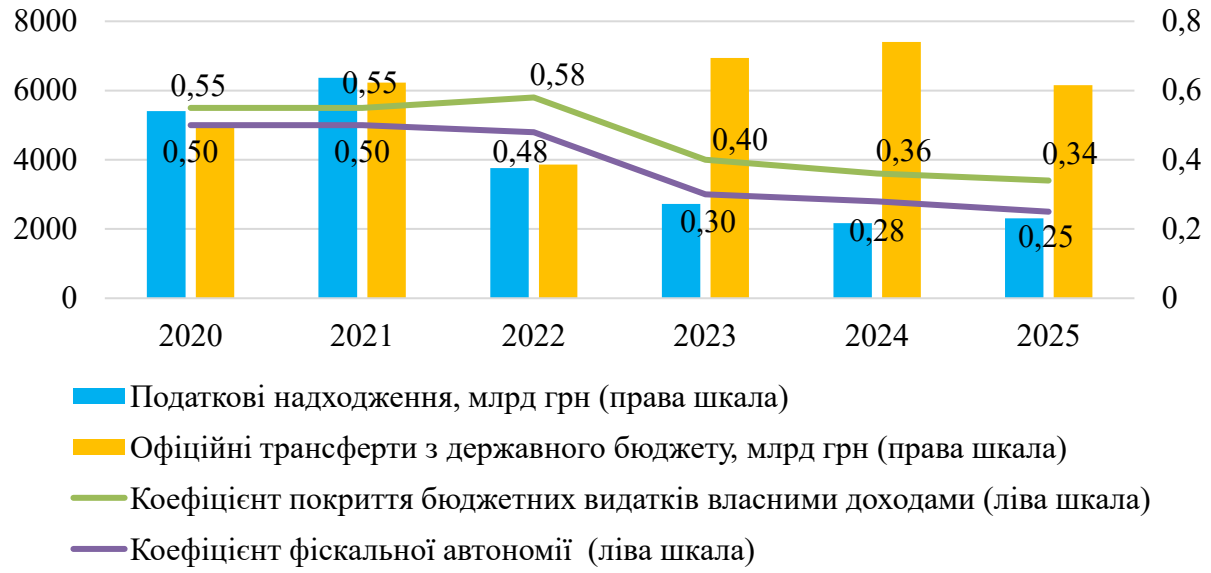

Рис. 2. Індикатори фінансової стійкості місцевих бюджетів Херсонської області у 2020-2025 роках

Джерело: побудовано авторами за [2].

Для цього наведемо співвідношення мобілізованих до бюджету податків і зборів (як основи формування власної дохідної бази) та обсягів державної фінансової підтримки, а також розрахуємо коефіцієнт покриття бюджетних видатків власними доходами *(1)* і коефіцієнт фіскальної автономії *(2)*.

$$K_{\text{покриття}} = \frac{Dz - Td - Tm}{V_z - T_m}, \qquad (1)$$

де D_z – загальні доходи зведеного бюджету;
T_d – трансферти з державного бюджету;
T_m – трансферти з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам;
V_z – загальні видатки зведеного бюджету.

Характеризує рівень фінансової самодостатності, відображаючи здатність території забезпечувати фінансування поточних і стратегічних видатків за рахунок власної дохідної бази.

$$K_{\text{автономії}} = \frac{Dz - Td - Tm}{D_z}, \qquad (2)$$

де D_z – загальні доходи зведеного бюджету;
T_d – трансферти з державного бюджету;
T_m – трансферти з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетами.

Характеризує рівень децентралізації, фінансової самостійності території та її спроможність здійснювати бюджетну політику без критичної залежності від рішень центральних органів влади.

Як свідчать дані рис. 2, у 2023-2025 роках територіальні громади

Херсонщини за рівнями фінансової самодостатності та фіскальної автономії перебувають в діапазоні «низький (дотаційний)» з перевищенням обсягів отриманих трансфертів над зібраними податками у 2-3 рази.

Відновлення фінансової стійкості територіальних громад Херсонської області у повоєнний період потребує реалізації комплексу заходів, серед яких: відновлення податкового потенціалу через підтримку бізнесу та повернення населення; удосконалення системи міжбюджетних відносин із запровадженням цільової державної підтримки для постраждалих територій; залучення інвестицій, грантових ресурсів і механізмів партнерства для фінансування відбудови; підвищення ефективності бюджетного менеджменту і раціоналізація видатків місцевих бюджетів. Серед фінансових інструментів відновлення і розвитку ТГ Р. Щур, І. Припхан, М. Урбанович виокремлюють такі: інструменти бюджетної підтримки, інструменти оподаткування, інструменти позики, інструменти інвестування, інструменти фінансування розмінування ТГ, цифрові фінансові інструменти [3, с. 341]. Реалізація запропонованих заходів та інструментів сприятиме зміцненню фінансової стійкості територіальних громад Херсонської області, підвищенню їхньої самодостатності й створенню передумов для сталого соціально-економічного розвитку в повоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Сідельникова Л.П., Зосимчук В.В. Фіскальні ефекти системи місцевого оподаткування Херсонської області в умовах воєнного стану. *Вісник ХНТУ*. 2024. № 4 (91). С. 394-400.
2. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: https://openbudget.gov.ua (дата звернення: 14.05.2026).
3. Щур Р., Припхан І., Урбанович М. Дослідження ефективності використання фінансових інструментів відновлення та розвитку територіальних громад України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2025. № 1(41). С. 337-350.

УДК 336.143:336.22

Цюпа О.П.
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Федорак О.О.
здобувач ОР бакалавр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Державний бюджет є основним інструментом реалізації ефективної фінансової політики держави та забезпечення виконання її соціально-економічної, оборонної та безпекової функцій [1]. В умовах повномасштабної війни процес формування доходів бюджету зазнав суттєвих змін, що було зумовлено скороченням економічної активності та зростанням потреб у фінансуванні оборони й безпеки [2]. Для оцінки цих змін у табл.1 наведено динаміку та структуру доходів Державного бюджету України за 2021-2025 рр., що дає змогу порівняти довоєнний і воєнний періоди [3].

Таблиця 1.

Доходи Державного бюджету України за 2021-2025 рр.

Рік	Доходи держбюджету, млн грн	Податкові надходження, млн грн	Неподаткові надходження, млн грн	Міжнародна допомога, гранти, млн грн	Зміна доходів порівняно з минулим роком, %	Виконання річного плану за доходами, %
2021	1 296 852,9	1 107 090,9 (85,37%)	175 358,0 (13,52%)	1 289,86 (0,10%)	+20,52%	101,2%
2022	1 787 395,6	949 764,4 (53,14%)	346 327,7 (19,38%)	481 090,7 (26,92%)	+37,83%	101,5%
2023	2 671 998,0	1 203 544,1 (45,04%)	991 601,7 (37,11%)	433 404,4 (16,22%)	+49,49%	117,9%
2024	3 122 713,4	1 647 189,6 (52,75%)	974 398,5 (31,20%)	473 945,1 (15,18%)	+16,86%	113,5%
2025	3 834 209,6	2 015 818,9 (52,57%)	1 217 563,3 (31,76%)	548 013,5 (14,29%)	+22,78%	95,9%

Джерело: складено за даними [3].

Дані табл.1 свідчать про суттєву трансформацію структури доходів державного бюджету в умовах воєнного стану, зростання ролі неподаткових надходжень та міжнародної допомоги поряд із поступовим відновленням податкових надходжень упродовж 2023-2025 рр.

В 2021 р. податкові надходження складали 85,4 % від їх загального обсягу, частка міжнародної допомоги в складі надходжень була незначною, менше одного відсотка. В 2021 р. вдалося перевиконати план за доходами, чинниками такого зростання доходів стали висока промислова інфляція в Україні та світі, а також збільшення доходів населення, мінімальна заробітна плата зросла на 30,0 % (до 6500 грн) [4].

В 2022 р. повномасштабне вторгнення кардинально змінило ситуацію, спричинивши значне падіння ВВП, зростання індексу споживчих цін, та скорочення обсягів зовнішньоекономічних операцій [5]. Перевиконання плану за доходами до бюджету стало можливим завдяки міжнародній

допомозі, адже податкові надходження суттєво зменшилися, й у держави виникла необхідність в залученні додаткових фінансових ресурсів, щоб фінансувати найважливіші на той момент видатки: оборона, безпека, та соціальна підтримка населення.

Податкові надходження у 2022 р. скоротилися до 53, 14 % загального обсягу доходів бюджету. Основними причинами стали падіння економічної активності, скорочення доходів населення та прибутковості бізнесу, зменшення обсягу імпорту й виробництва підакцизної продукції, а також запровадження окремих податкових пільг для підтримки економіки в умовах воєнного стану [2; 5].

Водночас обсяг неподаткових надходжень зріс, а їх частка в загальних доходах бюджету досягла 19,38 %. Значну роль у цьому відіграли надходження бюджетних установ, зокрема благодійні внески та пожертви на підтримку обороноздатності країни [5; 6].

Міжнародна підтримка допомогла покрити дефіцит бюджету, стабілізувала фінансову систему, посилила впевненість уряду в тому, що незважаючи на війну, вдасться й надалі утримати ситуацію під контролем для безперебійного функціонування системи державних фінансів та фінансової системи України, забезпечити фінансування важливих військових, економічних, соціальних завдань, критичних видатків [2].

Водночас формування доходів державного бюджету в умовах воєнного стану супроводжується низкою суттєвих викликів. Серед них – скорочення економічної активності, міграція населення, втрата частини виробничого потенціалу, зменшення податкової бази та висока залежність від міжнародної фінансової допомоги. У таких умовах особливого значення набуває забезпечення стабільності податкових надходжень і пошук додаткових внутрішніх джерел наповнення бюджету.

У 2023-2024 рр. спостерігається поступове відновлення дохідної бази державного бюджету. Загальний обсяг доходів зріс з 2672,0 млрд грн у 2023р. до 3122,7 млрд грн у 2024 р., а частка податкових надходжень збільшилася з 45,0 % до 52,8 %. Це свідчить про певну адаптацію економіки до умов воєнного стану, відновлення ділової активності та посилення ролі внутрішніх джерел формування бюджетних ресурсів. Водночас вагомою залишалася частка неподаткових надходжень і міжнародної фінансової допомоги, що свідчить про збереження залежності державних фінансів від зовнішньої підтримки.

У 2025 році вперше за останні п’ять років не було виконано план доходів державного бюджету. Незважаючи на те, що обсяг доходів зріс на 22,8% порівняно з 2024 роком, річний план було виконано лише на 95,9% [3]. Податкові надходження становили 2015,8 млрд грн (52,57%), їх структуру подано на рис. 1.

Високою залишається частка неподаткових надходжень, найбільшу їх частину складають власні надходження бюджетних установ – 954,1 млрд грн, та доходи від власницької та підприємницької діяльності – 179,1 млрд

грн. Це свідчить про суттєву роль неподаткових джерел у забезпеченні виконання дохідної частини бюджету в умовах воєнного стану.

В першій половині 2025 р. основними чинниками зростання доходів були неекономічні – до них належать міжнародна економічна допомога, власні надходження бюджетних установ, зміни податкового законодавства, збільшення ставок окремих податків, та інші. Тобто, ці чинники можуть суттєво збільшувати доходи, проте не свідчать про реальний економічний розвиток країни. Це свідчить про залежність державних фінансів від зовнішньої допомоги та разових надходжень.

Крім того, незважаючи на високі податкові надходження, у першій половині 2025 року не вдалося виконати план за податковими надходженнями з ПДВ та ввізного мита, в зв'язку з падінням курсу гривні та зниження рентних платежів через нижчі ціни реалізації вуглеводнів [7]. Такі невтішні показники, а також високий бюджетний дефіцит й залежність від міжнародної фінансової допомоги, стали причиною невиконання плану за доходами держбюджету в 2025 р.

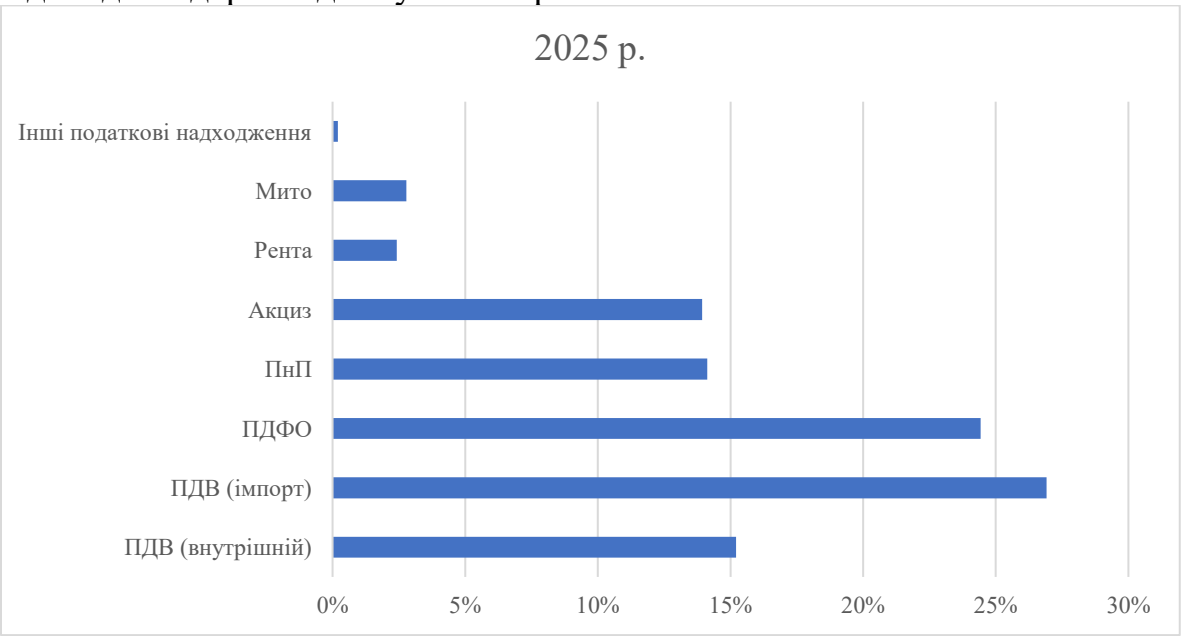

Рис. 1. Структура податкових надходжень до бюджету за 2025 р.
Джерело: складено за даними [3].

Аналіз структури податкових надходжень у 2025 році свідчить про домінування ПДВ та ПДФО, сумарна частка яких перевищувала 65 % всіх податкових надходжень. Це підтверджує високу залежність доходів бюджету від внутрішнього споживання, імпортних операцій та доходів населення. Порівняно з 2024 р. структура податкових надходжень істотно не змінилась, однак скоротилися надходження від ПДВ, податку на прибуток підприємств і рентної плати, тоді як роль ПДФО та акцизного податку зросла.

Водночас забезпечення стабільних податкових надходжень потребує пошуку балансу між фіскальними потребами держави та збереженням

стимулів для розвитку економіки. Оподаткування є важливим інструментом формування доходів бюджету та забезпечення соціально-економічного розвитку держави. Водночас надмірне фіскальне навантаження може стримувати економічну активність і сприяти зростанню тіньового сектору економіки [2].

Навіть в умовах значного негативного впливу війни на економіку та базу оподаткування важливо формувати податкову політику, що сприятиме післявоєнній відбудові, зростанню економічного потенціалу та підвищенню ефективності формування доходів бюджетів [2]. Повномасштабне вторгнення призвело до скорочення економічної активності, зменшення податкових надходжень і зростання потреби у фінансових ресурсах. Виконання бюджету значною мірою забезпечувалося міжнародною допомогою та неподатковими надходженнями, що посилило залежність від зовнішніх джерел. Для покращення бюджетного процесу необхідно посилити фінансово-економічне обґрунтування рішень, уникати необґрунтованих видатків і надмірного дефіциту, а також розвивати співпрацю з міжнародними партнерами, розширювати внутрішні джерела мобілізації доходів та зміцнювати внутрішній ринок запозичень [1].

Список використаних джерел:

1. Радіонов Ю. В. Формування та виконання державного та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство.* 2023. №53. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-55
2. Чугунов І., Пасічний М., Нікітишин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Фінанси та банківська справа*. 2022. №5, 124-137. URL: https://doi.org/10.31617/1.2022(145)08
3. Державний веб-портал бюджету для громадян (2025). openbudget.gov.ua. URL: https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes
4. Репко М. Огляд виконання бюджету-2021. *Центр економічної стратегії*. 2022. URL: https://ces.org.ua/budget-analysis-2021/
5. Дешко А., Касперович Ю., Шамаєва Л. Державний бюджет України 2022 року: виконання в умовах повномасштабної війни. *Національний інститут стратегічних досліджень.* 2023. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavnyy-byudzhet-ukrayiny-2022-roku-vykonannya-v-umovakh
6. Голобородько Я. НБУ зібрав рекордну суму для ЗСУ у 2025 році. МінФін. 2026. URL: https://minfin.com.ua/ua/2026/01/05/165655530/
7. Кучеренко С. Збір податків погіршився. Завдяки чому тримається держбюджет у 2025 році? 2025. URL: https://mind.ua/publications/20294181-zbir-podatkiv-pogirshivsya-zavdyaki-chomu-trimaetsya-derzhbyudzhet-u-2025-roci

УДК 336.02:351.713:339.9

Чуй І. Р.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, економічної безпеки,
банківської справи та страхового бізнесу
Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів,
Україна

Лаба С. В.
д.ф., доцент кафедри цивільного і господарського права та процесу
Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів,
Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Значення доброчесності у податкових відносинах є важливим, адже вона зміцнює довіру суспільства до державних інституцій, зменшує рівень ухилення від сплати податків та корупційні ризики, підвищує ефективність податкової системи, забезпечуючи стабільні надходження до бюджету, сприяє сталому розвитку.

Основи податкової доброчесності країн-членів ОЕРС закладено у таких документах:

1. У Практичному посібнику з результатів податкового комплаєнсу Measures of Tax Compliance Outcomes (2014) (що означає дотриманням податкових правил) податкова доброчесність полягає у справедливому адмініструванні та базується на довірі до податкової системи. Вона включає чесність поведінки, захист інформації та відсутність неправомірного впливу [1]. Ключова ідея податкової доброчесності – справедлива, об'єктивна та надійна податкова система. Як зазначено у наведеному документі "доброчесність має дві сторони: поведінка податкових органів та довіра платників податків".

2. Ten Global Principles for Fighting Tax Crime (2021) прямо пов'язує податкову доброчесність із боротьбою з ухиленням, прозорістю фінансових потоків та співпрацею між державами [2].

3. Поведінкову модель податкової доброчесності інтерпретує документ Tax Morale II: Building Trust between Tax Administrations and Large Businesses (2022) [3]. Концепція "податкового комплаєнсу" і "податкової моралі" передбачає добровільну сплату податків та чесність і прозорість у відносинах держава – платники податків. У цьому документі введено термін "co-operative compliance" (кооперативний комплаєнс) – торбто партнерська модель взаємодії між платниками податків та податковими органами, що базується на довірі, прозорості та добровільному розкритті інформації.

4. Стандарти ОЕРС щодо податкової прозорості [4] вимагають

прозорості фінансової інформації, відсутності прихованих доходів та боротьбу з ухиленням від оподаткування. Стандарти включають три базові інструменти:

1) стандарт обміну інформацією для податкових цілей (EOIR), який вимагає, щоб інформація про особу законних та бенефіціарних власників активів, компаній та рахунків, була доступною для податкових органів, які потім можуть обмінюватися цією інформацією з податковими органами в інших юрисдикціях на основі міжнародних угод;

2) стандарт автоматичного обміну інформацією (AEOI), що охоплює Єдиний стандарт звітності та Структуру звітності про криптоактиви, вимагає щорічного обміну заздалегідь визначеним набором інформації про фінансові рахунки та операції з криптоактивами між податковими органами. Юрисдикції-учасниці збирають інформацію від своїх фінансових установ та постачальників послуг з криптоактивами на основі спільного набору вимог до належної перевірки та звітності та автоматично обмінюються такою інформацією у заздалегідь визначеному форматі з країною проживання власників рахунків та користувачів криптоактивів;

3) єдиний стандарт звітності (CRS) визначає загальні процедури належної перевірки фінансових установ, щоб обмежити можливості платників податків обходити звітність. Він також вимагає, щоб юрисдикції запровадили правила боротьби зі зловживаннями для запобігання будь-якій практиці, спрямованій на обхід процедур звітності та належної перевірки.

5. Відповідно до Tax Administration 2025: Comparative Information on OECD and other Advanced and Emerging Economies, податкова доброчесність пов’язана із комплаєнсом (дотриманням податкових правил), управлінням ризиками і сприйняттям справедливості оподаткування [5]. Запроваджені у багатьох країнах ризикоорієнтовані підходи, що ґрунтуються на оцінці ризику, можуть допомогти адміністраціям ефективніше використовувати дані, проте вони не усувають потреби в діалозі поза межами обміну даними. Доброчесність податкової системи означає не тільки здатність забезпечити правильну сплату податків у відповідний час; вона досягається через податковий контроль, аудит та цифрову перевірку даних.

6**.** Ширше визначення податкової доброчесності наведено у огляді Anti-Corruption and Integrity Outlook 2026 [6]. Він включає не тільки вимоги до податкової системи, а і визначає відсутність корупції; чесність і підзвітність, а також справедливі правила гри для усіх учасників податкових відносин.

В Україні принципи доброчесності посадових осіб органів податкового адміністрування визначено у законах України “Про запобігання корупції” і “Про державну службу”, а також регламентовано Правилами етичної поведінки в органах Державної податкової служби і Кодексом етичної поведінки державних службовців ДПС України, затвердженими наказами ДПС України. Такі критерії доброчесності включають відповідальність, справедливість та неупередженість, фінансову доброчесність і етичність. Вимоги щодо доброчесності платників податків непрямо закріплені у

Податковому кодексі через такі принципи податкового законодавства, як рівність усіх платників перед законом, невідворотність виконання податкового обов'язку, соціальна справедливість (Ст. 4 ПКУ), та обов'язки платника: вести облік доходів і витрат, складати й подавати достовірну звітність, своєчасно і в повному обсязі сплачувати податки та збори (Ст. 16 ПКУ).

Відтак, вітчизняні автори акцентують на нормативно-правових засадах та механізмах адміністрування, тоді як іноземні – на етичних стандартах, податковій моралі та справедливому врядуванні.

Список використаних джерел:

1. OECD (2014), Measures of Tax Compliance Outcomes: A Practical Guide, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264223233-en
2. OECD (2021), Fighting Tax Crime – The Ten Global Principles, Second Edition, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/006a6512-en.
3. OECD (2022), Tax Morale II: Building Trust between Tax Administrations and Large Businesses, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/7587f25c-en.
4. OECD (2023), International Standards for Automatic Exchange of Information in Tax Matters: Crypto-Asset Reporting Framework and 2023 update to the Common Reporting Standard, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/896d79d1-en.
5. OECD (2025), Tax Administration 2025: Comparative Information on OECD and other Advanced and Emerging Economies, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/cc015ce8-en.
6. Anti-Corruption and Integrity Outlook 2026: Harnessing the Integrity Advantage, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/16708b78-en.

UDC 336.148

Chubukov O.
PhD Student
National university of Kyiv Mohyla Academy,
Kyiv,
Ukraine

BUDGET TRANSPARENCY IN UKRAINE: RESTORATION DURING WARTIME

The Open Budget Survey (OBS) performed by the International Budget Partnership (IBP) is the world's leading biennial independent survey on budget accountability, which evaluates different countries across three dimensions: (1) budget transparency, i.e. public access to budgeting information through the whole budget cycle, (2) public participation which assesses opportunities of non-governmental entities to participate in the budgeting process, and (3) effectiveness of oversight by legislature and supreme audit institutions [1]. As of May 2026, the

IBP has partially published the most recent 2025 Open Budget Survey results, with all results expected by the end of June 2026. The 2025 OBS covers the calendar year 2024.

The most recent OBS results for Ukraine, published in mid-April 2026, demonstrate a significant recovery of Ukraine's performance on all three dimensions [2]. Table 1 presents the OBS results across all three dimensions for Ukraine over six consecutive Open Budget Surveys. The data in Table 1 demonstrates that in 2023 OBS, which assessed the calendar year 2022, the results for Ukraine significantly dropped on all three dimensions, which was a direct result of the initial shock from the full-scale Russian invasion in 2022, and the consecutive suspension of standard budgetary processes and practices [3]. The 2025 OBS results, assessing calendar year 2024, indicate the recovery to the pre-full-scale-invasion normal budgetary practices despite the ongoing high-intensity kinetic conflict and the resulting exceptionally high uncertainty levels for the Public Financial Management (PFM) system of Ukraine. As compared to the 2023 OBS, the 2025 OBS progress on the budget transparency indicator is related to restoring public access to: pre-budget statement (the medium-term Budget declaration, restored in 2024), citizens budget (materials by the Ministry of Finance of Ukraine), in-year reports (materials by the Ministry of Finance of Ukraine and restoration of functionality of specialized governmental budget data portals: openbudget.gov.ua, spending.gov.ua), year-end report by the Ministry of Finance of Ukraine, and Audit report by the Accounting Chamber of Ukraine. On the budget transparency score, Ukraine's 2025 OBS results (65 points) surpass such regional EU countries as Romania (62 points), Croatia (62 points), and Hungary (43 points) [2]. In the public participation OBS dimension, Ukraine reached a record-high score of 41 points despite the ongoing martial law limitations. The score for Ukraine on public participation (41) is significantly higher than the results for Norway (24 points), Croatia (17 points), Romania (13 points), and Hungary (7 points) [2].

Table 1

Open Budget Survey results for Ukraine

OBS	Budget Transparency Score (OBI)	Public Participation Score	Oversight Score (aggregated)
2015	46	23	n/a
2017	54	30	83
2019	63	33	87
2021	65	39	82
2023	38	24	76
2025	65	41	85

Source: adopted from [2]

In the oversight dimension, the 2025 OBS results for Ukraine (85 total score) indicate the adequacy of the budget process oversight by the Parliament of

Ukraine with the legislative oversight score of 83 points, and the Supreme Audit Institution (the Accounting Chamber of Ukraine), with the audit oversight score of 89 points [2].

Overall, the progress of Ukraine on budget accountability and transparency, as assessed in the 2025 OBS, highlights the country's significant progress in the three dimensions of the OBS despite the persistent extremely high uncertainty caused by the ongoing full-scale Russian invasion. Notably, the budget transparency in Ukraine is higher than the results for Romania, Croatia, and Hungary, which are all EU countries with established PFM Systems aligned to the EU PFM framework. This result also outperforms the target values established by the Government of Ukraine in the PFM System Reform Strategy for 2026-2030, which envisage the return to the "sufficient" budget transparency score of 61 points in 2030 [4]. Despite being the single-point observation, the case of Ukraine, which was able to restore budget accountability and transparency practices during the continuing high-intensity kinetic conflict and the martial law limitations, may be the first such case in modern history, and as such requires deeper systematic analysis and research to identify specific systemic incentives, mechanisms and dynamics that allow the PFM system to function under exceptionally high uncertainty while maintaining accountability and transparency.

References:

1. International Budget Partnership. (n.d.). Open Budget Survey. URL: https://internationalbudget.org/open-budget-survey/
2. International Budget Partnership. (2026). Open Budget Survey 2025: Ukraine. URL: https://internationalbudget.org/open-budget-survey/country-results/2025/ukraine
3. International Budget Partnership. (2024). A note on Ukraine's performance on the Open Budget Survey. URL: https://internationalbudget.org/a-note-on-ukraines-performance-on-the-open-budget-survey/
4. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2026). On approval of the Public Financial Management System Reform Strategy for 2026-2030 and approval of the operational action plan for its implementation (N 217-r). [Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2026-2030 роки та затвердження операційного плану заходів з її реалізації] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/217-2026-%D1%80#Text

2. КОРПОРАТИВНІ ФІНАНСИ ТА АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

УДК 005.35:174

Банєв Є.Ф.
к. т.н., доцент, доцент кафедри економіки та бізнес – адміністрування,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
М. Харків,
Україна.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОГО ЛІДЕРСТВА

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується активними процесами цифровізації, трансформацією управлінських підходів, глобальними соціально-економічними викликами та підвищенням ролі людського капіталу у забезпеченні ефективності діяльності організацій. За таких умов особливої актуальності набувають питання соціальної відповідальності та етичних засад сучасного лідерства. Саме лідерство, засноване на принципах відкритості, доброчесності, відповідальності та соціальної орієнтованості, стає важливим фактором забезпечення сталого розвитку організацій та формування ефективної управлінської культури.

Соціальна відповідальність лідера передбачає усвідомлення наслідків управлінських рішень для працівників, суспільства, держави та навколишнього середовища. У сучасних умовах лідер повинен орієнтуватися не лише на економічні результати діяльності організації, але й на забезпечення соціальної стабільності, підтримку етичних норм та створення умов для професійного розвитку персоналу.

Як зазначає Пітер Друкер, ефективне управління неможливе без відповідального ставлення керівника до суспільних наслідків власної діяльності [1]. Аналогічної позиції дотримуються українські науковці, зокрема Людмила Федулова, яка наголошує на необхідності інтеграції принципів соціальної відповідальності у систему стратегічного управління сучасними організаціями [2].

Особливого значення соціальна відповідальність набуває в умовах цифрової трансформації управління. Використання інформаційно-комунікаційних технологій, автоматизація бізнес-процесів та інтеграція систем штучного інтелекту актуалізують питання цифрової етики, захисту інформації та прозорості управлінських рішень. Відповідно до дослідження World Economic Forum, у 2025 році одним із ключових викликів сучасного менеджменту визначено забезпечення етичного використання цифрових технологій та відповідального лідерства в умовах розвитку штучного інтелекту [3].

Етичні засади сучасного лідерства ґрунтуються на принципах чесності, справедливості, поваги до особистості, соціальної відповідальності та професійної доброчесності. Саме етична поведінка керівника формує рівень довіри в колективі, впливає на організаційну культуру та забезпечує ефективність комунікацій у системі управління.

У дослідженнях сучасних науковців зазначається, що етичне лідерство позитивно впливає на рівень мотивації працівників, знижує рівень конфліктності та сприяє підвищенню продуктивності праці [4].

Український науковець Валерій Кремень підкреслює, що сучасний керівник має поєднувати професійну компетентність із високими моральними якостями та соціальною відповідальністю перед суспільством [5].

Важливою складовою соціально відповідального лідерства є розвиток емоційного інтелекту керівника. Здатність розуміти емоції працівників, ефективно управляти комунікаціями та підтримувати психологічно безпечне середовище є необхідною умовою ефективного функціонування сучасної організації. Деніел Ґоулман наголошує, що емоційний інтелект є одним із ключових чинників успішного лідерства та забезпечення ефективної командної взаємодії [6]. Водночас українські дослідники у сфері менеджменту та психології управління відзначають, що емоційна компетентність керівника безпосередньо впливає на рівень організаційної культури та соціальної стабільності колективу [7].

Соціально відповідальне лідерство також безпосередньо пов’язане із реалізацією концепції сталого розвитку. Відповідно до сучасних міжнародних тенденцій, організації повинні забезпечувати баланс між економічними, соціальними та екологічними цілями розвитку. У звіті United Nations за 2025 рік наголошується, що саме відповідальне лідерство є одним із ключових інструментів досягнення Цілей сталого розвитку та забезпечення стійкості організацій до глобальних кризових викликів [8].

У сучасних умовах важливим напрямом розвитку лідерства є формування корпоративної культури соціальної відповідальності. Це передбачає створення безпечних умов праці, забезпечення гендерної рівності, підтримку професійного розвитку працівників, дотримання принципів інклюзивності та соціальної справедливості. Крім того, соціально відповідальні організації мають вищий рівень довіри з боку партнерів, інвесторів та суспільства, що позитивно впливає на їх конкурентоспроможність [9].

Таким чином, соціальна відповідальність та етичні засади сучасного лідерства є важливими чинниками забезпечення ефективності управлінської діяльності та сталого розвитку організацій. Формування етичної управлінської культури, розвиток емоційного інтелекту, впровадження принципів цифрової етики та соціальної відповідальності сприяють підвищенню конкурентоспроможності організацій, зміцненню довіри в колективі та забезпеченню довгострокової стабільності розвитку.

Список використаних джерел
1. Management: Tasks, Responsibilities, Practices Drucker P. F. Management: Tasks, Responsibilities, Practices. New York : Harper & Row, 1973. 839 p.
2. Людмила Федулова . Інноваційна економіка : підручник. Київ : Либідь, 2006. 480 с.
3. World Economic Forum – Future of Jobs Report 2025
4. Brown M. E., Treviño L. K. Ethical Leadership: A Review and Future Directions // The Leadership Quarterly. 2024. Vol. 35(1). P. 101–118.
5. Валерій Кремень. Філософія людиноцентризму в освіті : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2017. 304 с.
6. Emotional Intelligence Goleman D. Emotional Intelligence. New York : Bantam Books, 1995. 352 p.
7. Максименко С. Д. Психологія особистості : підручник. Київ : КММ, 2007. 296 с.
8. United Nations Sustainable Development Goals Report 2024
9. Carroll A. B. Corporate Social Responsibility: Perspectives on the CSR Construct's Development and Future // Business & Society. 2025. Vol. 64(2). P. 243–272.

УДК 338.43(477):355.01:658.14/.17

Боцвін І.І.
викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ,
м. Вінниця,
Україна

ПРОБЛЕМИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА МЕТОДИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України спричинила найглибшу кризу в аграрній галузі за весь період незалежності. Сільське господарство, яке забезпечувало близько 10–12% ВВП і понад 40% валютних надходжень країни, опинилося під впливом численних ризиків – від фізичного знищення майна до порушення логістичних ланцюгів експорту продукції. Водночас українські аграрії зберігають стійкість і шукають нові адаптивні стратегії функціонування, що підтверджує здатність сектору до відновлення.

Розглянемо економічні та виробничі виклики аграрного сектору. Головними труднощами українських аграріїв стали зростання виробничих витрат, кадровий дефіцит, зменшення посівних площ і логістичні обмеження. У 2025 році Україна зібрала 61,8 млн тонн зерна, що вище, ніж у 2024-му, проте виробництво здійснювалося за умов високого ризику у прифронтових регіонах. Очікується, що у 2026 році площі під зерновими

можуть скоротитися до 11,5 млн га – насамперед через втрату територій і небезпеку мінування полів [1].

Зростання цін на паливо, добрива, насіння та запчастини також істотно впливає на рентабельність. Постачання ресурсу у воєнний час часто відбувається через посередників, що збільшує вартість продукції. За даними досліджень, вартість транспортування агропродукції зросла втричі лише у 2022 році, а нині продовжує підвищуватись.

Розглянемо проблеми логістичних бар'єрів та обмеження експорту. Блокада чорноморських портів стала однією з головних проблем. Внаслідок обмежень на судноплавство аграрії втратили можливість стабільного експорту зернових і олійних культур. Станом на 2023–2025 роки більшість експорту здійснювалася залізничними та автомобільними шляхами через західні кордони, що підняло собівартість транспортування на 30–50% порівняно з довоєнним періодом.

Додатковою проблемою стала нестача сховищ для зерна. Значна кількість елеваторів і складів була зруйнована або окупована. У 2022 році очікувався дефіцит складів обсягом до 15 млн тонн. Протягом 2023–2025 років частково проблему вирішили мобільні зерносховища, проте питання логістики залишається критично важливим і на 2026 рік.

Також одна з найвідчутніших проблем – нестача кваліфікованої робочої сили. Значна частина працівників агросектору мобілізована або евакуйована за кордон. За оцінками експертів, підприємства відчувають гострий дефіцит механізаторів, агрономів, техніків і сезонних робітників. Це змушує аграріїв підвищувати зарплати або залучати працівників з інших регіонів, що збільшує витрати [1].

Крім того, у прифронтових областях існує фактор небезпеки праці, що вимагає спеціальної організації робочих процесів і координації з військовими адміністраціями при проведенні польових робіт.

Також важливими проблемами є енергетичні та інфраструктурні ризики. Зруйнована енергетична інфраструктура у багатьох регіонах призвела до перебоїв з електропостачанням. Аграрії змушені використовувати дизельні генератори, що підвищує собівартість виробництва. Взимку 2024–2025 років вартість енергоносіїв у структурі витрат агропідприємств зросла в середньому на 20–25% [3].

Знищення доріг, мостів і залізничних вузлів ускладнює транспортування не лише експортних партій, а й внутрішніх постачань – добрив, техніки, насіння.

Проаналізуємо яким чином фінансові труднощі та ризик банкрутства впливають на аграрні підприємства. Згідно з дослідженням, основним підприємницьким ризиком стало зменшення прибутковості та зростання ймовірності банкрутства підприємств.

Причинами виступають:

1. подорожчання технологічних процесів (пальне, логістика, насіння, добрива);
2. скорочення внутрішнього попиту;

3. виведення інвестицій і замороження проєктів;
4. низька рентабельність на фоні валютних коливань.

Складна ситуація на кредитному ринку – високі відсоткові ставки і невизначеність – зменшують доступ до фінансування навіть для сталих виробників.

Розглянемо психологічну та управлінську складові – резильєнтність бізнесу.

Сучасна наука визначає резильєнтність бізнесу як здатність підприємства зберігати ефективність у кризових умовах завдяки адаптивному управлінню. Адаптивне управління розглядається як ключовий чинник забезпечення продовольчої безпеки в умовах війни.

Ефективна резильєнтна стратегія включає:

- децентралізацію управлінських функцій;
- створення резервних каналів постачання;
- диверсифікацію ринків збуту;
- використання цифрових технологій (ERP-систем, дистанційного моніторингу, агроаналітики).

Такі заходи дозволяють аграрним компаніям оперативно реагувати на зміни ситуації, знижувати ризики втрат і підтримувати стабільне виробництво.

Результати опитувань «Міжнародної маркетингової групи» (2023) показали, що фермери стикаються з проблемами у сфері законодавчих змін, податкової політики та складних процедур сертифікації експорту [2].

Основні труднощі:

1. часті зміни податкового законодавства;
2. блокування податкових накладних;
3. брак механізмів страхування воєнних ризиків;
4. неналежний судовий захист майнових прав.

Частину цих питань можна розв’язати шляхом збереження безмитного режиму з ЄС, розвитку програм страхування військових ризиків та посилення роботи Бюро економічної безпеки в агросекторі.

Також війна завдала величезних екологічних збитків: забруднення ґрунтів вибухівкою, втрата родючості, руйнування систем зрошення, загибель біоти. За оцінками Міністерства охорони довкілля, понад 30% сільськогосподарських угідь зазнали тією чи іншою мірою деградації.

Масове мінування територій становить особливу небезпеку: за даними ООН, Україна сьогодні є однією з найбільш замінованих країн світу. Це обмежує використання сотень тисяч гектарів сільгоспземлі.

У відповідь активно розвиваються проєкти гуманітарного розмінування сільських територій і впровадження агроекологічних технологій відновлення ґрунтів.

Міжнародні організації (FAO, USAID, ЄБРР) продовжують надавати сільгоспвиробникам гранти, обладнання, мікрокредити і системи генерації енергії. Згідно з даними опитування, найбільшу ефективність мають

програми підтримки мікрофермерів (до 100 га), спрямовані на придбання техніки, будівництво сховищ і переробку сировини [2].

Інноваційні рішення для агарарних підприємств включають:

− впровадження цифрового моніторингу посівів (via супутникові сервіси, дрони);

− енергонезалежні технології – сонячні станції, біогазові установки;

− сервісні кооперативи, які спільно розв'язують логістичні й технічні проблеми;

− розвиток внутрішніх ланцюгів переробки, що скорочує залежність від експорту.

Узагальнюючи, ключові напрями розв'язання викликів аграрного сектору можна поділити на три групи:

1. Короткострокові заходи:
− субсидії на паливо, насіння, добрива;
− компенсації за пошкоджене майно;
− підтримка логістики через залізничні "зернові коридори";
− гранти на альтернативну енергетику.
2. Середньострокові заходи:
− створення системи страхування воєнних ризиків;
− розвиток малих переробних підприємств;
− модернізація агротехніки та підготовка кадрів;
− цифровізація управління господарствами.
3. Довгострокова стратегія:
− формування національної системи продовольчої безпеки;
− стимулювання експорту з високою доданою вартістю;
− євроінтеграція агросектору, гармонізація стандартів з ЄС;
− агроекологічна реабілітація земель після війни.

Такі комплексні заходи узгоджуються з концепцією «адаптивного управління бізнес-резильєнтністю», яка дозволяє аграрним підприємствам не лише виживати в умовах війни, а й поступово переходити до сталого розвитку.

Український аграрний сектор, незважаючи на величезні втрати, залишається стратегічно важливим елементом національної економіки й одним із драйверів післявоєнного відновлення. Основні проблеми, що постали перед аграрними підприємствами під час війни – це високі виробничі витрати, логістичні бар'єри, кадровий дефіцит, енергетичні страшні збитки, екологічні ризики та фінансова нестабільність.

Їх подолання можливе завдяки системному впровадженню адаптивного управління, удосконаленню державної політики підтримки, залученню міжнародних партнерів і технологічній модернізації. Саме інтеграція інновацій, зеленої енергетики та цифрових інструментів у діяльність агропідприємств стане фундаментом відбудови української аграрної економіки після завершення війни.

Список використаних джерел:
1. agroreview.com – Виклики для аграріїв України у війні з РФ. 2026.
2. economics.org.ua – Вплив війни на стан аграрної галузі в Україні, аналітичний звіт. 2023.
3. Міністерство аграрної політики України – Огляд аграрного сектору в умовах війни. 2025.

УДК 658.012:005.334

Дуднєва Ю. Е.
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків,
Україна

Артем'єв О. О.
здобувач ОР PhD,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків,
Україна

ІНТЕГРАЦІЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА КОМПЛАЄНСУ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Сучасне бізнес-середовище характеризується високим рівнем невизначеності, який посилюється як глобальними трансформаціями, так і локальними кризовими процесами. Для українського бізнесу ця невизначеність має додаткові прояви, пов'язані з воєнними ризиками, нестабільністю логістичних ланцюгів, змінами регуляторного поля та обмеженістю ресурсів. Традиційні підходи до антикризового управління, що зосереджуються переважно на фінансовій стабілізації або скороченні витрат, виявляються недостатніми. Недоліком традиційних підходів є те, що вони дозволяють реагувати на наслідки кризових явищ, але не формують системної здатності підприємства запобігати виникненню нових загроз, тобто мають реактивний, а не проактивний характер.

Особливого значення в таких умовах набуває формування інтегрованих управлінських підходів. Ризик-менеджмент та комплаєнс-менеджмент мають розглядатись як взаємопов'язані елементи єдиної системи корпоративного управління. Так буде забезпечене краще врахування факторів невизначеності в процесі прийняття антикризових управлінських рішень.

Ризик-менеджмент у сучасних умовах є системоутворюючим елементом управління, який забезпечує узгодження стратегічних цілей підприємства, управлінських рішень і результатів діяльності. Його роль

полягає не тільки у виявленні ризиків, але і у формуванні інформаційно-аналітичної основи для прийняття рішень в умовах невизначеності та ризику. У цьому контексті ризики перестають бути випадковими або зовнішніми факторами впливу. Вони трансформуються у структуровані параметри, які можуть бути оцінені, зіставлені та враховані при виборі альтернатив розвитку [1].

Комплаєнс-менеджмент забезпечує нормативну та етичну узгодженість діяльності підприємства, формуючи рамки допустимих управлінських рішень. Його значення особливо зростає в умовах кризи, коли підприємства змушені діяти в ситуаціях з підвищеним рівнем невизначеності та потенційних правових або репутаційних ризиків. У таких умовах комплаєнс дозволяє уникати рішень, які можуть мати короткостроковий позитивний ефект, але створюють довгострокові загрози для фінансової стійкості та ділової репутації.

Інтегрована система ризик-менеджменту та комплаєнсу змінює логіку антикризового управління. Вона дозволяє перейти від реактивного підходу до проактивного, коли основна увага приділяється не ліквідації наслідків, а запобіганню виникненню кризових ситуацій. У межах такого підходу підприємство отримує можливість ідентифікувати не лише фінансові ризики, але й ширший спектр загроз, що включає санкційні обмеження, порушення вимог законодавства, втрату довіри з боку партнерів і клієнтів.

Механізм інтеграції реалізується на кількох рівнях. На стратегічному рівні це означає врахування ризиків і комплаєнс-вимог при формуванні цілей розвитку підприємства. Стратегія перестає бути виключно економічною категорією і набуває комплексного характеру, що враховує допустимий рівень ризику та вимоги відповідності. На рівні бізнес-процесів інтеграція проявляється у включенні процедур оцінки ризиків і контролю відповідності у ключові управлінські процеси. Це стосується як фінансової діяльності, так і взаємодії з контрагентами, управління персоналом або організації внутрішніх процедур [2].

Практична реалізація інтегрованого підходу передбачає використання відповідного інструментарію. До нього належать системи ідентифікації та оцінювання ризиків, внутрішні політики та процедури, механізми контролю і моніторингу, а також цифрові рішення, що забезпечують автоматизацію процесів управління. Важливу роль відіграє корпоративна культура, оскільки саме вона визначає реальний рівень дотримання встановлених норм і процедур.

Інтеграція ризик-менеджменту та комплаєнсу має вплив на фінансову стійкість підприємства. По-перше, вона дозволяє знизити ймовірність фінансових втрат, пов’язаних із санкціями, штрафами або неефективними управлінськими рішеннями. По-друге, підвищується якість фінансового планування, оскільки ризики враховуються на ранніх етапах прийняття рішень. По-третє, формується більш високий рівень довіри з боку інвесторів і партнерів, що позитивно впливає на доступ до ресурсів.

Практичні імплікації для підприємств полягають у необхідності

перегляду підходів до організації управління. Формальний комплаєнс, орієнтований лише на виконання мінімальних вимог, не забезпечує належного рівня захисту в умовах кризи. Аналогічно, фрагментарний ризик-менеджмент не дозволяє сформувати цілісну картину загроз. Саме тому пріоритетним стає впровадження інтегрованих систем, які поєднують аналіз ризиків, контроль відповідності та підтримку управлінських рішень [3].

Важливо також враховувати, що рівень складності таких систем має відповідати масштабам діяльності підприємства. Для малих і середніх підприємств доцільним є використання більш гнучких і спрощених інструментів, тоді як великі компанії потребують комплексних цифрових рішень, наприклад використання автоматизованих GRC-платформ.

У перспективі інтеграційний підхід створює основу для підвищення адаптивності підприємства та забезпечення його конкурентоспроможності в умовах постійних змін зовнішнього середовища. Подальші дослідження у цій сфері будуть спрямовані на розробку прикладних моделей оцінювання ефективності інтегрованих систем управління та їх впливу на фінансові результати підприємств.

Список використаних джерел:

1. Дуднєва Ю., Зайцева А. Ризик-орієнтоване управління підприємствами в умовах невизначеності зовнішнього контексту // Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка. – 2023. – № 15(30). – DOI: https://doi.org/10.33296/2707-0654-15(30)-10

2. Овсієнко О. В. Комплаєнс у бізнес-адмініструванні та його роль у створенні ефективних норм господарської поведінки // Економічний простір. –2018. – № 134. – С. 173-185. – DOI: https://doi.org/10.30838/P.ES.2224.050618.173.121

3. Бортнікова М. Г., Стасюк Н. Р., Малиновська Ю. Б. Формування прикладного інструментарію комплаєнсу на вітчизняних підприємствах // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. – 2023. – № 1(9). – С. 11-17. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/sep/31248/menedzhment-15-21.pdf

УДК 658.005.21:316.422

Крулікевич В. М.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
за спеціальністю 073 Менеджмент,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків,
Україна

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ У СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО

РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах соціалізації суспільства та посилення нестабільності зовнішнього середовища соціальний капітал стає важливим чинником стратегічного розвитку підприємств. Ефективна взаємодія між працівниками, рівень довіри, корпоративна культура та соціальна відповідальність сприяють підвищенню адаптивності підприємства, його конкурентоспроможності та стійкості до кризових викликів. Саме тому дослідження ролі соціального капіталу у системі стратегічного розвитку підприємства набуває особливої актуальності (рис. 1).

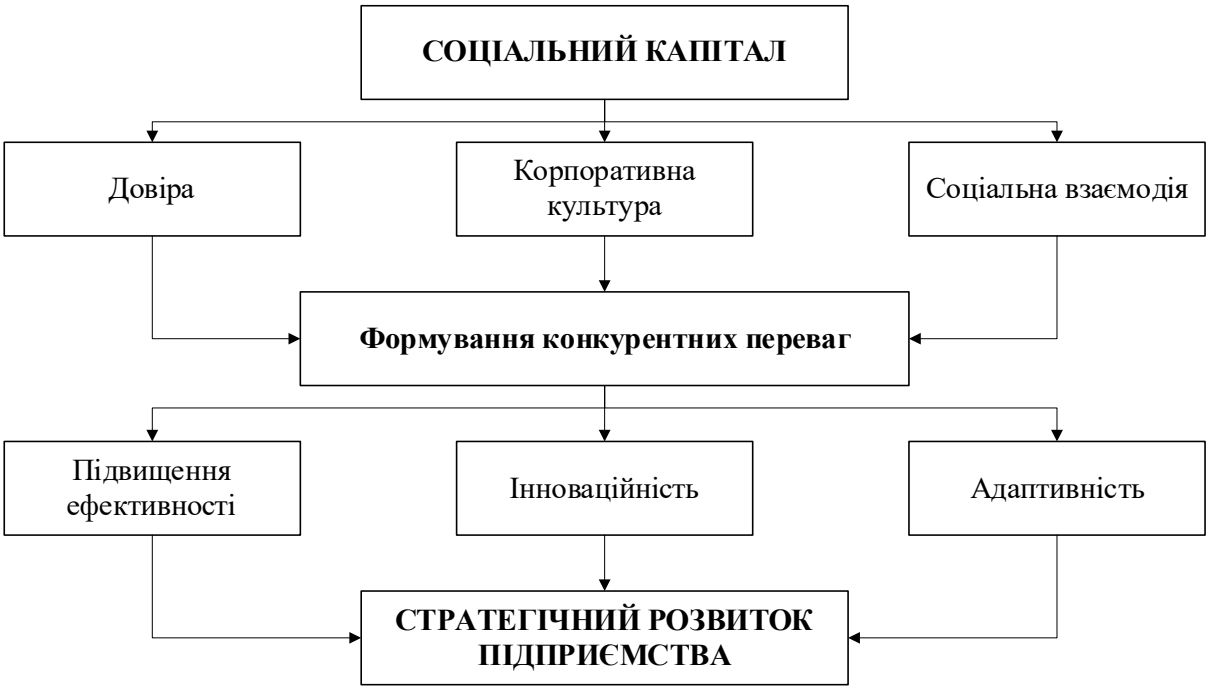

Рис. 1. Соціальний капітал у системі стратегічного розвитку підприємства

Узагальнено на основі [1-3].

Соціальний капітал підприємства розглядається як сукупність соціальних зв'язків, рівня довіри, корпоративних норм і взаємодії між працівниками, партнерами та іншими стейкхолдерами. Його основними складовими є людський капітал, корпоративна культура, соціальна відповідальність, ділова репутація та комунікаційні механізми. Наявність ефективного соціального капіталу забезпечує покращення координації діяльності підприємства та створює основу для довгострокового стратегічного розвитку.

Соціальний капітал безпосередньо впливає на ефективність стратегічного розвитку підприємства через формування стабільних внутрішніх і зовнішніх взаємовідносин. Високий рівень довіри та ефективна комунікація сприяють швидшому прийняттю управлінських рішень, підвищенню інноваційної активності та адаптивності підприємства до змін зовнішнього середовища. Крім того, соціальний капітал забезпечує

зміцнення конкурентних позицій підприємства та створює передумови для його довгострокового розвитку.

Довіра, корпоративна культура та соціальна взаємодія є важливими елементами соціального капіталу, що формують конкурентні переваги підприємства. Високий рівень внутрішньої взаємодії сприяє підвищенню мотивації персоналу, зниженню конфліктності та покращенню організаційного клімату. Розвинена корпоративна культура забезпечує ефективну командну роботу, підтримує інноваційність та сприяє зміцненню ділової репутації підприємства на ринку.

Інтеграція соціального капіталу в систему стратегічного управління передбачає розвиток корпоративної культури, удосконалення внутрішніх комунікацій, підтримку соціальної відповідальності бізнесу та формування партнерських відносин із зацікавленими сторонами. Важливим напрямом є також інвестування у розвиток персоналу, створення сприятливого соціально-психологічного клімату та впровадження сучасних підходів до управління людськими ресурсами. Це сприяє підвищенню ефективності стратегічних рішень і забезпечує стійкий розвиток підприємства.

Отже, соціальний капітал є важливим елементом системи стратегічного розвитку підприємства в умовах соціалізації суспільства. Формування довіри, ефективної корпоративної культури та соціальної взаємодії сприяє підвищенню конкурентоспроможності, адаптивності та стійкості підприємства. Інтеграція соціального капіталу в систему стратегічного управління забезпечує створення передумов для довгострокового розвитку підприємств у сучасному соціально-економічному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Прохорова В. В., Сорокін С. А. Інноваційність бізнесу та соціально-відповідальний розвиток підприємств як детермінанта інвестиційного зростання. Проблеми економіки. 2025. №3. С. 216–225. https://doi.org/10.32983/2222-0712-2025-3-216-225

2. Прохорова В. В., Коваленко Д. В. Управління безпекою соціально-економічних систем в умовах деструктивного розвитку. *Управління соціально-економічними системами на основі підвищення ефективності маркетингових послуг в умовах діджиталізації:* колективна монографія за ред. д.е.н., проф. Чобіток В. І. – Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2023. С. 41-49. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi75/0055626.pdf#page=41

3. Ус Ю. В., Крулікевич В. М. Соціалізація бізнесу як фактор розвитку підприємств в умовах глобалізаційних змін. *Трансформація економічного середовища в умовах ентропії*: кол. мон. за заг. ред. д.е.н., проф. Прохорової В. В. – Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2024. С. 173-180. DOI: https://doi.org/10.33296/monograpf-2024

УДК 336.22:658.15

Лубковський С.А.
к.е.н., доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ,
Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЄСВ НА ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Єдиний соціальний внесок (далі – ЄСВ), як показує практика фіскальних відносин бізнесу і держави, відіграє вагому роль у формуванні податкового навантаження на суб'єктів господарювання загалом і безпосередньо в рамках формування вартості використовуваної ними праці, з одного боку, а також у забезпеченні фіскальної стійкості держави щодо наповнення відповідних фондів у рамках загальнообов'язкового державного соціального страхування, з іншого. Згідно профільного закону, що визначає модель функціонування такого внеску, ЄСВ – «консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування» [1].

Зважаючи, що в статті 9 Податкового кодексу України [2] серед переліку загальнодержавних податків і зборів ЄСВ не зазначено, він формально не відноситься до структури вітчизняної податкової системи. При цьому, наукова спільнота переважно схильна вважати такий внесок повноцінним податковим платежем. Серед аргументів наводиться його відповідність практично всім ознакам податку як такого [3, с. 140]. Ключовими з них є обов'язковість та регулярність, про що прямо зазначається у наведеному вище визначенні з профільного закону. Також до спільних ознак можна віднести й безеквівалентність, що притаманна податкам, оскільки сплачувані роботодавцями за своїх працівників чи іншими суб'єктами «за себе» суми ЄСВ, згідно чинної наразі системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, зокрема солідарної форми пенсійного забезпечення, практично не корелюють з обсягом та/або часом отримуваних такими працівниками чи суб'єктами страхових виплат (послуг) у рамках відповідного страхування. А роботодавці як безпосередні платники взагалі не отримують прямого еквіваленту, крім ймовірної економії на можливих витратах для покриття певних соціальних зобов'язань перед своїми працівниками у разі, коли б означене державне страхування не функціонувало.

Відтак, бізнесу важливо не формальна приналежність ЄСВ – податок чи ні, – а рівень навантаження, що виникає внаслідок необхідності його

сплати. Особливо зважаючи, що механізм такого внеску спричинює в результаті збільшення загальної вартості використовуваної праці, оскільки він додається поверх валової заробітної плати та інших витрат на оплату праці, що підлягають нарахуванню ЄСВ. Тому його сплата фактично відбувається за власний рахунок роботодавця, збільшуючи загальні витрати його господарської діяльності і, відповідно, зменшуючи її фінансові результати та рентабельність. Крім того, виникає потреба в забезпеченні певного резерву грошових коштів на виконання зобов'язань щодо сплати внеску, що, з одного боку, до певної міри іммобілізує необхідні фінансові ресурси, особливо з наближенням законодавчо визначених строків його сплати, а з іншого – створює потребу в можливому додатковому, зокрема короткостроковому, залученні фінансування на оплату відповідних зобов'язань у разі нестачі таких ресурсів або виникнення касових розривів, або ж з метою авансування у виробництво як компенсація означеним іммобілізованим коштам.

У результаті, внаслідок необхідності сплати ЄСВ суб'єкт господарювання отримує обмеження в можливостях авансувати наявний робочий капітал у виробництво або його розширення, додаткову кредиторську заборгованість перед бюджетом щодо означеного внеску та зобов'язання щодо залучених фінансових ресурсів, що несприятливо позначаються на його ліквідності і платоспроможності. Також виникають додаткові витрати, пов'язані з обслуговуванням таких зобов'язань, що, знову ж таки, знижують фінансові результати бізнесу. Крім того, зважаючи на зазвичай великі об'єми грошових коштів необхідних на сплату ЄСВ, актуалізується потреба в бюджетуванні грошових потоків, прямо й опосередковано пов'язаних з таким внеском, з метою уникнення можливих касових розривів і ще більшого тиску на ліквідність та платоспроможність суб'єкта господарювання. При цьому, удосконалення процесів бюджетування потребує додаткових витрат – так званих непрямих витрат на виконання податкових (фіскальних) зобов'язань. Вони також знижують фінансові результати і рентабельність господарювання.

Тому наявність фіскальних зобов'язань щодо сплати ЄСВ, чинячи значний і різнохарактерний вплив на суб'єктів бізнесу, обумовлює потребу в пошуку шляхів пом'якшення означених вище ефектів та/або можливостей компенсації несприятливих наслідків. Зокрема, шляхом формування відповідної цінової політики внаслідок бажання перенести тягар оподаткування на покупця своєї продукції у разі сприятливої нееластичності попиту на неї з метою покриття відповідних витрат і збереження очікуваного рівня фінансових результатів та/або рентабельності. У разі неможливості цього, можуть виникати стимули до зниження навантаження або шляхом оптимізації структури зайнятості та її оплати або удосконалення інших операційних процесів з метою економії на відповідних витратах і забезпечення необхідної прибутковості.

До певної міри така економія може давати позитивні результати,

проте її резерв обмежений. Крім того, оптимізація зайнятості й оплати праці зазвичай спричинює скорочення працівників та/або зниження заробітних плат чи, в кращому разі, уповільнення темпів їх підвищення, що негативно позначається на рівні добробуту всіх працівників і їхньому споживчому попиті та інвестиційних рішеннях, що комплексно не сприяє підвищенню економічної динаміки і ділової активності суб'єктів господарювання. Також значні витрати, пов'язані зі сплатою ЄСВ, можуть формувати контрпродуктивну мотивацію до тінізації трудових відносин, оплати праці, а також зайнятості не за наймом, що дестабілізуюче впливає як на фіскальну стійкість загалом і безпосередньо сфери загальнообов'язкового державного соціального страхування, так і на рівність конкуренції та суспільну справедливість, а отже – на сприятливі умови ведення бізнесу «в білу» та рівномірність розподілу податкового тягаря, зокрема й у рамках досліджуваного внеску.

Найпоширенішими схемами такої тінізації є робота без офіційного оформлення або з оформленням на мінімальну заробітну плату та подальшою оплатою праці в «конвертах», підміна трудових відносин цивільно-правовими з оформленням працівників як ФОПів 3 групи спрощеної системи оподаткування, нереєстрація підприємницької (зазвичай індивідуальної) діяльності чи неформальна самозайнятість тощо. Причому, відбувається ухилення не лише від ЄСВ, а й також від податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та військового збору (ВЗ), що лише посилює усі негативні наслідки тінізаційних процесів у зазначеній сфері.

Так, згідно даних нового спільного дослідження Інституту соціально-економічної трансформації, CASE Україна та Економічної експертної платформи, ймовірний обсяг схем, пов'язаних з неоформленням працівників чи оформленням на мінімальну заробітну плату з подальшими виплатами в «конвертах», оцінювався у 2024 році на рівні 313-533 млрд грн з приблизною втратою ЄСВ, ПДФО і ВЗ до 150-253 млрд грн, що відповідає 3,5% ВВП; обсяг ФОПізації (3 група) трудових відносин перебував у тому ж році на рівні близько 38-40 млрд грн, що потенційно спричинило недоотримання державою 17-18 млрд грн ЄСВ та ПДФО (0,23% ВВП); обсяг оборотів неоформлених підприємців та неформально самозайнятих склав 2024 року біля 260-400 млрд грн з ймовірними фіскальними втратами на рівні 16-24 млрд грн, або ж 0,3% ВВП [4].

Зважаючи, що базова ставка ЄСВ на той час була 22%, ПДФО – 18%, ВЗ – 1,5% (і він не поширювався на спрощену систему оподаткування), роль ЄСВ у структурі формування податкового навантаження на використовувану працю та обсягу фіскальних втрат у рамках основної «конвертної» схеми тінізації можна грубо оцінити на рівні близько 53% чи навіть більше стосовно частки такого внеску в недоотриманих державою доходах у разі ФОПізації. При нинішній основній ставці ВЗ 5% і його поширенні на спрощену систему, така роль буде дещо нижчою, але все одно вагомою – відповідно біля 48,9% і вище. Звичайно, внаслідок певних

відмінностей у базах оподаткування кожного з означених податкових платежів, наявності знижених ставок, зокрема щодо ЄСВ, та специфіки різних схем, такі оцінки є наближеними, і точніші були б дещо іншими, але критично. Щодо неоформлених підприємців та неформально самозайнятих роль ЄСВ «за себе» буде значно коливатися, залежно від системи оподаткування, на якій вони можуть офіційно перебувати, – загальна чи спрощена, зважаючи на обрану групу.

Тому, навіть враховуючи зазначені обмеження, роль досліджуваного внеску як додаткової статті витрат суб'єктів господарювання, що сплачується поверх прямих витрат на оплату праці фактично за власний рахунок роботодавця, з одного боку, так і однієї з основних статей фіскальних доходів держави, з іншого, є вкрай вагомою за розміром, глибиною, масштабом і характером впливу, а також можливими наслідками для усіх зацікавлених сторін. Зокрема, працівників та інших отримувачів страхових виплат чи послуг у рамках різних видів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Відтак, визначення оптимального рівня навантаження на суб'єктів господарювання, пов'язаного з ЄСВ (особливо в рамках трудових відносин, не змінюючи чинної моделі, коли платником є роботодавець), залишається актуальним науково-практичним завданням і потребує ефективного вирішення, виходячи з потреб активізації інвестиційної та підприємницької діяльності в Україні, детінізації економіки, у тому числі означених відносин і зайнятості не за наймом, а також посилення за рахунок цього фіскальної стійкості держави, забезпечення сталого відновлення та підвищення загального суспільного добробуту.

Список використаних джерел:

1. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text (дата звернення: 21.05.2026).
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 21.05.2026).
3. Опарін В. М., Паєнтко Т. В. Ідеологія, прагматика та результативність податкового реформування в Україні. *Проблеми економіки.* 2017. №4. С. 138-147.
4. Дубровський В., Гетман О., Черкашин В. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухиляння/уникання оподаткування в Україні. Інститут соціально-економічної трансформації, CASE Україна, Економічна експертна платформа. Київ, 2025. 79 с. URL: https://iset-ua.org/images/Doslidzennya-Schemes_UA-2025.pdf.

УДК 336.647

Мигович Т.М.
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Хом'як З.В.
здобувач ОР магістр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Мале підприємництво займає провідне місце у соціально-економічному розвитку держави та суттєво впливає на рівень її конкурентоспроможності. Саме малий бізнес завдяки своїй гнучкості та здатності швидко адаптуватися до змін бере активну участь у створенні нових робочих місць, забезпеченні самозайнятості населення та реалізації інноваційних проєктів, що сприяє зростанню податкових надходжень до бюджету.

У Законі України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб», що замінив Господарський кодекс України, подано наступне визначення, яким можна охарактеризувати суб'єктів малого підприємництва – «суб'єктами малого підприємництва є: фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період - календарний рік); юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим НБУ (середній за звітний період - календарний рік)» [1].

Основою функціонування суб'єктів малого підприємництва є механізм фінансового забезпечення, що трактується як інструмент організації фінансів і фінансових відносин як засіб управління фінансовими ресурсами; спосіб забезпечення та регулювання господарської діяльності підприємств і соціально-економічного розвитку суспільства; а також як система фінансового управління та

регулювання фінансових відносин і ресурсів.

Формами реалізації механізму фінансового забезпечення суб'єктів малого підприємництва є самофінансування, кредитування та бюджетне фінансування, яке може здійснюватися у державній, зовнішній або безповоротній формах.

Суттєву роль у системі фінансового забезпечення відіграє кредитування. У сучасній фінансово-економічній науці механізм фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого підприємництва трактується як інструмент організації фінансів і фінансових відносин як на рівні національної економіки, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання; засіб управління фінансовими ресурсами; спосіб забезпечення та регулювання господарської діяльності підприємств і соціально-економічного розвитку суспільства; а також як система фінансового управління та регулювання фінансових відносин і ресурсів.

З метою підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні була запроваджена державна програма «Доступні кредити 5–7–9 %», яка з початку 2020 року передбачала механізм здешевлення кредитних ресурсів для підприємців, що регламентувалась Постановою КМУ «Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва» [2].

Від моменту її впровадження до 6 грудня 2021 року в межах програми 38 уповноважених банків надали суб'єктам господарювання понад 28,15 тис. кредитів на загальну суму 74,9 млрд грн. Із зазначеного обсягу фінансування 8,99 млрд грн було спрямовано на реалізацію інвестиційних проєктів, 43,26 млрд грн – на підтримку антикризових заходів, а 22,64 млрд грн – на рефінансування раніше отриманих кредитів. З метою подальшого функціонування програми проєктом Державного бюджету України на 2022 рік передбачалося виділення 3 млрд грн на її реалізацію.

Для підвищення результативності програми доцільним є вдосконалення окремих механізмів її реалізації. Насамперед необхідно визначити пріоритетні галузі економіки, які найбільше постраждали від карантинних обмежень, а також розробити чіткі критерії відбору позичальників, що потребують фінансової підтримки для подолання кризових наслідків.

Крім того, доцільно посилити орієнтацію програми на фінансування інвестиційних проєктів підприємств переробної промисловості. Це дозволить спрямовувати кошти на модернізацію виробничих потужностей, розширення експортного потенціалу та збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю.

Важливим напрямом удосконалення програми також є перегляд практики надання кредитів для рефінансування чинних позик з метою поповнення оборотного капіталу. Такий підхід може сприяти більш ефективному використанню бюджетних ресурсів та мінімізувати можливості перерозподілу фінансово стійких клієнтів між банківськими установами. Окрему увагу доцільно приділити запровадженню диференційованого підходу до визначення

процентних ставок за інвестиційними кредитами. Розмір ставки може залежати від виконання встановлених умов реалізації проєкту, а результати моніторингу мають враховуватися під час прийняття рішень щодо зміни умов кредитування або припинення участі позичальника в програмі [3].

Отже, механізм фінансового забезпечення суб'єктів малого підприємництва є сукупністю форм, методів та інструментів акумулювання фінансових ресурсів і спрямування їх на розвиток, технічне оновлення та модернізацію діяльності задля планування, організації й стимулювання вхідних фінансових потоків суб'єктів малого підприємництва. В сучасних умовах успішна реалізація державної політики щодо фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва, зокрема, створення сприятливого середовища для започаткування і ведення бізнесу; надання державної фінансової підтримки старту малого підприємництва може спричинити значний позитивний економічний і соціальний ефект для стійкості та відновлення економіки держави.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об’єднань юридичних осіб» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text (дата звернення 11.05.2026).
2. КМУ Постанова від 24 січня 2020 р. № 28 Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб’єктам мікропідприємництва та малого підприємництва URL:https://www.kmu.gov.ua/npas/prozatverdzhennya-poryadku-nadannya-finansovoyi-derzhavnoyi-pidtrimki-subyektam-t240120 (дата звернення 11.05.2026).
3. Гейко Т. Ю. Удосконалення механізмів фінансування малого і середнього підприємництва. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-12/finansuvannya-malogo-i-seredniogo-pidpryemnytstva.pdf (дата звернення 11.05.2026).

УДК 336.64:005.334:355.01

Островська О.А.
к.е.н., доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ,
Україна

ДОМІНАНТИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ КОМПАНІЯМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасних умовах військового стану антикризове фінансове

управління набуває особливого значення, оскільки підприємства функціонують в умовах підвищеної невизначеності, системних ризиків та обмеженого доступу до ресурсів. Наслідки військових дій, зокрема, руйнування інфраструктури й знищення активів, порушення та/або розрив логістичних зв'язків, зниження платоспроможного попиту населення й платоспроможності контрагентів, енергетична нестабільність і зростання операційних витрат, кадровий дефіцит і зростання всієї сукупності можливих ризиків, формують нове економічне середовище функціонування бізнесу. Тим не менш, результати аналітичних досліджень, проведених OECD станом на 2025 рік [1], свідчать про відносну адаптивність українського бізнесу до зовнішніх шоків. Здатність підприємств до адаптації безпосередньо залежить від гнучкості їх фінансової політики. Тому вважаємо актуальним переосмислення підходів до антикризового фінансового управління як безперервного процесу адаптації, що в сучасних умовах ведення активних бойових дій стає його суттєвою рисою й новою домінантою у сфері менеджменту.

Поділяючи думку О. О. Терещенка, що антикризовий фінансовий менеджмент є процесом управління фінансово-економічними ризиками та фінансовою санацією підприємства з метою профілактики й нейтралізації фінансової кризи та забезпечення безперервної діяльності підприємства на основі використання системи специфічних методів та прийомів управління фінансами [2], вважаємо за доцільне актуалізувати наведене визначення з урахуванням впливу воєнних чинників. Антикризове фінансове управління в умовах війни авторка розглядає як системний процес й інтегровану систему управлінських рішень, орієнтованих на адаптацію компанії до швидкоплинних змін, через забезпечення безперервності діяльності, фінансової рівноваги, ліквідності, фінансової стійкості й відновлення економічного потенціалу. Водночас, фінансова стабільність у воєнних умовах значною мірою залежить від здатності суб'єктів господарювання швидко реагувати на зміни середовища та підтримувати платоспроможність навіть за умов непередбачуваних втрат доходів. Тому традиційні підходи до фінансового планування, зокрема річне бюджетування, фокус на максимізації прибутку та ін., частково втрачають свою ефективність у зв'язку із значною динамікою змін зовнішнього середовища. Натомість зростає значення короткострокового планування грошових потоків, сценарне планування на 1–3 місяці, фокус на ліквідності та стійкості.

У контексті антикризового фінансового управління в умовах війни ключовою домінантою виступає управління ліквідністю, адже затримки у надходженні доходів є характерними для воєнної економіки. Тому актуалізується впровадження гнучких моделей управління грошовими потоками - Cash-flow менеджменту, із регулярним (щотижневим) моніторингом грошових потоків, і формуванням «подушки безпеки» (резервного фонду) на 1-3 місяці операційних витрат у разі раптових касових розривів через зупинки виробництва в наслідок воєнних дій.

Ризик-менеджмент у воєнних умовах трансформується у центральний елемент фінансового управління, оскільки спектр ризиків значно розширюється, від переважно економічних і фінансових за мирних умов, до воєнних і ризиків кібербезпеки за часів війни. Комплексний підхід до управління ризиками передбачає якісне й своєчасне оцінювання фінансового стану компанії за застосування ефективних методик фінансової діагностики. При цьому фінансова діагностика дистресу, за результатами якої розробляються ефективні управлінські рішення щодо запобігання банкрутству, набуває особливої ваги. Розробка практично орієнтованих моделей рейтингової оцінки (діагностики) ймовірності фінансового дистресу компаній на основі сучасних емпіричних даних вибірки вітчизняних підприємств стала на початку військової агресії надважливою потребою для практиків, і викликом для науковців, що досліджували питання корпоративних фінансів, фінансової діагностики й антикризового фінансового управління компаніями. Відповіддю на цей виклик стала розробка такої моделі вітчизняним науковцем проф. О. О. Терещенко [3]. З огляду на переваги секторальної скорингової моделі О. О. Терещенка та її високу адаптованість до сучасних умов української економіки, вважаємо її найбільш ефективною в отриманні й інтерпретації результатів оцінювання фінансового дистресу за умов військового стану. Водночас, її ефективність у майбутньому залежить від своєчасного оновлення емпіричної бази, що зумовлено динамічністю економічного середовища під впливом військових дій.

Оптимізація витрат у воєнних умовах потребує селективного підходу. З одного боку, скорочення витрат сприяє стабілізації фінансового стану, з іншого, надмірна економія, особливо за рахунок інвестиційних витрат, може призвести до втрати стратегічних позицій компанії, адже скорочення витрат розвитку в кризовий період негативно впливає на довгострокову ефективність і конкурентоспроможність бізнесу. Таким чином, з метою збереження балансу між короткостроковою економією та довгостроковим розвитком, вважаємо за доцільне здійснювати диференційований підхід до управління витратами. Ефективність такого підходу обгрунтовується можливістю концентрації ресурсів на ключових напрямах діяльності без втрати інноваційного потенціалу.

Важливою домінантою в умовах війни стає диверсифікація по всіх напрямах (розширення продуктового портфелю, географії продажів, валют у розрахунках, ін.), та джерел фінансування, зокрема. Диверсифікація джерел фінансування є умовою фінансової безпеки компанії, адже залежність від одного джерела фінансування підвищує ризик втрати платоспроможності. В умовах обмеженого доступу до кредитних ресурсів підприємства мають можливість використовувати альтернативні фінансові інструменти: гранти, фандрейзинг, ін. Ключову роль в сучасних умовах війни з рф відіграє міжнародна фінансова підтримка, яка надає можливість системно працювати з грантовими програмами та міжнародними джерелами фінансування.

Цифровізація фінансового управління виступає важливим інструментом

підвищення ефективності антикризових рішень, оскільки дозволяє отримувати актуальну інформацію в режимі реального часу. Використання автоматизованих систем обліку й аналітики, інструментів бюджетування, фінансових дашбордів, ін., забезпечує своєчасність отримання інформації, сприяє підвищенню прозорості та оперативності фінансового контролю, підвищує якість і ефективність управлінських рішень.

Отже, на нашу думку, антикризове фінансове управління в умовах війни є комплексною системою, що забезпечує безперервний процес адаптації компаній до умов, що швидко змінюються, та поєднує в собі: управління ліквідністю, оптимізацію витрат, диверсифікацію фінансування, ризик-менеджмент, фінансову діагностику дистресу та цифровізацію. Розробка шляхів упровадження цих заходів у динамічних умовах воєнного стану, стає важливим напрямом наукових досліджень, що потребують подальшого розвитку теоретичних положень та практичних підходів до фінансового управління підприємствами.

Список використаних джерел:

1. ОЕСР (2025), *Економічні дослідження ОЕСР: Україна 2025* , Видавництво ОЕСР, Париж, https://doi.org/10.1787/940cee85-en .
2. Островська, О. А., Терещенко, О. О., Соколова, О. Б. (2014). *Управління фінансовою санацією підприємств у схемах і таблицях*. - К.: КНЕУ. - 220 с.
3. Терещенко, О. О. (2025). Емпіричні моделі прогнозування фінансового дистресу підприємств. *Фінанси України,* (9), 71–87. URL: https://doi.org/10.33763/finukr2025.09.071

УДК 005.332.4:658.1:330.131.7

Петров І. О.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
за спеціальністю 073 Менеджмент,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків,
Україна

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

В умовах сучасних глобальних трансформацій, посилення кризових явищ, воєнних загроз, нестабільності ринкового середовища та зростання рівня економічної невизначеності особливої актуальності набуває проблема забезпечення стійкого функціонування підприємств. Сучасні суб’єкти господарювання змушені здійснювати діяльність у динамічному середовищі, яке характеризується високим рівнем ризиків,

непередбачуваністю зовнішніх змін, трансформацією економічних процесів та постійною потребою в оперативному реагуванні на нові виклики. За таких умов традиційні підходи до управління втрачають ефективність, що обумовлює необхідність формування адаптивних механізмів управління підприємством.

Адаптивне управління виступає важливим інструментом забезпечення стійкості підприємства, оскільки дозволяє своєчасно реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, підтримувати конкурентоспроможність, забезпечувати гнучкість управлінських рішень та мінімізувати негативний вплив кризових факторів. Особливого значення адаптивність управління набуває в умовах невизначеності, коли підприємства мають не лише пристосовуватися до змін, але й формувати внутрішній потенціал для ефективного функціонування в нестабільному економічному середовищі.

Адаптивне управління підприємством є одним із напрямів сучасної управлінської науки, що формується під впливом зростання нестабільності економічного середовища та необхідності забезпечення довгострокової стійкості суб'єктів господарювання. В умовах динамічних змін підприємства стикаються з численними ризиками, кризовими явищами, трансформацією ринкових умов та підвищенням рівня невизначеності, що потребує переходу від традиційних моделей управління до більш гнучких та адаптивних систем.

Адаптивність передбачає не лише пристосування до змін, але й формування механізмів попередження негативних наслідків кризових процесів, підтримання конкурентоспроможності та створення умов для стабільного розвитку підприємства.

Важливими характеристиками адаптивного управління є гнучкість управлінських рішень, швидкість реагування на зовнішні виклики, здатність до стратегічної трансформації та використання сучасних інформаційно-аналітичних технологій. У сучасних умовах саме адаптивність управлінської системи визначає можливості підприємства ефективно функціонувати в умовах економічної нестабільності та забезпечувати власну стійкість у довгостроковій перспективі.

Сучасне економічне середовище характеризується високим рівнем нестабільності та невизначеності, що суттєво впливає на функціонування підприємств [1-2]. До основних факторів невизначеності належать глобальні економічні кризи, воєнні дії, інфляційні процеси, коливання валютних курсів, зміни законодавства, трансформація ринкової кон'юнктури, цифровізація економіки та зростання конкурентного тиску. Сукупність зазначених чинників ускладнює процес прийняття управлінських рішень і потребує від підприємств постійного вдосконалення системи управління.

Невизначеність також спричиняє трансформацію підходів до

управління підприємствами. Традиційні механізми управління, орієнтовані на стабільність та прогнозованість середовища, втрачають ефективність, що обумовлює необхідність використання адаптивних моделей управління. За таких умов підприємства повинні формувати гнучкі системи управління, здатні забезпечувати швидке коригування стратегічних цілей, перерозподіл ресурсів та впровадження інноваційних управлінських рішень.

Адаптивне управління підприємством виступає одним із найбільш ефективних механізмів забезпечення стійкості в умовах невизначеності, оскільки дозволяє оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища та підтримувати ефективність функціонування суб'єкта господарювання [3]. В основі адаптивного підходу лежить здатність управлінської системи швидко трансформуватися відповідно до нових економічних умов, мінімізувати ризики та забезпечувати стабільність діяльності підприємства навіть за наявності кризових факторів.

Важливу роль у забезпеченні стійкості підприємства відіграє стратегічна гнучкість, яка передбачає можливість коригування цілей, методів управління та напрямів розвитку залежно від змін ринкового середовища. У сучасних умовах підприємства повинні активно впроваджувати цифрові технології, системи аналітичного моніторингу, інструменти прогнозування ризиків та механізми оперативного прийняття управлінських рішень. Це дозволяє підвищити рівень адаптивності підприємства та забезпечити більш ефективне використання ресурсного потенціалу.

Одним із ключових напрямів адаптивного управління є формування системи швидкого реагування на зовнішні та внутрішні виклики. Така система передбачає постійний моніторинг факторів ризику, оцінювання рівня економічної стійкості підприємства, своєчасне коригування управлінських рішень та використання антикризових інструментів управління. У результаті підприємство отримує можливість підтримувати стабільність функціонування, зберігати конкурентні позиції та забезпечувати подальший розвиток навіть в умовах нестабільності економічного середовища.

Отже, адаптивне управління є важливим механізмом забезпечення стійкості підприємства в умовах невизначеності. Використання адаптивних підходів дозволяє підприємствам підвищити рівень гнучкості управління, мінімізувати негативний вплив кризових факторів та забезпечити ефективне функціонування в умовах постійних трансформацій економічного середовища.

Список використаних джерел:

1. Прохорова В. В., Юхман Я. В., Щербина Є. В. Тріада парадигми забезпечення антикризового управління стійким розвитком

підприємств. *Проблеми економіки*. 2025. №2. С. 134–142. https://doi.org/10.32983/2222-0712-2025-2-134-142
2. Прохорова В. В., Мушникова С. А., Фрідман О. А., Чернов В. В. Збалансований потенціал підприємств у контексті забезпечення антикризового управління їх стійким розвитком. *Бізнес Інформ*. 2025. №5. С. 328–337. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-5-328-337
3. Запорожець К. В., Алхатіб Ф. Тенденції розвитку системи адаптивного управління будівельними підприємствами. *Проблеми економіки*. 2019. №2. С. 102-107. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-2-102-107

УДК 005.51:004.9:334.72

Пилипів Н.І.
доктор економічних наук, професор кафедри
підприємництва, торгівлі та прикладної економіки,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Ганич В.В
здобувач ОР магістр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ІННОВАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Сучасний етап розвитку економіки характеризується активним впровадженням цифрових технологій, які суттєво трансформують умови функціонування підприємницької діяльності. Цифрова трансформація охоплює ключові сфери діяльності підприємств, зокрема управління, маркетинг, виробничі процеси та комунікацію зі споживачами. У таких умовах особливої актуальності набуває формування ефективної стратегії розвитку підприємництва, що враховує динамічні зміни ринкового середовища, трансформацію споживчих трендів та необхідність впровадження інноваційних підходів до управління бізнес-процесами.

Стратегічний розвиток підприємства в умовах цифровізації передбачає не лише інтеграцію сучасних інформаційних технологій у діяльність організації, а й трансформацію управлінських підходів, організаційної структури та бізнес-моделей. Підприємства, які прагнуть зберігати конкурентні позиції на ринку, повинні активно впроваджувати

інноваційні інструменти управління, автоматизувати ключові бізнес-процеси та адаптувати свою діяльність до нових вимог цифрової економіки [1].

Особливе значення у формуванні ефективної стратегії розвитку підприємництва має інноваційне управління бізнес-процесами. Воно передбачає використання сучасних методів оптимізації діяльності підприємства, впровадження цифрових платформ, систем автоматизації управління, технологій аналізу великих масивів даних та інструментів електронної комерції. Використання таких інноваційних рішень сприяє підвищенню ефективності управлінських процесів, забезпечує оперативне реагування підприємств на зміни зовнішнього середовища та створює передумови для підвищення їх конкурентоспроможності [2].

Важливим фактором розвитку сучасного підприємництва є трансформація поведінки споживачів під впливом цифрових технологій. Сучасні клієнти активно використовують онлайн-платформи, цифрові канали комунікації та електронні сервіси, що змінює традиційні підходи до формування маркетингової політики підприємств. У зв’язку з цим суб’єкти господарювання змушені адаптувати свої стратегії розвитку, застосовувати нові моделі взаємодії зі споживачами та використовувати цифрові інструменти для аналізу їхніх потреб і поведінкових особливостей [3; 4].

Інноваційне управління бізнес-процесами дозволяє підприємствам оптимізувати внутрішні організаційні процеси, підвищити ефективність прийняття управлінських рішень та забезпечити довгострокову стабільність розвитку. Зокрема, важливим напрямом є впровадження систем управління ресурсами підприємства, цифрових платформ для координації бізнес-процесів, а також сучасних методів стратегічного планування. Використання таких підходів сприяє підвищенню адаптивності підприємств до змін ринкового середовища та забезпечує їх сталий розвиток [5].

Отже, формування стратегії розвитку підприємництва в умовах цифрової трансформації потребує комплексного підходу, який передбачає поєднання інноваційного управління бізнес-процесами, використання сучасних цифрових технологій та врахування трансформації споживчої поведінки. Реалізація зазначених підходів сприятиме підвищенню ефективності діяльності підприємств, зміцненню їх конкурентних позицій та забезпеченню стійкого розвитку в умовах динамічних економічних змін.

Інноваційне управління бізнес-процесами в умовах цифрової трансформації виступає ключовим інструментом стратегічного розвитку підприємництва, що забезпечує підвищення ефективності діяльності підприємств та їх адаптацію до динамічних змін сучасного ринку.

Впровадження цифрових технологій сприяє автоматизації операційних процесів, оптимізації використання ресурсів і підвищенню якості управлінських рішень.

Використання сучасних інформаційних систем, технологій штучного інтелекту, хмарних сервісів та аналітики великих даних дозволяє підприємствам оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, прогнозувати ринкові тенденції та забезпечувати конкурентні переваги. У результаті цифрова трансформація стає важливим чинником підвищення продуктивності праці та ефективності функціонування організації.

Водночас інноваційне управління бізнес-процесами передбачає не лише технологічне оновлення, а й трансформацію організаційної культури, системи комунікації та підходів до управління персоналом.

Успішна реалізація цифрових змін потребує розвитку цифрових компетентностей працівників, формування гнучких механізмів взаємодії та впровадження інноваційних моделей управління. Це сприяє створенню сприятливих умов для сталого розвитку підприємства, підвищення його інноваційного потенціалу та забезпечення довгострокової конкурентоспроможності в умовах цифрової економіки.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління бізнес-процесами підприємства. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 312 с.
2. Ємець О.І. Підприємницька ініціатива як чинник розвитку бізнесу в регіоні. // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Науковий збірник. Випуск 18. – Т.2. – Івано-Франківськ: Плай, 2022. – С. 85-94.
3. Ємець О.І., Лешанич С.Є. Сучасні аспекти цифровізації бізнес-аналітики підприємства. Ефективна економіка. 2023. № 12. DOI: 32702/2307-2105.2023.12.42.
4. Котлер Ф., Келлер К. Л. Маркетинг менеджмент. Київ : Хімджест, 2019. 720 с.
5. Мельник Л. Г. Економіка підприємства в умовах цифрової трансформації. Суми : Університетська книга, 2020. 356 с.

УДК 005.21:005

Подолякін С. М.
здобувач 3 (освітньо – наукового) рівня вищої освіти,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
М. Харків,
Україна.

АСПЕКТИ АДАПТИВНОГО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

Сучасні умови функціонування підприємств характеризуються високим рівнем нестабільності, що зумовлено глобальними кризовими

процесами, воєнними конфліктами, енергетичними викликами, фінансовою турбулентністю та стрімкою цифровою трансформацією економіки. У таких умовах традиційні моделі стратегічного управління втрачають ефективність, що актуалізує необхідність формування адаптивного стратегічного управління як інструменту забезпечення стійкості та розвитку підприємств.

Адаптивне стратегічне управління розглядається як динамічна система управлінських рішень, спрямована на постійне коригування стратегічних цілей, ресурсів та бізнес-процесів відповідно до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Його ключовою особливістю є здатність підприємства швидко реагувати на кризи, мінімізувати ризики та використовувати нові можливості розвитку.

У сучасній науковій літературі стратегічне управління розглядається як процес довгострокового планування та координації діяльності підприємства. Водночас у кризових умовах дедалі більшої актуальності набуває концепція адаптивного управління, яка базується на принципах гнучкості, швидкого реагування та безперервного навчання організації.

Згідно з підходами Генрі Мінцберг, стратегія не може бути лише формалізованим планом, а повинна формуватися як процес постійної адаптації до змін середовища [1]. Це положення є ключовим для сучасних умов кризового управління.

Дослідження World Economic Forum (2023–2025) підтверджують, що глобальні ризики, зокрема економічні рецесії, кіберзагрози та енергетичні кризи, змушують підприємства переходити до адаптивних моделей управління, заснованих на сценарному плануванні та цифровій аналітиці [2].

Стратегічна гнучкість передбачає здатність підприємства змінювати цілі, структуру та ресурси відповідно до зовнішніх викликів. В умовах криз підприємства змушені переходити від жорстких довгострокових стратегій до сценарного планування та гнучких моделей розвитку.

Як зазначають сучасні дослідники стратегічного менеджменту, гнучкість є ключовим фактором виживання бізнесу в умовах турбулентності [3].

Адаптивне стратегічне управління базується на системному управлінні ризиками, що включає їх ідентифікацію, оцінку та мінімізацію. У кризових умовах ризики стають центральним елементом управлінських рішень.

Дуглас Габбард підкреслює, що якісне управління ризиками повинно базуватися на кількісних методах оцінювання невизначеності [4].

Одним із ключових аспектів адаптивного стратегічного управління є цифровізація. Використання Big Data, штучного інтелекту та ERP-систем дозволяє підприємствам оперативно аналізувати ситуацію та приймати

обґрунтовані рішення.

Згідно з даними McKinsey & Company (2024), цифрово зрілі підприємства мають у 2–3 рази вищу стійкість до кризових шоків [5].

Кризові умови вимагають переходу до гнучких організаційних структур, таких як матричні та мережеві моделі управління. Це дозволяє швидко перерозподіляти ресурси та змінювати пріоритети діяльності.

Українські вчені – дослідники менеджменту, зокрема Валерій Геєць, підкреслюють важливість інституційної гнучкості підприємств у період кризових трансформацій [6].

У кризових умовах ключову роль відіграє людський капітал. Саме компетенції, креативність і здатність персоналу до навчання визначають швидкість адаптації підприємства.

Згідно з дослідженнями Гаррі Беккера, інвестиції в людський капітал є критичним фактором довгострокової стійкості організацій [7].

Адаптивне управління включає впровадження антикризових механізмів планування, що передбачає формування альтернативних сценаріїв розвитку підприємства. Це дозволяє зменшити невизначеність та підвищити швидкість реагування на зміни.

Важливим елементом є формування сучасних інформаційних систем підтримки прийняття рішень. Використання аналітичних платформ дозволяє здійснювати прогнозування ризиків та оцінку ефективності стратегічних рішень у реальному часі.

Адаптивне стратегічне управління є ключовим інструментом забезпечення стійкості підприємств у кризових умовах. Його основними складовими є стратегічна гнучкість, ризик-орієнтований підхід, цифрова трансформація, адаптивні організаційні структури та розвиток людського капіталу.

Інтеграція зазначених елементів дозволяє підприємствам не лише реагувати на кризи, але й використовувати їх як можливість для розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Mintzberg H. *Strategy Safari: A Guided Tour Through the Wilds of Strategic Management*. Updated edition. Pearson, 2019.
2. World Economic Forum – Global Risks Report 2025
3. Teece D. J. Dynamic Capabilities and Strategic Management. Oxford University Press, 2018.
4. Hubbard D. W. How to Measure Anything in Cyber Risk. Wiley, 2020.
5. McKinsey Digital Transformation Report 2024
6. Геєць В. М. Інституційна економіка та трансформації. Київ : НАН України, 2020.
7. Becker G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis. University of Chicago Press, 2019 edition.

УДК 336.66:658.14

Сьомочкіна Т.І.
Доктор філософії (PhD), доцент кафедри
фінансових технологій та бізнесу,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ,
Україна

Палагній Д.І.
здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр»,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ,
Україна

ВПЛИВ ОБОРОТНОСТІ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах господарювання ефективність функціонування підприємства значною мірою визначається оптимальним використанням його ресурсного потенціалу. Одне з центральних місць у системі управління належить оборотним активам, адже саме вони забезпечують безперервність виробничого процесу, реалізацію продукції, здійснення фінансових розрахунків та підтримують платоспроможність суб'єкта господарювання. Якість управління цими активами суттєво впливає на фінансову стійкість підприємства, рівень ліквідності та його прибутковість.

Оборотні активи являють собою найрухливішу частину майна підприємства. До їх складу входять такі ресурси, як виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, дебіторська заборгованість, грошові кошти та інші поточні активи [1]. Їх характерною особливістю є повне споживання протягом одного операційного циклу, а також постійна динаміка, яка проявляється у перетворенні активів із грошової форми в товарну і навпаки.

Одним із ключових показників ефективності використання оборотних активів є їх оборотність, яка відображає швидкість кругообігу фінансових коштів, залучених у щоденну діяльність підприємства. Цей показник демонструє, як часто за певний період часу активи проходять повний цикл змін – від закупівлі необхідних ресурсів до отримання прибутку від продажу готової продукції чи надання послуг [2].

Висока оборотність свідчить про ефективне використання фінансових ресурсів компанією. Її зростання дозволяє збільшити обсяги реалізації продукції без додаткових фінансових вливань, мінімізувати потребу в кредитах і покращити загальну фінансову стабільність підприємства. З іншого боку, зниження швидкості обороту може сигналізувати про недоліки в управлінні ресурсами, нагромадження надлишкових запасів, зростання

дебіторської заборгованості та ослаблення платоспроможності.

На оборотність оборотних активів впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори впливу на оборотність оборотних активів

Внутрішні фактори	Зовнішні фактори
ефективне управління виробничими запасами	загальноекономічна ситуація в країні
тривалість виробничого циклу	рівень інфляції
організація управління дебіторською заборгованістю	зміни ринкової кон'юнктури
раціональна система збуту продукції	платоспроможність споживачів
рівень фінансового планування	податкова і кредитна політика держави

Ефективне управління оборотними активами вимагає оптимізації їх структури та обсягів. Надмірне накопичення запасів може призводити до заморожування коштів і збільшення витрат на їх зберігання, в той час як недостатній рівень запасів може спричинити зупинку виробництва та втрату прибутку. Аналогічно, значне накопичення дебіторської заборгованості негативно впливає на ліквідність компанії та уповільнює обіг грошових коштів [3].

Прискорення оборотності оборотних активів позитивно відображається на основних показниках ефективності функціонування підприємства. Зокрема, це дозволяє: підвищити прибутковість і рентабельність діяльності; забезпечити кращу ліквідність і платоспроможність; зменшити потребу в залученні додаткових фінансових ресурсів; скоротити витрати на зберігання запасів; підвищити фінансову стійкість підприємства; посилити конкурентну позицію на ринку.

Отже, оборотність оборотних активів є важливим показником ефективності діяльності підприємства. Розумна організація процесів управління цими активами сприяє прискоренню обігу коштів, зростанню прибутковості бізнесу, підвищенню його фінансової стійкості та конкурентоспроможності. В умовах сучасної економіки підприємства мають приділяти особливу увагу ефективному використанню своїх оборотних ресурсів, що є запорукою сталого розвитку та високих фінансових результатів.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73, зі змінами і доповненнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13

2. Лопатовська О., Нікольчук Ю., Бондарук С. Особливості фінансового

аналізу оборотних активів підприємства. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2025. № 1. С. 457-464. URL: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-338-67
3. Колос Д., Короленко Р. Удосконалення управління оборотними активами суб'єкта господарювання. *Економіка та суспільство*. 2025. №79. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-97
4. Сьомочкіна Т.І., Грищук Г.В. Особливості обліково-аналітичного забезпечення управління економічним потенціалом підприємств. *Економіка та суспільство*. 2025. No 81. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-81-158

УДК 005.591.6

Терлецький І. О.
Здобувач 3 (освітньо – наукового) рівня вищої освіти
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків,
Україна

РОЛЬ КРЕАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИ

Повоєнна трансформація економіки України буде супроводжуватися складними соціально-економічними викликами, серед яких особливе значення матимуть відновлення виробничого потенціалу, подолання наслідків руйнування інфраструктури, дефіцит фінансових і трудових ресурсів, зміна структури ринків, необхідність модернізації підприємств та інтеграція українського бізнесу в нові економічні умови. У такому контексті особливої актуальності набуває пошук ефективних управлінських підходів, здатних забезпечити не лише відновлення діяльності суб'єктів господарювання, а й їхній подальший економічний розвиток.

Проблематика повоєнного відновлення економіки України тісно пов'язана не лише з відбудовою зруйнованих об'єктів, а й із формуванням нової моделі економічного розвитку. І. Ю. Підоричева, аналізуючи європейський досвід післявоєнного відновлення, акцентує увагу на важливості модернізації економіки, структурних змін, інституційного оновлення та використання відновлення як можливості для довгострокового розвитку [1]. Це означає, що відновлення суб'єктів господарювання не може обмежуватися простим поверненням до довоєнного стану, а має передбачати якісну трансформацію управлінських підходів, бізнес-моделей і механізмів розвитку.

Одним із таких підходів є креативне управління, яке передбачає використання творчого потенціалу, інноваційного мислення, гнучких управлінських рішень та нестандартних механізмів організації діяльності

підприємств. В умовах повоєнної трансформації креативне управління може стати важливим чинником адаптації бізнесу до нових реалій, оскільки традиційні моделі управління не завжди здатні швидко відповідати на масштабні зміни зовнішнього середовища, ресурсні обмеження та підвищений рівень ризику.

Роль креативного управління у відновленні суб'єктів господарювання полягає насамперед у здатності формувати нове бачення розвитку підприємства. Повоєнний період вимагатиме від бізнесу не лише відновлення попередніх форм діяльності, а й переосмислення стратегічних цілей, бізнес-моделей, ринкових ніш, партнерських зв'язків і внутрішньої організаційної структури. Саме креативне управління створює передумови для такого переосмислення, оскільки орієнтується на пошук нових можливостей навіть в умовах нестабільності, дефіциту ресурсів і високої невизначеності.

Важливим аспектом є зв'язок креативного управління з антикризовим управлінням. Ю. В. Ус та Г. В. Кузнецова підкреслюють значення стратегічного контролінгу в системі антикризового управління підприємствами, зокрема необхідність формування інформаційної бази для прийняття управлінських рішень і своєчасного коригування напряму розвитку підприємства [2]. У межах повоєнної трансформації це положення набуває особливої актуальності, оскільки підприємства мають не лише реагувати на кризові явища, а й активно шукати нові сценарії розвитку, оцінювати ризики, адаптувати стратегії та впроваджувати нестандартні управлінські рішення.

До ключових напрямів використання креативного управління у процесі повоєнного відновлення та розвитку суб'єктів господарювання можна віднести: розроблення нових бізнес-моделей, адаптованих до повоєнних умов; диверсифікацію напрямів діяльності підприємств; впровадження інноваційних управлінських рішень; цифровізацію бізнес-процесів; активізацію людського капіталу та командної взаємодії; формування партнерських мереж і кооперацій; пошук альтернативних джерел ресурсного забезпечення; підвищення стійкості підприємств до кризових явищ.Важливо зазначити, що повоєнне відновлення не повинно обмежуватися лише фізичним відновленням підприємств або поверненням до довоєнних показників. Більш перспективним є підхід, за якого відновлення розглядається як можливість якісної трансформації бізнесу. Це передбачає оновлення управлінських практик, впровадження інновацій, підвищення ефективності використання ресурсів, розвиток персоналу, цифрову модернізацію діяльності та посилення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

У цьому контексті креативне управління виконує декілька важливих функцій. По-перше, воно забезпечує адаптивність підприємства до змін. По-друге, сприяє генерації нових ідей та управлінських рішень. По-третє, допомагає перетворювати кризові умови на джерело оновлення. По-четверте, формує основу для інноваційного та економічного розвитку

підприємств у довгостроковій перспективі. В. В. Томах, С. В. Кривова та Г. Еатон зазначають, що креативний менеджмент впливає на інноваційність, адаптивність, здатність підприємства швидко реагувати на зміни та посилювати конкурентні позиції [3].

Отже, креативне управління відіграє важливу роль у відновленні та розвитку суб'єктів господарювання в умовах повоєнної трансформації економіки України. Його використання дає змогу підприємствам не лише подолати наслідки кризових явищ, а й сформувати нові можливості для економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності, інноваційного оновлення та стратегічної стійкості. У повоєнний період саме поєднання креативності, стратегічного мислення, інноваційної активності та гнучкості управлінських рішень може стати однією з ключових передумов ефективного розвитку українських суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1.Підоричева І. Ю. Післявоєнне відновлення Європи: досвід та уроки для України. Журнал європейської економіки. 2022. Т. 21. № 2. С. 190–207. DOI:https://doi.org/10.35774/jee2022.02.170

2.Ус Ю. В., Кузнецова Г. В. Діалектичний підхід до формування теоретичних основ стратегічного контролінгу в системі антикризового управління підприємствами. Проблеми економіки. 2018. № 4. С. 155–161. DOI:https://doi.org/10.32983/2222-0712-2018-4-155-161

3.Томах В. В., Кривова С. В., Еатон Г. К. Креативний менеджмент як чинник конкурентоспроможності підприємства. Економіка та суспільство. 2023. № 54. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-30

УДК 338.45:658.012.32

Шепеленко С. М.
д.е.н., доцент, професор закладу вищої освіти
кафедри економіки та бізнес-адміністрування,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків,
Україна

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний етап розвитку промислових підприємств характеризується високим рівнем нестабільності зовнішнього середовища, посиленням конкуренції, цифровою трансформацією економіки та необхідністю швидкої адаптації до постійних змін. У таких умовах особливого значення набуває процес прийняття управлінських рішень, оскільки саме від їх

своєчасності, обґрунтованості та ефективності залежить рівень конкурентоспроможності, економічної стійкості та стратегічного розвитку підприємства. Традиційні методи управління вже не забезпечують належної гнучкості та швидкості реагування на сучасні виклики, що зумовлює необхідність використання інноваційних підходів до прийняття управлінських рішень.

В умовах цифровізації та розвитку інформаційних технологій промислові підприємства активно впроваджують сучасні аналітичні системи, технології обробки великих масивів даних, інтелектуальні системи підтримки прийняття рішень, сценарне моделювання та елементи штучного інтелекту. Використання таких інструментів дозволяє підвищити якість управлінських рішень, знизити рівень ризиків, забезпечити адаптивність підприємств та сформувати передумови для їх довгострокового розвитку.

Особливої актуальності набуває впровадження інноваційних методів прийняття управлінських рішень у системі розвитку промислових підприємств України, діяльність яких відбувається в умовах економічної нестабільності, структурних трансформацій та необхідності відновлення виробничого потенціалу.

Від ефективності управлінських рішень значною мірою залежить рівень конкурентоспроможності підприємства, його фінансова стійкість, здатність до адаптації та забезпечення стратегічного розвитку. Особливого значення даний процес набуває в умовах цифрової трансформації, високої динамічності ринкового середовища та зростання рівня невизначеності.

Управлінське рішення слід розглядати як результат аналітичної діяльності суб’єкта управління, спрямований на вибір найбільш ефективного варіанта дій для досягнення поставлених цілей підприємства. У системі функціонування промислових підприємств управлінські рішення охоплюють виробничу, фінансову, інноваційну, інвестиційну, кадрову та логістичну сфери діяльності. При цьому сучасні умови господарювання потребують переходу від традиційних методів управління до інноваційних підходів, що базуються на використанні цифрових технологій, аналітичних інструментів та інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень.

Інноваційне прийняття управлінських рішень передбачає використання сучасних методів аналізу інформації, прогнозування, моделювання та оцінювання альтернативних варіантів розвитку подій. Важливу роль у цьому процесі відіграють системи бізнес-аналітики, адаптивні моделі управління, а також цифрові платформи, що забезпечують оперативність обробки інформації та підвищують якість управлінських рішень. Застосування інноваційних підходів дозволяє промисловим підприємствам швидше реагувати на зміни зовнішнього середовища, мінімізувати ризики та формувати стратегічні переваги в умовах посилення конкуренції.

Сучасний розвиток промислових підприємств супроводжується активним впровадженням інноваційних методів прийняття управлінських

рішень, що дозволяють підвищити ефективність управління та забезпечити адаптацію до змін зовнішнього середовища (рис. 1). Використання цифрових технологій, аналітичних систем та інтелектуальних інструментів сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень, скороченню часу на їх прийняття та мінімізації управлінських ризиків.

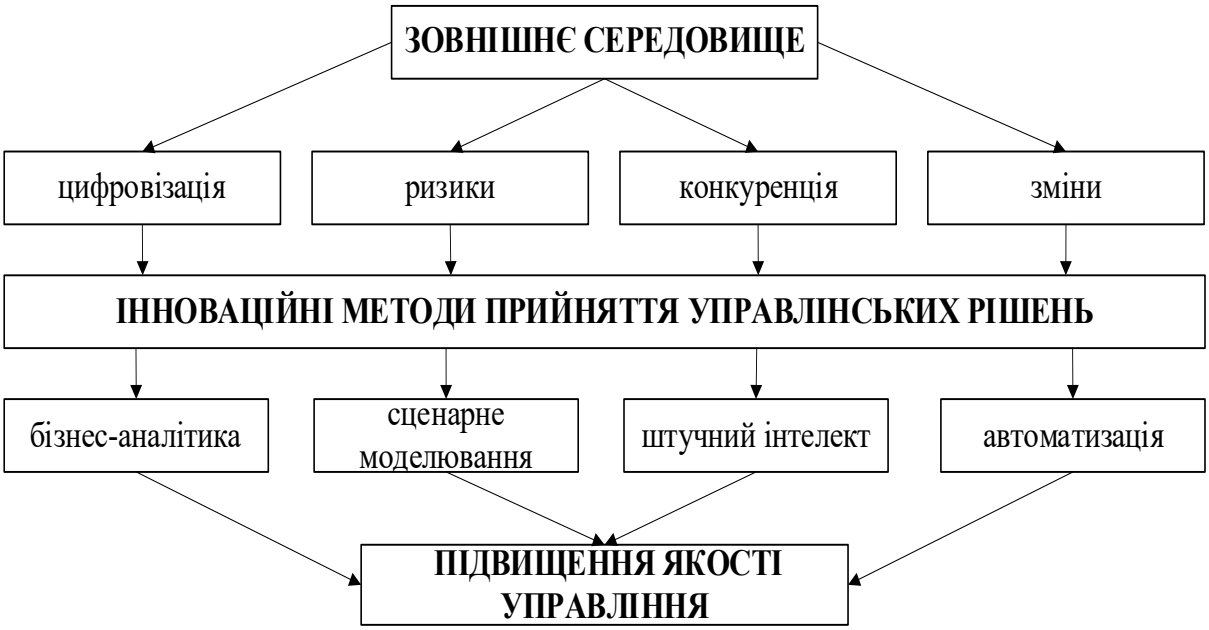

Рис. 1. Інноваційні методи прийняття управлінських рішень у системі розвитку промислових підприємств

Систематизовано автором на основі [1-2].

Одним із найбільш поширених інноваційних методів є використання систем підтримки прийняття рішень, які забезпечують комплексний аналіз інформації та формування оптимальних управлінських альтернатив. Такі системи дозволяють оперативно обробляти значні обсяги даних, прогнозувати результати управлінських дій та моделювати можливі сценарії розвитку підприємства.

Суттєвого поширення набувають методи сценарного моделювання та прогнозування, що дозволяють оцінювати можливі варіанти розвитку зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Застосування сценарного підходу сприяє підвищенню адаптивності системи управління та формуванню механізмів реагування на кризові явища, ризики та зміни ринкової кон’юнктури. Особливо актуальним це є для промислових підприємств, діяльність яких залежить від коливань попиту, вартості ресурсів та логістичних факторів.

Важливим напрямом розвитку інноваційних методів прийняття управлінських рішень є використання технологій штучного інтелекту та машинного навчання. Дані інструменти дозволяють автоматизувати процес аналізу інформації, виявляти приховані закономірності та формувати рекомендації щодо оптимізації управлінських процесів. У сучасних умовах

цифровізації промисловості такі технології стають важливим фактором забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування підприємств.

Водночас ефективність впровадження інноваційних методів значною мірою залежить від рівня цифрової готовності підприємства, професійної компетентності персоналу та здатності керівництва до адаптивного управління. У багатьох випадках процес впровадження інноваційних управлінських технологій супроводжується організаційними змінами, трансформацією управлінської структури та необхідністю розвитку цифрових компетентностей працівників. Це створює передумови для формування більш гнучких та адаптивних моделей управління промисловими підприємствами.

Впровадження інноваційних методів прийняття управлінських рішень у діяльність промислових підприємств є важливою передумовою підвищення ефективності управління та забезпечення їх довгострокового розвитку. У сучасних умовах функціонування промислового сектору підприємства змушені адаптуватися до швидких змін ринкового середовища, технологічних трансформацій та посилення конкурентного тиску. Це обумовлює необхідність використання сучасних управлінських інструментів, здатних забезпечити оперативність, обґрунтованість та гнучкість управлінських рішень.

У цьому контексті використання інноваційних методів прийняття управлінських рішень сприяє підвищенню ефективності функціонування промислових підприємств, забезпечує їх адаптацію до сучасних викликів та формує основу для сталого економічного розвитку в умовах цифрової трансформації економіки.

Отже, впровадження інноваційних методів управління сприяє модернізації системи управління промисловими підприємствами, підвищенню їх конкурентоспроможності та формуванню передумов для стратегічного розвитку. У зв’язку з цим інноваційні управлінські технології слід розглядати як важливий інструмент забезпечення стійкості та ефективного функціонування промислового сектору в умовах цифрової трансформації соціально-економічних систем.

Список використаних джерел:

1. Прохорова В. В., Юхман Я. В., Щербина Є. В. Тріада парадигми забезпечення антикризового управління стійким розвитком підприємств. *Проблеми економіки*. 2025. №2. С. 134–142. https://doi.org/10.32983/2222-0712-2025-2-134-142

2. Прохорова В. В., Мушникова С. А., Фрідман О. А., Чернов В. В. Збалансований потенціал підприємств у контексті забезпечення антикризового управління їх стійким розвитком. *Бізнес Інформ*. 2025. №5. С. 328–337. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-5-328-337

УДК 330. 190.2 :631.6

Шило Ж.С.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне,
Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДИВІДЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ КОРПОРАЦІЇ

В умовах розвитку сучасної економіки важливе місце у фінансовій діяльності корпорацій посідає дивідендна політика, яка є важливою складовою фінансової стратегії будь-якої корпорації, оскільки вона визначає порядок розподілу прибутку між акціонерами та реінвестуванням для розвитку підприємства. Від правильно обраної дивідендної політики залежить не лише рівень доходів інвесторів, але й інвестиційна привабливість компанії, її ринкова вартість та фінансова стабільність у довгостроковій перспективі.

У загальному розумінні дивідендна політика - це сукупність принципів, рішень і методів, які використовує корпорація для визначення обсягів, форм і періодичності виплати дивідендів своїм акціонерам [1]. Вона відображає баланс між інтересами власників (отримання доходу у вигляді дивідендів) і потребами підприємства (фінансування розвитку, інвестицій та розширення діяльності). Саме тому вибір оптимальної дивідендної політики є складним управлінським завданням

Особливої актуальності ця тема набуває в умовах економічної нестабільності та відновлення, коли корпорації змушені адаптувати свою фінансову політику до змін зовнішнього середовища. Нестабільність фінансових ринків, інфляційні процеси, обмежений доступ до капіталу та інші фактори суттєво впливають на можливості підприємств щодо виплати дивідендів.

На формування дивідендної політики впливає низка факторів.

По-перше, це фінансові результати діяльності підприємства: рівень прибутковості, обсяг грошових потоків та наявність нерозподіленого прибутку.

По-друге, важливу роль відіграють інвестиційні потреби корпорації – чим більше можливостей для вигідних інвестицій, тим більше коштів може спрямовуватися на розвиток, а не на виплату дивідендів.

По-третє, на дивідендну політику впливають зовнішні фактори, такі як податкова політика держави, законодавчі обмеження та загальний стан економіки. Наприклад, у періоди економічної нестабільності компанії можуть скорочувати або тимчасово припиняти виплату дивідендів з метою збереження ліквідності [2].

Крім того, важливе значення має структура капіталу корпорації та її доступ до зовнішніх джерел фінансування. Якщо підприємство має можливість залучати дешеві кредитні ресурси або інвестиції, воно може дозволити собі виплачувати більші дивіденди. У протилежному випадку компанія змушена утримувати більшу частину прибутку для самофінансування.

Механізм формування та реалізації дивідендної політики є одним із ключових елементів фінансового менеджменту корпорації. Він охоплює систему прийняття управлінських рішень щодо розподілу прибутку, визначення обсягів дивідендних виплат, вибору форм їх здійснення та забезпечення стабільності фінансового розвитку підприємства. Від ефективності цього механізму залежить не лише рівень задоволення інтересів акціонерів, а й довгострокова конкурентоспроможність корпорації.

Суттєву роль у механізмі формування дивідендної політики відіграють різні теоретичні підходи. Класичними є теорія іррелевантності дивідендів, теорія «пташки в руках» та податкова теорія. Теорія іррелевантності стверджує, що дивідендна політика не впливає на ринкову вартість компанії, тоді як інші підходи доводять протилежне – стабільні дивіденди можуть підвищувати інвестиційну привабливість підприємства. На практиці корпорації зазвичай використовують комбінований підхід, враховуючи як ринкові умови, так і внутрішні потреби розвитку.

Важливим етапом є вибір типу дивідендної політики.

У сучасній практиці виділяють кілька основних типів:

- політика стабільних дивідендів (передбачає регулярні виплати фіксованого розміру);
- політика стабільного коефіцієнта виплат (частка прибутку, що спрямовується на дивіденди, є сталою);
- залишкова дивідендна політика (дивіденди виплачуються після фінансування всіх інвестиційних потреб);
- компромісна (змішана) політика, яка поєднує різні підходи залежно від ситуації.

Кожен із цих типів має свої переваги та недоліки. Наприклад, стабільні дивіденди підвищують довіру інвесторів, але можуть створювати фінансове навантаження в періоди зниження прибутку. Залишкова політика, навпаки, забезпечує максимальні можливості для розвитку, але робить доходи акціонерів менш передбачуваними.

Наступним етапом є визначення розміру дивідендів.

Для цього використовуються різні методи, серед яких:

- метод фіксованої суми дивіденду;
- метод фіксованого відсотка від прибутку;
- метод залишкового принципу; метод дивідендного приросту (поступове збільшення виплат).

Вибір методу залежить від стратегії підприємства, стабільності його доходів та очікувань інвесторів. У практиці часто застосовується поєднання

декількох методів для досягнення оптимального результату.

Реалізація дивідендної політики передбачає безпосередній процес виплати дивідендів. Він включає такі основні етапи: прийняття рішення про виплату дивідендів загальними зборами акціонерів; визначення дати реєстру акціонерів; встановлення дати виплати; безпосереднє перерахування коштів або нарахування акцій.

Цей процес регулюється законодавством і внутрішніми документами корпорації. Важливою є прозорість та чіткість процедур, оскільки це впливає на довіру інвесторів.

Значну роль у механізмі реалізації дивідендної політики відіграє інформаційна складова. Оголошення про дивіденди є сигналом для ринку щодо фінансового стану компанії. Зростання дивідендів часто сприймається як позитивний сигнал, що свідчить про стабільність і перспективність підприємства, тоді як їх скорочення може викликати негативну реакцію інвесторів.

Крім того, дивідендна політика безпосередньо впливає на вартість корпорації. Вона формує очікування інвесторів, визначає рівень ризику та дохідності вкладень. Раціональна дивідендна політика сприяє підвищенню капіталізації компанії та зміцненню її позицій на фінансовому ринку.

В сучасних умовах необхідним є врахування зовнішніх факторів, таких як економічна нестабільність, інфляція, зміни податкового законодавства та доступ до фінансових ресурсів. У таких умовах корпорації часто змушені коригувати свою дивідендну політику, зменшуючи виплати або переходячи до більш гнучких моделей управління прибутком.

Однією з ключових особливостей сучасної дивідендної політики є її гнучкість. Якщо раніше багато корпорацій дотримувалися стабільних або навіть фіксованих дивідендних виплат, то сьогодні вони все частіше переходять до адаптивних моделей. Це пов’язано з необхідністю швидко реагувати на зміни економічного середовища, коливання доходів та доступності фінансових ресурсів. У результаті дивідендна політика стає більш залежною від поточних фінансових результатів діяльності підприємства.

Важливою особливістю є також значний вплив державного регулювання. Законодавчі обмеження, податкова політика та вимоги до фінансової звітності можуть суттєво впливати на рішення щодо виплати дивідендів. Наприклад, високий рівень оподаткування доходів може знижувати зацікавленість інвесторів у дивідендних виплатах і стимулювати компанії до пошуку альтернативних форм розподілу прибутку.

Таким чином, сучасна дивідендна політика стає більш складною та багатофакторною. Вона потребує врахування як внутрішніх можливостей підприємства, так і зовнішніх економічних чинників. Її подальше вдосконалення є важливою передумовою підвищення фінансової стійкості корпорацій, їх конкурентоспроможності та успішного функціонування в сучасних умовах економічної нестабільності.

Список використаних джерел:
1. Дмитренко Л.В. Фінансове управління корпорацією: сучасні підходи. Львів: Видавництво «Класика». 2021. 288 с.
2. Ляшенко І.В. Управління корпоративними фінансами. К.: Центр учбової літератури. 2021. 400 с.

УДК 338.432:658.14/.17(477)

Щур Р.І.
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Керніцький О.І.
здобувач ОР доктор філософії,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів,
Україна

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

Аграрний сектор відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, збереженні валютних надходжень та підтримці макроекономічної стабільності держави. Водночас упродовж останніх років галузь функціонує в принципово нових умовах – під комплексним тиском воєнних, логістичних, інфраструктурних та ринкових ризиків. Означені обставини суттєво ускладнюють планування й реалізацію виробничо-фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств, актуалізуючи пошук дієвих внутрішніх резервів підвищення ефективності їх господарювання.

Статистичні дані переконливо підтверджують масштаб негативних наслідків. Середньорічна прибутковість капіталу вітчизняних аграрних підприємств у 2022–2024 роках виявилася майже вдвічі нижчою порівняно з аналогічним передвоєнним відрізком, а 2023 рік зафіксував мінімальний рівень цього показника за одинадцять років спостережень. Ступінь зносу основних виробничих засобів наблизився до позначки 50%, що свідчить про критичний стан матеріально-технічної бази та гостру потребу в оновленні виробничого потенціалу галузі [1].

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні ролі фінансового планування як системоутворюючого чинника підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств України в умовах нестабільного та ризикованого бізнесового середовища, а також у визначенні пріоритетних напрямків його вдосконалення.

Сукупність чинників, що визначають результативність аграрного підприємства, утворює чотирирівневу ієрархічну систему: виробничо-технологічні (ресурсна база, рівень механізації, продуктивність), фінансово-економічні (фінансове планування, структура витрат, доступність капіталу, цінова стратегія), управлінсько-організаційні (якість менеджменту, системи контролю та мотивації) і ринково-інституційні (кон'юнктура, державна підтримка, оподаткування). Останні є переважно екзогенними і слабко піддаються впливу з боку окремого підприємства.

Фінансове планування займає провідне місце серед фінансово-економічних чинників і виконує інтегруючу функцію – трансформує наявний виробничий потенціал на конкретний фінансовий результат. Як зазначають науковці, фінансове планування виступає «системним процесом прогнозування, оцінювання та розподілу фінансових ресурсів, спрямованих на досягнення стратегічних цілей підприємства» [2, с. 236]. Без налагодженої організації цього процесу навіть сприятливі виробничі показники можуть не забезпечити очікуваного рівня прибутковості.

Вплив фінансового планування на результативність аграрного підприємства реалізується за п'ятьма взаємопов'язаними напрямками. По-перше, воно підвищує ресурсну ефективність шляхом синхронізації виробничих циклів з наявними фінансовими можливостями, оптимізації структури витрат за сезонами та мінімізації нераціонального відволікання обігових коштів. По-друге, якісне прогнозування доходів і витрат, адаптивна цінова стратегія та контроль собівартості сприяють стабілізації і зростанню фінансових результатів. По-третє, балансування вхідних і вихідних грошових потоків, запобігання касовим розривам у пікові витратні періоди безпосередньо визначають рівень ліквідності та фінансової стійкості підприємства. По-четверте, ідентифікація цінових, кредитних, валютних і кліматичних ризиків, формування сценаріїв реагування та страхових резервів підвищують адаптивність суб'єкта господарювання до зовнішніх шоків. По-п'яте, наявність обґрунтованих фінансових планів зміцнює довіру банків та інвесторів, полегшує доступ до грантового фінансування і формує підстави для технологічного оновлення виробництва.

З огляду на умови воєнного часу та прискорену цифровізацію економіки, дослідники виокремлюють кілька пріоритетних напрямків підвищення ефективності фінансового планування для вітчизняних аграрних підприємств [3]. Перший – впровадження комплексного бюджетування з формуванням операційних бюджетів і платіжних календарів, що забезпечує прозорий контроль ліквідності. Другий – розбудова системи ризик-менеджменту та сценарного планування з урахуванням кліматичних, цінових і воєнних ризиків. Третій – цифровізація фінансового управління на основі ERP-систем і галузевих аналітичних платформ, що підвищує оперативність прийняття рішень та точність контролю витрат. Четвертий – поглиблений контроль собівартості в розрізі

культур і виробничих напрямків для виявлення прихованих резервів зниження витрат. П'ятий – стратегічне інвестиційне планування, орієнтоване на модернізацію техніки, підвищення енергоефективності та розвиток альтернативної енергетики. Шостий – диверсифікація доходів через розвиток переробної ланки, органічного виробництва та нішевих культур. Сьомий – оптимізація боргової політики з активним використанням державних програм підтримки аграріїв і міжнародного грантового фінансування.

Фінансове планування є не лише технічним елементом управлінського обліку, а стратегічним інструментом системного управління ресурсами сільськогосподарського підприємства. В умовах тривалої військової агресії та підвищеної волатильності ринкового середовища воно перетворюється на механізм забезпечення виживання та адаптації бізнесу. Ефективно організоване фінансове планування типового вітчизняного суб'єкта аграрного бізнесу має органічно поєднувати цифрові інструменти аналізу, проактивний ризик-менеджмент, прогнозування грошових потоків і стратегічне бачення інвестиційного розвитку.

Додатковим імпульсом до трансформації підходів є євроінтеграційний вектор розвитку країни, який передбачає поступову адаптацію вітчизняного аграрного бізнесу до стандартів ЄС у сфері прозорості та відповідального виробництва. Саме системне фінансове планування має стати основою цього переходу для більшості українських сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел:

1. Бєлкін І. В. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи розвитку. Наукові перспективи. 2024. № 4 (46). С. 484–498. DOI: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4(46)-484-498.
2. Щур Р. І., Мацьків В. В., Керніцький О. І. Фінансове планування як інструмент підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2024. № 4 (40). С. 234–245. DOI: https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-4(40)-234-245.
3. Халатур С. М., Масюк Ю. О., Бреславець С. І. Цифрова складова фінансового планування діяльності аграріїв як інструмент зменшення впливу нестабільних умов господарювання. Економіка та суспільство. 2024. № 65. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-133.

3. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА АДАПТАЦІЯ СИСТЕМ ДО ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

УДК 339.543:338.2.

Борис С. Б.
здобувач ОР бакалавр,
м. Львів,
Україна

Науковий керівник: д.е.н., проф. **Мединська Т. В.**
Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів,
Україна

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У ЗМІЦНЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЛЬВІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Митний контроль є важливою складовою державної системи регулювання переміщення товарів, транспортних засобів і громадян через митний кордон України. Його сутність полягає у практичному здійсненні перевірок і процедур, які дозволяють державі забезпечувати порядок на кордоні та контролювати законність усіх операцій, пов'язаних із ввезенням, вивезенням або транзитом товарів. У сучасних умовах його значення суттєво зростає, оскільки збільшується обсяг міжнародної торгівлі, активізуються транзитні перевезення через Україну, а також зростають ризики порушень митних правил. Саме тому митний контроль сьогодні виступає не лише як формальна перевірка документів і вантажів, а як складна система дій, що включає аналіз ризиків, оперативне реагування на можливі порушення та використання сучасних технологій для прискорення і підвищення ефективності перевірок.

Особливого значення митний контроль набуває у Львівській області, оскільки цей регіон є одним із головних прикордонних центрів України та безпосередньо межує з Польщею, яка входить до Європейського Союзу. Саме через це Львівщина виконує роль важливого транзитного коридору між Україною та країнами Європи [1]. Через цю область щодня проходять великі обсяги міжнародних перевезень, як вантажних, так і пасажирських, що робить митний контроль тут особливо навантаженим і відповідальним. У регіоні діє приблизно 12 пунктів пропуску, серед яких найважливішими є «Шегині–Медика», «Краківець–Корчова», «Рава-Руська» та «Грушів». Пункт митного пропуску «Шегині–Медика» є одним із найбільш завантажених на західному кордоні України та працює у режимі постійного високого навантаження. Щодня через кордон у Львівській області перетинають його тисячі автомобілів, автобусів, вантажівок, а також значна кількість громадян, що створює необхідність чіткої організації та

постійного контролю всіх процесів. Через це митний контроль здійснюється за різними видами транспорту: автомобільним, залізничним, авіаційним та пішохідним. Найбільш поширеним є автомобільний контроль, оскільки саме цим видом транспорту перевозиться найбільша кількість товарів і пасажирів. Залізничний контроль використовується для перевірки поїздів і вантажних вагонів, авіаційний здійснюється у міжнародному аеропорту Львова, а пішохідний контроль застосовується у спеціально облаштованих пунктах пропуску для громадян.

Значення митного контролю для зміцнення економічної безпеки держави є надзвичайно важливим, оскільки саме через нього забезпечується стабільне наповнення доходів державного бюджету та захист національних інтересів. Завдяки стягненню митних платежів, податків та зборів держава отримує значну частину доходів, які використовуються для фінансування оборони, соціальних програм та розвитку інфраструктури. Крім того, митний контроль безпосередньо впливає на розвиток зовнішньої торгівлі, оскільки забезпечує дотримання правил міжнародного обміну товарами та створює передбачувані умови для бізнесу. Його роль також полягає у забезпеченні економічної стабільності та національної безпеки, адже контроль за переміщенням товарів дозволяє запобігати незаконному ввезенню заборонених предметів, ухиленню від податків та іншим порушенням, що можуть завдати шкоди державі.

Водночас у Львівській області існує низка проблем, які впливають на ефективність здійснення митного контролю. Однією з найпоширеніших проблем є черги на пунктах пропуску та перевантаження прикордонної інфраструктури, що особливо відчутно на напрямках до Польщі через значний потік транспорту [2]. Це призводить до затримок і зниження швидкості перетину кордону. Іншою суттєвою проблемою залишаються випадки контрабанди та порушення митних правил, які завдають економічних втрат державі та створюють ризики для безпеки. Також проблемою є недостатня швидкість митного оформлення, що часто пов’язано зі складністю процедур та обмеженим рівнем автоматизації процесів. У зв’язку з цим актуальним напрямом розвитку є цифровізація митної системи, впровадження електронного декларування, автоматизованих систем перевірки документів та сучасних скануючих технологій для огляду вантажів без їх фізичного розвантаження. Це дозволить значно скоротити час проходження кордону, підвищити прозорість процедур і зменшити корупційні ризики.

Дослідження світових тенденцій оподаткування свідчить, що в умовах воєнної деструкції та низької фінансової спроможності громад особливого значення набуває посилення ролі митного контролю у зміцненні економічної безпеки Львівського регіону, що, поряд із диверсифікацією та модернізацією адміністрування податків, є критично важливим для стабілізації доходів місцевих бюджетів [3].

Отже, митний контроль у Львівській області відіграє ключову роль як для регіону, так і для держави в цілому, забезпечуючи економічну

стабільність, безпеку та ефективний рух товарів і громадян через кордон. Подальше вдосконалення цієї системи є необхідною умовою розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України та її інтеграції до європейського економічного простору.

Список використаних джерел:
1. Technology of Progress. *Technology of Progress*. URL: https://uaprogress.tech/customs (дата звернення: 14.05.2026).
2. Пасажиропотік через кордон України за тиждень зріс на 2,3%. URL:https://uazmi.org/news/post/a07d8dbfaf7d30ac46434f142ad192bd (дата звернення: 14.05.2026).
3. Iryna Storonyanska, Khrystyna Patytska, Tetiana Medynska, Liliya Benovska, Liliia Kliuchnyk, Olha Nestor. (2023). Systemic prerequisites for shaping the local budgets' tax revenue: the case study of developed countries. Financial and credit activity problems of theory and practice. 6(53), 2023. pp. 58-69.

УДК 658.338.2

Вівчар О. І.
д.е.н., професор, професор кафедри безпеки
та правоохоронної діяльності,
Західноукраїнський національний університет
Тернопіль,
Україна

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ БАЗИС ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОКУСІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

В умовах сучасних викликів формування забезпечення економічної безпеки організацій охоплює низку взаємопов'язаних напрямів, що передбачають ідентифікацію видів загроз, реалізацію заходів з їх нейтралізації та розробку стратегічних планів, спрямованих на підвищення прибутковості й збереження конкурентоспроможності. З практичної точки зору розробка такої стратегії вимагає поетапного запровадження проектних заходів безпеки з урахуванням викликів та загроз зовні й всередині організації.

Досліджуючи зазначену наукову проблему, слід підкреслити, що забезпечення економічної безпеки організації є функціональною компонентою, яка розробляється службою безпеки організації. Ця функціональна складова визначає два ключові напрями управління. По-перше, служба безпеки несе відповідальність за безперервний моніторинг і усунення зовнішніх та внутрішніх загроз, з якими стикається організація. Основні пріоритети цієї стратегії полягають у захисті комерційної таємниці та конфіденційної інформації, об'єкта дослідження, персоналу, а також у

забезпеченні технічної та економічної безпеки. По-друге, функціональні обов'язки служби безпеки з впровадження захисних заходів розглядаються як підсистема, яка включає процедури спостереження та реагування.

Ефективність стратегії економічної безпеки організації обумовлена її здатністю ефективно імплементуватися в практичну діяльність. Сукупний економічний ефект формується двома основними компонентами: ефективністю нейтралізації загроз економічній безпеці організації та ефективністю досягнення сталого розвитку в контексті забезпечення прибутковості підприємства [1, с. 250]. Ця ефективність залежить від моніторингу стану економічних і безпекових складових організації з використанням інноваційних підходів. Розробка та оцінювання результативності економічної безпеки становлять підґрунтя для впровадження функціональних стратегій і їх практичного застосування. На цій основі сформовано методологічний базис для організаційно-економічної оцінки забезпечення економічної безпеки організації з урахуванням специфіки процесу управління стратегічними заходами.

Варто зазначити, що методологія організаційно-економічної оцінки забезпечення економічної безпеки базується на обчисленні таких показників: рівня невизначеності зовнішнього середовища, типів та розподілу загроз економічній безпеці, заходів, необхідних для усунення цих загроз, а також витрат організації на впровадження інновацій. Метод організаційно-економічної оцінки ефективності забезпечення безпеки організації має відображати структуру організації та результати заходів щодо ліквідації загроз і забезпечення прибутковості показників [3, с. 92].

Встановлено, що практичним інструментарієм для багатовимірного аналізу обрано методологію самоорганізованих карт Кохонена, яка типологічно забезпечує категоризацію об'єктів на основі сукупності показників економічної безпеки організації. У межах цього підходу кожен вузол карти інтерпретується як автономна одиниця кластеризації, загальна їх кількість визначається параметрами двовимірної типології. Сформована модель характеризується високою узгодженістю даних, що робить її придатною для стратегічного прогнозування та класифікації організацій за рівнями їх економічної безпеки.

Розрахунок відстаней між векторами здійснюється після попередньої нормалізації значень показників, що дозволяє уникнути спотворення результатів через різні шкали вимірювання, із застосуванням наведеної формули [2, с. 331]:

$$D(o,u) = \alpha D_x(o,u) + (1 - \alpha) D_y(o,u) \quad (1)$$

де D(o, u) – евклідова відстань від об'єкта *o* до вузла карти *u*; D_x і D_y – часткові відстані у відповідних просторах ознак.

На основі проведених досліджень представлено структурний зміст

сформованих кластерів шляхом аналізу основних елементів економічної безпеки організації та середніх значень відповідних компонент у кожному кластері (рис. 1).

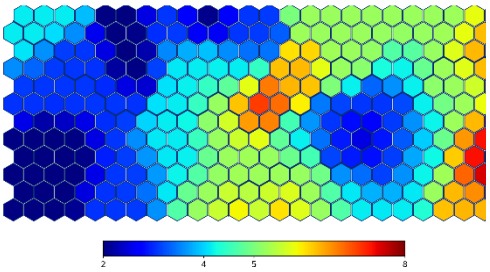

а) максимальний безпековий рівень

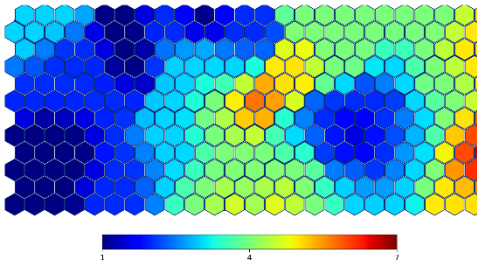

б) фактичний безпековий рівень

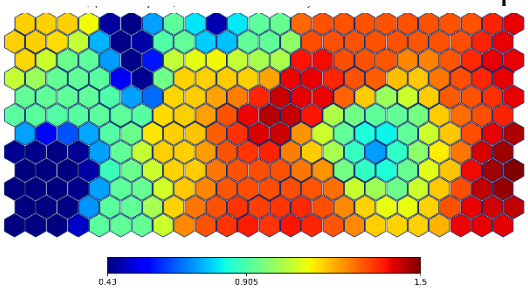

в) відносна оцінка безпекового рівня

Рис. 1. Розподіл значень економічної безпеки організації за кластерами [*розраховано автором*]

Необхідно підкреслити, що кластерна належність організації відображає не розмір чи абсолютні фінансові показники, а баланс її ключових компонентів економічної безпеки. З огляду на це виправдано згрупувати окремі організації до кластерів із низьким або середнім рівнем економічної безпеки, оскільки панування окремих обмежень (правових, інтерфейсних або технологічних та організаційних елементів) перешкоджає забезпеченню ними сукупної безпеки. Навпаки, організації з високим рівнем економічної безпеки утворюють окремі кластери, що відображають внутрішню узгодженість, яка проявляється у гармонізації та єдності фінансових, інформаційних, операційних, технологічних і кадрових складових. Отже, результати кластерного аналізу логічно узгоджуються з теоретичною моделлю дослідження і підтверджують доцільність застосування SOM як інструменту для класифікації організацій за рівнем їх економічної безпеки.

Слід резюмувати, що виправданість запровадження диференційованої стратегії на підставі кластерної належності організації полягає в можливості цілеспрямовано сконцентрувати управлінські ресурси на усуненні ключових обмежень та створенні стійкої конкурентної переваги. Таким чином, кластерна класифікація забезпечує аналітичну платформу для визначення стратегічних векторів розвитку та підвищення ефективності управління економічною безпекою організації.

Список використаних джерел:
1. Квасній Л. Г. Безпека економічних агентів в умовах діджиталізації: методологічний базис та прикладні контексти. *Вісник Хмельницького національного університету.* Серія: економічні науки. 2022. №4. С. 247–251.
2. Stashchuk O., Vitrenko A., Kuzmenko O., Tarasova O., Dovgan L. Comprehensive system of financial and economic security of the enterprise. *International Journal of Management* (IJM). 2020. Vol.11. №5. P.330–340.
3. Tyukhtenko N., Mykhailyshyn L., Korovchuk Y. NETWORK MODELING OF ASSESSING THE IMPACT OF THREATS TO THE ECONOMIC SECURITY OF LOGISTICS OPERATORS. *Economics, Ecology, Socium.* Vol. 8. No.4 2024. 89–98. URL: https://ees-journal.com/index.php/journal/article/view/275

УДК 331.5

Глушак В.М.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ
Україна

Гораль Л.Т.
доктор економічних наук, професор, професор
кафедри фінансів
Карпатський національний університет імені
Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ
Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ ТА МЕХАНІЗМУ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

У 2025 році ринок праці України характеризується складною взаємодією попиту і пропозиції робочої сили, наявністю дисбалансів між потребами роботодавців та можливостями працівників, а також розвитком нових форм зайнятості. Важливими аспектами є рівновага на ринку праці, динаміка попиту на працю та умови його функціонування, які формуються під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Ринок праці України у 2025 році має ряд специфічних особливостей, які сформувалися під впливом війни, економічних змін і демографічних процесів. Зокрема війна, призвела до скорочення чисельності працездатного населення через міграцію, внутрішнє переміщення та мобілізацію, що спричинило зменшення пропозиції робочої сили і водночас змінило структуру зайнятості.

Однією з головних характеристик є дефіцит кадрів. Незважаючи на

наявність безробіття, багато підприємств стикаються з нестачею працівників, особливо у таких сферах, як медицина, освіта, будівництво, енергетика та сільське господарство. Це пояснюється тим, що значна частина робочої сили або виїхала за кордон, або не має необхідної кваліфікації для сучасних вимог ринку.

Отож особливістю є дисбаланс між попитом і пропозицією праці. Кількість вакансій зростає, але не всі безробітні можуть їх зайняти через невідповідність навичок, досвіду або місця проживання, тобто одночасно існують і безробіття, і дефіцит робочої сили, що є характерною рисою сучасного ринку праці України. Як зазначає Державна служба статистики України, чисельність економічно активного населення зменшилася, що спричинило дефіцит кадрів у ряді галузей. Водночас зберігається частка безробітних, що свідчить про структурні проблеми [2] .

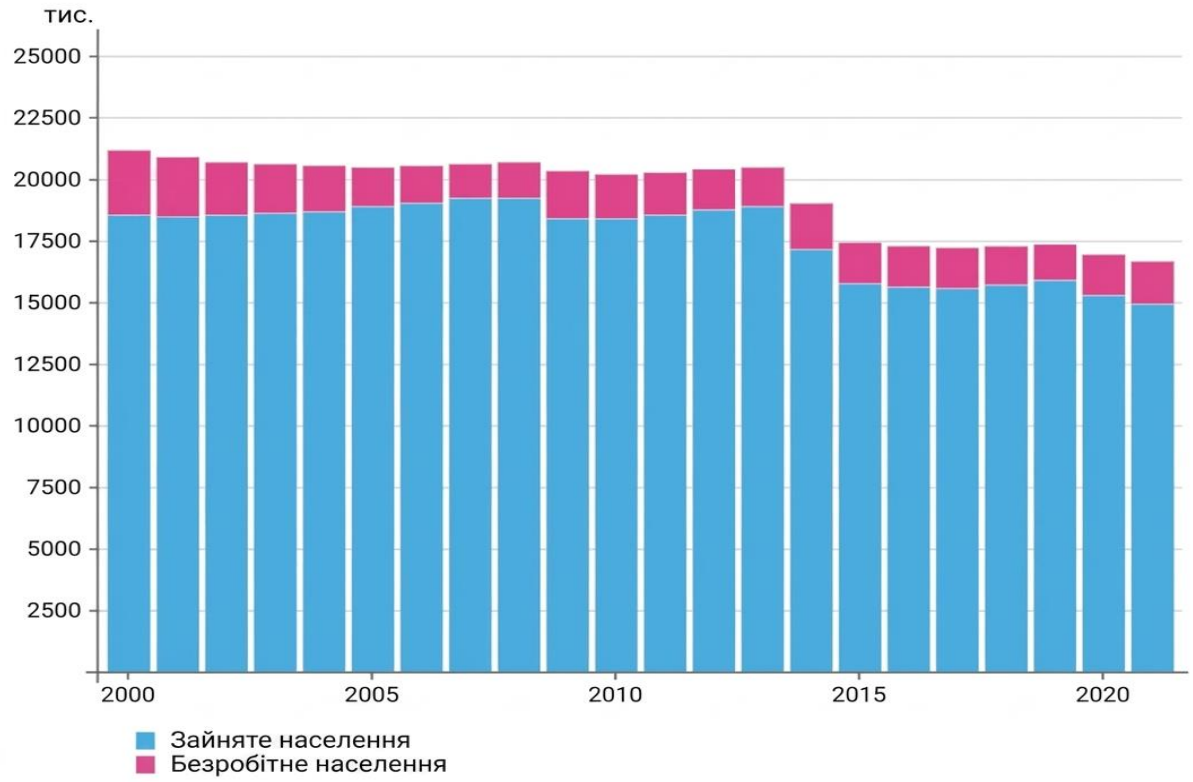

Рис. 1. Динаміка чисельності зайнятого та безробітного населення України у 2000–2022 рр., тис. осіб

Джерело: https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/

Водночас ринок праці поступово відновлюється і адаптується до нових умов. Середній рівень безробіття ≈ 11-17% (залежно від методики підрахунку). Офіційно зареєстрованих безробітних - близько 90 - 100 тис. осіб. Є тенденція до зменшення безробіття порівняно з 2023 - 2024 роками. Головна особливість - дисбаланс , так як в Україні одночасно є безробіття, і дефіцит працівників. Існує велика різниця між регіонами та процесіями.

Українці активно виїжджають на роботу за кордон, особливо до Польщі, Німеччини та Чехії. Після повномасштабного вторгнення росії в

Україну масштаби міграції значно зросли. Це спричинило проблему «відтоку мізків» (brain drain) , тобто виїзду кваліфікованих фахівців у сферах IT, медицини та інженерії. Одночасно посилилася внутрішня міграція: населення переміщується із зон бойових дій до більш безпечних регіонів України. Поширеними стали сезонна та тимчасова зайнятість, коли люди виїжджають за кордон на короткострокову роботу [3].

Важливою сучасною тенденцією є цифровізація праці - розвиток дистанційної роботи, що дозволяє українцям працювати на іноземні компанії, не залишаючи територію України.

Державна політика України щодо ринку праці у 2025 році спрямована на подолання дефіциту робочої сили, зменшення безробіття, підвищення зайнятості та адаптацію ринку праці до умов війни й економічної трансформації. Вона є частиною загальної економічної політики держави та орієнтується на відновлення економіки та інтеграцію до стандартів ЄС. Одним із ключових напрямів є реформування системи зайнятості та створення нових робочих місць. Уряд впроваджує комплексні рішення, що включають цифровізацію служб зайнятості, програми перекваліфікації працівників, гранти для бізнесу та підтримку роботодавців, які створюють нові робочі місця [4].

Однією з основних ідей щодо подолання кадрового голоду на ринку праці є трудові мігранти**.** Досвід країн Європейського Союзу показує, що масове заселення трудовими мігрантами без достатньої інтеграційної політики іноді призводить до напруження у суспільстві. У деяких європейських державах виникали проблеми з адаптацією мігрантів до місцевої культури, мови та законів [3]. Через це можуть формуватися закриті етнічні громади, які слабо інтегруються у суспільство. Також у частини населення з’являється страх втрати національної ідентичності та культурних традицій.

Окремою проблемою є питання безпеки. Хоча більшість трудових мігрантів приїжджає для чесної праці, у деяких країнах Європи зростання нелегальної міграції супроводжувалося збільшенням окремих видів правопорушень, нелегальної праці та соціальних конфліктів. Важливо розуміти, що злочинність не залежить від національності, однак відсутність контролю за міграційними процесами та слабка інтеграція можуть створювати додаткові ризики для держави. Україна повинна врахувати європейський досвід і зробити з нього певні висновки: контролювати міграційні процеси; забезпечувати вивчення української мови та законів для мігрантів; підтримувати культурну інтеграцію**;** запобігати утворенню ізольованих громад; посилювати контроль за нелегальною працею та порушеннями закону [4].

Список використаних джерел:

1. Швець О. В. Теоретичні аспекти державного регулювання зайнятості населення в сучасних умовах. *Бізнес Навігатор*. 2020. Вип. 4 (58). С. 50–51. URL: https://www.business-navigator.ks.ua/journals/2020/58_2020/12.pdf

2. Кількість найманих працівників в еквіваленті повної зайнятості у суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємства за видами економічної діяльності : статистична інформація. Державна служба статистики України. Офіційний вебсайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/pssg/knp_ekv_ved_13_23.xlsx
3. Назаренко М. О. Проблеми трудової міграції населення. *Експерт: парадигми юридичної науки і державного управління*. 2023. № 5 (29). С. 241–242. URL: https://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/1544/2523
4. Слома В. Праця трудових мігрантів: особливості правового регулювання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2024. Вип. 1 (37). С. 141–143. URL: https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1986/2027

УДК 332.1:336

Гуріна О. В.
д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв,
Україна

Домбровська Л. В.
к. е. н., доцент, керівник департаменту освітньої діяльності,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна»,
м. Миколаїв,
Україна

ФІНАНСОВІ ЧИННИКИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

В умовах сучасних глобальних трансформацій, воєнних викликів, фінансової нестабільності та цифровізації економіки особливого значення набуває проблема забезпечення регіональної економічної стійкості. Саме регіони виступають базовими елементами національної економічної системи, а їх здатність адаптуватися до кризових явищ, підтримувати економічну активність та забезпечувати стабільний розвиток визначає загальний рівень економічної безпеки держави. У таких умовах фінансові чинники відіграють ключову роль у формуванні стійкості регіональної економіки, оскільки вони впливають на інвестиційну активність, доступ до фінансових ресурсів, ліквідність підприємств, стабільність грошових потоків та можливості відновлення економічних процесів.

Актуальність дослідження посилюється необхідністю пошуку ефективних механізмів підтримки регіонального розвитку в умовах невизначеності та зростання ризиків. Фінансові ресурси, інвестиційна

привабливість, розвиток банківської інфраструктури, рівень кредитування бізнесу та ефективність фінансового управління формують основу економічної адаптивності регіонів до зовнішніх і внутрішніх шоків. Водночас нерівномірність соціально-економічного розвитку територій, посилення диспропорцій у доступі до капіталу та обмеженість фінансових можливостей окремих регіонів потребують комплексного наукового аналізу.

Регіональна економічна стійкість формується за синергетичним підходом, а саме внаслідок комплексної взаємодії низки факторів: фінансових, цифрових, поведінкових та ризикових. Фінансові фактори – це основа ресурсної бази, цифрові технології забезпечують ефективність та адаптивність економічних процесів, підприємницька поведінка – це результат інтеграції ресурсів і технологій та перетворення їх у реальні економічні результати. Разом із тим, зовнішні фактори та ризики формують умови і середовище функціонування економіки, визначають рівень невизначеності та обмеження для подальшого розвитку. Врахування усіх названих факторів є критично важливим для оцінки регіональної економічної стійкості, тим більше в умовах сучасних викликів [1].

Фундаментом економічної стійкості є саме фінансові фактори, оскільки вони формують ресурсну базу для реалізації інвестиційних проєктів, розвитку підприємництва та запровадження цифрових технологій. В умовах нестабільності, які характерні для української економіки, їх роль набуває ще більшої ваги, адже здатність регіонів мобілізувати та використовувати фінансові ресурси визначає їх адаптивність до зовнішніх шоків. За відсутності належного рівня фінансового забезпечення ефективне функціонування інших складових має суттєві обмеження.

Фінансове середовище, яке визначає можливості економічного розвитку регіону, формується під впливом комплексу взаємопов’язаних чинників, зокрема – інвестиційної активності, доступу до кредитних ресурсів, ефективності управління фінансовими ризиками та впровадження сучасних підходів до фінансового управління, в тому числі з урахуванням ESG-принципів (рис. 1).

Інвестиційна активність є рушійною силою економічного зростання. Здатність інвестицій до оновлення основних фондів, запровадження інновацій та розвитку інфраструктури, напряму впливає на конкурентоспроможність регіону. Причому найбільшу силу має не обсяг інвестицій, а їх ефективність, яка визначається такими показниками, як: чиста приведена вартість, внутрішня норма доходності та період окупності. Додатне значення показника чистої приведеної вартості вказує на доцільність інвестування і формує передумови для зростання економічної стійкості [3].

Можливість фінансування господарської діяльності, підтримання належного рівня ліквідності та здатність реалізовувати інвестиційні проєкти визначає доступність до кредитування. Високі відсоткові ставки та недостатній розвиток фінансової інфраструктури суттєво стримують економічну активність і знижують рівень стійкості регіону.

Рис. 1. Фінансові чинники регіональної економічної стійкості
Джерело: узагальнено авторами [2].

Здатність забезпечувати регулярність надходжень і платежів визначає стабільність грошових потоків. Саме вони зменшують ймовірність виникнення фінансових ризиків, підвищують інвестиційну привабливість регіону та сприяють формуванню довгострокових економічний стратегій. Ключова роль у цьому контексті відводиться управлінню оборотним капіталом та фінансовому плануванню.

Управління фінансовими ризиками – це невід'ємна складова фінансової стійкості. Сучасні виклики у формі макроекономічних та інфляційних шоків, валютних коливань та інвестиційних ризиків становлять серйозну загрозу економічній стійкості регіонів. Використання інструментів диверсифікації, страхування, хеджування та прогнозування, ефективне управління ризиками дозволяють суттєво зменшити негативний вплив невизначеності на економічну систему.

Екологічні, соціальні та управлінські фактори, що об'єднуються у ESG-критерії, поступово інтегруються у фінансові механізми. Їх врахування підвищує прозорість фінансової діяльності, знижує ризики та сприяє залученню інвестицій, особливо від міжнародних фінансових донорів. Тож ESG-підхід є одним із ключових чинників, що забезпечує зміцнення економічної стійкості регіону.

Варто також наголосити на взаємодії та взаємозалежності фінансових факторів із цифровими та підприємницькими. Ефективне використання

фінансових ресурсів значною мірою визначається рівнем цифровізації, який забезпечує прозорість та оптимізацію фінансових потоків, покращує якість прийняття управлінських фінансових рішень. Разом із цим, ефективність трансформації фінансових ресурсів у вагомі економічні результати визначає активність підприємницької складової.

Таким чином, фінансові ресурси є основою формування регіональної економічної стійкості. Їх ефективне використання сприяє розвитку інвестиційних процесів, знижує вплив ризиків та забезпечує адаптивність регіональної економіки та її здатність до сталого довгострокового зростання.

Список використаних джерел:

1. Voznyak H. *et al.* (2023). Financial determinants of ensuring the resilience of Ukrainian regions. *Investment Management and Financial Innovations*. vol. 20, № 4. 83–98. https://businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/18987/IMFI_2023_04_Voznyak.pdf
2. Zhan J., Santos-Paulino A. (2021). Investing in the sustainable development goals: Mobilization, channeling, and impact. *Journal of International Business Policy*. 4 (1). 166–183. https://doi.org/10.1057/s42214-020-00093-3
3. Paryzkyi I. *et al.* (2023). Smart Economy in the Regions of Ukraine: Current Trends and Development Vectors. *Review of Economics and Finance*, vol. 21. №1. 1380–1388. https://refpress.org/wp-content/uploads/2023/09/Paryzkyi_REF.pdf

УДК 658.012.8:338.45

Єпіфанова І. Ю.
д.е.н., професор,
проректор з наукової роботи,
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця,
Україна

Шевчук Є. Г.
аспірант,
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця,
Україна

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення воєнного стану в Україні згідно з Указом Президента від 24.02.2022 № 64/2022 [1] кардинально змінило умови функціонування

промислових підприємств. Фізичне руйнування виробничих потужностей, тимчасова окупація територій, порушення логістичних і коопераційних зв'язків, мобілізація кваліфікованого персоналу, нестабільне енергопостачання та зростання кіберзагроз сформували безпрецедентний за рівнем складності контур ризиків, що актуалізує потребу в розробленні наукових підходів до моделювання процесу управління економічною безпекою з урахуванням специфіки воєнного стану.

У сучасній економічній науці економічна безпека підприємства трактується як комплексна категорія. З літературних джерел [1-4] можна зробити узагальнення про поняття економічна безпека: економічна безпека підприємства є інтегрованою динамічною характеристикою стану захищеності його ресурсного потенціалу, що забезпечує здатність системи протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам та реалізовувати стратегічні цілі розвитку». Це визначення формує методологічний базис для побудови моделі управління, орієнтованої на інтегральне оцінювання захищеності.

Емпіричні дослідження авторів [2-5] засвідчили, що воєнний ризик і пов'язана з ним невизначеність зумовили суттєве погіршення ключових фінансових показників українських виробничих підприємств, що актуалізує впровадження антикризових стратегій управління економічною безпекою. Це підтверджує необхідність вбудовування в модель управління механізмів сценарного прогнозування та антикризового реагування. Фінансова складова посідає центральне місце у комплексі економічної безпеки підприємства. Система оцінки фінансової безпеки українських підприємств має ґрунтуватися на комплексі індикаторів ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності та платоспроможності з визначенням порогових значень, релевантних умовам нестабільного середовища [2-5]. Такий підхід авторами адаптовано до побудови блоку фінансових індикаторів моделі.

Концептуально процес управління фінансово-економічною безпекою можна охарактеризувати послідовною реалізацію функцій планування, організації, мотивації та контролю, спрямованих на зменшення або нейтралізацію загроз і підтримання необхідного рівня захищеності. Спираючись на цей функціональний підхід, у запропонованій моделі стадіям управлінського циклу поставлено у відповідність конкретні етапи забезпечення безпеки.

На основі узагальнення наведених підходів запропоновано модель процесу управління економічною безпекою промислового підприємства в умовах воєнного стану, структурно-логічну схему якої наведено на рис. 1.

Рис. 1. Структурно-логічна схема моделі процесу управління економічною безпекою промислового підприємства в умовах воєнного стану

Джерело: розроблено авторами

Запропонована модель є циклічною та охоплює шість послідовних взаємопов'язаних етапів: ідентифікацію та класифікацію загроз; формування системи індикаторів економічної безпеки за функціональними складовими (фінансовою, виробничою, кадровою, енергетичною, логістичною та інформаційно-цифровою); діагностичну оцінку рівня захищеності з обчисленням інтегрального показника; сценарне моделювання розвитку ситуації за песимістичним, базовим та оптимістичним сценаріями; розроблення комплексу управлінських рішень і вибір стратегії реагування (виживання, підтримання стійкості або розвитку); моніторинг результатів та адаптивне коригування моделі з реалізацією контуру зворотного зв'язку.

Запропонована модель синтезує доробок сучасних дослідників щодо теоретичних засад економічної безпеки, впливу воєнного ризику на фінансові показники, принципів оцінювання фінансової безпеки та функціональної концепції управління, адаптуючи їх до умов воєнного стану. Її перевагою є інтеграція діагностичного, прогностичного та регуляторного контурів у єдиному циклі з вбудованим зворотним зв'язком, що забезпечує адаптивність системи управління до швидких змін зовнішнього середовища. Перспективи подальших досліджень пов'язані з апробацією моделі на даних конкретних промислових підприємств України та формуванням галузевих нормативних значень індикаторів економічної безпеки в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від

24.02.2022 № 64/2022. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022 (дата звернення: 10.05.2026).
2. Рудніченко Є., Яремчук О., Гайдук О., Петяк А. Економічна безпека підприємства: теоретичні основи і сучасний погляд. *Development Service Industry Management.* 2024. № 8. DOI: 10.31891/dsim-2024-8(47). URL: https://dsim.khmnu.edu.ua/index.php/dsim/article/view/272 .
3. Лоскутова Г. А. Аналіз економічної безпеки українських виробничих підприємств в умовах воєнного ризику та невизначеності: зміни фінансових показників і антикризові стратегії. Review of Transport Economics and Management. 2024. DOI: 10.15802/rtem2024/327741. URL: https://pte.ust.edu.ua/article/view/327741 .
4. Зубко Т., Корж М., Касьянова А., Вавдійчик І., Сидоренко К. Особливості системи оцінки фінансової безпеки українських підприємств. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2024. Т. 1, № 54. С. 188–199. DOI: 10.55643/fcaptp.1.54.2024.4264 . URL: https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4264.
5. Мельник Л. М., Трофімчук С. М. Економічна сутність та концепція управління фінансово-економічною безпекою підприємств з виробництва будівельних матеріалів. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки).* 2024. DOI: 10.32782/2519-884X-2024-53-5. URL: https://oj.tsatu.edu.ua/index.php/zbirnyk/article/view/856 .

УДК 658.15:005.934

М'ячин В.Г.
д.е.н, професор, професор кафедри соціально-економічних дисциплін,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро,
Україна

Фоменко Н.Г.
здобувач бакалавр,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро,
Україна

МОНІТОРИНГОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах розвитку економіки проблема забезпечення фінансової безпеки підприємств набуває особливої актуальності. Посилення кризових явищ, нестабільність макроекономічного середовища, високий рівень конкуренції, інфляційні процеси, коливання валютних курсів,

пандемічні та воєнно-економічні ризики істотно впливають на результати діяльності суб'єктів господарювання. У таких умовах ефективне функціонування підприємств значною мірою залежить від рівня їх фінансової стійкості, здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища, підтримувати належний рівень ліквідності та забезпечувати фінансову рівновагу.

Фінансова безпека підприємства є важливою складовою системи економічної безпеки та відображає рівень захищеності його фінансових інтересів від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. Водночас вона характеризує здатність підприємства забезпечувати стабільне функціонування, ефективне використання ресурсів, підтримання платоспроможності, фінансової незалежності та створення умов для довгострокового розвитку. У сучасних наукових дослідженнях фінансова безпека розглядається як комплексна економічна категорія, яка поєднує елементи фінансової стійкості, ліквідності, рентабельності, ділової активності, інвестиційної привабливості та здатності підприємства протидіяти ризикам і кризовим явищам.

Аналіз наукових публікацій засвідчує наявність значної кількості підходів до трактування сутності фінансової безпеки підприємства. Найбільш поширеними серед них є стратегічний, системний, ресурсно-функціональний, ринковий, процесний та захисний підходи. Стратегічний підхід передбачає розгляд фінансової безпеки як результату реалізації ефективної фінансової стратегії підприємства, спрямованої на забезпечення довгострокового розвитку та підтримання конкурентоспроможності. Ресурсно-функціональний підхід акцентує увагу на ефективності використання фінансових ресурсів та результативності функціонування основних фінансових підсистем підприємства [1].

Системний підхід передбачає розгляд фінансової безпеки як складної багаторівневої системи, елементи якої перебувають у постійній взаємодії. Такий підхід дозволяє враховувати вплив внутрішніх і зовнішніх факторів, оцінювати взаємозв'язки між структурними компонентами системи управління та формувати комплексний механізм забезпечення фінансової стійкості підприємства. Водночас захисний підхід орієнтується на своєчасне виявлення ризиків, попередження кризових явищ та мінімізацію фінансових втрат.

У сучасних умовах господарювання особливого значення набуває моніторингово-аналітичний підхід до управління фінансовою безпекою підприємства. Його сутність полягає у постійному спостереженні за змінами фінансового стану підприємства, оцінюванні впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, аналізі фінансових ризиків та своєчасному прийнятті управлінських рішень. Такий підхід дозволяє не лише оперативно реагувати на негативні тенденції, але й формувати превентивні заходи щодо запобігання кризовим ситуаціям.

Важливою складовою системи управління фінансовою безпекою є фінансовий моніторинг, який забезпечує інформаційну основу для

оцінювання рівня фінансової стійкості підприємства та прогнозування можливих ризиків. У межах моніторингово-аналітичного підходу здійснюється комплексне оцінювання фінансових показників, аналіз тенденцій розвитку підприємства, моделювання можливих сценаріїв його функціонування та визначення стратегічних напрямів підвищення рівня фінансової безпеки [2].

Суттєву роль у забезпеченні фінансової безпеки відіграє фінансова стійкість підприємства, яка визначає його здатність підтримувати рівновагу між власними та залученими ресурсами, своєчасно виконувати фінансові зобов'язання та забезпечувати безперервність господарської діяльності. Недостатній рівень фінансової стійкості може призводити до погіршення ліквідності, зростання фінансової залежності, втрати платоспроможності та підвищення ризику банкрутства.

У процесі забезпечення фінансової безпеки доцільно враховувати вплив широкого спектра факторів. До зовнішніх чинників належать макроекономічна нестабільність, зміни податкового законодавства, рівень інфляції, стан фінансових ринків, доступність кредитних ресурсів, конкурентна ситуація в галузі та політичні ризики. Водночас внутрішні фактори охоплюють ефективність системи управління, структуру капіталу, рівень ліквідності, організацію фінансового планування, кадровий потенціал та рівень цифровізації бізнес-процесів.

Особливого значення набуває цифровізація процесів управління фінансовою безпекою підприємства. Використання сучасних інформаційних технологій, систем автоматизованого аналізу та цифрових платформ дозволяє підвищити оперативність отримання інформації, точність аналітичних розрахунків та ефективність прийняття управлінських рішень. Крім того, цифровізація сприяє формуванню інтегрованої системи фінансового моніторингу, що забезпечує своєчасне виявлення кризових тенденцій та підвищує адаптивність підприємства до змін зовнішнього середовища.

У сучасній практиці управління фінансовою безпекою широко застосовуються інструменти фінансового аналізу, прогнозування та оцінювання ризиків. До найбільш поширених методів належать аналіз ліквідності, платоспроможності, рентабельності, ділової активності, оцінювання фінансової стійкості та прогнозування ймовірності банкрутства. Застосування таких методів дозволяє оцінити поточний фінансовий стан підприємства, визначити рівень його фінансової безпеки та сформувати ефективні управлінські рішення.

Забезпечення належного рівня фінансової безпеки потребує реалізації комплексу взаємопов'язаних організаційно-економічних заходів. До таких заходів доцільно віднести: удосконалення системи фінансового планування та бюджетування; оптимізацію структури капіталу; підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу; впровадження системи постійного моніторингу фінансових ризиків; розвиток інформаційно-

аналітичного забезпечення; підвищення рівня цифровізації управлінських процесів; удосконалення системи внутрішнього контролю та управління ризиками.

Таким чином, фінансова безпека підприємства є складною багатокомпонентною економічною категорією, яка характеризує рівень захищеності фінансових інтересів суб'єкта господарювання та його здатність забезпечувати стабільне функціонування і розвиток в умовах динамічного зовнішнього середовища. Ефективне управління фінансовою безпекою повинно базуватися на інтеграції системного, ресурсно-функціонального та моніторингово-аналітичного підходів, що дозволяє забезпечити своєчасне виявлення ризиків, підвищення рівня фінансової стійкості та формування передумов для довгострокового розвитку підприємства.

Список використаних джерел:

1. Фісуненко Н. О., М'ячин В. Г. Цифрова трансформація економіки: теоретичні межі та практичні реалії. Управління змінами та інновації. 2025. № 15. С. 61–66. URL: https://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/248
2. Фісуненко Н., Чибук І. Економічна сутність фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах господарювання. *ІІІ Міжнародна наукова конференція «Технології та суспільство: взаємодія, вплив, трансформація»* (м. Львів, 17 січня 2025 р.). м. Львів. 2025. 2025. С.46-49.

УДК 658.5: 338.242.2

Поперечний І. В.
аспірант Західноукраїнського національного університету
Тернопіль,
Україна

Вівчар О. І.
д.е.н., професор, професор кафедри безпеки
та правоохоронної діяльності,
Західноукраїнський національний університет
Тернопіль,
Україна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ МЕДИЧНИХ УСТАНОВ: СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В умовах сучасних викликів економічна безпека медичних установ виступає базисом для збереження стійкої конкурентної позиції, передумовою ефективного функціонування та сталого розвитку суб'єктів господарської діяльності. У результаті проведеного дослідження

виокремлено ключові негативні чинники, які впливають на рівень економічної безпеки медичних установ: неефективне функціонування ринкового середовища; відсутність сформованої інституційної бази економічної політики; дисбаланс державної регуляторної політики; недосконаліть бюджетної політики; зловживання монопольним ціновим положенням; зростання кількості кримінальних правопорушень, зокрема так званих «рейдерських захоплень», корупції та дискримінаційних практик; недосконаліть судової системи, корупція у владі та відсутність державних інституцій, які б ефективно захищали права власників; низька конкурентоспроможність та слабка інноваційна складова; незадовільні показники фінансового стану, ефективності діяльності та використання ресурсів медичних установ.

У межах зазначеної наукової проблематики під економічною безпекою медичних установ розуміють стан захищеності її ресурсів та інтелектуального потенціалу від наявних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього середовища, в якому вона функціонує, що проявляється у високих показниках фінансової діяльності та наявних перспективах подальшого економічного розвитку.

Практичне впровадження системи економічної безпеки медичних установ вимагає обрання адекватних заходів забезпечення безпеки установи. Зокрема, до складу таких заходів має входити збір і опрацювання аналітичної інформації щодо досвіду та практик посилення безпеки, проведення аналітики, постійний моніторинг і прогнозування відповідних умов, загроз, ризиків і показників фінансової безпеки, а також розробка й реалізація необхідних заходів для підтримання економічної безпеки на належному рівні [1, с. 25].

Продовжуючи логіку дослідження, слід зауважити, що системна оцінка економічної безпеки медичних установ відбиває сукупність умов і факторів, які забезпечують захист її економічних інтересів. Існує широкий набір індикаторів, котрі відображають рівень економічної безпеки медичних установ. Оцінювання стану економічної безпеки здійснюється за допомогою системи критеріїв та показників. Критерії економічної безпеки медичних установ визначають її стан шляхом порівняння фактичних показників, досягнутих у процесі діяльності, з нормативними або заданими показниками, що відображають сутність економічної безпеки [2].

З практичної точки зору доцільно сформувати матрицю значень показників медичних установ та відповідних індексів за періодами (роками). Наповнення такої матриці характеризується тим, що не всі установи отримуватимуть однакові значення індексів. При оцінюванні факторів економічної безпеки медичних установ необхідно зробити припущення щодо напряму їхнього впливу на економічну безпеку, тобто чи сприяє конкретний фактор її підвищенню або, навпаки, зниженню. Для оцінки

економічної безпеки медичних установ пропонується використовувати багатовимірну logit-модель, яка є випадком бінарного вибору. Вказана модель не враховує групового ефекту. Методологічною основою комплексної оцінки параметрів за критерієм максимальної правдоподібності медичних установ слугує відповідна формула (ф-ла 1).

$$\ln L = \sum_{t=1}^{T} \sum_{i=1}^{n} \left[Y_{it} \ln\{F(\beta' x_{it})\} + [1 - Y_{it}] \ln\{1 - F(\beta' x_{it})\} \right] \to \max . \quad (1)$$

Щоб запобігти перехресним ефектам, коли сама змінна впливає на ймовірність настання кризи, для першого набору регресій усі спостереження, що відносяться до періоду після першого року кризи, виключаються з вибірки; для другого набору регресій вибірку формують за аналогічним принципом: спочатку виключають всі спостереження після першого року кризи, а потім додають усі спостереження після припинення кризи, тобто використовують всі дані після першого року кризи за винятком року самої кризи. Таким чином, результати досліджень формують лінійну форму моделі (рис. 1).

```
Conditional fixed-effects logistic regression   Number of obs      =        294
Group variable: IDCode                          Number of groups   =         27

                                                Obs per group: min =          6
                                                               avg =       10.9
                                                               max =         14

                                                LR chi2( 5)       =      31.58
Log likelihood  = -62.693942                    Prob > chi2       =     0.0000
```

Y2	Coef.	Std. Err.	z	P>|z|	[95% Conf.	Interval]
DIL1	-9.77678	5.781843	-1.69	0.091	-21.10899	1.555424
ICr10	-.1416409	.0484753	-2.92	0.003	-.2366507	-.0466311
IL7	.0065406	.0027356	2.39	0.017	.0011789	.0119023
IV1	-.7645714	.28408	-2.69	0.007	-1.321358	-.2077849
IV4	.0296845	.0110367	2.69	0.007	.0080531	.051316

Рис. 1. Лінійна форма моделі для нестаціонарних факторів медичних установ [*розраховано автором*]

На основі систематичного оцінювання показників економічної безпеки та визначення відповідних параметрів слід зауважити, що окрім економічних заходів для зміцнення безпеки медичних установ можуть застосовуватися також адміністративні, соціально-психологічні та інші засоби.

Отже, що для забезпечення економічної безпеки медичних установ є виконання необхідних умов: підвищення рівня захисту організації шляхом посилення відповідальності держави перед суб'єктами господарської

діяльності (правової, судової, інституційної тощо); ефективна політика підтримки організацій; впровадження адаптивних систем управління безпекою; забезпечення внутрішньої збалансованості ключових економічних параметрів організації; а також стратегічна орієнтація на довгостроковий та раціональний розвиток.

Список використаних джерел:
1. Квасній Л. Г. Безпека економічних агентів в умовах діджиталізації: методологічний базис та прикладні контексти. *Вісник Хмельницького національного університету.* Серія: економічні науки. 2022. №4. С. 247–251.
2. Tyukhtenko N., Mykhailyshyn L., Korovchuk Y. NETWORK MODELING OF ASSESSING THE IMPACT OF THREATS TO THE ECONOMIC SECURITY OF LOGISTICS OPERATORS. *Economics, Ecology, Socium.* Vol. 8. No.4 2024. 89–98. URL: https://ees-journal.com/index.php/journal/article/view/275

УДК 658.3:658.15

Раков А. С.
здобувач ОР PhD,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків,
Україна

АДАПТИВНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Український бізнес зараз функціонує в складних умовах, які формуються під впливом поєднання воєнних, економічних, соціальних та глобально-ринкових чинників. У результаті з’являється принципово інший контекст прийняття управлінських рішень. Для суб’єктів господарювання це означає не лише зростання рівня невизначеності, а й постійний тиск на фінансові результати. Проблематика управління витратами не тільки не втрачає своєї актуальності, але і перетворюється в інструмент забезпечення довготривалої антикризової стійкості. Витрати на персонал, які традиційно мають значну частку у загальній структурі витрат підприємства, потребують оптимізації, враховуючи вплив персоналу на результативність діяльності.

Воєнна нестабільність, міграційні процеси, структурні зміни ринку праці призвели до ситуації, коли кадровий ресурс перестав бути надлишковим. Зараз роботодавці констатують наявність проблеми дефіциту кадрів, особливо це стосується висококваліфікованого персоналу. У таких умовах витрати, пов’язані з персоналом, не можуть розглядатися виключно

як об'єкт скорочення. Вони дедалі більше набувають ознак інвестицій у забезпечення стійкості бізнесу. Саме тому змінюється логіка управління мотивацією персоналу. Відповідно в сучасних умовах зростає роль нематеріальних факторів, які впливають на поведінку працівників, а отже і на фінансові результати підприємства.

Зміни у мотиваційній поведінці працівників, які можна спостерігати за останні чотири роки, не є випадковими. Вони пов'язані зі зміною життєвих пріоритетів у період кризи. Питання безпеки, стабільності, психологічної підтримки, довіри до керівництва стають все більш важливими. Це не призводить до зменшення значущості гідного рівня оплати праці. У результаті маємо ситуацію, коли ефективність мотиваційної системи визначається не тільки обсягом фінансових ресурсів, які підприємство може спрямувати на стимулювання персоналу, а й здатністю враховувати ці нематеріальні аспекти.

З фінансової точки зору це має прямі наслідки. Наприклад, високий рівень плинності кадрів призводить до зростання витрат на підбір, адаптацію та навчання нових працівників. За оцінками міжнародних досліджень, вартість заміни одного працівника може становити від 30% до 200% його річної заробітної плати, залежно від рівня кваліфікації та специфіки діяльності. Ця тенденція підтверджується і українською практикою, де в умовах дефіциту кадрів витрати на рекрутинг та адаптацію зростають особливо швидко. Відповідно, навіть незначне зниження плинності персоналу може мати відчутний позитивний ефект для фінансових результатів підприємства.

За таких умов нематеріальні фактори мотивації виконують стабілізуючу функцію. Вони сприяють формуванню лояльності персоналу, зниженню рівня конфліктності, зростанню задоволеності працею, підвищенню залученості працівників до досягнення цілей підприємства. Це, у свою чергу, позитивно впливає на продуктивність праці, якість виконання робіт, зниження браку та помилок, що також має фінансовий вимір [1].

Практичні приклади українських компаній підтверджують ці висновки. Зокрема, за даними платформи Work.ua, у 2023-2024 роках спостерігалося стійке зростання попиту на гнучкі форми зайнятості та дистанційну роботу, що стало одним із ключових факторів утримання персоналу. Дослідження показують, що можливість працювати дистанційно або у гібридному форматі для багатьох працівників стала критично важливою умовою продовження співпраці з роботодавцем. Це не потребує значних фінансових витрат з боку підприємства, але дозволяє суттєво знизити ризик втрати працівників.

Подібні тенденції фіксуються і в аналітичних матеріалах платформи robota.ua, де зазначається, що у період воєнного стану працівники значно більше цінують стабільність, чіткість комунікацій та підтримку з боку керівництва, ніж додаткові матеріальні стимули. За результатами

опитувань, саме прозорість управлінських рішень і відчуття причетності до спільної справи суттєво впливають на рішення працівників залишатися в компанії.

Окремої уваги заслуговують приклади великих українських компаній, які адаптували свої підходи до мотивації. Наприклад, група «Нова пошта» активно впроваджує програми підтримки персоналу, що включають психологічну допомогу, внутрішні комунікаційні платформи, широке залучення працівників до волонтерських ініціатив. Ці заходи не мають прямого фінансового характеру, але формують високий рівень залученості та лояльності, що дозволяє компанії зберігати стабільність операційної діяльності навіть у складних умовах [2].

Аналогічний підхід можна спостерігати у діяльності ДТЕК, де в умовах постійних ризиків для інфраструктури значна увага приділяється внутрішнім комунікаціям, безпеці працівників і підтримці командної взаємодії. Це дозволяє забезпечувати безперервність критично важливих процесів, що має прямий вплив на фінансові результати компанії [3].

Нематеріальні фактори мотивації можна розглядати як інструмент непрямого впливу на фінансову стійкість підприємства. Вони не формують дохід безпосередньо, але впливають на ключові показники ефективності через поведінку персоналу. Зменшення плинності кадрів, підвищення продуктивності праці, зниження кількості помилок і конфліктів мають фінансовий вимір, який часто недооцінюється у традиційних підходах до управління.

В умовах кризи ефективність управління витратами не може забезпечуватися лише за рахунок їх скорочення. Більш перспективним є підхід, який передбачає оптимізацію структури витрат із урахуванням довгострокових наслідків управлінських рішень. У цьому контексті нематеріальні фактори мотивації виступають важливим інструментом забезпечення фінансової стійкості підприємства, оскільки дозволяють досягати необхідного рівня результативності без значного збільшення витрат.

Список використаних джерел:

1. Дуднєва Ю.Е., Раков А.С. Потенціал адаптивного самоуправління підприємствами для досягнення стратегічних орієнтирів сталого розвитку / *Наукові перспективи. Серія Економіка*. 2025. № 4(58). С. 590-602. DOI: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-4(58)-590-602

2. Опендатабот. Рейтинг найбільших роботодавців України 2026. URL: https://opendatabot.ua/analytics/top-employer-2026

3. How HR Transforms Crisis into a Growth Point – Results of HR Wisdom Summit 2025. URL: https://unn.ua/en/news/how-hr-transforms-crisis-into-a-growth-point-results-of-hr-wisdom-summit-2025?utm_source=chatgpt.com

УДК 338.24

Русанов А. С.
здобувач 3 (освітньо – наукового) рівня вищої освіти,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
М. Харків,
Україна

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасні умови функціонування підприємств характеризуються високим рівнем турбулентності економічного середовища, зростанням геополітичних та фінансових ризиків, прискореною цифровізацією бізнес-процесів і трансформацією моделей управління. У таких умовах особливого значення набуває формування сучасного управлінського інструментарію забезпечення економічної безпеки підприємств, який дозволяє не лише мінімізувати загрози, але й забезпечити стратегічну стійкість та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання.

Економічна безпека підприємства розглядається як багатовимірна система захисту економічних інтересів, ресурсів та потенціалу розвитку. Відповідно до підходів українських науковців, зокрема Миколи Кизима, економічна безпека підприємства повинна формуватися як інтегрована система, що охоплює фінансову, виробничу, кадрову, інноваційну та інформаційну складові [1]. Такий підхід дозволяє розглядати економічну безпеку не як окрему функцію, а як комплексний управлінський процес.

Одним із ключових напрямів формування сучасного управлінського інструментарію є впровадження ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством. У сучасній науковій думці ризик-менеджмент розглядається як системний процес ідентифікації, оцінювання та мінімізації ризиків, що впливають на діяльність організації. Як зазначає Дуглас Габбард, ефективне управління ризиками передбачає їх кількісне вимірювання та інтеграцію в процес прийняття управлінських рішень [2]. Це дозволяє підвищити обґрунтованість стратегічних рішень та зменшити рівень невизначеності.

В українській науковій школі значний внесок у розвиток теорії ризик-менеджменту зробила Олена Ястремська, яка підкреслює необхідність інтеграції ризик-орієнтованого управління у стратегічну систему підприємства [3]. На її думку, ефективна система економічної безпеки неможлива без постійного моніторингу загроз та формування механізмів адаптації до змін зовнішнього середовища.

Суттєвим елементом сучасного управлінського інструментарію є цифровізація управлінських процесів. Використання цифрових технологій, таких як Big Data, штучний інтелект, ERP-системи та аналітичні платформи, дозволяє забезпечити оперативність управлінських рішень, підвищити

точність прогнозування та ефективність контролю за економічними процесами. Згідно зі звітами World Economic Forum, цифрова трансформація є одним із ключових факторів підвищення стійкості підприємств до глобальних ризиків у 2024–2025 роках [4].

Окрему роль у системі економічної безпеки відіграє фінансово-економічний інструментарій, який включає бюджетування, фінансове планування, аналіз ліквідності, управління грошовими потоками та оцінювання інвестиційних ризиків. У цьому контексті значний науковий внесок зробили Роберт Каплан та Девід Нортон, які у концепції Balanced Scorecard довели необхідність інтеграції фінансових та нефінансових показників для ефективного стратегічного управління підприємством [5].

Важливою складовою економічної безпеки є інформаційна безпека підприємства, яка в умовах цифрової економіки набуває критичного значення. Український вчений Валерій Геєць наголошує, що інформаційні ресурси стають ключовим активом підприємства, а їх захист є необхідною умовою стабільного розвитку економічних систем [6]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває впровадження кіберзахисних механізмів та систем управління інформаційними ризиками.

Не менш важливим є кадровий аспект економічної безпеки. Людський капітал виступає основним джерелом інновацій, знань і компетенцій, що формують конкурентні переваги підприємства. Відповідно до досліджень Gary Becker, інвестиції в людський капітал є одним із ключових чинників довгострокового економічного зростання та підвищення ефективності організацій [7].

Сучасні дослідження також акцентують увагу на необхідності інтеграції системи економічної безпеки з корпоративною стратегією розвитку підприємства. Це передбачає формування адаптивної моделі управління, яка здатна швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, враховувати ризики та забезпечувати баланс між розвитком і безпекою.

Таким чином, формування сучасного управлінського інструментарію забезпечення економічної безпеки підприємств є комплексним багаторівневим процесом, що включає ризик-орієнтовані, цифрові, фінансові, інформаційні та кадрові механізми. Їх інтеграція дозволяє створити ефективну систему управління, здатну забезпечити стійкість підприємства в умовах нестабільного економічного середовища та глобальних трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Кизим М. О. Економічна безпека підприємства: теоретичні та прикладні аспекти. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2016.
2. Hubbard D. W. How to Measure Anything: Finding the Value of Intangibles in Business. Wiley, 2017.
3. Ястремська О. М. Ризик-менеджмент підприємства: теорія та практика.

Харків : ХНЕУ, 2018.
4. World Economic Forum – Global Risks Report 2025
5. Kaplan R. S., Norton D. P. The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. Harvard Business School Press, 2015.
6. Геєць В. М. Інституційні трансформації та економічний розвиток України. Київ : НАН України, 2016.
7. Becker G. S. Human Capital. University of Chicago Press, 2015 edition.

УДК 338.12(477)

Тітченко Х.С.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Гораль Л.Т.
доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ДРАЙВЕРИ ЦИКЛІЧНИХ КОЛИВАНЬ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Історично економічні коливання, такі як середньострокові кризи Жугляра або довгі хвилі Кондратьєва [1], виникали як внутрішні ринкові процеси. Вони були зумовлені періодичним оновленням технологій, зміною обсягів інвестицій в основний капітал та диспропорціями між сукупним попитом і пропозицією. Державне антициклічне регулювання в межах класичної парадигми традиційно зводилося до згладжування амплітуди цих коливань за допомогою фіскальних та монетарних інструментів. У науковій практиці базовим критерієм поділу циклів залишається їхня тривалість: від коротких циклів Кітчена до надвеликих вікових коливань, причому кожна фаза макроциклу формує унікальну ситуацію переходу системи до нового якісного стану [2].

У XXI столітті під впливом глобалізації та цифровізації відбулася фундаментальна трансформація ділових циклів. Глибока інтеграція фінансових ринків синхронізувала коливання національних економік, а домінування інтелектуального капіталу й цифрових сервісів зробило фази циклів більш динамічними, гострими та менш прогнозованими через ризики миттєвих інформаційних шоків. Яскравим прикладом такої трансформації стала пандемія COVID-19, яка виступила екзогенним біогенним шоком, що

одночасно деформував попит і пропозицію. Безпрецедентна фіскальна експансія урядів задля подолання пандемійної рецесії забезпечила швидке V-подібне відновлення, але водночас спровокувала глобальний інфляційний стрибок, довівши здатність зовнішніх чинників повністю руйнувати класичну періодичність ринку.

Вітчизняна макроекономічна динаміка в період з 2020 по 2025 рік продемонструвала унікальну модель суто шокового циклу позаекономічного походження. Після пандемійного падіння у 2020 році на 3,8% та тимчасового відновлення у 2021 році на 3,4%, повномасштабне воєнне вторгнення призвело до катастрофічного колапсу ВВП на 28,8% (див. табл.1). Наступний відновлювальний відскок 2023 року на 5,5% змінився затуханням динаміки у 2024-2025 роках до 2,9% та 2,0%, що чітко вказує на вичерпання первинних ресурсів адаптації. Цю кризову фазу визначають фізичне руйнування промислового й паливно-енергетичного капіталу, блокування логістичних маршрутів та глибокий демографічний шок через вимушену міграцію, що теоретично корелює з концепцією міграційних хвиль Кузнеця [1], а головним стабілізуючим чинником системи наразі виступає зовнішня макрофінансова допомога.

Таблиця 1

Динаміка світового ВВП, як базис аналізу циклів

Рік	Номінальний ВВП (поточні долари США)	Зростання ВВП	ВВП на душу населення
2025	$209 713 000 000	2,0%	$6 382
2024	$190 687 000 000	2,9%	$5 719
2023	$181 228 000 000	5,5%	$5 326
2022	$161 987 000 000	-28,8%	$4 694
2021	$199 835 000 000	3,4%	$4 874
2020	$156 566 000 000	-3,8%	$3 780
2019	$153 904 000 000	3,2%	$3 688

Джерело: worldometer.info [3].

Урахування цих деструктивних чинників дозволяє окреслити контури майбутніх повоєнних циклічних коливань в Україні, які матимуть специфічний характер. Масштаби руйнувань промисловості та інфраструктури закладають об'єктивне підґрунтя для формування форсованого інвестиційно-відбудовного циклу, який можна вважати формою середньострокового циклу Жугляра [1]. Запуск програм відбудови та приплив інвестицій спровокують сильне, але стиснуте в часі піднесення з високою амплітудою, фаза зростання якого швидко стабілізується після освоєння інвестованих коштів. Паралельно з цим, глибина міграційного шоку запустить демографічно-житловий цикл у вигляді хвиль Кузнеця тривалістю 15-20 років [1]. Успішна репатріація населення та будівництво зумовлять тривалий бум у суміжних галузях, тоді як затягування цих

процесів загрожує системі тривалою депресивною фазою через хронічний дефіцит робочої сили.

Список використаних джерел:
1. М. І. Іщенко (2014). Циклічність у розвитку суб'єктів господарювання. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2014/11.pdf
2. Маршалок Т. Я. (2019). Теоретичні підвалини виникнення економічних коливань та методологічні особливості управління ними. URL: https://bses.in.ua/journals/2019/43_2019/4.pdf
3. ВВП України https://www.worldometers.info/uk/%D0%B2%D0%B2%D0%BF/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0-%D0%B2%D0%B2%D0%BF/

УДК 331.522.4:332.1:316.42

Уніга О.В.,
к.е.н., докторант,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк,
Україна

ІНКЛЮЗИВНІ ПІДХОДИ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В АРХІТЕКТОНІЦІ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН

Повномасштабна війна росії проти України радикально змінила зміст регіонального розвитку. Якщо до 2022 року основними викликами регіональної політики були диспропорції між центром і периферією, нерівномірність інвестиційної активності, трудова міграція, старіння населення та відмінності у якості місцевого врядування, то у 2022–2026 роках до них додалися масові руйнування, переміщення населення, втрата робочих місць, травматизація суспільства, освітні втрати, зростання потреб у реабілітації, соціальному захисті та психосоціальній підтримці.

Регіони України увійшли у фазу асиметричного воєнного навантаження. Прифронтові та прикордонні області зазнають безпосередніх втрат від бойових дій, руйнування житла, енергетичної, транспортної, освітньої та медичної інфраструктури. Водночас відносно безпечніші регіони, насамперед західні та центральні, прийняли значну кількість внутрішньо переміщених осіб, що створило додатковий тиск на ринки житла, праці, освіти, медицини та соціальних послуг. Війна не лише посилила наявні територіальні диспропорції, а й сформувала нову архітектоніку регіональних соціально-економічних змін.

Під архітектонікою регіональних соціально-економічних змін

розуміємо взаємопов'язану структуру демографічних, економічних, інституційних, просторових, соціальних і безпекових процесів, які визначають здатність регіонів до виживання, адаптації, відновлення та розвитку. У цій архітектоніці людський капітал є не одним із секторів політики, а базовою умовою функціонування всіх інших секторів. Без людей, які мають здоров'я, знання, навички, мотивацію, відчуття безпеки, довіру до інституцій і можливість працювати, фізична відбудова інфраструктури не перетвориться на сталий розвиток.

Актуальність теми посилюється тим, що Україна одночасно стикається з кількома взаємопов'язаними кризами людського капіталу: демографічною, міграційною, освітньою, трудовою, медико-психологічною та інституційною. Питання людського капіталу вже не може розглядатися лише в межах національного ринку праці чи системи освіти. Воно набуває транскордонного, регіонального та громадоцентричного виміру.

Стан людського капіталу України у 2022-2026 роках визначається поєднанням кількісних втрат, якісного виснаження та територіальної нерівномірності наслідків війни.

Перший вимір – демографічний. Україна увійшла у війну вже з довготривалою тенденцією депопуляції, старіння населення та трудової міграції. Повномасштабна війна різко загострила ці процеси.

Другий вимір – міграційний. Масове внутрішнє та зовнішнє переміщення населення змінило соціально-економічну карту країни. Частина територій втратила працездатне населення, молодь, підприємців, педагогів, медиків та фахівців критичних професій. Інші громади, навпаки, отримали значний приріст населення, але без відповідного розширення інфраструктури та місцевих бюджетних можливостей. У цьому контексті ВПО, біженці, поверненці та приймаючі громади мають розглядатися як єдиний контур політики людського капіталу, а не як окремі категорії соціальної допомоги.

Третій вимір – освітній. Освіта є ключовим механізмом відтворення людського капіталу, але саме вона зазнала значних воєнних втрат. Пошкодження та руйнування шкіл, тривале дистанційне навчання, повітряні тривоги, перерви в освітньому процесі, психологічна травматизація дітей і педагогів формують довготривалі навчальні втрати.

Четвертий вимір – економічний і трудовий. Руйнування підприємств, логістики, енергетики, житла та місцевої інфраструктури призвело до втрати робочих місць і доходів домогосподарств. Найбільше постраждали малі підприємства, жінки-підприємниці, ВПО, працівники прифронтових регіонів, люди з інвалідністю, молодь і особи старшого віку. Водночас ринок праці демонструє структурні дисбаланси: одні регіони мають нестачу кадрів, інші – нестачу робочих місць; частина громад потребує будівельників, енергетиків, медиків, реабілітологів, психологів, соціальних працівників, фахівців із розмінування, логістики та цифрових сервісів. Тому політика зайнятості має бути пов'язана з регіональними планами відбудови,

а не існувати окремо від них.

П’ятий вимір – соціальний і медико-психологічний. Війна збільшила потреби у фізичній реабілітації, психічному здоров’ї, протезуванні, догляді, соціальному супроводі, підтримці сімей військовослужбовців, ветеранів, дітей, людей старшого віку та осіб з інвалідністю.

Шостий вимір – інфраструктурний. Найбільші потреби зосереджені у транспорті, енергетиці, житлі, соціальному захисті, освіті, охороні здоров’я та інших секторах. Проте інфраструктурна відбудова матиме стратегічний ефект лише тоді, коли вона буде підпорядкована відновленню людських можливостей: доступу до навчання, праці, медицини, житла, мобільності, безпеки та участі в житті громади.

Відновлення людського капіталу в Україні має стати не «соціальним додатком» до інфраструктурної відбудови, а її головним критерієм і метою. Помилковою є логіка, за якою спочатку відбудовуються дороги, будівлі, підприємства та комунальні мережі, а вже потім вирішуються питання освіти, здоров’я, зайнятості, реабілітації та соціальної інтеграції. У сучасних умовах така послідовність не працює, оскільки саме дефіцит людей, навичок, довіри, здоров’я, безпеки та соціальної згуртованості може стати головним обмеженням відбудови.

Кожен регіональний проєкт відновлення має оцінюватися через питання: які людські можливості він створює? Чи повертає він дітей до якісної освіти? Чи створює робочі місця? Чи полегшує доступ до медицини, реабілітації та соціальних послуг? Чи зменшує бар’єри для жінок, ВПО, ветеранів, осіб з інвалідністю, молоді та людей старшого віку? Чи сприяє поверненню українців з-за кордону? Чи підвищує довіру до місцевої влади? Чи зменшує територіальну нерівність? Іншими словами, відбудова має бути людиноцентричною, інклюзивною та територіально чутливою.

У сучасних умовах відновлення України інклюзивність має розглядатися не як допоміжний соціальний принцип, а як базова умова збереження та відтворення людського капіталу. Це особливо важливо для регіонів, які одночасно виконують функції прийому внутрішньо переміщених осіб, адаптації релокованого бізнесу, інтеграції ветеранів, підтримки вразливих груп населення та формування нових моделей зайнятості.

У цьому контексті слушною є позиція Н. Павліхи, яка, аналізуючи роль транскордонного співробітництва у формуванні інклюзивного ринку праці, зазначає: «ТКС трансформується з традиційної моделі регіонального розвитку в багатофункціональний механізм кризового реагування» [1, с. 59]. Це положення є важливим для теми дослідження, адже регіон уже не може розглядатися лише як адміністративно-територіальна одиниця або простір розміщення продуктивних сил. У воєнних умовах він стає простором адаптації, соціальної інтеграції, перерозподілу трудового потенціалу, підтримки мобільності населення та відновлення людських можливостей.

Особливої уваги потребує інтеграція ветеранів у систему відновлення людського капіталу. Нами підкреслено, що «інклюзивні освітні підходи

можуть відігравати важливу роль у підтримці переходу ветеранів на ринок праці» [2, с. 64]. Ця теза дозволяє розширити розуміння людського капіталу за межі суто економічної категорії. Йдеться не лише про професійні знання та навички, а й про психологічну адаптацію, соціальну включеність, визнання військового досвіду, перекваліфікацію, наставництво, доступ до інклюзивної освіти та створення умов для гідної зайнятості.

Демографічний вимір проблеми підтверджує стратегічну важливість людиноцентричного відновлення. У Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року наголошено, що слід акцентувати увагу не лише на чисельності населення, а й на якості життя, якості людського капіталу, освіті, здоров'ї, продуктивності праці та залученості громадян до ринку праці й врядування в громадах [3]. Отже, відновлення людського капіталу має охоплювати не тільки повернення людей до економічної активності, а й створення умов для їхньої самореалізації, безпеки, довіри до держави та участі в розвитку громад.

Фактологічне обґрунтування цієї позиції посилюється даними RDNA5, згідно з якими станом на 31 грудня 2025 року прямі збитки України оцінено у 195,1 млрд дол. США, соціально-економічні втрати – у 666,7 млрд дол. США, а потреби у відновленні та реконструкції на 2026-2035 роки – у 587,7 млрд дол. США [4, с. 17]. Водночас у секторі освіти і науки потреби становлять 33,5 млрд дол. США, причому втрати пов'язані не лише з руйнуванням інфраструктури, а й із навчальними втратами, психосоціальною травматизацією та обмеженням доступу до очної освіти [4, с. 27]. Це підтверджує, що відбудова не може бути зведена до відновлення будівель, доріг, мереж і підприємств. Її ключовим критерієм має стати здатність регіонів відновлювати людський потенціал.

Інклюзивне відновлення людського капіталу в архітектоніці регіональних соціально-економічних змін має базуватися на таких принципах: рівний доступ до освіти, праці, медицини, реабілітації та соціальних послуг; урахування потреб ВПО, ветеранів, осіб з інвалідністю, жінок, молоді та людей старшого віку; інтеграція освітньої, трудової, соціальної та демографічної політики; розвиток партнерств між державою, громадами, бізнесом, університетами й громадським сектором; оцінювання кожного проєкту відбудови через його вплив на якість життя та можливості людини.

Пропонується модель інклюзивного відновлення людського капіталу «Людина – громада – регіон – держава», яка передбачає багаторівневу взаємодію інституцій, ресурсів і політик. На індивідуальному рівні головним завданням є відновлення базових і професійних спроможностей людини. Це включає: доступ до безпечного житла; доступ до якісної освіти та надолуження освітніх втрат; доступ до первинної та спеціалізованої медицини; психосоціальну підтримку; професійне перенавчання; інклюзивне працевлаштування; реабілітацію та протезування; правову допомогу; цифрову грамотність; участь у громадському житті.

Впровадження інклюзивної моделі відновлення людського капіталу може забезпечити такі результати:

- зменшення територіальних диспропорцій у доступі до освіти, медицини, соціальних послуг і праці;
- підвищення спроможності громад інтегрувати ВПО та поверненців;
- зменшення освітніх втрат дітей і молоді;
- активізація зайнятості жінок, ветеранів, осіб з інвалідністю та людей старшого віку;
- формування нових професійних траєкторій для економіки відбудови;
- зміцнення довіри між населенням, місцевою владою та державою;
- підвищення демографічної стійкості;
- перехід від фрагментарної гуманітарної підтримки до системної політики людського розвитку;
- посилення відповідності регіональної політики України принципам європейської політики згуртованості.

Архітектоніка регіональних соціально-економічних змін в Україні має формуватися на основі поєднання безпеки, людського розвитку, територіальної згуртованості, інституційної спроможності та участі громадян. Відбудова України буде успішною лише тоді, коли її головним результатом стане не кількість відновлених об’єктів, а здатність людей жити, навчатися, працювати, повертатися, створювати сім’ї, розвивати громади та довіряти майбутньому в Україні.

Список використаних джерел:

1. Павліха Н. В. Транскордонне співробітництво як інструмент релокації та формування інклюзивного ринку праці: виклики міграції та євроінтеграційні перспективи. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 76. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-28.
2. Уніга О. Інклюзивна освіта як ключовий елемент реінтеграції ветеранів на ринку праці. Реінтеграція ветеранів у цивільне суспільство та перспективи відбудови України : збірник тез доповідей VII Міжнародної благодійної науково-практичної конференції, м. Луцьк, 17 травня 2024 р. Луцьк, 2024. С. 64–69.
3. Про схвалення Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2024 р. № 922-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2024-%D1%80.
4. World Bank, Government of Ukraine, European Commission, United Nations. Ukraine Fifth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5): February 2022 – December 2025. Washington, DC : World Bank, 2026. 76 p.

UDK 338.246.4

Babets I.,
Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of International Economic Relations and Foreign Languages,
Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

ANALYSIS OF UKRAINE'S FOREIGN DEBT IN THE CONTEXT OF FINANCIAL SECURITY DURING WAR

Modern armed conflicts significantly affect the economic and financial stability of states, leading to profound changes in fiscal policy, the structure of public spending and the level of debt. This is especially evident in the case of Ukraine, which has been operating in conditions of full-scale war since 2022, requiring a significant increase in spending on defense, social assistance and reconstruction of critical infrastructure. As a result, financing the needs of the state budget is becoming increasingly dependent on foreign sources of capital, which leads to a dynamic increase in external debt.

External debt is a key element of the public finance system and can play both a stabilizing and destabilizing role for the state's economy. On the one hand, external borrowing allows financing the budget deficit, maintaining financial liquidity and implementing key socio-economic programs. On the other hand, an excessive increase in external liabilities can lead to a deterioration in the state's financial security, increasing the risk of insolvency, dependence on foreign creditors and increasing debt servicing costs. In wartime, the issue of financial security acquires particular importance, since the stability of the financial system becomes a fundamental factor in determining the state's ability to conduct defense operations and maintain the continuity of economic activity. Therefore, an assessment of the level of external debt of Ukraine should take into account not only the dynamics of debt volumes, but also an analysis of the dynamics of debt security indicators and their compliance with optimal and critical values.

According to the methodology for calculating the level of economic security of Ukraine, two indicators are used to assess the state of external debt of the state: (1) the ratio of the volume of gross external debt to GDP (optimal value 40%, critical limit - at the level of 70%); the ratio of the volume of official international reserves to the volume of gross external debt (critical value of the indicator - 20%, optimal - 50%) [1].

In 2013-2025, the ratio of gross external debt to GDP in Ukraine significantly exceeded the optimal value (40%), and was also higher than the critical limit, with the exception of 2021, when this indicator was 64.9% (Fig. 1). A significant increase in the ratio of external public debt to GDP occurred in 2014 after the annexation of Crimea and Russia's military aggression in the eastern regions of Ukraine, and in 2015 its value reached 131% and is the largest for the period under study. The recovery from the economic crisis of 2014-2015 took place in conditions of moderate

growth in external borrowing against the background of relatively faster GDP growth rates, which ensured a downward trend in the ratio of external debt to GDP in subsequent years - from 121.7% in 2016 to 79.1% in 2019.

During the economic crisis caused by the COVID-19 pandemic, Ukraine's external debt-to-GDP ratio decreased from 80.8% in 2020 to 64.9% in 2021. The value of this indicator was below the critical threshold and indicates a relative improvement in the debt component of Ukraine's financial security, which can be interpreted as the result of the simultaneous impact of several macroeconomic, fiscal, and monetary factors. The decrease in this ratio was due to the excess of nominal GDP growth over external debt growth. In 2021, Ukraine's economy recovered from the 2020 pandemic crisis, which was due to an increase in economic activity of business entities after the lifting of some pandemic restrictions, an improvement in foreign trade, an increase in prices for exported raw materials, and the resumption of industrial production and consumption. As a result, nominal GDP increased, which contributed to a decrease in the debt-to-GDP ratio.

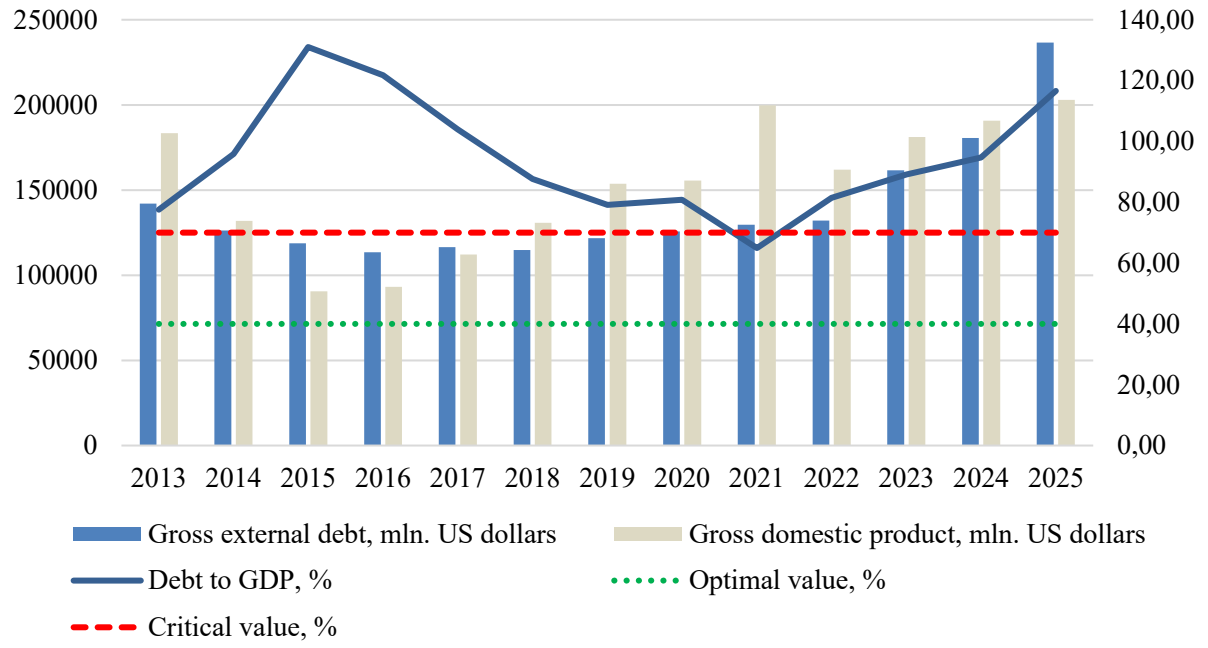

Fig. 1. Ratio of gross external debt to GDP of Ukraine in 2013-2025
Source: calculated by the author based on data [2; 3]

During 2022-2025, Ukraine experienced an increase in the ratio of external debt to GDP from 81.5% to 116.6%, which was directly related to the full-scale invasion of Russian troops and the need to finance increased state budget expenditures in wartime conditions. During the period under review, Ukraine was forced to rely heavily on external sources of financing to cover the budget deficit, maintain the stability of the financial system, finance defense spending, and ensure the functioning of critical infrastructure and social programs. The most pronounced increase was observed in 2025, when the growth rate of external borrowing significantly exceeded the growth rate of GDP. The most noticeable increase in this indicator was observed in 2025, when the growth rate of external debt significantly

outpaced the growth rate of GDP. This situation could have been a consequence of a further increase in loan assistance from international organizations and partner countries, as well as a simultaneous decrease in Ukraine's economic growth potential due to prolonged hostilities, destruction of production infrastructure, reduced investment, and persistent economic instability.

An increase in the external debt-to-GDP ratio above 100% indicates a significant increase in the economy's debt burden and an increased risk to the country's financial security. This situation means an increase in Ukraine's dependence on external sources of financing and an increase in debt servicing costs in the future. At the same time, it should be emphasized that in wartime conditions, the increase in external debt was largely forced and was a key tool for maintaining macroeconomic stability and the state's ability to continue defense operations. Despite the increased debt risk, a significant share of concessional international financing, including long-term loans and assistance provided on more favorable terms than market ones, remains an essential stabilizing factor. Although this reduces short-term pressure on the state's financial liquidity, in the long term it may lead to increased debt servicing problems and increased vulnerability of the economy to financial threats.

The dynamics of the ratio of official international reserves to gross external debt is characterized by a gradual improvement in the value of this indicator in relation to the criteria of financial security (Fig. 2). In particular, during 2014-2018, the value of the analyzed indicator remained below the critical threshold of 20%, although it increased from 5.96% to 18.15%. This means that the level of official international reserves was insufficient to adequately ensure the servicing of external debt, which indicates an increased risk of loss of the country's financial stability and high vulnerability of the economy to external financial and currency shocks.

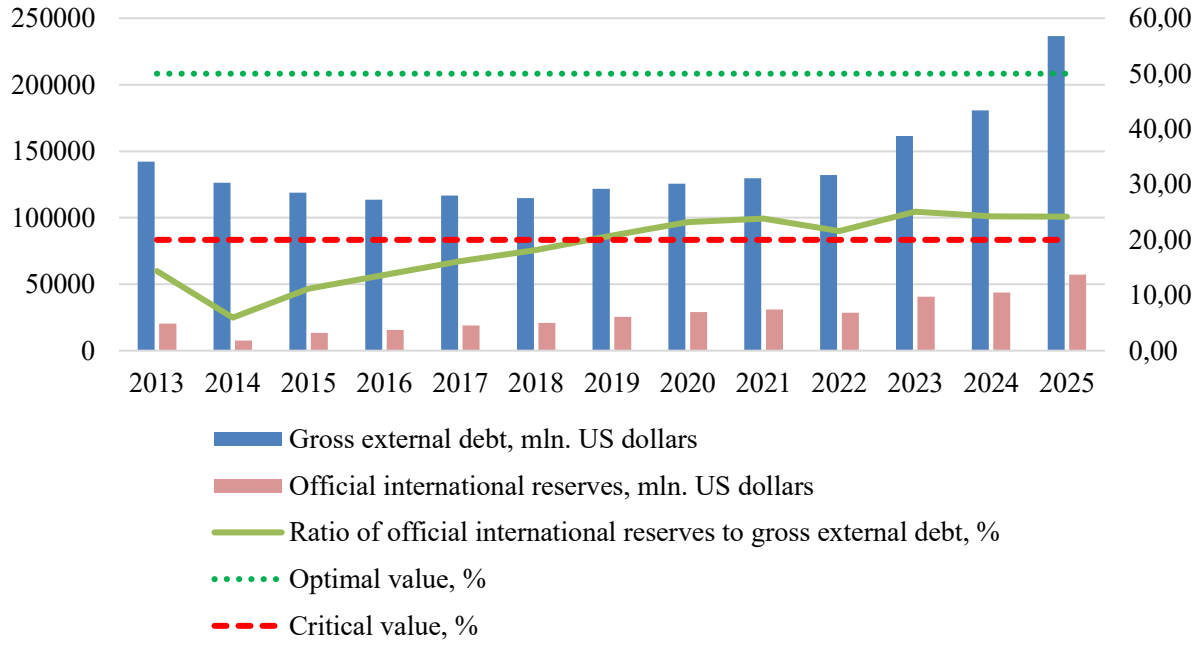

Fig. 2. Ratio of official international reserves to gross external debt in Ukraine in 2013-2025

Source: calculated by the author based on data [2; 4]

Since 2019, the ratio of official international reserves to gross external debt has exceeded the critical threshold, indicating that the country has exited the financial security risk zone. At the same time, this indicator has remained significantly below the level considered optimal, indicating that Ukraine's ability to fully meet its external obligations is limited. The improvement in this indicator relative to the financial security criteria was primarily the result of a significant, more than doubling, increase in official international reserves between 2019 and 2025. The increase in reserves was associated, among other factors, with the receipt of financial assistance from international organizations and partner countries, the stabilization of the currency situation, and the actions of the National Bank of Ukraine aimed at supporting the stability of the foreign exchange market and reducing the risk of a payment crisis.

The increase in international reserves was particularly significant after 2022, when a full-scale war led to a sharp increase in economic uncertainty and an increased risk of destabilization of the financial system. Under these circumstances, an adequate level of foreign exchange reserves became a key element of the country's financial security, which allowed financing critical imports, stabilizing the exchange rate and partially mitigating the risk of default on external debt. At the same time, maintaining the ratio of reserves to external debt below the optimal level indicates Ukraine's continued dependence on external sources of financing and the need to further strengthen the resilience of the country's financial system.

Analysis of indicators characterizing Ukraine's external debt shows that wartime conditions significantly increased the country's debt burden and the economy's dependence on external sources of financing. Particularly noticeable was the increase in the ratio of external debt to GDP, which was associated with the need to finance military spending, the budget deficit and stabilize the economy. At the same time, the increase in official international reserves contributed to a partial improvement in the country's financial security and reduced the risk of loss of external liquidity. Despite stabilization efforts, the persistently high level of external debt indicates an increase in long-term threats to Ukraine's financial stability and the need for further international support and restoration of the country's economic potential.

References:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text.
2. Gross external debt of Ukraine. URL: https://index.minfin.com.ua/en/economy/foreigndebt/.
3. Gross domestic product of Ukraine from 2012 to 2025. URL: https://index.minfin.com.ua/en/economy/gdp/.
4. Official international reserves of Ukraine from 2009 to 2026. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/assets/.

4. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА НЕБАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

УДК 336.71

Адамчук М.В.
здобувачка ОР магістр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Мацьків В.В.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Банківська система є стрижневим елементом національної економіки, а від рівня її стійкості безпосередньо залежать фінансова безпека держави та доступність кредитних ресурсів. В умовах повномасштабного збройного конфлікту банківський сектор України зіткнувся з безпрецедентним поєднанням викликів: кредитних − унаслідок погіршення платоспроможності позичальників; операційних − через руйнування фізичної інфраструктури; фіскальних − у зв'язку із запровадженням спеціальної ставки оподаткування прибутку банків на рівні 50%; а також кіберризиків − внаслідок різкого зростання інтенсивності атак на об'єкти критичної інфраструктури [1]. Традиційні підходи до ризик-менеджменту, засновані переважно на ретроспективних статистичних моделях, виявляються недостатніми за таких умов, що актуалізує необхідність впровадження інноваційних інструментів.

Систематизація наукових підходів до трактування банківського ризику дозволяє виокремити кілька концептуальних моделей − від вартісно-дохідної до системно-адаптивної. У сучасному науковому дискурсі особлива увага приділяється фінансовим аспектам євроінтеграції України, оскільки комплексна трансформація вітчизняного ризик-менеджменту та його адаптація до викликів і вимог європейського простору є базовою передумовою забезпечення інституційної стійкості банківського сектору в кризовий період [2]. При цьому методичний інструментарій оцінювання охоплює статистичний, аналітичний, коефіцієнтний методи, метод Монте-Карло та метод «дерева рішень»; в умовах воєнної нестабільності найбільш

адекватним є їх комбіноване застосування у межах адаптованої регуляторної методології CAMELS.

Апробацію запропонованого підходу здійснено на матеріалах АТ КБ «ПриватБанк» − системно важливої фінансової установи, що акумулює 24% активів банківської системи України та обслуговує понад 28 млн фізичних осіб. Аналіз фінансово-економічних показників за 2023–2025 рр. засвідчив стійку тенденцію до зростання: загальний обсяг активів збільшився з 680,0 до 896,2 млрд грн (+31,8%), кредити клієнтам зросли на 69,9%, а кошти клієнтів досягли 731,6 млрд грн. Водночас критичним чинником погіршення фінансових результатів стало екзогенне фіскальне навантаження: при ефективній ставці оподаткування 66,9% чистий прибуток банку у 2025 році скоротився на 27,5% − до 29,1 млрд грн, попри зростання прибутку до оподаткування на 8,6%.

Інтегральна оцінка ефективності системи ризик-менеджменту за CAMELS-методологією виявила диференційований ризиковий профіль банку. Управління ліквідністю, відсотковим та операційним ризиками отримало оцінку «висока»: частка ліквідних активів становила 64,2% (при нормативі 20%), коефіцієнт LDR − 21,4% (при граничному значенні 80%), показник CIR − 28,9% (при нормативі 60%). Управління капітальним ризиком оцінено як «прийнятне» (ВК/А − 11,2% при нормативі 10%), кредитним − «задовільне» в умовах прискореної експансії (+38,7%). Єдиною зоною незадовільної ефективності виявився фіскальний ризик, який має суто зовнішній характер, оскільки банк позбавлений прямих важелів впливу на податкову політику держави.

За результатами дослідження обґрунтовано три стратегічні напрями вдосконалення системи ризик-менеджменту установи:

- Впровадження технологій Big Data та штучного інтелекту. Інтеграція ML-скорингу на основі транзакційних даних екосистеми Privat24 (23+ млн активних користувачів) здатна підвищити точність кредитних рішень на 15–25% за показником AUC-ROC. Застосування графових нейромереж (Graph Neural Networks) забезпечує виявлення понад 95% шахрайських операцій у реальному часі, а предиктивна аналітика відтоку депозитів дозволяє ідентифікувати ознаки кризи ліквідності за 7–14 днів до її наступу [3].
- Зміцнення кіберстійкості. Передбачає послідовне впровадження архітектури нульової довіри (Zero Trust), розгортання інтегрованої SOC/SIEM/SOAR-платформи для скорочення середнього часу виявлення загроз (MTTD) на 50–60%, а також жорстке управління ризиками ланцюгів постачання програмного забезпечення.
- Модернізація системи стрес-тестування ліквідності. Пропонується впровадження чотирирівневої системи сценаріїв: від ідіосинкратичного (відплив депозитів до –20%, де наявний грошовий буфер у 155,7 млрд грн повністю покриває розрив) до комбінованого

екстремального (відплив понад –40% із негайною активацією Плану відновлення фінансової стійкості).

Проведене зворотне стрес-тестування показало, що для повного вичерпання ліквідного буфера «ПриватБанку» необхідне одночасне настання трьох умов: кумулятивний відплив депозитів понад 45%, повна неможливість реалізації портфеля ОВДП та відсутність доступу до рефінансування НБУ. Такий сценарій має виключно низьку ймовірність і еквівалентний повному колапсу фінансової системи країни.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці конкретних технологічних та інституційних рекомендацій для АТ КБ «ПриватБанк». Реалізація запропонованих заходів не лише оптимізує поточний ризик-профіль банку в умовах воєнної нестабільності, а й сприятиме швидкій адаптації вітчизняного банкінгу до сучасних пруденційних стандартів ЄС (зокрема вимог регламентів DORA, NIS2 та положень Basel IV).

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах : Постанова Правління НБУ від 11.06.2018 № 64 : станом на 20.04.2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18
2. Мацьків В. В., Мигович Т. М., Щур Р. І. Фінансові аспекти вступу України до ЄС: виклики та перспективи. *Проблеми і перспективи економіки та управління* : науковий журнал. Чернігів : Національний университет «Чернігівська політехніка», 2024. № 3(39). С. 284–297.
3. The Age of AI: How Artificial Intelligence Is Reshaping Financial Risk Management. *McKinsey Global Institute*. McKinsey & Company, 2024. 68 p.

УДК 336.71

Баїк М. Я.
здобувач наукового ступеня доктора філософії
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»,
м. Львів,
Україна

ESG-КРИТЕРІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВ

Розвиток фінансових екосистем в сучасних умовах здійснюється із зміною парадигми, яка ґрунтується на корпоративній соціальній відповідальності та враховує екологічні, соціальні та управлінські аспекти (ESG) у процесах прийняття рішень на усіх ієрархічних рівнях управління,

тобто як у діяльності регуляторів, так і окремих банківських установ, які є основою переходу до сталого та етично орієнтованого функціонування. У банківській сфері зростає необхідність інтеграції аспектів ESG у фінансові стратегії, бізнес-процеси та інструменти для створення цінності у середньостроковій та довгостроковій перспективі. Ця трансформація виходить за рамки простої реакції на нормативні вимоги чи ринкові умови і є фундаментальною зміною корпоративних пріоритетів, позиціонуючи сталий розвиток як ключовий елемент для досягнення фінансової стабільності банків.

Концепція ESG стосується набору нефінансових показників ефективності, що використовуються для оцінки етичного впливу та сталості інвестицій у фінансову екосистему. В умовах сьогодення ESG трансформувався у більш структуровану систему, спрямовану на виявлення ризиків та можливостей, які не враховуються за допомогою інструментарію фінансового аналізу.

Формування ефективних бізнес-стратегій та моделей в банках вимагає врахування впливу ESG-факторів на операційну діяльність, особливо у сфері кредитування та інвестування. Позитивні практики ESG пов'язані з нижчими витратами на капітал, що полегшує фінансові обмеження, може забезпечити збільшення інвестицій та зниження витрат (тобто підвищення довгострокової прибутковості). Сильні профілі ESG забезпечують конкурентні переваги шляхом залучення соціально орієнтованих інвесторів, що сприяє фінансовій стабільності.

Згідно тверджень F. Alnori, A. Shaddady, врахування ESG-критеріїв підвищує прибутковість й забезпечує довгострокове створення цінності та стійкості у порівнянні із врахуванням наявних індикаторів стабільності [1].

Дослідження ESG-критеріїв у банківській практиці засвідчує, що установи з такою орієнтацією мають вищу стабільність, нижчі рівні ризику та показники активів, зважених за ризиком. Впровадження ESG-критеріїв підвищує вартість установ та дозволяє залучати інституційних інвесторів на більш вигідних умовах, що сприяє довгостроковій стабільності. Такі установи є фінансово стійкими до реальних та потенційних фінансових криз й демонструють кращі практики мінімізації ризиків.

Підтримуємо твердження про те, що високі показники ESG-критеріїв пов'язані із нижчим ризиком дефолту та покращеною репутацією банків [2]. Окрім того, у банківському секторі ESG-критерії стали невід'ємним елементом ризик-орієнтованого підходу з суттєвим впливом на рівень кредитних ризиків.

Стратегії розвитку банків пов'язані із досягненням довгострокової фінансової стабільності, яка забезпечується врахуванням концепції сталого розвитку та ESG-критеріїв. Впровадження ESG-критеріїв пов'язане з оцінюванням управлінських рішень з позицій впливу на навколишнє середовище та спрямування інвестиційних та кредитних ресурсів на проєкти, пов'язані із зміною клімату, соціальною нерівністю та недоліками в управлінні. Це дозволяє узгоджувати фінансові показники і цілями сталого

розвитку та забезпечувати фінансове посередництво із спрямуванням на стійке та інклюзивне економічне зростання.

З позицій ризик-менеджменту ESG-критерії включаються у загальну систему управління ризиками в контексті впливу на оцінку кредитоспроможності, якості активів та фінансової стабільності.

Варто зазначити, що сучасні дослідження науковців показали різноспрямовані результати, які підтвердили взаємозв'язок між ESG-критеріями та стабільністю банків. Зокрема, S. Abdallah, D. Saidane, A. Goguel стверджують, що попри позитивний вплив ESG-критеріїв, який включає зменшення ризиків, дотримання нормативних вимог та покращення фінансових показників виникають проблеми у вигляді витрат на дотримання нормативних вимог та нюансованих наслідків у соціальному вимірі. Також результати підтвердили, що вплив ESG-критеріїв на стабільність банків різниться залежно від правових систем, де екологічні ініціативи, як правило, знижують стабільність у ринкових економіках, тоді як практика ESG-критеріїв покращує стабільність у банківських системах [3].

У банківському секторі впровадження ESG-критеріїв є важливим інструментом управління ризиками та розподілу фінансових ресурсів у відповідності до цілей сталого розвитку. Банки, на відміну від промислових компаній, мають обмежений вплив на навколишнє середовище, проте створюють непрямі впливи через кредитну та інвестиційну діяльність. Доцільно враховувати також регуляторні вимоги до банків у питаннях розкриття звітності із показників ESG-критеріїв. У соціальному аспекті банки забезпечують фінансову інклюзію через можливості надання послуг малозабезпеченим, соціально вразливим категоріям населення. З точки зору управління необхідно враховувати репутаційні ризики, ризик комплаєнсу та інші у загальній системі управління.

Інтеграція ESG-критеріїв підвищує прозорість, підзвітність банків та залучення зацікавлених сторін. Інвестори, регуляторні органи та клієнти вимагають більшої прозорості щодо того, як фінансові установи сприяють сталому розвитку. З огляду на це, багато банків почали вбудовувати ESG-фактори у свої моделі кредитного ризику, інвестиційні стратегії та пропозиції продуктів, такі як зелені облігації та кредити, пов'язані зі сталим розвитком.

Оскільки ESG-підходи стали пріоритетним напрямом розробки стратегій банківських установ акцент змістився від простого визнання їх важливості до активної інтеграції ESG-критеріїв у банківські операції та структури управління. Така стратегічна інтеграція передбачає узгодження ESG-підходів з основними бізнес-функціями, такими як кредитний андеррайтинг, оцінка інвестицій, комплаєнс, внутрішній аудит та прийняття рішень на усіх ієрархічних рівнях управління.

В сучасних умовах банки розробляють внутрішні положення щодо впровадження ESG-критеріїв, які корелюються із кредитною та інвестиційною діяльністю й забезпечують відповідність міжнародним

стандартам сталого розвитку й регуляторним очікуванням. Багато установ створюють спеціальні комітети зі сталого розвитку, включають представників громадських організацій та визначають вплив ESG-критеріїв на поточну та довгострокову фінансову стабільність. Така інституціоналізація ESG-критеріїв в рамках механізмів управління відображає перехід від дій, орієнтованих на дотримання вимог до управління, заснованого на цінностях.

Список використаних джерел:
1. Alnori F., Shaddady A. Assessing the impact of ESG on bank stability: new evidence using linear, quantile, and CAMELSDEA methods. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2026. DOI: https://doi.org/ 10.1057/s41599-026-07509-0.
2. Hamidjaya R. P., Danarsari D. N. Assessing the impact of liquidity creation, ESG performance, and ESG regulation on banking stability. *Cogent Economics & Finance*. 2026. Vol. 14(1). DOI: https://doi.org/10.1080/23322039.2026.2628371.
3. Abdallah S. B., Saidane D., & Goguel A. The legal system in the nexus between ESG and banking risk. *Journal of Economics and Business*. 2026. February. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jeconbus.2026.106298.

УДК 336.76:339:72

Бездітко Ю.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький,
Україна

Воронцова А.О.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький,
Україна

ОЦІНКА РОЗВИТКУ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Так склалося історично, що в процесі еволюційного розвитку в Україні формувалася банкоцентрична фінансова система, в результаті розвитку небанківських кредитно-фінансових установ приділялась недостатня увага. Світовий досвід свідчить, що небанківські фінансові установи пропонують

широкий спектр фінансових послуг, які займають значну нішу фінансових послуг, які не покриває банківський сектор фінансового ринку в силу або діючого законодавства, (наприклад комерційним банкам в Україні заборонено займатись страховим бізнесом), або низької ефективності окремих видів фінансових операцій, або певних категорій економічних суб'єктів. В результаті саме діяльність небанківських кредитно-фінансових установ дозволяє задовольнити різноманітні фінансові потреби фізичних та юридичних осіб, які можуть не бути покриті традиційними банками. Зокрема небанківські фінансові установи можуть забезпечити доступ до фінансових послуг суб'єктам господарювання малого та середнього бізнесу, який може мати труднощі з отриманням кредитів у банках через жорсткіші вимоги до позичальників. Тому дослідження розвитку небанківських кредитно-фінансових установ є актуальною темою.

Аналіз еволюції розвитку фінансової системи України в цілому, і небанківських фінансових установ зокрема починаючи з моменту отримання Україною незалежності, стикався із значними проблемами. На першому етапі в Україні почав формуватися ринок приватної власності в тому числі і у сфері виробництва, та законодавча база функціонування суб'єктів економічних відносин, в тому числі і у фінансовій сфері. Зокрема у 1991 році Верховною радою був прийнятий закон «Про банки та банківську діяльність», у 1996 році Закон «Про страхування», однак в цілому в Україні у цей період практично була відсутня законодавча база функціонування небанківських фінансових установ, в результаті формування фінансового ринку носило можна сказати стихійний характер. В умовах відсутності контролю з боку держави, почала з'являтись велика кількість небанківських фінансових установ, зокрема страхових компаній, кредитних спілок, інвестиційних компаній які легко з'являлися, і також легко зникали [1].

Така ситуація принесла велику шкоду процесу формування в Україні цивілізованого ринку небанківських фінансових установ, у пересічних громадян сформувалося про небанківські установи як ненадійні установи, співпраця з якими є надзвичайно ризиковою справою.

З початком двохтисячних років стихійний характер розвитку небанківських фінансових установ продовжувався, в той же час з'явились державні установи діяльність яких була спрямована на контролі за діяльністю небанківських фінансових установ, зокрема Державна комісія з регулювання ринку фінансових послуг, (пізніше реорганізована у Державну комісію регулювання ринків фінансових послуг України), був прийнятий закон «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг», чим були закладені основи формування цивілізованого ринку фінансових послуг України, зокрема з'явилися лізингові та факторингові компанії, продовжилося створення нових кредитних спілок тощо. В цей

період на фінансовий ринок України прийшли іноземні страхові та фінансові компанії, які стали зразком діяльності для національних фінансових компаній.

Світова фінансова криза негативно вплинула на функціонування небанківських фінансових установ, зменшення обсягів кредитування та страхування. В свою чергу фінансова криза сприяла посиленню державного регулювання та нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ для підвищення стабільності фінансового сектора України, зокрема зміцнення регуляторної бази, підвищення вимог до прозорості, впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності та регуляторних вимог до діяльності небанківських фінансових установ.

Сучасний етап розвитку небанківських фінансових установ характеризується активізацією новітніх фінансових технологій, впровадження фінансових інновацій, зокрема активний розвиток FinTech-сектору, поява нових суб'єктів небанківського фінансового ринку, які пропонують інноваційні фінансові послуги, такі як онлайн-кредитування, мобільні платежі, електронні гаманці. Розвиток ринку фінансових послуг спрямований на розширення доступу до фінансових послуг, тобто підвищення рівня фінансової інклюзії завдяки новим технологічним рішенням. Водночас посилюються регуляторні вимоги до діяльності небанківських фінансових установ, зокрема впровадження нових регуляторних норм, які враховують специфіку FinTech і спрямовані на захист прав споживачів та забезпечення фінансової стабільності. Водночас розширюється державна підтримка розвитку небанківських фінансових послуг, створення умов для залучення інвестицій у сектор небанківських фінансових установ [3].

В таблиці 1 приведені основні показники динаміки розвитку небанківських фінансових установ в Україні, та їх порівняння із показниками розвитку комерційних банків. Дані таблиці свідчать, що практично по всіх приведених фінансових установах України за період із 2022 по 2025 роки зменшується кількість як небанківських фінансових установ, так і комерційних банків.

Зокрема по фінансових компаніях їх кількість скоротилася із 760 одиниць у 2022 році до 418 одиниць у 2025 році, тобто до 55,0% рівня 2022 року, кількість страхових компаній за цей же період скоротилася із 128 до 60 одиниць, або 46,9% рівня 2022 року. Аналогічна динаміка спостерігається і по інших, приведених в дослідженні небанківських кредитно-фінансових установах. Аналогічна динаміка спостерігається і по комерційних банках, кількість яких за досліджуваний період скоротилась із 67 одиниць у 2022 році до 60 одиниць у 2025 році. Звертає на себе увагу той факт, що загальна сума активів як небанківських установ, так і комерційних банків за цей період зростала.

Таблиця 1

Порівняльні дані розвитку окремих видів небанківських кредитно-фінансових установ в Україні за 2022-2025 роки.

Рік	2022	2023	2023/ 2022	2024	2024/ 2023	2025	2025/ 2024
Фінансові компанії							
Кількість зареєстрованих фінансових компаній, на кінець звітного періоду, одиниць	760	559	73,5	479	85,6	418	87,2
Кількість фінансових компаній, що надали звітність, одиниць	690	531	76,9	465	87,5	411	88,3
Активи фінансових компаній, на кінець звітного періоду, млн. грн.	243 456	250 442	102,8	310 261	123,8	258 856	83,4
Страхові компанії							
Кількість зареєстрованих страховиків, одиниць	128	101	78,9	65	64,4	60	92,3
Кількість страхових компаній, що надали звітність, на кінець періоду, одиниць	126	97	77,0	64	66,0	59	92,2
Активи по балансу, млн. грн.	70298	74412	105,9	н.д.		н.д.	
Кредитні спілки							
Кількість зареєстрованих кредитних спілок, на кінець періоду, одиниць	162	133	82,1	104	78,2	88	84,6
кількість кредитних спілок, що надали звітність, одиниць	133	104	78,2	77	74,0	63	81,8
Активи, на кінець періоду, млн. грн.	1449	1421	98,1	1020	71,7	1292	126,7
Ломбарди							
Кількість ломбардів (на кінець періоду), одиниць	183	146	79,8	109	74,7	104	95,4
Кількість ломбардів, що надали звітність, одиниць	156	119	76,3	99	83,2	94	94,9
Активи млн. грн.	4100	3847	93,8	4130	107,4	4552	110,2
Комерційні банки							
Кількість банків, одиниць	67	63	94,0	61	96,8	60	98,4
Активи, млн. грн.	2351678	2945030	125,2	3414920	116,0	4000716	117,2

Джерело: Складено авторами за [2].

Слід звернути увагу на те, що співвідношення фактичної кількості небанківських фінансових установ, та фінансових установ які надавали звітність, тобто активно діючих установ за цей період скоротилася.

Таким чином проаналізовані дані показують, що на ринку небанківських кредитно-фінансових установ продовжується процес підвищення якості їх діяльності та покращення фінансової стабільності. При цьому цей процес спостерігається не тільки по небанківських фінансових установах, а і по комерційних банках.

Список використаних джерел:
1.Буга Г.С. Забезпечення безпеки у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні: адміністративно-правові засади : монографія. *Одеса : Видавничий дім «Гельветика»,* 2022. 404 с.
2.Огляд небанківського фінансового сектору України, 2025 року. URL.: https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoruserpen-2025-roku/
3.Футало Т. В. Вплив діяльності небанківських фінансових установ на розвиток фінансового ринку в Україні. *Наук. вісник Волинського нац. унту ім. Лесі Українки.* 2020. № 4. С. 59-66.

УДК 336.71:004

Білий М.М.
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ДИНАМІКА ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сучасний банківський сектор України здійснює цифрову трансформацію в надзвичайно складних умовах – одночасно адаптуючись до воєнного стану, відповідаючи на технологічні виклики фінтех-компаній та виконуючи євроінтеграційні зобов'язання. Це робить вітчизняний досвід цифровізації унікальним у глобальному вимірі та потребує окремого аналітичного осмислення. Незважаючи на деструктивний вплив повномасштабного вторгнення, банківська система не лише зберегла функціональність, але й суттєво прискорила свій цифровий розвиток, що підтверджується статистикою Національного банку України (далі – НБУ) [1].

Структурна консолідація банківського сектору є першою характеристикою цифрової трансформації. За 2013–2025 рр. кількість діючих банків скоротилася з 180 до 60 установ, а мережа відділень – на понад 73% від рівня 2013 року. Утім, скорочення фізичної мережі не призвело до звуження охоплення послугами: загальний обсяг чистих активів сектору зріс із 1 334 млрд. грн. у 2017 р. до 4 001 млрд. грн. у 2025 р. [1]. Показник доходів у розрахунку на одне відділення демонструє стійку висхідну тенденцію протягом усього аналізованого часового ряду, що підтверджує ефективність «оцифрування» банківської мережі. Ключові кількісні параметри цифрової трансформації банківського сектору України впродовж останніх років відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка показників цифровізації банківського сектору України у 2019–2025 рр.

Показник	2019	2021	2022	2023	2024	2025
Кількість банківських відділень, тис. од.	8,0	6,7	5,3	5,1	5,0	4,8
Кількість POS-терміналів, тис. од.	349	439	368	469	523	605
Активні платіжні картки, млн. шт.	42,2	46,3	46,3	52,1	65,4	65,4
Частка безготівкових операцій з платіжними картками за к-стю, %	82,4	90,0	92,7	93,2	94,8	95,8

Джерело: складено за даними НБУ [1].

Аналіз таблиці 1 засвідчує, що частка безготівкових операцій з платіжними картками зросла з 82,4% у 2019 р. до 95,8% у 2025 р., а кількість POS-терміналів збільшилась із 349 до 605 тис. одиниць. Це ставить Україну в один ряд зі світовими лідерами безготівковості – Швецією, Данією та Великою Британією [2]. Примітно, що повномасштабне вторгнення 2022 р. тимчасово вповільнило розширення POS-термінальної мережі (368 тис. од.), проте вже у 2023–2025 рр. відновлення і зростання виявилися більш стрімкими, ніж у довоєнний період.

Роль воєнного стану як каталізатора прискореної діджиталізації є ключовим висновком проведеного дослідження. Повномасштабне вторгнення поставило перед банками безпрецедентні виклики: необхідність забезпечити безперервний доступ до фінансових послуг в умовах ракетних обстрілів, масштабних блекаутів та масового переміщення населення. Відповіддю банківського сектору стала форсована цифровізація: посилення резервних систем живлення, розгортання хмарних потужностей, оперативне розширення функціоналу мобільних застосунків та запровадження нових дистанційних сервісів [3]. Важливим є те, що у 2025 р. кількість платежів у Системі електронних платежів НБУ (СЕП-4) перевищила рівень довоєнного 2021 р. навіть в умовах триваючих бойових дій.

Цифровий розвиток сприяв суттєвому підвищенню операційної ефективності банківського сектору. Показник CIR (Cost-to-Income Ratio) знизився з 51,0% у 2019 р. до 40,9% у 2025 р., що відображає ефект оптимізації витрат завдяки автоматизації рутинних процесів та скороченню фізичної мережі відділень. Рекордні показники прибутковості сектору (83,0 млрд. грн. у 2023 р. та 126,8 млрд. грн. у 2025 р.) частково зумовлені зростанням комісійних доходів від цифрових платежів та підвищенням продуктивності банківського персоналу [1]. Частка непрацюючих кредитів (NPL) знизилась з 48,0% у 2019 р. до 13,9% у 2025 р., що стало можливим, серед іншого, завдяки впровадженню цифрових систем кредитного

моніторингу та AI-скорингу.

Провідні банки України сформували розвинений ринок цифрових продуктів і послуг. Базовий цифровий функціонал (відкриття рахунку онлайн, BankID НБУ, мобільні гаманці, онлайн-кредитування) став стандартом для всіх системних банків. Феноменом цифрового банкінгу є необанк «monobank», запущений у 2017 р. та який зміг залучити понад 8 млн. клієнтів, ставши одним із найбільших цифрових банків Центральної та Східної Європи. Водночас диференціація між банками відбувається на рівні AI-персоналізації, якості аналітики витрат та широти інвестиційних продуктів [3].

НБУ відіграє роль активного регулятора-«архітектора» цифрового розвитку сектору. Реалізація Стратегії cashless economy, запуск регуляторної «пісочниці» для фінтех-проектів, запровадження системи BankID НБУ, розробка концепції цифрової гривні та затвердження Положення про відкритий банкінг (набрало чинності 1 серпня 2025 р.) формують сприятливу регуляторну екосистему для подальшого розвитку цифрового банкінгу [1]. В свою чергу, інтеграція до Єдиної зони платежів ЄС (SEPA) та адаптація до стандарту ISO 20022 визначені як ключові пріоритети галузевого рівня.

Поряд із досягненнями, цифрова трансформація генерує системні виклики. У 2024 р. виявлено та опрацьовано близько 3,1 тис. кіберінцидентів у банківському секторі, що підтверджує статус кібер-ризику як загрози національній безпеці. Цифрова нерівність та фінансова ексклюзія вразливих груп населення залишаються соціальними проблемами, які потребують координованих дій банків, НБУ та держструктур [2; 3].

Таким чином, цифрова трансформація банківського сектору України набула системного, глибокого та незворотного характеру. Воєнний стан, попри деструктивний вплив, виявився парадоксальним прискорювачем цифровізації: банки форсовано впроваджували хмарні технології, розширювали функціонал мобільних застосунків та скорочували залежність від фізичних відділень. Стратегічними пріоритетами подальшого розвитку є: клієнтоцентрична цифрова екосистема, впровадження AI-first підходу, розгортання відкритого банкінгу, підготовка до інтеграції до SEPA та посилення кіберзахисту. Реалізація цих пріоритетів є необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи в умовах євроінтеграції та повоєнного відновлення економіки.

Список використаних джерел:

1. Огляд банківського сектору. Лютий 2024 року; Лютий 2025 року; Лютий 2026 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua (дата звернення: 15.05.2026).
2. Ерастов В. І., Лижечко І. С. Діджиталізація банківської системи України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2024. № 60. URL:

https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-131 (дата звернення: 15.08.2025).
3. Данік Н., Торлопов А. Вплив цифрової трансформації на банківський сектор України. International Science Journal of Management, Economics & Finance. 2024. Vol. 3, No. 3. P. 95–103. DOI: 10.46299/j.isjmef.20240303.

УДК 336.7:334

Буй А. І.
здобувачка ОР магістр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
економічний факультет, кафедра фінансів,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Криховецька З. М.
к. е. н., доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
економічний факультет, кафедра фінансів,
м. Івано-Франківськ,
Україна

МЕХАНІЗМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МСП В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах трансформації глобальної економічної системи та складних викликів, з якими стикається Україна, мале і середнє підприємництво (МСП) постає фундаментальною основою забезпечення економічної стійкості, соціальної стабільності та інноваційного розвитку. МСП відіграє критичну роль у створенні нових робочих місць, формуванні конкурентного середовища та наповненні бюджетів усіх рівнів. Проте динамічний розвиток цього сектору неможливий без ефективного кредитного забезпечення.

В економічній науці мале і середнє підприємництво (МСП) розглядається як інституційна основа ринкової системи, що забезпечує її гнучкість, конкурентність та соціальну стабільність. Економічна значущість малого і середнього підприємництва у структурі національної економіки виходить далеко за межі суто статистичних показників чи формальних критеріїв, постаючи фундаментальним чинником забезпечення економічної безпеки та суверенітету держави. У науковому дискурсі цей сектор розглядається як провідна форма господарювання, що виступає ключовим важелем сталого функціонування ринкової системи, сприяючи процесам демонополізації та активізації приватної ініціативи [1, 2]. Така значущість особливо гостро проявляється в періоди макроекономічної нестабільності та воєнних викликів, коли суб’єкти

господарювання демонструють безпрецедентну адаптивність. На відміну від великих корпорацій, малі підприємства володіють значно вищим рівнем маневреності в управлінні. Завдяки відносно невеликим обсягам активів та спрощеній управлінській ієрархії, вони здатні оперативно маневрувати в організації виробництва, миттєво реагуючи на коливання споживчого попиту та специфічні запити ринку [3]. Відповідно до останніх фундаментальних оцінок міжнародних організацій, зокрема даних спільного дослідження ПРООН та Міністерства економіки України, мікро-, малі та середні підприємства забезпечують 74% усіх робочих місць у країні. Це підтверджує їх статус як головного драйвера не лише економічної, а й соціальної стабільності[5]. Варто зазначити, що в докризовий період цей показник був ще вищим, коливаючись у межах 81,5–82,4%. Таке домінування підтверджує, що саме підприємницький сектор є основою національного ринку праці, гарантуючи отримання доходів для абсолютної більшості економічно активного населення.

Багатогранність потреб малого та середнього підприємництва (МСП) у фінансових ресурсах та специфіка їхнього функціонування зумовлюють існування розгалуженої системи форм та видів банківського кредитування, які адаптуються під конкретні господарські завдання. У сучасній банківській практиці класифікація кредитних продуктів для сегмента МСП здійснюється за низкою критеріїв: цільовим призначенням, термінами використання, методами надання та способами погашення, що дозволяє суб’єктам господарювання обрати найбільш оптимальну модель фінансування відповідно до їхньої операційної чи інвестиційної стратегії.

Найбільш затребуваними формами кредитування в поточному економічному ландшафті України є інструменти підтримки поточної ліквідності, насамперед овердрафти та відновлювальні кредитні лінії. Овердрафт постає як специфічна форма короткострокового кредиту, що дозволяє підприємству здійснювати платежі понад фактичний залишок коштів на поточному рахунку в межах встановленого банком ліміту. Цей інструмент є незамінним для нівелювання касових розривів, які часто виникають у МСП через десинхронізацію дебіторської та кредиторської заборгованостей [4]. Натомість кредитна лінія (відновлювальна та невідновлювальна) забезпечує бізнесу більшу гнучкість, дозволяючи залучати кошти частинами (траншами) залежно від реальної потреби, що оптимізує витрати на обслуговування боргу, оскільки відсотки нараховуються лише на фактично використану суму[5].

Окрему групу становлять форми інвестиційного кредитування, спрямовані на капітальне оновлення, розширення виробничих потужностей чи придбання основних засобів. Такі позики зазвичай характеризуються довшим терміном (від 3 до 5-7 років) та вимагають детального обґрунтування бізнес-плану. У зв’язку з високою вартістю класичного інвестиційного ресурсу, особливого значення набуває фінансовий лізинг як гібридна форма кредитування. Для суб’єктів МСП лізинг часто є

доступнішим за традиційний кредит, оскільки об'єкт лізингу одночасно виступає заставою, що знімає проблему пошуку додаткового забезпечення. Паралельно з лізингом розвивається факторинг – фінансування під відступлення права вимоги за поставлені товари, що є критично важливим для малих підприємств-постачальників, які працюють із великими торговельними мережами на умовах відтермінування платежу.

В умовах воєнного стану та макроекономічної нестабільності в Україні виокремилися специфічні форми пільгового кредитування, що реалізуються через механізми державної підтримки. Яскравим прикладом є урядова програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка трансформувала ринкові умови кредитування в інструмент виживання та відновлення бізнесу. У межах цієї програми виділяються такі цільові напрями, як антикризове кредитування, рефінансування існуючих боргів та інвестиційні позики на енергонезалежність, де держава бере на себе компенсацію відсоткової ставки до прийнятного для МСП рівня. Також варто зазначити про урядові програми фінансової державної підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» та «Доступний факторинг» [6]

Додатковою формою захисту інтересів банків та стимулювання пропозиції капіталу стали кредити під державні портфельні гарантії, де держава покриває до 80% ризику неповернення коштів, що робить фінансування доступним навіть для тих підприємців, які втратили частину активів або застави внаслідок бойових дій [2].

Трансформація банківського сектору під впливом діджиталізації призвела до появи цифрових форм кредитування, таких як «бланкові» (беззаставні) мікрокредити, рішення щодо яких приймаються автоматизованими скоринговими системами протягом декількох хвилин. Ці продукти орієнтовані на мікробізнес та ФОП, забезпечуючи максимальну швидкість доступу до капіталу без зайвого бюрократичного навантаження [4].

Таким чином, сучасна архітектура форм кредитування МСП являє собою динамічний синтез традиційних банківських продуктів, альтернативних фінансових інструментів та державних стимулів. Така різноманітність дозволяє банку виступати не просто джерелом грошей, а фінансовим партнером, здатним адаптувати структуру кредиту під індивідуальні особливості бізнес-циклу кожного клієнта.

Банківське кредитування МСП у 2021–2025 рр. проходило через період значних трансформацій під впливом воєнних та економічних факторів. У 2022 році обсяг нових кредитів скоротився більш ніж на третину порівняно з 2021 роком. Таке падіння було зумовлене повномасштабною війною, зростанням ризиків для банків та бізнесу, а також загальним погіршенням економічної ситуації. У 2023 році розпочалося поступове відновлення кредитування, а вже у 2024–2025 рр. спостерігалося стрімке зростання нових кредитів (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка та вартість кредитів, наданих банками, МСП

Роки	Кредити, надані банками резидентам (залишки на кінець періоду), млн грн	Кредити, надані банками суб'єктам МСП (залишки на кінець періоду), млн грн	Обсяги нових кредитів, наданих банками суб'єктам МСП, млн грн	Процентна ставка за новими кредитами, наданими банками суб'єктам МСП, %
2021	1 044 049	475 672	1 142 242	11,7
2022	1 007 648	461 618	737 098	15,2
2023	997 877	491 948	760 859	18,5
2024	1 106 844	520 573	1 053 343	17,2
2025	1 197 680	468 763	1 495 430	16,3

Складено на основі джерела [7]

У 2025 році банки надали МСП нових кредитів на суму майже 1,5 трлн грн, що на 30,9 % перевищило рівень 2021 року. Це свідчить про активізацію кредитної діяльності банків, реалізацію державних програм підтримки бізнесу та поступове відновлення економічної активності. Водночас частка кредитів МСП у загальному кредитному портфелі банків після досягнення піку у 2023 році почала зменшуватися і у 2025 році становила лише 39,1 %, що свідчить про певне послаблення позицій сектору МСП у структурі банківського кредитування. Слід зазначити, що при скороченні залишків кредитів МСП у 2025 році обсяг нових кредитів досяг максимального значення, що зумовлено переважанням короткострокового фінансування та швидшим погашенням раніше отриманих позик.

Після значного зростання у 2022–2023 рр. з 2024 року спостерігається поступове зниження вартості кредитних ресурсів: до 17,2 % у 2024 році та до 16,3 % у 2025 році. Незважаючи на позитивну тенденцію, ставки залишаються вищими за довоєнний рівень, що продовжує обмежувати доступність банківського фінансування для частини суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Узагальнюючи проведений аналіз, можна зробити висновок, що банківське кредитування суб’єктів МСП в Україні поступово відновлюється після суттєвого спаду, спричиненого повномасштабною війною, про що свідчить стрімке зростання обсягів нових кредитів у 2024–2025 рр. Незважаючи на поступове зниження процентних ставок, їхній рівень залишається вищим за довоєнний, що зумовлює необхідність подальшого розвитку державних програм підтримки та вдосконалення механізмів банківського фінансування МСП. Для забезпечення стійкого функціонування малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану доцільно розширювати механізми державного гарантування кредитів.

Водночас важливим напрямом залишається вивчення та впровадження кращих практик європейських програм кредитної підтримки з урахуванням особливостей економічного середовища та потреб українського бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Андрушків І. П., Матішинець В. М., Лучишин С. І. Малий бізнес в Україні: нормативне забезпечення та сучасний стан розвитку. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління. 2025. Vol. 9, No. 2. С. 80-92.
2. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні : аналіт. звіт / Програма розвитку ООН в Україні. Київ : ПРООН, 2024. 88 с.
3. Дюк А. А., Чаланов В. В. Малий та середній бізнес в Україні: стан, тенденції, та виклики під час дії воєнного стану. Економіка та суспільство. 2025. Вип. 74. С. 643–654.
4. Десятерик С. С., Кочетова А. С. Банківське кредитування як фактор фінансової стабільності малого та середнього бізнесу. Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 27 листопада 2025 р.). Полтава : НУПП, 2025. С. 110-112.
5. Що таке кредитна лінія та які альтернативи існують для підприємців. URL: https://poltava.to/news/82726/
6. Програми. URL: https://bdf.gov.ua/programs/
7. Грошово-кредитна статистика. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial

УДК 368

Гораль Л.Т.
д.е.н, професор кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

Ганчарик С.П.
здобувач ОР магістр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

РЕГУЛЯТОРНІ ЗМІНИ ТА ДИНАМІКА СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ: ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА АДАПТАЦІЮ ДО НОВИХ ВИКЛИКІВ

Страховий ринок України сьогодні перебуває у фазі глибоких структурних трансформацій, що зумовлені одночасним впливом

регуляторних реформ, макроекономічної нестабільності, воєнних ризиків та процесів цифровізації фінансового сектору. У цих умовах особливої актуальності набуває дослідження конкурентоспроможності страхових компаній та їх здатності адаптуватися до нових умов функціонування ринку, оскільки саме страхування виконує ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності домогосподарств і бізнесу.

Актуальність теми також зумовлена посиленням вимог до діяльності страховиків з боку регулятора, зокрема Національного банку України, який здійснює контроль за фінансовою стійкістю, платоспроможністю та прозорістю страхових компаній. У результаті реформування відбувається підвищення стандартів ринку, що водночас сприяє його стабілізації, але створює додаткові виклики для малих і середніх страховиків.

Метою дослідження є аналіз регуляторних змін та динаміки страхового ринку України, а також визначення їх впливу на конкурентоспроможність страхових компаній і формування напрямів їх адаптації до сучасних економічних умов.

Теоретичною основою дослідження є положення економічної теорії страхування, концепції фінансових ринків та теорії конкуренції, які розглядають страховий ринок як складну систему перерозподілу ризиків між учасниками економіки. У межах цих підходів конкурентоспроможність страхових компаній визначається їх здатністю ефективно управляти ризиками, формувати збалансований страховий портфель та забезпечувати фінансову стійкість.

Важливу роль у регулюванні страхового ринку України відіграє Закон України «Про страхування», який визначає правові та організаційні засади діяльності страховиків, вимоги до капіталу, ліцензування та захисту прав страхувальників. Саме цей закон є базовою основою функціонування конкурентного страхового ринку.

Також значний вплив на розвиток галузі мають закони у сфері загальнообов’язкового соціального страхування, які формують систему соціального захисту населення та опосередковано впливають на попит на страхові послуги. Вони забезпечують функціонування пенсійного, медичного та соціального страхування, створюючи макроекономічне середовище для розвитку комерційного страхового сектору.

Регуляторну функцію на страховому ринку України здійснює Національний банк України, який після передачі йому повноважень суттєво посилив вимоги до фінансової звітності, ризик-менеджменту та корпоративного управління страхових компаній, що сприяє підвищенню прозорості та стабільності ринку.

Наукові підходи до аналізу страхового ринку висвітлюються у працях сучасних українських дослідників, зокрема Соколової А. М., Мирончук Ю. В., Шубенко І. А., Димніч О. В., які акцентують увагу на трансформаційних процесах, впливі кризових явищ та необхідності цифровізації страхового

сектору.

Дослідження цих авторів підкреслюють, що страховий ринок України характеризується високим рівнем концентрації, значною залежністю від моторних видів страхування та зростаючим впливом обов'язкових видів страхування, що формує специфічну структуру конкурентного середовища.

Статистичні дані за 2025 рік свідчать, що валові страхові премії становили 72,28 млрд грн, що на 35,7% більше, ніж у 2024 році, що демонструє суттєве відновлення та зростання ринку навіть в умовах складної економічної ситуації.

При цьому частка ризикового страхування становить 91,68%, тоді як страхування життя − лише 8,32%, що підтверджує домінування non-life сегмента та структурні диспропорції розвитку ринку.

У структурі премій понад 75% займають транспортне та особисте страхування, зокрема ОСЦПВ, КАСКО, страхування здоров'я та «Зелена картка», що свідчить про концентрацію попиту в найбільш масових сегментах страхового ринку.

Страхові виплати за 2025 рік зросли до 26,742 млрд грн, однак рівень виплат знизився до 37%, що може свідчити про підвищення ефективності управління ризиками та покращення фінансового результату страхових компаній.

Додатково слід зазначити, що ринок характеризується високим рівнем концентрації, де провідні компанії акумулюють більшу частину премій та виплат, що посилює їх конкурентні позиції та формує олігополістичну структуру ринку.

Зростання ролі регулятора, структурні зміни у портфелях страховиків та посилення конкуренції між великими компаніями формують нову модель розвитку страхового ринку України, орієнтовану на стабільність і прозорість.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що страховий ринок України перебуває на етапі активної трансформації, яка характеризується зростанням обсягів премій, структурною концентрацією та посиленням регуляторного впливу, а конкурентоспроможність страхових компаній визначається їх здатністю адаптуватися до цих змін через підвищення ефективності управління, цифровізацію та зміцнення фінансової стійкості.

Список використаних джерел:

1. Арич М. І. Регулювання ринку страхування: чи змінила нова редакція Закону України «Про страхування» підходи доступу до генетичних даних людини для оцінки страхових ризиків? / М. І. Арич // Проблеми економіки. 2025. №1. С. 281–287.
2. Гайдай С. О. Особливості державного регулювання страхового ринку України / С. О. Гайдай // Формування ринкових відносин в Україні. 2025. №9. С. 18–26.

3. Димніч О. В. Зовнішні бар'єри сталого розвитку страхового ринку України / О. В. Димніч // Фінанси України. 2025. №7. С. 60–75.
4. Мирончук Ю. В. Сучасні імперативи розвитку страхового ринку України / Ю. В. Мирончук // Формування ринкових відносин в Україні. 2025. №4. С. 26–33.
5. Онопрієнко І. М. Ринок страхових послуг в Україні: фінансово-аналітичний огляд / І. М. Онопрієнко, О. М. Селезень // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2025. Вип. 1. С. 27–32.
6. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80
7. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15
8. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, Закон України від 02.03.2000 № 1533-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14
9. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14
10. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування, Закон України від 26.06.1997 № 400/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400/97-%D0%B2%D1%80
11. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17
12. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, Закон України від 21.05.2024 № 3720-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3720-20
13. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, Закон України від 09.02.2012 № 4391-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17
14. Про страхування, Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20
15. Соколова А. М. Ринок страхування України в умовах сучасних трансформацій: стан та перспективи розвитку / А. М. Соколова, О. В. Яріш, А. В. Рижков // Економічний простір. 2025. №198. С. 244–252.
16. Шубенко І. А. Кризи та їх вплив на стан розвитку ринку страхування в Україні / І. А. Шубенко, О. Я. Стойко // Бізнес Інформ. 2025. №2. С. 423–432.
17. Щур Р. І. Трансформація страхового ринку України в умовах воєнного стану / Р. І. Щур, І. І. Плець, І. В. Кохан // Наукові інновації та передові технології. 2025. №12. С. 3398–3409.

УДК 336.7

Горщенко К. С.
здобувачка ОР бакалавр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
економічний факультет, кафедра фінансів,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Криховецька З. М.
к. е. н., доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
економічний факультет, кафедра фінансів,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ВПЛИВ РИЗИКІВ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЇХНЮ ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ

Надійне функціонування банківської системи є важливою умовою стабільного соціально-економічного розвитку держави, оскільки банки забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів та підтримують економічну активність. Рівень фінансової стійкості банківської системи залежить від стабільної діяльності кожного окремого банку та ефективної організації управління ризиками, насамперед кредитними. Суттєвий негативний вплив на банківську сферу нині здійснюють воєнні дії, інфляція, економічний спад, скорочення інвестицій та зростання проблемної заборгованості. У таких умовах управління ризиками набуває особливого значення як для держави, так і для банківських установ.

А. Колєсніченко та І. Литвинов розглядають фінансову стійкість банку як узагальнену характеристику його діяльності, що відображає здатність забезпечувати ліквідність, платоспроможність, прибутковість та ефективне управління ресурсами з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх ризиків [1]. Подібної позиції дотримується і В. Круглякова, яка визначає фінансову стійкість як здатність банку адаптуватися до змін ринкового середовища та протистояти негативним впливам [2, с. 44].

О. Вінниченко та А. Ганцева у своїх дослідженнях виділяють основні складові фінансової стійкості банку: зниження ризиків, підтримання ліквідності й платоспроможності, ефективне використання ресурсів та забезпечення стабільної прибутковості [3, с. 176].

В. Круглякова наголошує, що забезпечення фінансової стійкості банків є необхідною умовою стабільного функціонування банківської системи та економіки загалом. Навіть в умовах воєнного стану банки

продовжують забезпечувати безперервність розрахунків, рух коштів та фінансове посередництво [2, с. 44].

Ю. Бугель та О. Лопатовська зазначають, що банківська діяльність характеризується високим рівнем ризиків через залежність від макроекономічних умов і специфіки фінансових операцій [4]. За словами М. Миронової, банківська діяльність є складною системою взаємопов'язаних процесів, на яку впливають численні внутрішні та зовнішні чинники [5, с. 251]. До основних належать стан національної економіки, рівень інфляції, ситуація на грошовому ринку, ефективність державного регулювання, обсяги депозитів та рівень довіри населення до банківської системи [3, с. 176].

В умовах воєнного стану особливо зростає вплив кредитних, валютних ризиків та ризиків капіталу та ліквідності [7, 8]. Ці ризики безпосередньо впливають на фінансову стійкість банків, їх здатність виконувати зобов'язання та підтримувати стабільний фінансовий стан [4]. Н. Селюченко та В. Радченко доводять, що у кризові періоди погіршується якість активів, зростає навантаження на капітал та підвищується ризик концентрації кредитів [8]. Водночас дотримання пруденційних нормативів, контроль за ризиками і своєчасне реагування регулятора допомагають обмежити системні ризики, зменшити фінансові втрати та підтримати стабільність банківської системи [8, 4]. Важливого значення набуває консервативна кредитна політика [7]. Для забезпечення фінансової стійкості банки повинні ефективно використовувати наявні ресурси та мінімізувати негативний вплив ризиків [5, с. 251]. Н. Коваль підкреслює, що важливу роль у зміцненні фінансової стійкості відіграє ефективне управління, орієнтація на конкурентне середовище та використання інноваційних підходів, зокрема бенчмаркінгу [6].

За даними НБУ, банківська система України продовжує підтримувати достатній запас ліквідності, хоча темпи приросту коштів клієнтів дещо знизилися, а залишки коштів суб'єктів господарювання стали більш мінливими. Водночас активне нарощування кредитного портфеля спричинило скорочення частки високоякісних ліквідних активів у структурі балансів банків. За таких умов особливого значення набуває вдосконалення управління ризиками ліквідності, чому має сприяти впровадження у 2025 році процесу внутрішньої оцінки достатності ліквідності (ILAAP).

Усі групи банків демонструють високі темпи кредитування корпоративного сектору. У 2025 році вперше від початку повномасштабної війни відбулося зростання рівня кредитного проникнення відносно валового внутрішнього продукту. Основну частину кредитного портфеля становлять кредити, надані на ринкових умовах, що є прийнятними для позичальників. Одночасно спостерігається суттєве покращення якості кредитних портфелів: рівень непрацюючих кредитів та дефолтів знизився до найнижчих показників за останні десятиліття. Зокрема, частка проблемних кредитів у корпоративному сегменті скоротилася приблизно до 32 %, що є найкращим результатом за

останні десять років. тЯкість роздрібного кредитного портфеля загалом залишається задовільною, хоча банки мають приділяти більше уваги оцінці платоспроможності позичальників. Частка кредитів із простроченням до 90 днів утримується на низькому рівні (близько 3 %), що є кращим показником порівняно з довоєнним періодом. При цьому фінансові установи зберігають достатній рівень резервування працюючих кредитів (близько 6 %), що відповідає частці позик, віднесених до другої стадії кредитного ризику відповідно до вимог МСФЗ 9 [9].

Водночас Національний банк звертає увагу на окремі недоліки у практиці оцінювання кредитного ризику. У більшості банків визначення стадій кредитної якості базується переважно на факті прострочення платежів, тоді як лише окремі великі банки застосовують додаткові індикатори ризику. Також занепокоєння викликають випадки несвоєчасного визнання очікуваних кредитних збитків та практика перекредитування клієнтів з метою приховування проблемної заборгованості. Такі підходи суперечать принципам МСФЗ 9, які передбачають формування резервів на основі очікуваних, а не лише фактично понесених збитків. З огляду на це НБУ посилюватиме контроль за оцінкою ризиків у сфері роздрібного кредитування та за потреби застосовуватиме додаткові пруденційні інструменти.

Банківський сектор зберігає значний запас капіталу понад встановлені нормативні вимоги. Результати оцінки стійкості,отриманв НБУ, підтвердили здатність банків функціонувати навіть за несприятливих економічних умов. У 2025 році Національний банк вперше після початку повномасштабного вторгнення включив до оцінки стійкості банківської системи стрес-тестування за несприятливим сценарієм. Комплексна оцінка, що також охоплювала перевірку якості активів (AQR), засвідчила загалом коректне визначення банками рівня кредитного ризику. Результати тестування продемонстрували, що переважна більшість великих банків зберегла б достатній рівень капіталізації та спроможність підтримувати кредитування навіть у разі реалізації кризового сценарію (тривалої економічної кризи). Разом із тим дев’ять банків, на які припадає близько 18 % активів сектору, могли б зіткнутися з порушенням нормативів капіталу. Для мінімізації цих ризиків регулятор встановив для них підвищені вимоги до капіталу. Стабільна прибутковість банків фомує умови для впровадження буферів капіталу в 2027 році. Середній рівень достатності регулятивного капіталу банківського сектору майже у півтора раза перевищує мінімально допустимі значення, а нормативи достатності капіталу першого рівня та основного капіталу першого рівня більш ніж удвічі перевищують нормативні вимоги [9].

Отже, фінансова стійкість банків формується під впливом сукупності ризиків і факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Її забезпечення залежить від здатності банків ефективно управляти

ризиками, адаптуватися до кризових умов та підтримувати стабільний фінансовий стан. Сучасна політика Національного банку України у сфері регулювання та нагляду позитивно впливає на стабільність банківської системи, сприяє своєчасному виявленню ризиків, підвищенню фінансової стійкості банків та зміцненню банківського сектору України в умовах воєнних викликів.

Список використаних джерел:

1. Колєсніченко А. С., Литвинов І. Ю. Теоретичні аспекти визначення сутності поняття фінансової стійкості комерційного банку. *Ефективна економіка*. 2024. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_3_67 (дата звернення: 02.05.2026).
2. Круглякова В. В., Гнатюк В. М. Фінансова стійкість банків в сучасних умовах політико-економічної невизначеності. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».* 2024. № 12. С. 42-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2024_12_9 (дата звернення: 02.05.2026).
3. Вінниченко О. В., Ганцева А. О. Фінансова стійкість банку: сутність та оцінка факторів впливу. *Бізнес Інформ.* 2023. № 5. С. 175-181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2023_5_24 (дата звернення: 02.02.2026).
4. Бугель Ю., Лопатовська О. Управління фінансовою стійкістю банків: аспект аналізування. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 3. С. 87-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mdes_2024_3_14 (дата звернення: 02.05.2026).
5. Миронова М. І. Фактори впливу *на стійке функціонування комерційних банків.* Науковий вісник НЛТУ України. 2014. № 24(1). С. 249–255. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2014/24_1/249_MYr.pdf (дата звернення: 02.05.2026).
6. Коваль Н. Сучасні інструменти забезпечення фінансової стійкості комерційних банків. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 1. С. 134-138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mdes_2024_1_20 (дата звернення: 02.02.2026).
7. Ткачук Н. В., Гергола С. В. Фінансова стійкість Банку Львів в умовах воєнного стану. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка.* Острог : Вид-во НаУОА, 2025. № 37(65). С. 64–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2025_37_12 (дата звернення: 02.05.2026).
8. Селюченко Н. Є., Радченко В. М. Оцінювання фінансової стійкості банківської системи України в умовах зовнішніх збурень. *Management and entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development.* 2024. Vol. 6(2). С. 357-364. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/meu_2024_6_2_35 (дата звернення: 02.05.2026).
9. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H2.pdf?v=18 (дата звернення: 12.05.2026).

УДК 336.71

Касіян. О. І.
здобувачка ОР бакалавр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
економічний факультет, кафедра фінансів,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Гораль Л. Т.
д. е. н, професор, професор кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Банківська система є найважливішою частиною фінансово-кредитної сфери держави, виконуючи роль кровоносної системи економіки. Забезпечення її стабільності та розвитку в сучасних реаліях України є стратегічно важливим завданням. Повномасштабне вторгнення російської федерації, що почалось 24 лютого 2022 року, зумовило поглиблення соціально-економічної кризи, поставивши під загрозу саме існування фінансового суверенітету. Воєнний стан вимагає від економічної системи, зокрема її банківського сектору, не лише злагодженості, а й екстремальної ефективності.

Аналізуючи діяльність Національного Банку України та банківського сектору загалом, починаючи з довоєнних років до 2026 року, бачимо, що швидка реакція НБУ значною мірою забезпечила стабільність фінансової системи та довіру громадян до банків. Проте нагальним стало питання переосмислення економічної політики, формування нових антикризових рішень та створення підґрунтя для розвитку національної економіки.

Протягом 2022–2026 років структура банківського ринку зазнала докорінних змін. До початку повномасштабних бойових дій в Україні функціонувала 71 банківська установа. Станом на 2023 рік їх кількість скоротилася до 67, а загалом за період воєнного стану з ринку було виведено близько 12 банківських установ. Причинами виведення стали: невідповідність нормативним вимогам НБУ щодо капіталізації, порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу та наявність прямих або опосередкованих зв’язків із капіталом країни-агресора.

Поряд із ліквідацією установ відбулося масштабне скорочення фізичної мережі. Кількість структурних підрозділів зменшилася внаслідок фізичного знищення інфраструктури, окупації територій та

вимушеної еміграції персоналу й клієнтів, що зумовлює зменшення можливості клієнтів отримати кредити та користуватись будь-якими іншими банківськими операціями. Дорошенко Н.О. та Віскарєва Е.О. у своїй роботі зазначають: «Наявні зміни – це показник дієвого моніторингу з боку регулятора, який слідкує за тим, що на ринку будуть представлені лише ті банки, які здатні відповідати за своїми зобов'язаннями та не руйнуватимуть загальну репутацію банківського сектору» [1]. Така тенденція скорочення, хоч і сприяє стійкості системи, проте зменшує конкурентний тиск на фінансово потужні установи, що може спричинити до олігополізації, а в подальшому до уповільнення розвитку банківського сектору. Ефективна політика НБУ повинна бути не лише контрольною, але і стимулюючою - забезпечувати економічне зростання і стабільність системи, зберігаючи конкуренцію, доступність банківських послуг і технологічний розвиток.

Фінансові показники діяльності банківського сектору демонструють зростання. Загальні активи зросли з 1,53 трлн грн у 2020 році до майже 4 трлн грн станом на початок березня 2026 року. Однак за цим кількісним зростанням стоїть якісна трансформація бізнес-моделі: від класичної моделі до орієнтації на інвестиції у державні засоби та підтримку ліквідності.

Основним джерелом доходів банків стали не кредити підприємствам, а інвестиції в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) та депозитні сертифікати НБУ. Виник так званий «ефект витіснення», коли фінансування дефіциту бюджету через державні запозичення стає для банків пріоритетнішим за кредитування реального сектору через нижчі ризики та гарантовану дохідність. Це створює загрозу для повоєнного відновлення, оскільки капітал акумулюється в державному секторі, замість того щоб працювати на розвиток виробництва, «банківська система й економіка залишаються взаємозалежними: низький рівень інвестицій і кредитування обмежує відновлення виробництва, тоді як скорочення реального сектору посилює інфляційні процеси та знижує ефективність монетарної політики»[2]. Доцільними є обмеження на інвестування банків в державні цінні папери, а також варто стимулювати кредитування бізнесу податковими пільгами та гарантіями від держави.

Кредитування реальної економіки в період 2022-2023 років перебувало у стані стагнації через надвисокі ризики. Ожвавлення відбулося лише у 2024-2026 роках, коли обсяги кредитування почали перевищувати довоєнні показники. Основними рушіями цього процесу стали державні програми субсидування: «Доступні кредити 5-7-9%», «Зроблено в Україні» та «єОселя». Ці стимули мотивують розширювати кредитування малого і середнього бізнесу та іпотечного сектору. Проте така модель може призвести до певного поділу кредитного ринку, адже велика частина коштів концентрується у субсидованих сферах, це може обмежувати розвиток несубсидованих напрямів. Драйверами балансування цих сфер має стати

зниження регуляторного навантаження на звичайні кредити та стимули для банків кредитувати несубсидовані напрями.

Зменшення частки непрацюючих кредитів (NPL) зумовлює покращення якості кредитного портфелю, підвищує привабливість кредитування та готовність банків до ризиків. Наразі, за даними НБУ, частка NPL у приватних українських банках становить 8,4%, у банках з іноземним капіталом – 6,5%, у державних банках – 19,6%. Частка NPL за кредитами бізнесу становить 17,0%, населенню – 10,8%.

Загалом динаміка кредитування відображає перехід від скорочення через кризові умови до відновлення завдяки стабілізації економіки та державній підтримці. Ключовою проблемою є нерівномірність розподілу кредитних ресурсів, банки орієнтовані на більш передбачуваних позичальників – суб'єктів господарювання та субсидовані підприємства, проте інші підприємства залишаються недофінансованими. Потрібно розширювати доступ до кредитів для МСП через державні пільгові програми та дешевші кредитні ресурси через зниження облікової ставки. За умови зменшення ризиків і зростання доступності кредитів, а також появи альтернативних каналів кредитування, кредитування стане драйвером повноцінного економічного розвитку.

«Банки як один із головних елементів фінансової індустрії є сферою, що стикнулася з можливостями та проблемами пов'язаними з інтеграцією цифрових технологій»[3]. Цифровізація банківської системи стала стратегічним напрямом адаптації до викликів війни. Реалізація «Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року» дозволила впровадити технології штучного інтелекту, Big Data та хмарних обчислень для автоматизації операцій та підвищення якості ризик-менеджменту. Дослідження спирається на глобальні орієнтири, де цифрова трансформація банківської системи виступає ключовим фактором конкурентоспроможності. Україна активно імплементує іноземний досвід, зокрема директиви PSD2 для впровадження Open Banking та стандарти цифрової стійкості (DORA) і захисту даних (GDPR). Вивчення закордонних практик ілюструє необхідність створення «bad bank» −для роботи з проблемними активами, що дозволить очистити баланси установ від воєнних збитків за прикладом провідних європейських країн.

Важливою частиною реформування системи є дотримання вимог угоди про асоціацію з ЄС та перехід на стандарти Basel III. На сьогодні банківський сектор успішно впровадив коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) та коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR), що зміцнило «фінансову подушку безпеки» системи. Імплементація інновацій зарубіжних країн у поєднанні з жорстким регулюванням капіталу створює умови для інтеграції вітчизняного фінансового ринку в єдиний європейський простір. Це вимагає подальшої гармонізації законодавства та посилення кібербезпеки у відповідь на гібридні загрози, що залишаються актуальними для банківського сектору.

За результатами проведеного дослідження можна констатувати, що банківська система України успішно пройшла фазу «виживання» і перейшла до етапу адаптивної стабілізації. Головним досягненням стало збереження безперебійності платежів та високої ліквідності в умовах найвищих безпекових ризиків. Проте для повноцінного відновлення економіки сектор має вирішити проблему надмірної концентрації активів у державних банках та поступово відійти від моделі «депозитного фінансування бюджету» на користь реального кредитування підприємств. Подальша цифровізація, посилення кіберзахисту та повна синхронізація з європейським регуляторним полем є безальтернативними шляхами розвитку, які дозволять банківській системі стати ключовим рушієм повоєнної відбудови України. Зважаючи на ризики, доречним є впровадження низки заходів. Насамперед ключовим є стимулювання ринкового кредитування, знижуючи ризики для банків через удосконалення механізмів гарантій та схиляючи банки до кредитування підприємств шляхом покращення стимулів кредитування реальної економіки та поступовим зниженням концентрації активів в ОВДП. Ще одним важливим напрямом є поступове зниження концентрації кредитного ринку від державних програм, прямуючи до більш ринкових механізмів кредитування. У сфері цифрових технологій найважливішим є оновлення стандартів кібербезпеки та модернізація систем банків, також необхідна подальша гармонізація з європейськими стандартами, що вдосконалить законодавчу базу, пришвидшить інтеграцію до європейського економічного середовища та значно розвине конкурентоспроможність України на ринку фінансових технологій.

Список використаних джерел:

1. Дорошенко, Н. і Віскарєва, Е. (2023) Роль банківської системи у відновленні економіки україни. *Молодий вчений*, 8 (120), с. 60-65. doi: 10.32839/2304-5809/2023-8-120-13.
https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5919/5790
2. Гасій, О., Педченко, Н., Гудзь, Т., Шаповалов, В. і Кашкалда, В. (2025) Роль системно важливих банків в забезпеченні фінансової стабільності банківської системи. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*, (4 (118), с. 40-48. doi: 10.37734/2409-6873-2025-4-6.
https://www.puet.poltava.ua/index.php/economics/article/view/454/428
3. Verheliuk, Y., Hantsiak, M. and Fomov, D. (2025) Digital transformation of the banking system: global guidelines for Ukraine. *Finance of Ukraine*, (3), pp. 45-57. https://finukr.com.ua/index.php/journal/article/view/110/108

УДК 336.71

Копилюк Н. Ю.
докторант
Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів,
Україна

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ І ПОСЛУГ

В умовах глобалізації та цифровізації економіки фінансова інклюзія визнана Світовим банком і Міжнародним валютним фондом одним із ключових факторів сталого економічного розвитку й подолання бідності. Для України, яка переживає безпрецедентні виклики через повномасштабну війну, руйнування інфраструктури, масштабне внутрішнє переміщення населення, забезпечення рівного доступу до фінансових послуг набуло пріоритетного значення. Такі умови призвели до трансформації фінансової інклюзії із економічного показника на інструмент соціального захисту та національної безпеки.

Банки як учасники фінансової інклюзії забезпечують доступність населення та бізнесу до депозитних, кредитних, касово-розрахункових операцій й пов'язують заощадження з продуктивними інвестиціями. В контексті реалізації фінансової інклюзії банки виконують не лише роль фінансових посередників, але й забезпечують доступ малозабезпечених верств населення й осіб з обмеженими можливостями до операцій, які надаються банківськими установами.

Підтримуємо позицію R. Hakimboy, B. P. Gautama, H. Hendrayati, I. Qudratov, що інклюзивний банкінг – це не лише охоплення клієнтів, але й побудова міцних фінансових відносин. Тому інклюзивний поворот у банківській справі залежить від переосмислення продуктів, каналів та систем управління ризиками, щоб більше громадян могли увійти у формальну систему та скористатися нею, не підриваючи пруденційну стабільність [1].

Фінансова інклюзія охоплює багатоаспектність і різноманіття наукових поглядів на її трактування. За сутністю та цільовою орієнтацією – це розширення фінансових послуг для фізичних осіб з мінімальними витратами та зусиллями, незалежно від суми, що дозволяє їм інвестувати у формі, прийнятній для інвестора, фінансової установи та суспільства в цілому, забезпечивши справедливий доступ до фінансових можливостей. Отже, фінансову інклюзію можна визначити як процес забезпечення того, щоб усі фізичні особи, незалежно від їх фінансового стану та підприємства будь-якої форми власності та розміру мали доступ до якісних, недорогих фінансових продуктів та послуг.

Розширене трактування даного поняття наводять учені M. S. Hegazy, A. M. S. Mohamed, A. T. Abdelsamiea, які визначають фінансову інклюзію як

багатостороннє явище, що охоплює не лише доступ та використання, але й вартість, якість та доцільність продуктів [2].

На наш погляд, фінансова інклюзія є більш широким поняттям, яке виходить за межі доступу та вартості фінансових продуктів і послуг, оскільки включає також соціальні фактори, такі як фінансова грамотність, справедливість, доступність тощо. Вона розширює доступ до користування не лише банківськими депозитними, кредитними, касово-розрахунковими продуктами, але й передбачає використання на доступних умовах платіжних сервісів та цифрових фінансових технологій. Тому основними інструментами реалізації фінансової інклюзії в банках вважаємо цифрові банківські технології, а саме: інтернет-банкінг, мобільні додатки та електронні гаманці, які забезпечують дистанційний доступ до фінансових послуг; розвиток мікрокредитування, яке передбачає надання невеликих за обсягом фінансування кредитів особам та підприємцям; спрощену ідентифікацію клієнтів за допомогою використання електронної можливостей і цифрових документів; розвиток платіжної інфраструктури через встановлення POS-терміналів, банкоматів, розвиток безконтактних платежів; посилення фінансової грамотності населення шляхом проведення тренінгів та рекламних заходів.

Національний банк України як регулятор банківської системи реалізує стратегії розвитку безготівкової економіки, цифрових платежів та фінансової грамотності населення. Ці напрями передбачають подальший розвиток дистанційного банкінгу, впровадження електронної ідентифікації, розширення безготівкових розрахунків, підтримку фінансової доступності для мешканців сільських територій, адаптацію банківських сервісів для людей з обмеженими можливостями. НБУ активно розвиває безбар'єрну фінансову систему, особливо в умовах воєнного часу та відновлення інфраструктури на деокупованих територіях. Регулятор впроваджує нові нормативні акти для розвитку ринку, захисту прав споживачів та інтеграції цифрових платіжних засобів. В межах реалізації засад фінансової інклюзії НБУ опублікував проєкт постанови, який описує вимоги до установ для отримання обмеженої банківської ліцензії, щоб стати банками фінансової інклюзії [3]. Статут такої установи повинен відображати цільовий орієнтир діяльності – забезпечення фінансової інклюзії, а також інформацію про корпоративні права й джерела формування капіталу.

Новий тип банківських установ – банк фінансової інклюзії не має права здійснювати інвестиції у ризикові цінні папери, за винятком облігацій внутрішньої державної позики і депозитних сертифікатів НБУ й надавати фінансові послуги на ринках капіталу.

Фінансова інклюзія як інструмент надання банківських продуктів і послуг трансформує банки з установ, які функціонують на засадах прибутковості в банки із соціально значимими пріоритетами. Детермінантами фінансової інклюзії в банках вважаємо такі: розширення банківських філій, наявність установ з іноземним капіталом, концентрацію установ, довіру до банків, розвиток фінтех-індустрії та економічну життєздатність бізнес-

моделей фінансової інклюзії.

Ключовими напрямами розвитку інклюзивних продуктів і послуг в умовах війни в Україні також є розширення фінансової інклюзії для вимушено переміщених осіб, зниження витрат, розширення клієнтської бази та прозорість виплат соціальних допомог.

Список використаних джерел:

1. Hakimboy R., Gautama B. P., Hendrayati H., Qudratov I. Financial inclusion and the role of banks inexpanding access to financial services. *Jurnal Eko-Bisma*. 2026. Vol. 5(1). Pp. 308-317. DOI:10.58268/eb.v5i1.278.
2. Hegazy M. S., Mohamed A. M. S., Abdelsamiea A. T. The role of financial inclusion in enhancing egyptian economic growth through digital financial services and financial technology. economicS. *Innovative and Economics Research Journal*. 2026. Pp. 321–348. DOI: 10.2478/eoik-2026-0016.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку фінансової інклюзії в Україні. Закон України від 03.06.2025р. № 4465-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4465-20#Text.

УДК 336.73

Копилюк О. І.
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу,
Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів,
Україна

Фостяк І. В.
здобувач наукового ступеня доктора філософії
Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів,
Україна

МОДЕРНІЗАЦІЙНІ ВЕКТОРИ У РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку фінансової системи України характеризується поглибленням трансформаційних процесів у регулюванні небанківського фінансового сектору. Їх складність посилюється тим, що небанківські фінансові установи (НФУ) різняться бізнес-моделями, видами діяльності, структурами балансів, регуляторними рамками. З огляду на це, функціонування НФУ супроводжується низкою ризиків, серед яких недостатній рівень прозорості діяльності окремих установ, порушення прав споживачів фінансових послуг, кіберризики, низька капіталізація та нестабільність макроекономічного середовища.

Особливої актуальності проблеми розробки векторів модернізації регулювання діяльності небанківських фінансових установ набули після проведення в Україні реформи "спліт", внаслідок якої функції регулювання більшості НФУ були передані Національному банку України (НБУ). Це стало важливим напрямом у формуванні новітньої моделі фінансового нагляду та підвищення ефективності контролю за діяльністю учасників фінансового ринку. Основною метою реформи стало: підвищення ефективності фінансового нагляду, формування єдиних стандартів регулювання, посилення фінансової стабільності. Передача повноважень НБУ сприяла уніфікації регуляторних підходів, підвищенню прозорості ринку, запровадженню сучасних механізмів контролю, активізації процесів цифровізації. Варто зазначити, що в Україні система регулювання НФУ тривалий час характеризувалася фрагментарністю та недостатньою ефективністю. Значна кількість фінансових компаній функціонувала за умов неналежного нагляду, що негативно впливало на рівень довіри населення до небанківського сектору.

НБУ розпочав комплексне оновлення нормативної бази небанківського сектору, зокрема запроваджено нові вимоги до ліцензування, структури власності, фінансової звітності, внутрішнього контролю, корпоративного управління й ризик-орієнтованого підходу до нагляду, який відповідає міжнародним стандартам регулювання фінансових ринків.

Основними модернізаційними векторами у регулюванні діяльності небанківських фінансових установ в Україні є наступні.

1. Гармонізація вітчизняного законодавства відповідно до вимог Європейського Союзу (ЄС), зокрема: імплементація директив ЄС, впровадження міжнародних стандартів фінансового моніторингу, адаптація механізмів захисту споживачів, удосконалення процедур ліцензування. Європейські стандарти передбачають забезпечення прозорої структури власності, належне корпоративне управління, управління ризиками, запобігання відмиванню коштів. Одним із важливих заходів у даному напрямі стало прийняття Закону України "Про фінансові послуги та фінансові компанії", яким визначено сучасні підходи до регулювання НФУ, встановлено нові вимоги до прозорості діяльності, посилено відповідальність учасників ринку, закріплено принципи пруденційного нагляду.

2. Цифровізація діяльності регулятора та учасників фінансового ринку, впровадження технологій SupTech та RegTech. Сучасна цифровізація суттєво змінює механізми надання фінансових послуг, зокрема зростає популярність онлайн-кредитування, електронних платежів, цифрових гаманців, мобільного банкінгу, автоматизованих фінансових сервісів. У відповідь на ці тенденції Національний банк України впроваджує електронне ліцензування, дистанційний нагляд, електронний документообіг, автоматизовану систему звітності, цифрові канали комунікації.

Важливим напрямом модернізації державної фінансової політики на ринку небанківських фінансових установ є регуляторні та ринкові процеси, які в сучасних умовах цифрових технологій виступають чинником підвищення ефективності фінансового посередництва та доступності

фінансових послуг [1].

3. Впровадження ризик-орієнтованого підходу у регулюванні і нагляді, який ґрунтується на оцінці рівня ризиковості фінансової установи, визначенні потенційного впливу на фінансову систему, концентрації наглядових заходів на найбільш ризикових сегментах. Основними видами ризиків для НФУ є: кредитний, ліквідності, операційний, репутаційний, кіберризик, комплаєнс-ризик. Ризик-орієнтований нагляд передбачає здійснення регулярного моніторингу діяльності установ, аналіз фінансової звітності, проведення стрес-тестування, оцінку систем внутрішнього контролю, аналіз корпоративного управління. Ризик-орієнтований нагляд у фінансовому посередництві вимагає комплексного до оцінки ризиків, оскільки на відміну від банків, до НФУ застосовуються спрощені підходи щодо пруденційного регулювання, обмежене розкриття інформації про активи, леверидж та ліквідність, що ускладнює виявлення проблемних аспектів та їх взаємозв'язків.

4. Посилення захисту прав споживачів фінансових послуг. Найбільш поширеними проблемами у цій сфері залишаються: непрозорі умови договорів, приховані комісії, агресивна реклама фінансових послуг, порушення етичних норм колекторськими компаніями, недостатній рівень фінансової грамотності населення. Для вирішення цих проблем регулятор встановлює стандарти розкриття інформації, контролює рекламну діяльність, регулює поведінку колекторських компаній, розглядає звернення споживачів.

5. Корпоративне управління та прозорість діяльності НФУ. Сучасні вимоги до корпоративного управління передбачають прозорість структури власності, професійну компетентність керівництва, функціонування систем внутрішнього контролю, незалежний внутрішній аудит, управління конфліктами інтересів.

Отже, в Україні формується дієва та ефективна система регулювання діяльності НФУ, яка водночас, як відзначає Ю. О. Деревко дещо відрізняється від міжнародних стандартів. На міжнародному рівні небанківські установи зазвичай мають доступ до більш широкого кола активів, більш розвиненої інфраструктури міжнародних фінансових ринків, використовують новітні технології, що дає змогу формувати ширший спектр фінансових інструментів [2].

Г. А. Фарапонов наголошує на необхідності застосування інтегрованого фінансового регулювання, яке враховуватиме ринкову структуру небанківських фінансових установ, зв'язки з банківським сектором, існуючі ризики їхньої фінансової діяльності та нові цифрові ризики, пов'язані з технологічною стійкістю [3].

Воєнний стан значно ускладнив діяльність небанківського фінансового сектору, оскільки частина установ втратила активи, клієнтську базу та можливість повноцінно функціонувати, окремі з них виведені з ринку НБУ. Тому зміцнення ринку небанківських фінансових установ потребує дієвих регуляторних заходів збоку НБУ, завершення адаптації законодавства до вимог ЄС, розвитку цифрового фінансового простору, ESG-регулювання та

підвищення рівня фінансової інклюзії, створення відкритої фінансової екосистеми, використання штучного інтелекту у фінансовому моніторингу, автоматизацію наглядових процедур.

Модернізація системи регулювання діяльності НФУ в Україні є важливим елементом реформування фінансового сектору держави, розробки нових регуляторних та наглядових підходів. Враховуючи те, що НФУ є різними типами фінансових посередників з конкретно визначеною спеціалізацією, забезпечення макропруденційного нагляду та регулювання їх діяльності дозволить зменшити потенційні ризики фінансової системи, сприятиме їх динамічному розвитку й інноваційності у наданні фінансових послуг.

Список використаних джерел:

1. Трусова Н. Фінансова політика держави на ринку небанківських фінансових установ. *Економіка та суспільство*. 2026. № 85. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-46.
2. Деревко Ю. О. Особливості фінансових інструментів небанківських установ в Україні. *Український економічний часопис*. 2024. Вип. 5. С. 49-53. DOI 10.32782/2786-8273/2024-5-9.
3. Faraponov H. European practice of financial regulation of non-bank intermediation in the context of digitalization. *Social Development: Economic and Legal Issues*. 2026. № 13. DOI: https://doi.org/10.70651/3083-6018/2026.1.19.

УДК 336.7

Криховецька З. М.
к. е. н., доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
економічний факультет, кафедра фінансів,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Лі В.А.
здобувачка ОР бакалавр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
економічний факультет, кафедра фінансів,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ І ДЕРИВАТИВНИХ КОНТРАКТІВ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У сучасних умовах трансформації економіки та фінансових відносин ринок цінних паперів і деривативних контрактів набуває особливого

значення як інструмент акумулювання та ефективного розподілу фінансових ресурсів. Його функціонування забезпечує спрямування вільного капіталу у пріоритетні галузі економіки, що сприяє активізації інвестиційних процесів. Важливу роль у функціонуванні ринку цінних паперів і деривативів відіграють банківські установи, які виступають універсальними фінансовими посередниками. На відміну від інших учасників ринку, банки одночасно можуть бути інвесторами, емітентами фінансових інструментів та посередниками під час здійснення операцій із ними. Саме така багатофункціональність визначає їхній вагомий вплив на стабільність і розвиток фінансового ринку [1].

Частка цінних паперів та похідних у пасивах банків залишалася незначною, що вказує на низьку залежність банків від залучення коштів через випуск боргових зобов'язань та додаткової емісії акцій та переважне використання інших джерел фінансування (наприклад, депозитів клієнтів або міжбанківських кредитів), а також обережний підхід до застосування складних фінансових інструментів в умовах підвищеної економічної невизначеності. Так, протягом 2021-2025 рр. вона коливалася в межах 9,5–12,1 %. Зокрема, у 2021 році цей показник становив 12,05 %, у 2022 році знизився до 9,49 %, після чого поступово зростав і у 2025 році досяг 11,89 % [*Розраховано за даними джерела 2*].

Аналіз інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів свідчить про посилення їхньої ролі як інституційних інвесторів. Упродовж 2021–2025 років загальний обсяг вкладень банків у цінні папери та інші фінансові інвестиції зріс із 861 246 млн грн до 2 019 476 млн грн, тобто більш ніж у 2,3 раза. Водночас основну частку інвестиційного портфеля формували боргові цінні папери. Якщо у 2021 році їх обсяг становив 615 869 млн грн, то у 2022 році скоротився до 562 929 млн грн, що було зумовлено негативним впливом воєнних подій та підвищенням рівня невизначеності на фінансовому ринку. Проте вже у 2023 році обсяг інвестицій зріс до 843 358 млн грн, у 2024 році – до 1 143 132 млн грн, а у 2025 році досяг 1 233 731 млн грн. Загалом за досліджуваний період вкладення банків у боргові цінні папери збільшилися більш ніж удвічі, що свідчить про посилення орієнтації банків на відносно надійні фінансові інструменти та зростання їхньої ролі у формуванні інвестиційного портфеля. У структурі боргових цінних паперів домінували інструменти сектору загального державного управління. Обсяг вкладень у них зріс із 606 723 млн грн у 2021 році до 1 036 592 млн грн у 2025 році. Така тенденція свідчить про орієнтацію банків на відносно надійні та низькоризикові активи. Обсяг вкладень у нефінансові корпорації також був мінімальним: після тимчасового зростання до 1 088 млн грн у 2024 році обсяг скоротився до 295 млн грн у 2025 році [2]. Вкладення банків в акціонерний капітал залишалися незначними та характеризувалися нестабільною динамікою, скоротившись із 1 400 млн грн у 2021 році до 900 млн грн у 2025 році, що відображає обережний підхід банків до інвестування в пайові цінні папери. Обсяги похідних фінансових активів залишалися

незначними та мали тенденцію до скорочення: з 1 580 млн грн у 2021 році до лише 147 млн грн у 2025 році [2], що свідчить про обмежене використання банками інструментів хеджування ризиків.

Після 2022 року в умовах воєнного стану, високої невизначеності та обмежених фінансових ресурсів банки суттєво змінили підходи до інвестиційної діяльності. Пріоритетом стало забезпечення ліквідності та мінімізація ризиків, унаслідок чого значна частина ресурсів була спрямована в державні боргові цінні папери, насамперед ОВДП. Банки залишаються одними з основних інвесторів у ці інструменти, які є важливим джерелом фінансування державного бюджету. У результаті на фондовому ринку сформувався структурний дисбаланс: переважає його фіскальна функція, тоді як перерозподіл капіталу в реальний сектор економіки залишається недостатнім [1].

За таких умов особливого значення набуває диверсифікація інвестиційної діяльності банків, яка передбачає розширення спектра фінансових інструментів та вдосконалення управління активами. Формування диверсифікованих портфелів сприяє зниженню ризиків і підвищенню ефективності інвестицій [3]. Перспективними напрямами є збільшення вкладень у корпоративні облігації, акції та інвестиційні сертифікати, інвестування в іноземні цінні папери, а також орієнтація на перспективні галузі, зокрема ІТ, відновлювану енергетику та високотехнологічні виробництва [4]. Важливими умовами залишаються посилення аналітичної роботи, оцінка фінансового стану емітентів і прогнозування ринкових тенденцій [3].

У сфері корпоративних цінних паперів банки можуть виступати не лише інвесторами, а й організаторами випуску та розміщення цінних паперів підприємств. Це особливо актуально в умовах обмеженого доступу бізнесу до банківського кредитування.

Водночас розвиток діяльності банків на ринку цінних паперів стримується низкою проблем. Серед них – низька ліквідність корпоративних цінних паперів, недостатній розвиток вторинного ринку, інфраструктурні недоліки та значна частка позабіржових операцій, що негативно впливають на прозорість і ліквідність ринку. Додатковими чинниками є низький рівень довіри населення до інвестиційних інструментів та недостатня інвестиційна активність фізичних осіб [5].

Суттєвим викликом також залишаються ринковий і кредитний ризики, які зумовлюють обережне ставлення банків до інвестування в корпоративні фінансові інструменти. Крім того, незважаючи на наявність законодавчої бази, ринок деривативів в Україні залишається недостатньо розвиненим. Банки переважно використовують лише окремі інструменти хеджування, тоді як потенціал деривативів для управління ризиками реалізується не повною мірою [6].

Важливим напрямом розвитку є цифровізація діяльності банків на ринку цінних паперів та деривативів. Використання електронних платформ, інтернет-банкінгу та мобільних застосунків розширює доступ клієнтів до

інвестиційних інструментів і знижує транзакційні витрати. Додаткові можливості створюють технології штучного інтелекту, аналізу великих даних, блокчейн, які підвищують якість інвестиційних рішень, прозорість операцій і конкурентоспроможність банківського сектору [7].

Не менш важливим є підвищення фінансової грамотності населення, оскільки недостатній рівень знань у сфері інвестування обмежує участь фізичних осіб у ринку цінних паперів та деривативів. У цьому контексті банки можуть виконувати не лише посередницьку, а й освітню функцію, сприяючи формуванню довіри до інвестиційних інструментів та розширенню кола інвесторів [5].

У контексті післявоєнного відновлення України роль банків на ринку цінних паперів і деривативів має суттєво зрости. Підвищення ефективності їх діяльності потребує диверсифікації інвестиційних операцій, розвитку корпоративного сегмента ринку, впровадження інструментів хеджування ризиків, удосконалення ринкової інфраструктури, цифровізації та підвищення фінансової грамотності населення. Реалізація цих заходів сприятиме зростанню ліквідності ринку цінних паперів, розширенню інвестиційних можливостей економіки та посиленню ролі банків на ринку капіталів.

Список використаних джерел:

1. Криховецька З.М. Роль та особливості діяльності банків на ринку цінних паперів. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону.* 2021. № 17. С. 215–232. DOI: https://doi.org/10.15330/apred.1.17.215-232
2. Грошово-кредитна статистика. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms
3. Шльончак В. Диверсифікація інвестиційного портфеля банку: адаптивна модель управління в умовах фінансової волатильності. *Галицький економічний вісник.* 2025. Том 94. № 3. С. 91-101. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2025.03.091
4. Ромашко О. М., Крихівська Н. О., Шешурак А. І. Оцінювання масштабів операцій комерційних банків України з цінними паперами. *Бізнес Інформ.* 2025. №1. С. 249–256. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-249-256
5. Криховецька З. М., Кропельницька С. О. Фондові біржі України: проблеми та орієнтири розвитку. *Інвестиції: практика та досвід.* 2025. № 10. С.70-80. https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.10.70
6. Національний банк України. Національний банк оновлює правове поле для функціонування деривативних фінансових інструментів. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-onovlyuye-pravove-pole-dlya-funktsionuvannya-derivativnih-finansovih-instrumentiv
7. Шевченко, І. О., Птащенко, О. В. Фондовий ринок в умовах цифрової економіки. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2024. №1. С. 108–115. https://doi.org/10.30857/2786-5398.2024.1.12

УДК 336.74

Кулакова О.Ю.
здобувачка ОР бакалавр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
економічний факультет, кафедра фінансів,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Гораль Л.Т.
доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Грошово-кредитна політика є одним із ключових інструментів державного регулювання економіки, за допомогою якого центральний банк впливає на інфляцію, рівень економічної активності та фінансову стабільність. Її значення особливо зросло в сучасних умовах економічної нестабільності, глобалізації фінансових ринків та кризових явищ. Основною метою монетарної політики є забезпечення стабільності цін і підтримка збалансованого економічного розвитку. Для цього центральні банки використовують такі інструменти, як облікова ставка, операції на відкритому ринку та норми обов'язкових резервів [4, с. 5].

Одним із найважливіших інструментів є процентна ставка, через яку центральний банк регулює вартість кредитних ресурсів. Наприклад, Федеральна резервна система США у 2022-2023 роках активно підвищувала процентні ставки для боротьби з високою інфляцією, яка виникла після пандемії COVID-19 та енергетичної кризи [1, с. 5], що дозволило знизити інфляційний тиск, однак одночасно сповільнило економічне зростання та скоротило обсяги кредитування. Подібну політику застосовував і Європейський центральний банк, який також підвищував ставки для стабілізації цін у країнах ЄС.

Операції на відкритому ринку дозволяють центральним банкам регулювати ліквідність банківської системи через купівлю або продаж державних цінних паперів. У кризові періоди цей інструмент використовується особливо активно. Наприклад, під час пандемії COVID-19 центральні банки США та країн ЄС проводили масштабні програми викупу активів, що дозволило підтримати банківську систему та забезпечити економіку необхідною ліквідністю [3, с. 8]. Такі заходи стали прикладом використання нетрадиційних інструментів монетарної політики.

Також важливим аспектом є механізм трансмісії грошово-кредитної політики, через який рішення центрального банку впливають на економіку. Його вплив здійснюється через процентний, кредитний і валютний канали.

Зміна процентної ставки впливає на вартість кредитів, обсяги інвестицій та споживання. Валютний канал проявляється через зміну обмінного курсу, що впливає на експорт та імпорт. Проте цей вплив не є миттєвим, оскільки механізм трансмісії має часові лаги [2, с. 13]. Саме тому результати монетарної політики можуть проявлятися лише через кілька місяців.

Однією з головних функцій грошово-кредитної політики є стримування інфляції. Підвищення процентних ставок дозволяє зменшити надлишковий попит і стабілізувати ціни, однак водночас це може негативно впливати на економічне зростання та інвестиційну активність [4, с. 6]. Таким чином, центральний банк повинен підтримувати баланс між боротьбою з інфляцією та стимулюванням економіки. У сучасних умовах багато країн використовують режим інфляційного таргетування, який передбачає встановлення конкретного цільового рівня інфляції та використання монетарних інструментів для його досягнення.

Ефективність монетарної політики значною мірою залежить від її узгодженості з фіскальною політикою держави. Якщо бюджетна політика є надто стимулюючою, це може знижувати результативність заходів центрального банку [3, с. 10]. Саме тому сучасні дослідження підкреслюють необхідність координації між урядом і центральним банком для досягнення макроекономічної стабільності.

У кризових умовах роль грошово-кредитної політики суттєво зростає. Після пандемії COVID-19 та початку глобальної інфляційної кризи центральні банки більшості країн перейшли до жорсткішої монетарної політики. Федеральна резервна система США у 2022-2023 роках неодноразово підвищувала процентні ставки для стримування інфляції, що стало одним із наймасштабніших циклів підвищення ставок за останні десятиліття. Подібні дії здійснював і Європейський центральний банк. Наслідком таких рішень стало поступове зниження темпів інфляції, однак водночас відбулося уповільнення економічного зростання та зменшення обсягів кредитування [1, с. 5].

Важливим елементом сучасної грошово-кредитної політики стало використання програм підтримки ліквідності та викупу активів. Під час пандемії центральні банки США та країн ЄС реалізовували програми кількісного пом’якшення, які передбачали викуп державних облігацій та інших фінансових активів. Це дозволило підтримати банківську систему, стабілізувати фінансові ринки та уникнути глибокої економічної кризи [3, с. 8]. Проте наслідком тривалого стимулювання стало посилення інфляційного тиску у наступні роки.

На нашу думку, сучасна грошово-кредитна політика вже не обмежується лише контролем інфляції. Центральні банки дедалі більше враховують глобальні ризики, розвиток цифрових технологій та необхідність забезпечення фінансової стабільності у довгостроковій перспективі. Крім того, важливим напрямом стає розвиток цифрових валют центральних банків та адаптація монетарної політики до цифровізації

фінансової системи.

Для України зміни грошово-кредитної політики мали особливе значення після 2022 року. Національний банк України суттєво підвищив облікову ставку до 25 % для стримування інфляції та стабілізації валютного ринку. Також НБУ запровадив валютні обмеження та заходи підтримки банківської системи. Це дозволило зменшити девальваційний тиск і підтримати фінансову стабільність держави навіть в умовах воєнного стану [5, с. 16].

Отже, сучасна грошово-кредитна політика постійно змінюється відповідно до нових економічних викликів. Її ефективність залежить не лише від використання монетарних інструментів, а й від здатності центрального банку швидко реагувати на кризові явища та підтримувати довіру до фінансової системи.

Список використаних джерел:

1. Belozorova E. *Effectiveness of the Federal Reserve's Monetary Policy in Inflation Targeting During 2022–2024* // ResearchGate. 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/396936337
2. Zhemelko K., Kocisova K. *Monetary Policy Transmission Mechanism: A Meta-Analysis* // Springer. 2026. URL: https://link.springer.com/article/10.1057/s41294-025-00274-0
3. Xin T. *The Impact of Monetary and Fiscal Policy on Financial Markets* // Academic Journal of Economic Management and Political Science. 2025. URL: https://aemps.ewapub.com/article/view/23265
4. Bhandari J. *Effectiveness of Monetary Policy in Inflation Management* // ScienceDirect. 2024. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S027553192500248X
5. Національний банк України. Інфляційний звіт. 2024. URL: https://bank.gov.ua

УДК 336.71

Куликівська Є. О.
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
Державний податковий університет,
м. Ірпінь,
Україна

Діденко Л. В.
к-т екон. наук, доцент, доцент кафедри
фінансових ринків та технологій
Державний податковий університет,
м. Ірпінь,
Україна

ФІНАНСОВІ ІНКЛЮЗІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ В УМОВАХ

ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Сучасний етап розвитку світової та вітчизняної економіки характеризується масштабними процесами цифровізації, які кардинально змінюють архітектуру фінансового ринку. В умовах активного розвитку цифрових технологій ключовою перевагою для банківської системи стає забезпечення фінансової інклюзії − процесу широкого доступу населення та суб'єктів господарювання до базових, якісних та доступних за вартістю фінансових послуг. Цифрові технології значно прискорюють цей процес і допомагають банкам долати звичні перешкоди для залучення нових клієнтів.

Розширення фінансової інклюзії є одним із ключових напрямів підвищення економічної стійкості та соціальної згуртованості в умовах цифрової трансформації банківської сфери, оскільки доступ до фінансових послуг підвищує можливості для заощаджень, кредитування та захисту від фінансових ризиків.

Проблема розширення фінансової інклюзії через призму діджиталізації набуває особливої актуальності через необхідність інтеграції в офіційну економіку тих верств населення, які раніше були обмежені в доступі до банківських продуктів. Фінансова інклюзія має бути спрямована на наданні «усім учасникам фінансових відносин достовірну та прозору інформацію, представляти фінансову допомогу для фінансово незахищених верств населення та усувати будь-які перешкоди, які містять в собі приховані операції та витрати» [1].

Завдяки технологічним інноваціям банки мінімізують свої операційні витрати, що у свій час знижує вартість послуг для споживачів.

Традиційне банківське обслуговування, що базувалося на фізичній присутності клієнта у відділенні, зменшує свою монополію. На зміну йому входять цифрові платформи, мобільний банкінг та необанки, які функціонують без класичної мережевої мережі. Це дозволяє проблему географічної віддаленості клієнтів, особливо в сільській місцевості чи регіонах із нерозвиненою інфраструктурою. Інноваційні рішення змінюють саму сутність взаємодії: діджиталізація банківського бізнесу трансформує класичні підходи до клієнтського досвіду, переносячи фокус на мобільність, швидкість та індивідуалізацію фінансових рішень.

Основними технологічними драйверами, що забезпечують підвищення рівня фінансової інклюзії в банківській сфері, є:

Мобільні фінансові додатки: надають цілодобовий доступ до рахунків, платежів та переказів з будь-якої точки світу.

Технології віддаленої ідентифікації та верифікації: використання біометричних даних та державних цифрових реєстрів (наприклад, системи «Дія») дозволяє відкривати рахунки онлайн за лічені хвилини.

Штучний інтелект та Big Data: дозволяють банкам аналізувати альтернативні джерела інформації про клієнтів (наприклад, історію оплати комунальних послуг або мобільного зв'язку) для оцінки їх

кредитоспроможності, що відкриває доступ до кредитування особам без офіційної кредитної історії.

Водночас цифрова трансформація фінансового сектора супроводжується суттєвими викликами. Ключовим бар'єром на шляху до повної фінансової інклюзії залишається проблема цифрової нерівності, яка пов'язана з різним рівнем доступу громадян до швидкого Інтернету та сучасних гаджетів. Крім того, гостро постає питання фінансової та цифрової грамотності населення, що обмежує використання навіть доступних цифрових сервісів.

Окрему групу ризиків становлять загрози у сфері кібербезпеки та захисту персональних даних. Зростання обсягів безготівкових розрахунків та онлайн-операцій супроводжується активацією кібершахрайства. Для мінімізації таких ризиків необхідна консолідація зусиль регулятора (Національного банку України) та комерційних банків з метою створення надійної системи захисту прав споживачів фінансових послуг у цифровому середовищі. Належне регулювання має балансувати між стимулюванням інновацій та забезпеченням фінансової стабільності.

Таким чином, цифрова трансформація банківського сектора створює унікальні можливості для розширення фінансової інклюзії. Інтеграція новітніх технологій у банківську практику дозволяє забезпечити безперервний, швидкий та економічно вигідний доступ до фінансових ресурсів для всіх категорій населення. Розширення інклюзії знижує масштаб тіньової економіки, покращує монетизацію економічних потоків, стимулює мікро- та МСБ- кредитування, підвищує стійкість фінансової системи та сприяє економічному зростанню.

Список використаних джерел:

1. Захарченко Н.В. Фінансова інклюзія для підвищення добробуту населення та економічного зростання держави. *Фінанси України.* 2020. № 6. С. 105–116.
2. Гудзь О., Правдюк М. (2025). Фінансові інклюзії як атрактор поствоєнної трансформації фінансової системи України. *Управління змінами та інновації.* № 15. С. 73-78. URL: https://doi.org/10.32782/CMI/2025-1 5-11.

УДК 336.77:004

Левандівський О.Т.
д.е.н, професор, завідувач кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Кредитна діяльність вітчизняних банків є рушійною силою економіки, яка перерозподіляє фінансові потоки, підтримує бізнес та стимулює

внутрішній попит. В епоху макроекономічної нестабільності та підвищених ризиків підвищення ефективності цього напряму є критично важливим завданням.

Головним драйвером змін тут виступає цифровізація. Вона забезпечує зниження витрат банку, експрес-оцінку позичальників, мінімізацію ризиків та покращення клієнтського досвіду. Саме тому дослідження трансформації кредитного процесу під впливом інновацій має високу практичну цінність, адже воно допомагає сформувати стратегії підвищення стабільності банківського бізнесу в мінливому середовищі.

Сучасна наука активно вивчає, як макроекономічні чинники впливають на банківський сектор в умовах воєнного стану. Зокрема, йдеться про інфляцію, коливання відсоткових ставок та падіння платоспроможності позичальників. Ці фактори суттєво підвищують кредитні ризики та ускладнюють роботу банків. Оскільки цифровізація докорінно змінила підходи до фінансових послуг, виникає гостра потреба в дослідженні нових тенденцій кредитування, зокрема через впровадження інноваційних цифрових технологій.

Повномасштабне вторгнення рф в Україну у 2022 році сформувало безпрецедентні виклики для вітчизняного банківського сектору, поставивши під загрозу його стабільність. Регулярні повітряні тривоги, пошкодження критичної інфраструктури та аварійні вимкнення електроенергії суттєво ускладнили забезпечення безперебійного й якісного фінансового обслуговування. Разом з тим, стійка банківська система залишається фундаментальною основою для відновлення національної економіки. Забезпечуючи безперервність розрахунків, акумуляцію та ефективний розподіл капіталу, банки виступають ключовим регулятором фінансових потоків, що вимагає від них високої адаптивності до умов воєнного стану.

Попри сучасні виклики, банківський сектор України зберіг стабільність і стійкість завдяки сприянню НБУ та міжнародних партнерів. На вітчизняному ринку фінансового посередництва банки посідають ключове місце через свою багатофункціональність, поєднуючи депозитні, кредитні та розрахункові послуги. На відміну від небанківських фінустанов, які зазвичай мають вузьку спеціалізацію, банки акумулюють і перерозподіляють основну частину позичкового капіталу. Це дає їм змогу безпосередньо формувати ринкову кон’юнктуру та виступати головним рушієм економічного зростання [1].

Кредитування є фундаментальною основою банківського сектору, яке забезпечує виконання його ключових економічних завдань. Головна роль цієї діяльності полягає в тому, що кредитування генерує основну частину доходів і формує базу активів фінансових установ. Завдяки кредитуванню банки ефективно перерозподіляють капітал, залучаючи вільні ресурси бізнесу й громадян та спрямовуючи їх у реальний сектор. Це не лише підтримує споживчий попит та інфраструктурні проєкти, а й виступає

дієвим важелем монетарного регулювання. Крім безпосереднього надання позик, сучасний банківський кредитний процес включає обов'язковий менеджмент ризиків для підтримки ліквідності всієї установи.

Кредитна діяльність комерційних банків є ключовим механізмом перерозподілу капіталу між учасниками ринку. Завдяки залученню кредитних коштів забезпечується безперебійність виробничого циклу, модернізація потужностей, впровадження інноваційних рішень та інтенсифікація інвестиційних процесів. Стратегічна роль банківського кредитування виражається у стимулюванні підприємницької активності, створенні додаткових робочих місць та підвищенні купівельної спроможності громадян. Активізація споживчого кредитування, своєю чергою, виступає каталізатором сукупного попиту та макроекономічного зростання. Відтак, раціонально побудована кредитна політика є базовим фактором забезпечення фінансової стабільності та структурної трансформації національної економіки в умовах сучасних викликів. За цих обставин управління кредитними процесами стає центральною ланкою в загальній системі менеджменту ризиків, прибутковості та фінансової стійкості банківської установи [2].

Попри низку суттєвих дестабілізаційних чинників ‒від політичних та економічних криз до викликів воєнного стану ‒банківський сектор України зберіг свою фінансову стійкість. Ключову роль у цьому відіграло нарощування капіталу фінансових установ та виважені регуляторні заходи Національного банку України. Нинішня позитивна динаміка основних операційних показників банківської системи в умовах війни не лише підтверджує її високий адаптаційний потенціал, а й виступає стабілізуючим фактором для всієї макроекономічної ситуації в країні.

Воєнний стан в Україні актуалізував питання мінімізації кредитних ризиків як базового елементу стабілізації фінансового сектору. Через зростання частки непрацюючих кредитів фінансові установи змушені акумулювати значні резервні фонди. Оскільки кредитний портфель формує основу банківських активів, оптимізація кредитного процесу безпосередньо визначає рівень ліквідності, прибутковості та капіталізації установ. Сучасна трансформація економіки, посилена цифровізацією та євроінтеграцією, вимагає перегляду класичних методологічних підходів до ризик-менеджменту. Сьогодні банки функціонують в умовах жорсткої дилеми: збереження комерційної ефективності та нормативної дисципліни часто суперечить потребі у лояльності до постраждалих від війни клієнтів. Додатковим дестабілізуючим фактором є технологічна залежність, адже диджиталізація процесів підвищує ризики кіберінцидентів та критично залежить від стабільності енергосистеми [3].

Сучасна економічна нестабільність та дестабілізуючі макроекономічні чинники, зокрема умови воєнного стану, зумовлюють необхідність модернізації підходів до формування кредитної політики комерційних банків. Обмежена платоспроможність позичальників і жорсткі регуляторні вимоги вимагають розроблення гнучкої та адаптивної стратегії

управління кредитним процесом. Оптимізація цього інструменту є базою для досягнення балансу між ризикованістю та рентабельністю операцій. У підсумку це дозволяє мінімізувати частку неробочих активів, покращити якість кредитного портфеля, а також забезпечити довгострокову фінансову стійкість і ліквідність банківських установ.

В умовах глобальних економічних коливань саме кредитна політика є ключовим інструментом формування збалансованого кредитного портфеля, який гармонізує рівень ризику, прибутковість та довгострокові орієнтири банківської установи [4]. Особливо критичним в умовах воєнного стану стає впровадження фінтех-інновацій, які модернізують традиційні процедури через механізми онлайн-банкінгу, мобільні інструменти та автоматизований скоринг. Розвиток дистанційних сервісів та цифрової верифікації дозволяє фінустановам мінімізувати потребу у фізичних відділеннях, хоча це й вимагає посилення кібербезпеки через інтегровані платформи моніторингу за участю НБУ, Держспецзв’язку, СБУ та банківського сектору [5].

Дослідники також акцентують на масштабному потенціалі діджиталізації кредитного ринку, зокрема через застосування ШІ та машинного навчання для оцінки позичальників, індивідуалізацію продуктів, впровадження блокчейну, P2P-платформ та предиктивної аналітики ризиків [6]. Отже, цифрова трансформація не лише оптимізує кредитний процес і розширює доступ до капіталу, а й суттєво знижує операційні витрати та мінімізує фінансові ризики банків.

Розвиток цифрових технологій зумовлює глибоку трансформацію кредитної культури, корегуючи та модернізуючи класичні фінансові інструменти. Діджиталізація не лише переформатовує стандарти відповідального запозичення та розширює межі фінансової інклюзії, а й актуалізує вимоги до етики та фінансової грамотності суб'єктів ринку. Завдяки прозорості та відкритості інформаційних потоків клієнти чіткіше усвідомлюють власні зобов'язання, тоді як фінансові установи отримують інструменти для точнішого андеррайтингу (оцінки ризиків). Оптимізація та швидкість цифрових сервісів роблять залучення капіталу доступнішим для масового споживача.

Спираючись на передові світові практики, вітчизняні банки завдяки діджиталізації змогли утримати корпоративний сегмент клієнтів навіть в умовах деструктивного впливу повномасштабної війни. Реагуючи на виклики воєнного стану, фінансові установи суттєво модернізували платформи дистанційного обслуговування, а також запустили інноваційні мобільні додатки для представників малого та середнього бізнесу й фізичних осіб-підприємців.

Список використаних джерел:

1. Левандівський О.Т., Баланюк І. Ф., Матковський П.Є., Шеленко Д.І. Бюджетування як система контролю у діяльності фінансово-кредитних установ. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : науковий*

журнал. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2022. Вип. 18. Т. 1. С.67-79. https://doi.org/10.15330/apred.1.18.67-78
2. Левандівський О.Т., Криховецька З.М., Кохан І.В.. Сучасні тенденції функціонування банківської системи України. *Агросвіт*. 2023 № 3-4. С. 97-104.
3. Лиса О., Дитиненко К. Проблематика управління кредитною діяльністю банків у сучасних умовах.*Економіка та суспільство*. 2025. Випуск 81. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/ view/7060/7003.
4. Мащенко О. В., Немазана Є. С. Управління кредитним портфелем банку в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. Випуск 80. 2025. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/ article/view/6989/6928.
5. Аванесова Н.Е., Бакало І.І. Фінансова стабільність банківської системи України в умовах воєнного стану: виклики та шляхи зміцнення. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск 73. URL: https://economyandsociety.in.ua/ index.php/journal/article/view/5887/5826
6. Демчишак Н.Б., Лоїк Р.В., Лоїк А.В. Розвиток цифрових технологій у банківській системі України: інновації в кредитуванні, ризики та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 61. DOI: https://doi.org/10 .32782/2524-0072/2024-61-2.

УДК 336.71

Лотоцька Л.Ю.
здобувач ОР магістр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Мацьків В.В.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Основною метою функціонування комерційних банків є отримання прибутку, де найдохіднішу, але водночас і найбільш ризиковану частину традиційно становлять кредитні операції. В сучасних реаліях повномасштабної війни та тривалої макроекономічної нестабільності в Україні питання ефективного управління кредитним ризиком набуває критичного значення. Постійне зростання кількості непередбачуваних факторів прямого й опосередкованого впливу (руйнування виробничих

потужностей позичальників, міграційні процеси, інфляційні шоки) вимагає від банківських установ гнучкості та трансформації підходів до формування кредитного портфеля.

Відповідно до нормативно-правової бази Національного банку України, кредитний ризик визначається як імовірність виникнення збитків, додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок невиконання боржником чи контрагентом узятих на себе зобов'язань за договором [1]. Системний підхід до менеджменту цього процесу передбачає безперервне проходження шести ключових етапів: виявлення, вимірювання, моніторинг, контроль, звітування та пом’якшення ризиків [2].

У практичній діяльності вітчизняних банків методи мінімізації втрат безпосередньо інтегруються у фази кредитного процесу. Згідно з вимогами регулятора, на етапі розроблення кредитної політики банк фіксує граничний рівень прийнятного ризику (risk appetite) та систему лімітів. Під час розгляду заявки обов’язковим є врахування незалежних висновків кредитних аналітиків та проведення стрес-тестування фінансового стану клієнта. Після виділення коштів фокус зміщується на кредитне адміністрування та регулярний моніторинг портфеля, що передбачає обов'язковий щорічний перегляд класу позичальника. Завершальний етап (повернення коштів) в умовах кризи концентрується на роботі з непрацюючими активами (NPL) та їх своєчасному списанні за рахунок сформованих резервів [1; 2].

В академічній літературі виділяють ширший інструментарій мінімізації загроз, який доповнює регуляторні вимоги. До базових методів належать: диверсифікація (розподіл позик за галузями, регіонами та суб’єктами); лімітування (встановлення обмежень на одного позичальника чи групу пов'язаних осіб); сек’юритизація (переведення неліквідних активів у ліквідні цінні папери) та хеджування [3, с. 101]. Окреме місце посідає формування резервів під очікувані кредитні збитки та використання надійних форм забезпечення (застави, поручительства) [4, с. 336].

Водночас кризовий стан економіки суттєво знижує ефективність класичних моделей оцінки кредитоспроможності (наприклад, традиційного скорингу на основі історичних даних). У теперішніх умовах банкам доцільно зміщувати акцент з оцінки поточного забезпечення (яке може бути втрачене або знецінене через бойові дії) на прогнозний аналіз грошових потоків позичальника та його адаптивності до форс-мажорних обставин.

Кредитний ризик в умовах економічної нестабільності стає головним деструктивним чинником для ліквідності й капіталізації банку. Ефективне управління ним полягає не в повній відмові від ризикових операцій, а у збалансованому поєднанні жорстких вимог НБУ (щодо резервування та моніторингу) із гнучкими ринковими інструментами диверсифікації та стрес-тестування. Лише адаптивна система ризик-менеджменту здатна забезпечити збереження стабільності кредитного портфеля та підтримати життєздатність банківської системи в кризовий період.

Список використаних джерел:
1. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах : Постанова Нац. банку України від 11.06.2018 № 64 : станом на 27 січ. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text
2. Вимоги управління кредитним ризиком. *Національний банк України*. 2018. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Vimogi_upravlinnya_kredit_rizikom_2018-09-18_19_pr.pdf
3. Мельник С. І., Шевченко Н. В., Висоцька І. Б. *Банківська система : навчальний посібник у схемах і таблицях*. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 184 с.
4. *Банківські операції* : підручник / за ред. О. В. Дзюблюка. 2-ге вид., випр. і доповн. Тернопіль : ТНЕУ «Економічна думка», 2013. 864 с.

УДК 336.77:338.43

Ясецька М.Б.
здобувач ОР магістр,
Карпатський університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ,
Україна

Білий М.М.
к.е.н, доцент кафедри фінансів
Карпатський університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ,
Україна

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В АГРАРНІЙ СФЕРІ: СУЧАСНІ МОДЕЛІ ТА РИЗИКИ

У тезах досліджено сучасний стан та специфіку банківського кредитування суб'єктів аграрного сектору економіки України в умовах макроекономічної нестабільності та дії воєнного стану. Проаналізовано ключові ризики, що виникають у процесі фінансування агробізнесу. Обґрунтовано необхідність трансформації існуючих моделей оцінки кредитоспроможності позичальників через автоматизацію скорингових систем та впровадження інноваційних інструментів дистанційного моніторингу застави.

Аграрний сектор є одним із стратегічно важливих локомотивів економіки України, забезпечення стабільного функціонування якого напряму залежить від безперебійного банківського фінансування. Однак, введення воєнного стану сформувало безпрецедентні виклики для фінансового сектору, суттєво підвищивши рівень кредитних, операційних та безпекових ризиків для банківських установ. Класичні моделі оцінки позичальників, що базуються на

тривалому паперовому документообігу та фізичному огляді біологічних активів, у сучасних реаліях демонструють низьку ефективність. Це зумовлює гостру потребу у дослідженні та впровадження новітніх, адаптивних моделей агрокредитування та інструментів мінімізації ризиків.

Аналіз сучасної практики свідчить, що ключовим рушієм підтримки агробізнесу стала державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка частково нівелює процентні ризики для позичальників. Водночас тягар оцінки чистого кредитного ризику (відповідно до вимог Постанови НБУ № 351) повністю покладається на комерційні банки.

Для оптимізації процесу кредитування та зниження рівня непрацюючих кредитів (NPL) у сегменті малого та середнього агробізнесу (МСБ) обґрунтовано доцільність переходу до інтегрованої цифрової моделі андеррайтингу, яка поєднує три компоненти:

1. Автоматизований скоринг на основі штучного інтелекту (AI): дозволяє здійснювати експрес-оцінку фінансового стану індивідуальних підприємців та юридичних осіб на основі неструктурованих даних та алгоритмів машинного навчання, знижуючи вплив суб'єктивного людського фактору.

2. API-інтеграція з державними реєстрами: забезпечує миттєву верифікацію правовстановлюючих документів, інформації з Державного аграрного реєстру (ДАР) та Державного земельного кадастру.

3. Дистанційне зондування землі (індекс NDVI): використання супутникових знімків для ретроспективного та операційного аналізу стану посівів, сівозміни та прогнозування врожайності. Це дозволяє банку контролювати заставу в режимі реального часу без фінансових витрат на виїзди менеджерів у зони з підвищеними безпековими ризиками.

Трансформація моделей банківського кредитування в аграрній сфері шляхом синергії державних програм підтримки та сучасних FinTech-технологій дозволяє оптимізувати процес прийняття кредитних рішень, знизити часові витрати на андеррайтинг та забезпечити ефективне управління кредитним ризиком у банківській системі в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351. *Офіційне вебпредставництво Національного банку України*. URL: https://bank.gov.ua.
2. Бортніков Г. П. Державні програми кредитування в умовах воєнного стану: ризики та ефективність. *Фінанси України*. 2023. № 8. С. 74–91.
3. Гудзь О. Є. Фінансово-кредитне забезпечення аграрних підприємств в умовах глобальних викликів і воєнного стану. *Економіка АПК*. 2022. Т. 29, № 4. С. 42–51.
4. Офіційний вебпортал Державного аграрного реєстру (ДАР). Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: https://www.dar.gov.ua.

5. ФІНАНСОВІ РИНКИ ТА ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ

УДК 336.76:330.322:502.131.1

Діденко Людмила Вікторівна
к-т екон. наук, доцент, доцент кафедри
фінансових ринків та технологій,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь,
Україна

Демінська Дарія Віталіївна
здобувач вищої освіти другого(магістерського) рівня,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь,
Україна

ESG-ІНВЕСТУВАННЯ ЯК НОВИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ СВІТОВИХ РИНКІВ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується посиленням глобальних викликів, які безпосередньо впливають на функціонування фінансових ринків. Кліматичні зміни, виснаження природних ресурсів, геополітична нестабільність, соціальна нерівність та економічні кризи змушують міжнародну спільноту шукати нові механізми забезпечення стабільного розвитку. У таких умовах традиційні підходи до інвестування поступово трансформуються, а інвестори дедалі більше звертають увагу не лише на фінансові результати діяльності компаній, але й на їхній вплив на суспільство та навколишнє середовище. Саме тому ESG-інвестування сьогодні є одним із найбільш актуальних напрямів розвитку світових фінансових ринків.

Поняття ESG походить від трьох ключових компонентів: Environmental (екологічні фактори), Social (соціальні фактори) та Governance (корпоративне управління). ESG-інвестування передбачає врахування цих критеріїв під час прийняття інвестиційних рішень. На відміну від традиційного підходу, де основна увага приділялася виключно фінансовій прибутковості, ESG-модель оцінює також екологічну відповідальність компанії, її соціальну політику та ефективність системи управління [1, с.115]. Такий підхід дозволяє інвесторам більш комплексно оцінювати ризики та перспективи розвитку бізнесу. Сьогодні тисячі інвестиційних фондів, банків та корпорацій у різних країнах світу дотримуються цих принципів.

Особливе значення ESG-інвестування має для світових фінансових ринків у період глобальної нестабільності. Події останніх років продемонстрували, що компанії, які дотримуються принципів сталого розвитку, часто виявляються більш стійкими до кризових явищ. Наприклад,

під час пандемії COVID-19 та енергетичної кризи багато ESG-орієнтованих компаній змогли швидше адаптуватися до нових умов завдяки ефективному управлінню ризиками, соціальній відповідальності та інноваційним підходам до ведення бізнесу [4]. Це сприяло зростанню інтересу інвесторів до ESG-активів та посиленню їх ролі на міжнародних фінансових ринках.

Екологічний компонент ESG є одним із найважливіших у сучасних умовах. Світова спільнота дедалі більше зосереджується на проблемах глобального потепління, забруднення довкілля та скорочення викидів парникових газів. Інвестори активно підтримують компанії, які впроваджують енергоефективні технології, використовують відновлювані джерела енергії та дотримуються екологічних стандартів [3, с.76]. Це стимулює розвиток «зеленої» економіки та ринку зелених облігацій, які стали одним із найдинамічніших сегментів міжнародного фінансового ринку.

Соціальний аспект ESG передбачає оцінювання ставлення компанії до працівників, споживачів та суспільства загалом. У сучасних умовах інвестори звертають увагу на дотримання трудових прав, гендерну рівність, соціальні гарантії, безпечні умови праці та участь компаній у вирішенні суспільних проблем. Бізнес, який ігнорує соціальні питання, може втратити репутацію та інвестиційну привабливість. Саме тому багато міжнародних корпорацій активно впроваджують програми соціальної відповідальності та сприяють розвитку інклюзивного середовища.

Не менш важливим є компонент корпоративного управління. Інвестори надають перевагу компаніям із прозорою структурою управління, високим рівнем фінансової звітності та ефективною системою контролю. Наявність корупційних ризиків, фінансових махінацій або непрозорих механізмів управління негативно впливає на вартість компанії та її позиції на ринку [5]. Тому ESG-підхід стимулює бізнес до дотримання принципів доброчесності, прозорості та відповідального управління.

Важливою тенденцією сучасного фінансового ринку є стрімке зростання обсягів ESG-інвестицій. Провідні міжнародні інвестиційні фонди дедалі частіше формують портфелі з урахуванням ESG-критеріїв. Крім того, центральні банки та регулятори багатьох країн розробляють нові стандарти нефінансової звітності та вимоги до розкриття ESG-інформації. Це свідчить про поступову трансформацію світової фінансової системи у напрямі сталого розвитку [2].

Разом із перевагами ESG-інвестування існують і певні проблеми його функціонування. Однією з головних проблем є відсутність єдиної міжнародної системи оцінювання ESG-показників. Різні рейтингові агентства використовують власні методики оцінювання, що може призводити до суттєвих відмінностей у результатах аналізу однієї й тієї ж компанії. Це ускладнює процес прийняття інвестиційних рішень та створює ризики для інвесторів.

Ще однією серйозною проблемою є явище «greenwashing» [5]. Деякі компанії декларують прихильність до принципів сталого розвитку лише формально, використовуючи ESG як маркетинговий інструмент для

покращення власного іміджу. Насправді ж їхня діяльність може не відповідати заявленим екологічним або соціальним стандартам. Така практика негативно впливає на довіру до ESG-інвестування та потребує посилення контролю з боку регуляторних органів.

Для України розвиток ESG-інвестування є особливо актуальним у контексті євроінтеграції та післявоєнного відновлення економіки. Впровадження ESG-принципів може стати важливим фактором залучення міжнародних інвестицій та підвищення конкурентоспроможності українських компаній на світовому ринку [3, с.78]. Крім того, розвиток ESG сприятиме модернізації економіки, покращенню екологічної ситуації та формуванню прозорого корпоративного середовища.

Сьогодні український фінансовий сектор лише поступово інтегрує ESG-підходи у власну діяльність. Окремі банки та компанії вже починають впроваджувати політику сталого розвитку, публікувати нефінансову звітність та підтримувати екологічні ініціативи. Проте для повноцінного розвитку ESG-інвестування необхідне вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення рівня фінансової грамотності та адаптація міжнародних стандартів до національної економіки.

Отже, ESG-інвестування є важливим сучасним трендом розвитку світових фінансових ринків, який поєднує економічну ефективність із принципами сталого розвитку та соціальної відповідальності. Урахування екологічних, соціальних та управлінських факторів дозволяє інвесторам більш об’єктивно оцінювати ризики та перспективи розвитку компаній. Попри наявність певних проблем і викликів, ESG-інвестування продовжує активно розвиватися та поступово стає невід’ємною складовою міжнародної фінансової системи. Для України розвиток цього напряму відкриває нові можливості для залучення інвестицій, інтеграції у світовий фінансовий простір та забезпечення довгострокового економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Буряк А.В. ESG-інвестування як складова сталого розвитку фінансового ринку. *Економіка та суспільство.* 2023. № 52. С. 112–118.
2. Kovalenko Y., Martynenko V., Chunytska I., Didenko L., Yatsenko I., Shulha T. The newest scientific and methodical approach to assessing the openness of investment financial services markets *Проблеми теорії та практики фінансово-кредитної діяльності.* 2022. № 6 (47). С. 230–241. URL: https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.47.2022.3899
3. Ситник Н.С. ESG-фактори та їх вплив на діяльність міжнародних компаній. *Економіка і держава.* 2024. № 2. С. 74–79.
4. Школьник І.О. Розвиток фінансового ринку в умовах глобалізації. Київ: КНЕУ, 2025. 523 с.
5. Principles for Responsible Investment: офіційний сайт. URL: https://www.unpri.org/about-PRI/20th-anniversary
6. United Nations Sustainable Development Goals: офіційний сайт ООН. URL: https://sdgs.un.org/goals

УДК 339.7:338.45:623

Івасів І.Б.
д.е.н., професор, професор кафедри банківської справи та страхування,
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана,
м. Київ,
Україна

ФІНАНСОВІ ТРЕНДИ ОБОРОННОЇ ІНДУСТРІЇ: ЕКСПАНСІЯ ГЛОБАЛЬНОГО ІНСТИТУЦІЙНОГО КАПІТАЛУ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується безпрецедентною концентрацією капіталу в руках обмеженого кола глобальних гравців. Масштаби їхнього впливу чітко ілюструють обсяги активів під управлінням (AUM) на кінець 2025 року: BlackRock – 14 трлн дол. США [1], Vanguard – понад 10 трлн дол. [2], State Street Global Advisors – 4,67 трлн дол. [3]. Така надконцентрація фінансових ресурсів об'єктивно посилює роль інституційних інвесторів у структурі власності багатонаціональних підприємств, зокрема й оборонного сектору.

Стійкий інтерес фінансового капіталу до оборонної індустрії стимулюється трьома ключовими чинниками:

- Рекордне зростання ринку: За даними SIPRI, світові військові витрати досягли 2718 млрд дол. США. Річний приріст у реальному вимірі склав 9,4%, що є найрезкішим стрибком щонайменше з 1988 року [4].
- Глобальні індексні продукти: Інтеграція оборонних компаній у світові потоки капіталу дедалі частіше відбувається через механізми пасивного інвестування (ETF). Яскравим прикладом є iShares U.S. Aerospace & Defense ETF (ITA) від BlackRock з AUM близько 12,8 млрд дол. США на кінець 2025 року [5].
- Довгострокові геополітичні тренди: Зміна безпекового середовища зафіксована на рівні офіційних бюджетів НАТО. Рішення саміту в Гаазі щодо руху до цільового показника у 5% ВВП на оборону до 2035 року (із них 3,5% – на базові потреби) гарантує ринку оборонної продукції тривалу та стабільну висхідну динаміку [6].

Попри очевидну актуальність, у науковій літературі досі відсутній цілісний підхід до оцінки експансії фінансового капіталу у ВПК. Більшість праць обмежуються загальними питаннями корпоративного управління. Водночас специфіка оборонного сектору – його стратегічний характер, жорстка залежність від держзамовлень та стрімке проникнення пасивного капіталу – залишаються в тіні.

Наукова проблема полягає у виклику для традиційного державного регулювання: постає необхідність комплексного дослідження того, як присутність глобальних інституційних інвесторів трансформує оборонну індустрію в умовах мілітаризації світової економіки.

Війна в Україні та спричинений нею глобальний безпековий зсув

актуалізували стратегічне значення оборонного сектору, що потребує довгострокових інвестицій для технологічних інновацій. Це зумовлює необхідність аналізу структури корпоративного контролю у ВПК.

Наразі «Велика трійка» фондів (BlackRock, Vanguard, State Street) контролює пакети до 10% у 80–90% компаній індексу S&P 500. В оборонній індустрії ця мережева структура власності має надвисоку концентрацію, де центральну роль відіграють пасивні біржові фонди (ETF). Чотири найбільші компанії з управління активами (разом із Fidelity Investments) наростили капітал у публічних військових компаніях зі 150 млрд дол. у 2013 році до понад 400 млрд дол. на червень 2025 року, що акумулює близько 17% усієї ринкової капіталізації аерокосмічного та оборонного сектору [7].

Хоча компанії оборонної індустрії представлені на всіх континентах, але з точки зору обсягу інвестованого капіталу близько 88,5 % зосереджено лише у 3 країнах: США, Франції та Великій Британії. Крім того, сектор характеризується високою економічною концентрацією: на 10 найбільших компаній припадає 61,9% від загального обсягу інвестованого капіталу. Причому ці провідні компанії також залучають основну частину інвестицій ETF у секторі (72,6% від вартості ETF). У таблиці 1 представлено десять найбільших компаній сектору за ринковою капіталізацією, з зазначенням їхньої частки в секторі, кількості акціонерів, найбільшого акціонера та його частки в структурі компанії.

Таблиця 1

ТОП-10 оборонних компаній та їх структура інституційного контролю

№	Компанія, країна	Ринкова капіталізація (млн $)	Найбільший акціонер	Частка (%)	ETF-домінант (Big Three)	Частка ETF (%)
1	Raytheon, США	136 000	Capital Research	32.13	State Street Global Advisors (SSGA)	42.55
2	Boeing*, США	123 000	Capital Research	26.85	SSGA	50.05
3	Lockheed Martin, США	114 000	SSGA Funds	51.72	Schwab / SSGA	32.23
4	Airbus*, Франція	106 000	Уряд Франції	27.17	BlackRock	41.54
5	Northrop Grumman, США	66 563	SSGA Funds	30.79	Vanguard	42.84
6	Safran*, Франція	62 521	Уряд Франції	29.85	BlackRock	37.76
7	General Dynamics, США	56 207	Capital Research	31.49	Vanguard	36.79
8	TransDigm, США	43 530	Capital Research	42.90	SSGA	37.98
9	BAE Systems, Велика Британія	35 618	Capital Research	24.79	BlackRock	30.69
10	L3Harris, США	33 867	T. Rowe Price	26.54	Vanguard	38.48

Джерело: [8]

Аналіз структури власності ТОП-10 оборонних компаній (табл. 1) фіксує перехід до моделі «інституційно концентрованого контролю» :

- Інституційні інвестори (100% компаній): Відіграють визначальну роль. Середня частка пасивних фондів («Велика трійка») становить 35–40%, а в окремих випадках перевищує 40–50%. Виникає феномен «розпорошеної концентрації» – високий рівень узгодженого впливу обмеженого кола фондів.
- Держава (20% компаній): Представлена лише в Airbus та Safran (частка >25%). Державний сектор концентрує 17–18% сукупної капіталізації вибірки, виконуючи суто селективну стратегічну функцію.
- Сімейний капітал (0%): Повністю відсутній через надвисокі бар'єри входу та капіталомісткість сектору.

Таким чином, в оборонній індустрії сформувалася високоінтегрована фінансова архітектура, де обмежена кількість глобальних портфельних менеджерів одночасно володіє частками конкурентних компаній, об'єднуючи стратегічне ядро світового ВПК.

Домінація глобальних інституційних інвесторів за вибіркової участі держави формує чотири ключові наслідки для світового ВПК:

- Доступ до капіталу: Концентрація ресурсів у руках «Великої трійки» знижує вартість капіталу та полегшує фінансування інноваційних проєктів.
- Стратегічний конфлікт пріоритетів: Орієнтація фондів на фінансову результативність створює ризик недофінансування критично важливих оборонних напрямів, які не дають швидкої комерційної віддачі.
- Гібридне управління (європейська модель): Державна участь (Airbus, Safran) забезпечує контроль над технологіями та експортом, але породжує суперечності з інвесторами щодо дивідендів, НДДКР та політично чутливих контрактів.
- Олігополізація корпоративного контролю: Висока частка пасивних інвесторів формує «узгоджений вплив без прямого контролю». Синхронні дії фондів у межах індексних стратегій знижують ринкову конкуренцію у галузі.

Інтеграція ВПК у глобальну фінансову систему обмежує його традиційну автономію. Сформована модель одночасно відкриває можливості для масштабування виробництва і створює системний виклик для балансу між ринковою ефективністю та національною безпекою.

Ключовий тренд оборонної індустрії – стрімка інституціоналізація капіталу. Компанії з управління активами більше не є просто пасивними зовнішніми спостерігачами. Володіючи пакетами понад 10% акцій, глобальні фонди отримали реальний важіль впливу на корпоративні рішення військово-промислового комплексу. Проте така трансформація породжує фундаментальний конфлікт: приватна логіка максимізації прибутку часто суперечить державним цілям національної безпеки. У цих реаліях роль держави змінюється – вона має стати стратегічним балансиром між фінансовим апетитом інвесторів та оборонною стратегією. Саме тому фокус наших подальших досліджень – архітектура взаємодії держави та глобальних інвесторів у новому, динамічному безпековому середовищі.

Список використаних джерел:
1. BlackRock Reports Full Year 2025 Diluted EPS of $35.31, or $48.09 as adjusted. URL: https://www.blackrock.com/corporate/newsroom/press-releases/article/corporate-one/press-releases/blackrock-reports-fourth-quarter-2025 (дата звернення 09.03.2026)
2. Vanguard at a glance. Facts and figures. URL: https://corporate.vanguard.com/content/corporatesite/us/en/corp/why-vanguard/who-we-are/facts-and-figures.html (дата звернення 09.03.2026)
3. State Street Global Advisors. Who we are. URL: https://www.ssga.com/us/en/about-us/who-we-are (дата звернення 09.03.2026)
4. Liang X., Tian N., Lopes da Silva D., Scarazzato L., Karim Z. A., Guiberteau Ricard J. Trends in world military expenditure, 2024. Stockholm: SIPRI, 2025. DOI: https://doi.org/10.55163/AVEC8366
5. iShares U.S. Aerospace & Defense ETF. URL: https://www.ishares.com/us/products/239502/ishares-us-aerospace-defense-etf (дата звернення 19.03.2026)
6. Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2025). URL: https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/finance/def-exp-2025-en.pdf (дата звернення 19.03.2026).
7. Bua, K., Dosi, G., & Virgillito, M. E. (2025). *Financial capitalism and warfare: Asset managers' ownership in the military industry* (LEM Working Paper Series No. 33). https://doi.org/10.57838/sssa/5jy6-wc56
8. Ніжейко К., Івасів І. Роль глобальних інституційних інвесторів в оборонній індустрії. *Економіка та суспільство*. 2026. Вип. 84. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-84-123

УДК 336.76:336.71

Кохан І.В.
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Копчук А.Ю.
здобувач ОР бакалавр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

СТРАТЕГІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ РИНКУ КАПІТАЛУ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасній фінансовій системі банки виконують роль ключових інституційних посередників, чия присутність на фондовому ринку має

багатоаспектний характер. Вони одночасно виступають інвесторами (формуючи власні портфелі активів), емітентами (залучаючи капітал через випуск власних цінних паперів) та провайдерами фінансових послуг. SWOT-аналіз вітчизняного ринку капіталів засвідчує, що його поточний стан характеризується глибокою інституційною трансформацією, де високий внутрішній інвестиційний потенціал та оновлення фінансового сектору стикаються з екзогенними викликами воєнного стану, слабкою залученістю корпоративного сектору та недосконалістю ринкової інфраструктури.

Спектр професійної діяльності банків на ринку цінних паперів охоплює брокерські, дилерські, депозитарні та андеррайтингові операції. Якщо брокерська діяльність виступає джерелом стабільного комісійного доходу через обслуговування клієнтських замовлень, а дилерські операції забезпечують ринкову ліквідність за рахунок проведення трансакцій від власного імені, то депозитарний сервіс формує інфраструктурний базис для обліку прав власності. Особливого значення набуває андеррайтинг як інструмент первинного розміщення корпоративних цінних паперів, який у вітчизняних реаліях потребує інтенсифікації для подолання диспропорцій між державним та приватним сегментами фінансування.

Нормативно-правове забезпечення діяльності банків на фондовому ринку України формується на перетині загального банківського права та спеціального законодавства про ринки капіталу. Регуляторна модель базується на бінарному контролі з боку Національного банку України (який здійснює пруденційний нагляд за ліквідністю та капіталом банків) та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (яка ліцензує та регламентує діяльність професійних учасників). Важливим інструментом монетарного регулювання виступає механізм бенчмарк-ОВДП, що дозволяє банкам покривати частину обов'язкових резервів державними паперами, безпосередньо впливаючи на структуру їхніх активів [1].

Ретроспективний аналіз структури організованого ринку капіталу в Україні фіксує виражену асиметрію на користь інструментів суверенного боргу. За даними НКЦПФР, частка ОВДП в обсязі торгів на організованих майданчиках, хоч і знизилася з 97,99% у 2020 році до 85,11% у 2024 році, все одно залишається абсолютно домінуючою. Корпоративний сегмент (1,42% у 2024 році) та інвестиційні сертифікати (0,48%) перебувають у депресивному стані. Емпіричні дані підтверджують, що сукупний портфель цінних паперів банків у період 2018–2024 років зріс у 3,36 раза, забезпечивши банківському сектору надвисоку прибутковість (86,5 млрд грн у 2023 році та 103,7 млрд грн у 2024 році). Проте впродовж 2025 року спостерігалося поступове зміщення акценту банків від пасивного утримання ОВДП до активізації кредитного портфеля [3].

Концентрація банківського капіталу в державних боргових інструментах генерує комплекс пруденційних ризиків. Ключовим серед них є процентний ризик, зумовлений високою чутливістю довгострокових ОВДП до коливань облікової ставки НБУ та інфляційних очікувань. Ризик

концентрації обмежує можливості диверсифікації банківських доходів та посилює залежність фінансових установ від бюджетно-податкової політики держави. Крім того, низька ліквідність корпоративних паперів та суворі комплаєнс-вимоги у сфері фінансового моніторингу вимагають від банків розбудови високоефективних внутрішніх систем ризик-менеджменту та щоденної ринкової переоцінки позицій [2].

Міжнародна практика пропонує дві базові моделі участі банків у ринку капіталу: універсальну (характерну для країн ЄС), яка передбачає поєднання класичних та інвестиційних послуг в одній установі, та сегментовану (історичний досвід США), що розділяє комерційні й інвестиційні банки. Досвід країн Центральної та Східної Європи (зокрема Польщі та Чехії) вказує на ефективність використання банками статусу первинних дилерів державних паперів, розвитку систем захисту інвесторів (MiFID II) та активного андеррайтингу корпоративних облігацій. Для України адаптація універсальної європейської моделі є стратегічно доцільнішою за екстенсивне нарощування вкладень у державний борг.

Оптимізація та інтенсифікація інвестиційно-посередницької ролі банківських установ на вітчизняному ринку капіталів вимагає комплексного впровадження інноваційних рішень, де першочерговим завданням виступає глибока діджиталізація інвестиційних послуг шляхом інтеграції систем онлайн-брокериджу, технологій електронної верифікації клієнтів (e-KYC) та персоналізованих інтерфейсів інвестора безпосередньо у мобільні банківські застосунки для залучення роздрібного капіталу. Паралельно з цим постає необхідність подолання моноборгової деформації через секторальну диверсифікацію портфелів, що передбачає поступове розширення присутності банків у сегментах високоякісних корпоративних і муніципальних облігацій, інструментів сек'юритизації активів та екологічно орієнтованих («зелених») цінних паперів. У контексті повоєнного відновлення національної економіки банки мають трансформуватися у проактивних організаторів фінансування відбудови критичної, промислової та муніципальної інфраструктури, виступаючи провідними андеррайтерами цільових емісій та операторами проєктного фінансування. Реалізація цих стратегічних траєкторій вимагає системної модернізації регуляторного поля з метою зниження трансакційних бар'єрів для емітентів за умови одночасного посилення внутрішньобанківських процедур комплаєнс-контролю та запобігання ризикам конфліктів інтересів.

Загалом, діяльність банків на фондовому ринку України є визначальним чинником підтримання інфраструктурної цілісності та фінансової стабільності держави в умовах воєнного стану. Проте подальший розвиток потребує трансформації банків із пасивних покупців суверенного боргу на активних провайдерів капіталоутворення для реального сектору економіки. Системна диверсифікація банківських портфелів, впровадження цифрових інвестиційних сервісів та гармонізація вітчизняного регуляторного поля з європейськими стандартами є обов'язковими передумовами для повноцінної інтеграції банківського сектору в процеси повоєнного економічного відновлення України.

Список використаних джерел:
1. Кохан І.В., Криховецька З.М. Фінансова безпека банківських установ: теоретичні засади та управління в сучасних умовах. *Актуальні питання в сучасній науці.* № 4(46). 2026. С. 280-291. https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-4(46)-280-291/
2. Криховецька З.М., Кохан І.В. Стан і тенденції розвитку товарних бірж в Україні. *Агросвіт.* №5. 2025. С. 51-62. DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.5.51
3. Річні звіти про діяльність Комісії (2011-2024). НКЦПФР. 2025. URL: https://www.nssmc.gov.ua (дата звернення: 01.05.2026).

УДК : 336 (043.2)

Полюхович С.С.
здобувачка ОР бакалавр,
Національний університет «Київський авіаційний інститут»
м. Київ
Україна

Турова Л.Л.
старший викладач кафедри фінансових технологій та бізнесу,
Національний університет «Київський авіаційний інститут»
м. Київ
Україна

РИНОК СТАЛОГО ФІНАНСУВАННЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах глобальна економіка перебуває під впливом взаємопов'язаних кризових явищ, геополітичних конфліктів, інфляції, енергетичних дисбалансів, кліматичних ризиків та регуляторних змін. Це формує стан так званої «полікризи», що безпосередньо впливає на фінансові ринки.

Особливо чутливим до таких змін є ринок сталого фінансування, який інтегрує екологічні, соціальні та управлінські критерії у процес інвестування.

Попри виклики, цей сегмент не лише зберігає значення, а й трансформується, змінюючи акценти з екологічної орієнтації на забезпечення економічної стійкості та адаптивності.

Ринок сталого фінансування охоплює широкий спектр інструментів. Туди входять зелені, соціальні, сталі облігації, ESG-фонди та інші фінансові продукти. У 2024-2025 роках ринок продовжив зростання, хоча темпи стали більш помірними, а структура більш складною.[3]

Узагальнену динаміку розвитку глобального ринку сталого фінансування у 2023-2025 роках наведено у табл.1. У ній представлено

ключові показники, що характеризують обсяги ринку, випуск сталих облігацій, частку «зелених» облігацій, а також тенденції руху капіталу в ESG-фондах. Ці дані дозволяють оцінити як кількісні зміни, так і структурні трансформації ринку в умовах посилення уваги до принципів сталого розвитку та відповідального інвестування.

Таблиця 1

Динаміка ринку сталого фінансування

Показник	2023 рік	2024 рік	2025 рік
Загальний обсяг ринку	7,0 трлн дол.	8,2 трлн дол.	8,8–9,0 трлн дол.
Випуск сталих облігацій	950 млрд дол.	Більше 1 трлн дол.	1,1–1,2 трлн дол.
Частка «зелених» облігацій	60%	64%	65%
ESG-фонди (приплив/відтік)	приплив	змішаний	відтік

Розроблено автором на основі джерела: [3]

Аналіз показує, що попри загальне зростання, відбувається зміна якості ринку. Тому що інвестори стають більш вибірковими, а капітал концентрується у прозорих і перевірених інструментах.

Глобальна нестабільність формується під впливом комплексу факторів, які по-різному впливають на ринок сталого фінансування. У зв’язку з кризовими явищами виникає необхідність систематизації основних чинників впливу та оцінки їх наслідків для розвитку інструментів сталого фінансування. Ці узагальнення наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Вплив факторів глобальної нестабільності на інструменти сталого фінансування

Фактор нестабільності	Характер впливу	Наслідки для ринку сталого фінансування	Прояв у 2024-2025 рр.
Геополітичні конфлікти	Негативний	Зростання ризиків, зниження довіри інвесторів	Війна в Україні, нестабільність у Близькому Сході
Інфляція та високі ставки	Негативний	Здорожчання капіталу, зниження випуску облігацій	Падіння емісії «зелених» облігацій на 25–30%
Регуляторна невизначеність	Негативний/змішаний	Фрагментація стандартів, ускладнення інвестування	Різні ESG-таксономії в ЄС, США, Китаї
Кліматичні ризики	Позитивний/негативний	Зростання попиту на фінансування, але і ризиків	Часті природні катастрофи
Політизація ESG	Негативний	Зниження довіри, відтік капіталу	Відтік на 8–10 млрд дол. з ESG-фондів
Енергетична криза	Змішаний	Тимчасове повернення до традиційної енергетики та стимул до «зеленої»	Інвестиції у ВДЕ та газ одночасно
Технологічні зміни	Позитивний	Розвиток нових фінансових інструментів	AI для оцінки ESG-ризиків.

Розроблено автором на основі джерела: [4]

Можна зробити висновки, що вплив нестабільності є комплексним і неоднозначним, поєднуючи як стримуючі, так і стимулюючі ефекти.

Під впливом зазначених факторів змінюється сама природа сталого фінансування. Якщо раніше воно асоціювалося переважно з екологічними інвестиціями, то нині його роль значно ширша.[1]

По-перше, зростає значення «перехідного фінансування», спрямованого на модернізацію традиційних галузей. Це дозволяє залучати капітал навіть у сектори з високим рівнем викидів, але з потенціалом до декарбонізації.

По-друге, активізується розвиток адаптаційних інструментів, зокрема облігацій стійкості, які фінансують інфраструктуру для протидії кліматичним загрозам.

По-третє, фінансові посередники змінюють свою роль від простого перерозподілу ресурсів до управління ризиками. Вони інтегрують кліматичні та ESG-фактори у кредитні та інвестиційні моделі, що підвищує якість фінансових рішень.

Водночас у довгостроковій перспективі відбувається «очищення» ринку, за рахунок чого зменшується частка спекулятивних інвестицій, а довіра до перевірених інструментів поступово зростає.

Попри численні ризики, глобальна нестабільність створює і нові можливості для розвитку ринку у 2025-2026 роках. Попит на «зелені» інвестиції через кліматичні загрози зростає, з’являються інноваційні фінансові інструменти, підвищується якість регулювання та розвиваються цифрові рішення.

Ринок не зазнав руйнування, але став більш прагматичним і орієнтованим на реальну стійкість. Основними тенденціями є підвищення ролі якості інвестицій, розвиток нових фінансових інструментів та посилення регуляторного контролю. У довгостроковій перспективі стале фінансування залишатиметься ключовим механізмом подолання глобальних викликів, забезпечуючи перехід до більш стабільної, адаптивної та ресурсоефективної економіки.

Список використаних джерел:

1. Огляд конкурентного права та політики Україна у 2025. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/uk/publications/reports/2025/11/oecd-peer-reviews-of-competition-law-and-policy-ukraine-2025_92b30786/83fd8c69-uk.pdf (Дата звернення: 29.04.2026)
2. Представництво ЄС в Україні. Посилення стійкості України: запуск Платформи фінансування сталого розвитку.2025. URL: https://nabu.ua/ua/ukrayina-zapuskaye-platformu-finansuvannya-stalogo-rozvitku.html (Дата звернення: 29.03.2026)
3. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Стале фінансування та ESG.2026. URL: https://www.nssmc.gov.ua/stale-finansuvannia-ta-esg/ (Дата звернення: 29.04.2026)
4. НБУ. Політика щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025

року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Policy_rozvytok-stalogo-finansuvannja_2025.pdf (Дата звернення: 29.04.2026)

УДК: 336.76

Посаднєва О. М.
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький,
Україна

Мхеян М. А.
здобувач ОР бакалавр,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький,
Україна

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ФОНДОВОГО РИНКУ

Розвиток фондового ринку значною мірою залежить від стану макроекономічного середовища, адже саме воно формує умови для функціонування фінансової системи та визначає інвестиційну активність учасників ринку. Ринок цінних паперів відіграє важливу роль в економіці, оскільки забезпечує рух фінансових ресурсів між різними суб'єктами господарювання, сприяє накопиченню капіталу та фінансуванню інвестиційних проєктів. Його розвиток багато в чому залежить від темпів економічного зростання, рівня інфляції, стану грошово-кредитної системи та інших макроекономічних чинників (рис. 1).

Одним із найважливіших факторів, що впливають на фондовий ринок, є динаміка валового внутрішнього продукту. Зростання ВВП свідчить про пожвавлення економічної діяльності, збільшення доходів населення та підприємств, а також створює кращі умови для розвитку ринку цінних паперів. У періоди економічного піднесення компанії активніше залучають кошти через випуск акцій і облігацій, а інвестори охочіше вкладають капітал у фінансові інструменти. Водночас економічні кризи та спади зазвичай супроводжуються скороченням інвестиційної активності, зменшенням вартості фінансових активів і підвищенням рівня ризику на ринку [1, с. 372].

Важливим чинником розвитку фондового ринку є також інфляція. Помірний рівень інфляції зазвичай свідчить про стабільний розвиток економіки та не створює суттєвих перешкод для інвестування. Проте високі темпи зростання цін можуть негативно впливати на активність інвесторів. У таких умовах зменшується реальна вартість майбутніх доходів від інвестицій, зростає невизначеність щодо економічної ситуації та підвищуються витрати на залучення капіталу. Через це інвестори нерідко

віддають перевагу більш надійним або захищеним від інфляції активам, що може призводити до зниження обсягів операцій на фондовому ринку.

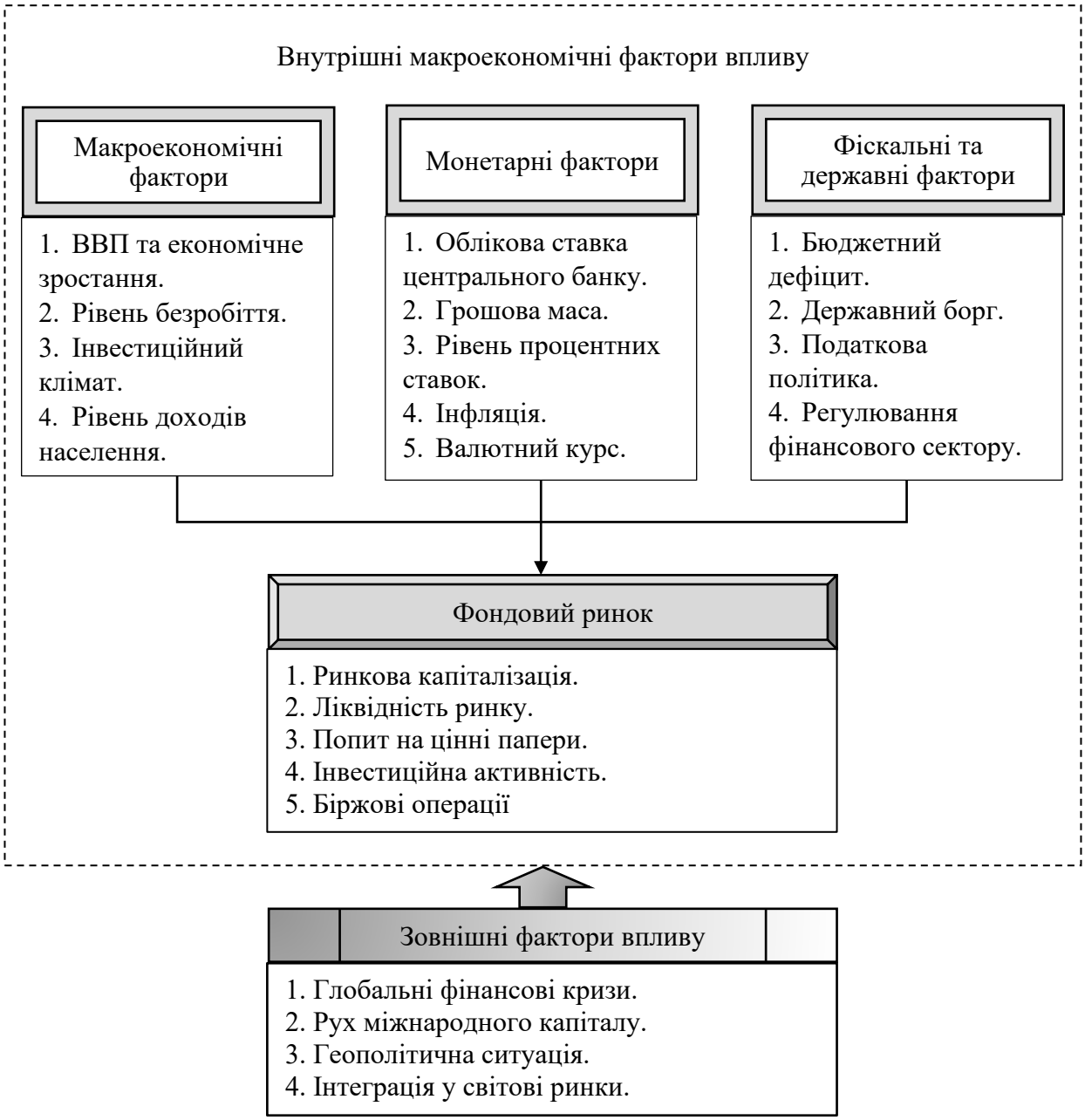

Рис. 1. Макроекономічні фактори впливу на розвиток фондового ринку*

*Примітка. Складено авторами самостійно.

Важливий вплив на фондовий ринок має грошово-кредитна політика центрального банку (НБУ). Насамперед це стосується рівня облікової ставки та умов кредитування в економіці. Коли процентні ставки знижуються, інвестори частіше спрямовують кошти у цінні папери, оскільки дохідність банківських депозитів стає менш привабливою. Це сприяє зростанню попиту на фінансові активи та активізації біржової торгівлі. Підвищення облікової ставки, навпаки, призводить до подорожчання кредитних ресурсів, скорочення ліквідності та зниження інвестиційної активності. Особливо чутливим до змін

монетарної політики є ринок державних цінних паперів, дохідність яких значною мірою залежить від рішень центрального банку.

Не менш важливим фактором є стабільність валютного курсу. Значні коливання курсу національної валюти підвищують рівень невизначеності та ризиків для інвесторів. У таких умовах скорочується приплив інвестицій, а фінансові рішення стають менш прогнозованими. Для країн з відкритою економікою стабільний валютний курс є важливою умовою підтримання сприятливого інвестиційного середовища. Знецінення національної валюти часто супроводжується відтоком капіталу з фондового ринку та зростанням попиту на іноземну валюту або інші захисні активи [2].

На розвиток фондового ринку впливають також стан державних фінансів і боргова політика країни. Значний бюджетний дефіцит змушує уряд активніше залучати кошти через випуск державних цінних паперів. У результаті частина фінансових ресурсів може спрямовуватися на фінансування державних потреб замість інвестування в корпоративний сектор. Таке явище отримало назву «ефект витіснення». Воно особливо характерне для країн, де фондовий ринок перебуває на стадії розвитку, а державні облігації займають домінуючі позиції серед фінансових інструментів. Водночас ефективне управління державним боргом здатне позитивно впливати на ринок капіталу, сприяючи підвищенню його ліквідності та формуванню орієнтирів прибутковості для інших фінансових інструментів.

Окрім зазначених факторів, на стан фондового ринку впливають рівень безробіття, обсяг грошової маси в економіці, стан платіжного балансу, інвестиційна привабливість країни та політична ситуація. Важливу роль також відіграє якість державного регулювання фінансового сектору. В умовах глобалізації дедалі більшого значення набувають зовнішні фактори, серед яких ситуація на міжнародних фінансових ринках, рух іноземного капіталу та ступінь інтеграції національного фондового ринку у світову фінансову систему.

Отже, розвиток фондового ринку формується під впливом багатьох взаємопов'язаних макроекономічних чинників. Від їхнього стану залежать рівень інвестиційної активності, фінансова стабільність та довіра учасників ринку. Сприятливі макроекономічні умови, виважена монетарна і фіскальна політика, контрольований рівень інфляції та стабільне інвестиційне середовище створюють основу для ефективного функціонування та подальшого розвитку фондового ринку.

Список використаних джерел:

1. Чуницька І. І., Богріновцева Л. М., Гонгало С. О. Підходи до оцінки стійкості фондового ринку. *БізнесІнформ*. 2025. № 7. С. 369-376. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-7-369-376 (дата звернення: 16.05.2026).
2. Ярмішко А. О. Фондовий ринок України: аналіз чинників впливу та шляхи модернізації. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2024. № 2(14). DOI: http://doi.org/10.32750/2024-0234 (дата звернення: 17.05.2026).

6. ЦИФРОВІ ФІНАНСИ, ФІНТЕХ-ІННОВАЦІЇ ТА КІБЕРБЕЗПЕКА ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ

УДК 336.747.5:004.738.5(477)

Єпіфанова І. Ю.
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, проректор з наукової роботи
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця,
Україна

Нечипоренко Т. Д.
к.е.н., доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту,
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця,
Україна

ЦИФРОВІ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ: ДРАЙВЕР ІННОВАЦІЙ ТА ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Дигіталізація світової економіки під впливом індустрії 4.0 стала каталізатором фундаментальної перебудови архітектури та механізмів платіжної інфраструктури. У сучасних умовах цифрові платіжні системи перестають бути виключно технічним сервісом забезпечення транзакцій, перетворюючись на стратегічний драйвер системних інновацій та ключовий інструмент модернізації фінансового сектору України. В умовах екзогенних викликів, зумовлених воєнним станом та необхідністю підтримання макроекономічної стабільності, цифровізація розрахункових операцій виступає гарантом безперервності фінансових процесів та інклюзивності національної економіки.

Еволюція платіжного простору характеризується переходом від традиційних банківських продуктів до комплексних екосистемних рішень, що базуються на технологіях блокчейн, штучного інтелекту та відкритих банківських інтерфейсів (Open Banking). Впровадження концепції відкритого банкінгу в межах гармонізації українського законодавства із нормами ЄС (зокрема Директивою PSD2) створює підґрунтя для посилення конкуренції між традиційними фінансовими інститутами та динамічними FinTech-компаніями. Це, у свою чергу, стимулює розробку кастомізованих платіжних інструментів, що відповідають вимогам економіки реального часу.

Особливої наукової уваги заслуговує роль цифрових валют центральних банків (CBDC), зокрема проєкту «е-Гривня», який

розглядається як інноваційне розширення національної грошової одиниці. Реалізація таких ініціатив має на меті не лише оптимізацію транзакційних витрат та посилення прозорості грошових потоків, а й створення технологічного базису для інтеграції України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA). Таким чином, дослідження механізмів впливу цифрових платіжних систем на архітектуру фінансового ринку є суттєво важливим для формування ефективної стратегії поствоєнного відновлення та забезпечення технологічного суверенітету держави в умовах глобальної цифровізації.

Модернізація платіжної інфраструктури України забезпечила інтенсифікацію капіталообігу та адаптацію фінансової системи до викликів воєнного стану. Аналіз статистичних параметрів платіжного ринку свідчить про домінування безготівкового сегмента: станом на 2025–2026 роки частка операцій *cashless* у загальному обсязі транзакцій досягла репрезентативних показників, що перевищують 70%. Це підтверджує гіпотезу Р. Майстро про те, що діджиталізація виступає не лише драйвером розвитку, а й ключовим механізмом підтримання операційної стійкості економічних суб'єктів у кризових умовах [4]. Розвиток платіжної інфраструктури, зокрема в частині масштабування мережі термінального обладнання та інтеграції технологій токенізації, створив передумови для сталого зростання обсягів розрахункових операцій навіть за умов макроекономічної дестабілізації.

Еволюційний шлях національного електронного розрахункового простору корелює із загальносвітовими трендами цифровізації ритейлу. Дослідження S. Hunia та S. Krynytsia акцентують увагу на тому, що досвід України у сфері *e-commerce* є прикладом успішної адаптації глобальних стандартів до специфічних умов внутрішнього ринку, що стимулює конкуренцію в банківському секторі [1]. Важливим вектором модернізації в цьому контексті є перехід до парадигми Open Banking та перегляд регуляторних інструментів, що, за оцінками Л. Сахно, дозволяє трансформувати традиційні платіжні системи у високотехнологічні фінансові екосистеми [2].

Фундаментальним елементом оновленої конфігурації фінансового сектору є проєкт впровадження цифрової валюти Центрального банку (CBDC). Перспективи імплементації «е-Гривні» розглядаються як стратегічний крок до оптимізації монетарної трансмісії та мінімізації транзакційних витрат на макрорівні [3]. Використання технології розподіленого реєстру (DLT) для емісії цифрової валюти дозволить забезпечити транспарентність цільових державних виплат та інтеграцію національного платіжного простору до європейської платіжної зони SEPA. Отже, цифрові платіжні системи в Україні трансформуються з допоміжного технічного інструменту на системоутворюючий фактор фінансового суверенітету та технологічної модернізації.

На основі релевантного аналізу наукових джерел та поточної практики НБУ, можна виокремити ключові детермінанти інноваційного розвитку, що визначають вектор модернізації платіжної інфраструктури [3; 5]:

– інституційна конвергенція банківського та фінтех-секторів: впровадження моделі *Banking-as-a-Service* (BaaS) та інтеграція платіжних рішень у нефінансові цифрові платформи, що базується на принципах відкритого банкінгу;

– технологічна реконфігурація розрахункової інфраструктури: перехід на міжнародний стандарт ISO 20022, що дозволяє уніфікувати платіжні повідомлення, збагачувати транзакційні дані та забезпечувати безшовну транскордонну взаємодію з країнами ЄС;

– посилення кіберрезильєнтності та фрод-моніторингу: застосування алгоритмів машинного навчання (Machine Learning) та біометричної ідентифікації для верифікації платежів у режимі реального часу, що є важливим в умовах гібридних загроз;

– дифузія інструментів миттєвих платежів (Instant Payments): реалізація можливості здійснення переказів у режимі 24/7/365 із миттєвим зарахуванням коштів на рахунок отримувача, що суттєво прискорює оборотність оборотних коштів суб’єктів господарювання;

– створення національної екосистеми цифрової валюти (е-Гривні): формування дворівневої архітектури, де центральний банк забезпечує випуск активу, а комерційні установи – розрахункове обслуговування кінцевих користувачів на базі програмованих платежів;

– мінімізація транзакційних бар'єрів для малого та середнього бізнесу: впровадження технологій *SoftPOS* (перетворення смартфона на платіжний термінал) та QR-еквайрингу, що знижує капітальні витрати на входження в безготівкову економіку [1].

Така структуризація дозволяє чітко ідентифікувати цифрові платіжні системи не просто як технічну надбудову, а як складну багатофункціональну систему, що визначає ефективність монетарної політики та конкурентоспроможність національної економіки на світовому рівні.

Ефективна імплементація зазначених інновацій детермінована рівнем гармонізації національного законодавства із правовим полем Європейського Союзу, зокрема в частині адаптації положень Директив PSD2 та PSD3, що закладає фундамент для повноцінного функціонування відкритого банкінгу в Україні. Особливого значення набуває розвиток інституційної спроможності регулятора щодо контролю за ризиками кібербезпеки та захисту прав споживачів у межах нових цифрових платіжних архітектур [4; 5]. Стратегічний вектор на інтеграцію до єдиної зони платежів у євро (SEPA) виступає не лише інструментом спрощення транскордонної мобільності капіталу, а й каталізатором приведення вітчизняних стандартів фінансового моніторингу до найвищих міжнародних вимог. Таким чином, синергія регуляторних реформ та технологічного прогресу створює передумови для формування висококонкурентного та інклюзивного фінансового середовища, здатного ефективно функціонувати в умовах глобальних турбулентностей.

У контексті системної модернізації важливо констатувати, що інтенсифікація цифрових платіжних потоків сприяє суттєвому підвищенню рівня фінансової інклюзії, який в Україні за останні роки зріс до 72-75% серед дорослого населення, забезпечуючи доступ до сучасних банківських сервісів незалежно від географічної локації користувачів. Окрім соціального аспекту, масштабування безготівкових розрахунків, частка яких у загальній структурі доходів населення досягла рекордних 63,3% станом на кінець 2026 року, виступає дієвим інструментом мінімізації частки тіньової економіки (прогнозоване зниження на 2,5-4 відсоткові пункти). Це створює стійке підґрунтя для розширення бази оподаткування та зміцнення бюджетної стійкості держави, що підтверджується зростанням обсягів еквайрингових операцій на 18-20% щорічно. Сформована цифрова платіжна екосистема виступає фундаментальним базисом для комплексної інноваційної реконфігурації фінансової архітектури України, що визначатиме траєкторію її відновлення у поствоєнний період.

Отже, цифрова платіжна інфраструктура в Україні еволюціонувала з допоміжного сервісу в системний драйвер модернізації, що забезпечує інституційну стійкість фінансового сектору в умовах екзогенних шоків. Станом на 2026 рік інтенсифікація використання технологій токенізації та безконтактних розрахунків дозволила досягти показника у 70% безготівкових операцій, що є суттєвим для забезпечення ліквідності економіки. Інноваційна перебудова сектору базується на конвергенції банківських установ та FinTech-компаній через механізми Open Banking. Адаптація національного законодавства до стандартів PSD2/PSD3 та впровадження стандарту ISO 20022 створюють передумови для безшовної інтеграції України до єдиного європейського платіжного простору (SEPA), мінімізуючи транзакційні бар'єри. Системна модернізація платіжного ландшафту базується на інтеграції інтелектуальних систем фрод-моніторингу та біометричної ідентифікації, що забезпечує високий рівень кіберрезильєнтності національної фінансової мережі. Впровадження інноваційних архітектур типу Cloud-native core banking та розширення еквайрингових мереж (зокрема технологій SoftPOS) дозволяє мінімізувати операційні витрати бізнесу та створити умови для безперебійного функціонування критичної інфраструктури. Такий технологічний базис є вирішальним фактором підвищення глобальної конкурентоспроможності України та її повноцінного включення в цифрову екосистему європейського фінансового ринку.

Список використаних джерел:

1. Hunia S., Krynytsia S. Evolution of electronic trade in the global financial environment: Ukraine's experience. *Sustainable Development, Economics, Law and Management*. 2025. Vol. 3, № 2. P. 1–10. URL: https://doi.org/10.51680/evu.2025.3.2.01
2. Сахно Л. Інноваційна еволюція платіжних банківських систем України в умовах цифрової економіки. *Acta Academiae Beregsasiensis.*

Economics. 2026. Т. 1, № 12. С. 331–349. URL: https://doi.org/10.58423/2786-6742/2026-12-331-349
3. Pyrih S. Development of payment infrastructure in context of cashless settlements growth in Ukraine. *Economic Forum*. 2023. Vol. 13, № 4. P. 167–174. URL: https://doi.org/10.62763/cb/4.2023.167
4. Майстро Р. Діджиталізація економіки України: інструменти розвитку та напрями підвищення стійкості підприємств в умовах війни. *Вісник НТУ ХПІ*. 2025. № 4. С. 75–79. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2025.4.75
5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua

УДК 336.71:004.738.5

Жаворонок А.В.
к.е.н., доцент,
доцент кафедри бізнесу, адміністрування та права,
ЗВО «Університет трансформації майбутнього»,
м. Чернігів

OPEN BANKING: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ КОНКУРЕНЦІЇ І ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Відкритий банкінг (Open Banking) – це модель взаємодії між банками, клієнтами і сторонніми провайдерами, яка дозволяє безпечний обмін фінансовими даними клієнтів через стандартизовані API за явною згодою користувача. Концепція виникла як відповідь на проблеми традиційного банківського сектору: низьку конкуренцію, обмежений доступ до даних і недостатню персоналізацію послуг.

Запуск Open Banking в Україні зумовлений глобальним трендом цифрової трансформації фінансів і впровадженням з 1 серпня 2025 року відповідних положень Закону України «Про платіжні послуги» [1] і Положення НБУ № 80 [2].

Open Banking ґрунтується на двох фундаментальних принципах: відкритості даних (data sharing) і стандартизації інтерфейсів (API).

Принцип відкритості даних означає, що фінансова інформація клієнта (баланс, історія операцій, реквізити рахунків) може безпечно і структуровано передаватися від банку (надавача послуг з обслуговування рахунків – ASPSP) до сторонніх надавачів платіжних послуг (Third-Party Providers, TPP) виключно за явною, інформованою і відкликаною згодою самого користувача. Згода підтверджується через механізм Strong Customer Authentication (SCA) – двофакторну автентифікацію. Дані передаються в read-only режимі (лише для читання), без права TPP змінювати рахунки чи ініціювати дії без додаткової згоди, що забезпечує повний контроль клієнта над своїми даними, захищає конфіденційність і відповідає вимогам правил

захисту персональних даних (GDPR-подібних норм) та Директиві ЄС про платіжні послуги (PSD2) [3].

Принцип стандартизації інтерфейсів передбачає використання уніфікованих API (Application Programming Interfaces) – спеціалізованих програмних інтерфейсів, розроблених за єдиними технічними специфікаціями. У світі це стандарти XS2A (Access to Account) PSD2, Berlin Group NextGenPSD2, Open Banking Implementation Entity (OBIE) у Великій Британії, Financial-grade API (FAPI) та OAuth 2.0/OpenID Connect для автентифікації. В Україні – стандартизовані API, затверджені Положенням НБУ № 80 [2]. Стандартизація гарантує інтероперабельність (сумісність систем різних банків і fintech), швидку інтеграцію, єдиний формат даних (JSON), високий рівень безпеки та захист від зловживань. Банки зобов'язані надавати доступ до цих API без дискримінації, а TPP проходять авторизацію в Національному банку України.

Основними компонентами відкритого банкінгу є:

1. Account Information Services (AIS) – послуги з надання відомостей з рахунків AIS, це онлайн-сервіс, який дозволяє авторизованим Account Information Service Providers (AISP) отримувати консолідовану інформацію про один або кілька платіжних рахунків клієнта в різних банках. В доступі є баланс (доступні кошти), повна історія транзакцій (у Україні – за останні 30 діб за базовими API, з можливістю розширення), дані про регулярні платежі, доручення, інформацію про картки в режимі доступу – тільки читання (read-only). Згоду на доступ можна надавати разово або періодично (зазвичай до 90 днів у PSD2, з можливістю продовження). Account Information Services використовуються як агрегатори рахунків (Emma чи PocketSmith), інструменти бюджетування, автоматична аналітика витрат, кредитний скоринг на основі реальних транзакцій, бухгалтерський софт для МСБ з автоматичним узгодженням. AISP не може використовувати дані для інших цілей, окрім надання послуг клієнту.

2. Payment Initiation Services (PIS) – послуги з ініціювання платіжних операцій PIS дозволяє авторизованим Payment Initiation Service Providers (PISP) ініціювати платіж безпосередньо з рахунку клієнта на користь одержувача без необхідності заходити в мобільний/інтернет-банкінг банку. Тобто, клієнт обирає банк і дає згоду через SCA → PISP надсилає стандартизований запит через API → банк виконує платіж у реальному часі (або відкладає на майбутню дату). Можуть використовуватись такі типи платежів як разові внутрішні й міжнародні перекази, P2P-платежі, оплата рахунків, майбутні платежі. Перевагою є швидкість (миттєві), нижчі комісії (без посередництва карткових мереж), вища безпека (немає передачі даних картки).

Таким чином, традиційна банківська модель є закритою, банк самостійно володів даними клієнта, розробляв усі продукти і послуги, а клієнт міг взаємодіяти лише через власні канали банку. Це створювало високі бар'єри входу для нових гравців, обмежену конкуренцію і низький рівень персоналізації. Open Banking радикально змінює цю парадигму,

перетворюючи банківський сектор на відкриту екосистему:

1. Банки (ASPSP) стають платформами даних, надають безпечний API-доступ, забезпечують compliance, кібербезпеку та інфраструктуру, але вже не є єдиним постачальником послуг. Багато банків переходять до моделі Banking-as-a-Service (BaaS) або white-label рішень.

2. Fintech-компанії та TPP виступають інноваторами, агрегують дані з кількох банків, створюють гіперперсоналізовані сервіси (AI-аналітика, автоматичне заощадження, embedded finance – вбудовування банківських послуг у небанківські додатки), пропонують швидші і дешевші рішення.

3. Клієнт виконує центральну роль, повний контроль над даними, вибір найкращих послуг з ринку, єдиний дашборд для всіх рахунків.

4. Регулятор (НБУ) виступає архітектором екосистеми, встановлюючи правила гри, стандарти і санкції за порушення.

Результатом є кооперативна модель, де конкуренція співіснує з партнерствами. Банки утримують клієнтів через якісні API і спільні продукти, а fintech прискорює інновації, що вже призводить до вибухового зростання PayTech, embedded finance і AI-агентів, які проактивно керують особистими фінансами.

Ця модель не лише посилює конкуренцію і персоналізацію, а й створює нову фінансову екосистему, де дані стають спільним ресурсом на користь клієнта.

Незважаючи на значні переваги, впровадження Open Banking супроводжується низкою суттєвих викликів і ризиків, які потребують ретельної уваги з боку банків, fintech-компаній, регулятора і клієнтів. Основні ризики можна згрупувати за ключовими напрямами:

1. Безпека даних і кіберзагрози – відкриття доступу до фінансових даних через API суттєво розширює поверхню кібератак. Збільшується кількість точок входу для зловмисників, що підвищує ймовірність витоків персональних даних, фішингових атак, API-ін’єкцій, несанкціонованого доступу і фінансового шахрайства. В Україні Національний банк України робить акцент на високих стандартах безпеки: обов’язкова Strong Customer Authentication (SCA), використання кваліфікованих електронних довірчих послуг, шифрування даних у транзиті і в стані спокою, моніторинг аномальної активності і чіткий розподіл відповідальності між банками (ASPSP), TPP і технологічними операторами. НБУ також вимагає від учасників ринку впровадження політик інформаційної безпеки, бізнес-continuity і регулярного тестування на проникнення. Проте, навіть за наявності жорстких вимог, реальна кіберстійкість залишається одним із головних викликів, особливо в умовах воєнного часу і постійних кібератак на українську інфраструктуру.

2. Витрати для банків на розробку і підтримку API – розробка, тестування і постійна підтримка стандартизованих API вимагає значних інвестицій у модернізацію IT-інфраструктури, особливо для банків з legacy-системами. Банки несуть витрати на технічну інтеграцію; забезпечення

відповідності регуляторним вимогам; кіберзахист; навчання персоналу. При цьому базовий доступ до API в Україні надається безкоштовно для стимулювання розвитку екосистеми, що ускладнює пряму монетизацію цих інвестицій. Для невеликих і середніх банків такі витрати можуть бути особливо обтяжливими, а перехідний період без штрафів (до середини 2026 року) лише відкладає, але не скасовує необхідність масштабних вкладень.

3. Довіра клієнтів і необхідність освіти – багато клієнтів побоюються ділитися фінансовими даними зі сторонніми сервісами, навіть за наявності явної згоди. Низька фінансова грамотність, страх витоку даних і недостатнє розуміння механізмів відкликання згоди можуть стримувати масове прийняття Open Banking. Ключовими елементами є чітка, прозора і легко зрозуміла процедура отримання згоди; можливість швидкого відкликання доступу; активна комунікаційна кампанія від банків і регулятора. Без системної роботи з підвищенням довіри і освіти користувачів (особливо старшого віку і менш цифровограмотних) темпи впровадження можуть виявитися нижчими за очікування. Досвід ЄС показує, що довіра є одним із головних факторів, які визначають успіх чи провал відкритих фінансових сервісів.

4. Нерівність між банками і ринкова концентрація – великі банки з потужними IT-командами і значними бюджетами швидше адаптуються до нових вимог і зможуть запропонувати якісніші API і партнерства з fintech. Малі й регіональні банки ризикують відставати, що посилить ринкову концентрацію і зменшить конкуренцію в довгостроковій перспективі. Крім того, нові fintech-компанії стикаються з високими бар'єрами входу: необхідність отримання авторизації від НБУ, страхування відповідальності, впровадження складних систем безпеки і значні початкові інвестиції, що обмежить кількість гравців на ринку і уповільнить інновації.

В українському контексті ключовим завданням залишається знаходження оптимального балансу між стимулюванням інновацій і забезпеченням високого рівня захисту. НБУ чітко акцентує на безпеці: регуляція передбачає ліцензування TPP, обов'язкові стандарти кіберстійкості, детальний нагляд і звітність. Водночас перехідний період і спрощення деяких правил ініціювання платежів (квітень 2026) свідчать про прагнення регулятора не гальмувати розвиток ринку.

Успіх Open Banking в Україні значною мірою залежатиме від того, наскільки ефективно банки і fintech зможуть спільно управляти ризиками, а НБУ – забезпечити справедливі правила гри для всіх учасників.

Загалом, виклики відкритого банкінгу не є непереборними, але вимагають проактивного підходу, інвестицій у технології і безпеку, постійної роботи з клієнтською довірою та підтримки з боку регулятора.

Таким чином, Open Banking трансформує банківський сектор від продуктоорієнтованого до клієнтоцентричного, посилює конкуренцію, стимулює інновації і забезпечує гіперперсоналізацію послуг завдяки відкритим даним і AI. Для України це не лише регуляторна вимога, а стратегічна можливість для цифрового стрибка і зміцнення фінансової

екосистеми.

Це дослідження виконано в рамках проєкту ERASMUS+ Jean Monnet «Штучний інтелект у фінансових установах ЄС» (номер проєкту 101127170–AIFEU–ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH). Проєкт співфінансується Європейським Союзом, проте висловлені погляди та думки належать лише авторам цього проєкту і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Про платіжні послуги: Закон України 30 червня 2021 року № 1591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text
2. Про затвердження положення про відкритий банкінг в Україні: Постанова Правління Національного банку України від 25 липня 2025 року № 80. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0080500-25#Text
3. Про платіжні послуги на внутрішньому ринку, про внесення змін до Директив 2002/65/ЄС, 2009/110/ЄС та 2013/36/ЄС і Регламенту (ЄС) № 1093/2010 та про скасування Директиви 2007/64/ЄС: Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) від 25 листопада 2015 року № 2015/2366. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_030-15#Text

УДК 336:004

Канцер М.О.
здобувач ОР бакалавр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Мацьків В.В.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

БЛОКЧЕЙН ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Технологія блокчейн є одним із найважливіших досягнень цифрової економіки початку XXI століття. Її поява сприяла формуванню нових підходів до зберігання, обробки та передачі інформації, забезпечуючи високий рівень безпеки, прозорості та децентралізації економічних процесів. Сьогодні блокчейн розглядається не лише як технологічна основа

криптовалют, а й як перспективний інструмент цифрової трансформації різних секторів економіки.

Перші концептуальні засади технології блокчейн були закладені наприкінці 1990-х років Стюартом Хабером та В. Скоттом Сторнетта. Подальший розвиток цих ідей отримав практичне втілення у праці С. Накамото «Bitcoin: Peer-to-Peer Electronic Cash System» (2008 р.), яка стала теоретичною основою створення мережі Bitcoin та започаткувала сучасний етап розвитку блокчейн-технологій [1, с. 122].

Функціонування блокчейну базується на низці принципів, сформульованих С. Накамото: поширенні транзакцій між вузлами мережі, їх об'єднанні в блоки, перевірці достовірності за допомогою механізмів консенсусу та послідовному формуванні ланцюга блоків із використанням криптографічних хеш-функцій [2, с. 52]. Завдяки цьому забезпечуються цілісність інформації, неможливість несанкціонованого внесення змін до вже підтверджених записів та високий рівень довіри між учасниками мережі.

У науковій літературі блокчейн здебільшого визначається як децентралізована база даних або різновид технології розподіленого реєстру (DLT), що забезпечує зберігання інформації на багатьох вузлах мережі одночасно. Такий підхід дозволяє усунути необхідність у централізованому посереднику, підвищити надійність зберігання даних та мінімізувати ризики їх втрати чи фальсифікації [1, с. 122-124].

Водночас поняття блокчейну та технології розподіленого реєстру не є тотожними. DLT являє собою загальну концепцію розподіленого зберігання інформації, тоді як блокчейн є одним із механізмів її реалізації, що передбачає об'єднання даних у взаємопов'язані блоки та їх послідовне включення до єдиного ланцюга [2, с. 52].

Високий рівень захисту інформації, прозорість операцій та можливість функціонування без централізованого органу управління сприяли активному поширенню блокчейн-технологій у різних сферах суспільного життя. Особливе значение блокчейн набув у фінансовому секторі, де створив передумови для розвитку криптовалют, цифрових активів, смарт-контрактів та нових платіжних інструментів.

У розвитку блокчейн-технологій прийнято виділяти кілька етапів. Блокчейн 1.0 забезпечив функціонування децентралізованих цифрових валют, насамперед Bitcoin. Блокчейн 2.0 розширив функціональні можливості технології завдяки впровадженню смарт-контрактів, які автоматизують виконання договірних зобов'язань без залучення посередників. Подальший розвиток блокчейну пов'язаний зі створенням масштабованих децентралізованих застосунків (dApps), що використовуються у фінансах, логістиці, державному управлінні та інших сферах економічної діяльності [1, с. 124].

Одним із найперспективніших напрямів використання технології розподілених реєстрів є розроблення цифрових валют центральних банків

(CBDC). На відміну від криптовалют, цифрові валюти центральних банків поєднують переваги цифрових технологій із державними гарантіями та можуть сприяти підвищенню ефективності платіжних систем, розвитку фінансової інклюзії та вдосконаленню механізмів реалізації монетарної політики. Станом на сьогодні пілотні проєкти або дослідження у сфері CBDC реалізуються в Китаї, Таїланді, Об'єднаних Арабських Еміратах, країнах Європейського Союзу, Україні та інших державах [3, с. 79-80].

Окрім суто фінансового інструментарію, блокчейн знаходить застосування в логістиці, медицині та електронному документообігу. При цьому процеси сучасної модернізації мають комплексний характер: потенціал розподілених реєстрів значно посилюється в синергії з іншими новітніми технологіями, зокрема штучним інтелектом, що є визначальним для масштабної трансформації фінансової системи та забезпечення стійкості економіки України в умовах повоєнного відновлення [4].

Попри значний потенціал, широке впровадження блокчейн-технологій супроводжується низкою проблем. Однією з найбільш дискусійних залишається висока енергоємність окремих блокчейн-мереж, що використовують алгоритм Proof-of-Work (зокрема, мережі Bitcoin). Водночас оновлення та перехід інших масштабних екосистем (як-от Ethereum) на алгоритм Proof-of-Stake довели можливість скорочення енергоспоживання на 99,95%, що відкриває шлях до підвищення загальної екологічності таких систем.

Іншим суттєвим викликом залишається недостатня визначеність правового регулювання цифрових активів і блокчейн-проєктів. Підходи до регулювання криптовалют та інших цифрових активів істотно відрізняються залежно від країни, що створює додаткові ризики для учасників ринку та ускладнює міжнародне використання відповідних технологій [5].

До технологічних обмежень належать також невисока пропускна здатність окремих первинних блокчейн-мереж, складність масштабування та значні часові витрати на досягнення консенсусу (наприклад, базова мережа Bitcoin здатна обробляти лише близько 7 транзакцій за секунду). Незважаючи на поступовий розвиток технологічних рішень другого рівня (Layer 2) та інших механізмів масштабування, зазначені проблеми продовжують частково стримувати масове інтегрування технології в реальний сектор.

Блокчейн поступове перетворюється з технологічної основи криптовалют на важливий інструмент цифрової трансформації економіки. Його використання сприяє підвищенню прозорості економічних процесів, зміцненню безпеки даних, скороченню трансакційних витрат та розвитку нових форм економічної взаємодії. Найбільший потенціал технологія демонструє у фінансовому секторі, зокрема в розвитку цифрових валют

центральних банків, токенізації активів та використанні смарт-контрактів. Водночас подальше поширення блокчейну залежатиме від вирішення проблем масштабованості, енергоефективності та формування єдиного ефективного нормативно-правового середовища.

Список використаних джерел:

1. Купалова Г., Коренєва Н., Гончаренко Н. Теоретико-організаційні аспекти застосування технології блокчейн у підприємництві. *Modeling the development of the economic systems*. 2022. № 2. С. 121–127.
2. Бруханський Р. Ф. Технологія блокчейн у системі цифрової економіки. *Цифрова економіка: тренди та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 51–53.
3. Олешко А. А., Цепова О. А. Перспективи впровадження е-гривні в контексті цифрової трансформації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 8. С. 77–82.
4. Мацьків В. В., Щур Р. І., Кохан І. В. Роль штучного інтелекту у трансформації економіки та фінансової системи України в умовах післявоєнного відновлення. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2024. Т. 2, № 3(58). С. 57–76. DOI: https://doi.org/10.18524/2413-9998.2024.3(58).327139
5. Кришталь Г., Васильконова Е., Брюховецька І. Правове регулювання криптовалюти. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2023. № 4(67). С. 18–24.

УДК 004:658.15:005

Кішка І.О.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Херсонський державний університет,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Мохненко А.С.
д.е..н., професор,
професор кафедри фінансів, обліку та підприємництва,
Херсонський державний університет,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ІТ-ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ФІНТЕХ-ІННОВАЦІЙ

Розвиток сучасних фінансово-економічних систем супроводжується глибокою трансформацією механізмів управління капіталом, фінансовими

потоками та економічною взаємодією між суб'єктами ринку. У центрі цих змін перебуває цифровізація, яка поступово змінює не лише інструментарій фінансового управління, але й саму логіку функціонування економічних систем. Особливо інтенсивно трансформаційні процеси проявляються у сфері діяльності ІТ-підприємств, для яких цифрове середовище є не зовнішнім фактором, а базовою умовою функціонування. Саме тому цифровізація системи фінансового управління ІТ-підприємств сьогодні набуває ознак стратегічного механізму забезпечення економічної стійкості, адаптивності та конкурентної результативності.

Особливість сучасного етапу розвитку фінансово-економічних систем полягає у зміщенні акценту з традиційного фінансового адміністрування до цифрово-аналітичної моделі управління. У класичній системі фінансовий менеджмент орієнтувався переважно на контроль витрат, забезпечення ліквідності та підтримання фінансової стабільності [1, с. 233]. У цифровій економіці цього вже недостатньо, оскільки швидкість руху фінансової інформації, масштабність цифрових транзакцій, інтеграція фінансових платформ та високий рівень ринкової динаміки вимагають принципово нової архітектури фінансового управління. Для ІТ-підприємств така трансформація є особливо актуальною, оскільки їхня діяльність безпосередньо пов'язана із цифровими сервісами, глобалізованими фінансовими потоками та високим рівнем інформаційної інтенсивності.

Система фінансового управління ІТ-підприємства в умовах цифровізації перестає бути виключно інструментом обліку та фінансового контролю. Вона перетворюється на інтегровану систему стратегічної координації ресурсів, цифрового прогнозування, аналітичної підтримки управлінських рішень та забезпечення економічної адаптивності підприємства. Саме в цьому контексті фінансове управління набуває нового функціонального змісту, пов'язаного із необхідністю оперативного реагування на зміни цифрового середовища, управління фінансовими ризиками та підтримання високої швидкості економічних процесів.

Характерною рисою цифровізації фінансового управління є трансформація самої природи фінансової інформації. У традиційній економічній системі інформація виконувала переважно фіксаційну функцію, відображаючи результати господарської діяльності після завершення фінансового циклу . У цифровому середовищі інформація стає безперервним управлінським ресурсом, який забезпечує можливість оперативного аналізу, прогнозування та коригування фінансових рішень у режимі реального часу. Для ІТ-підприємств це означає перехід від ретроспективного фінансового аналізу до динамічної моделі цифрового фінансового управління [2, с. 61].

Суттєвого значення в умовах цифровізації набуває інтеграція автоматизованих фінансових систем. Використання цифрових платформ дозволяє ІТ-підприємствам оптимізувати управління фінансовими потоками, підвищити точність фінансового прогнозування та скоротити

часові витрати на обробку економічної інформації. У сучасних умовах цифрові фінансові системи виконують не лише технічну функцію автоматизації, а стають ключовим елементом стратегічного управління економічною діяльністю підприємства.

Особливість цифровізації фінансового управління полягає також у зміні механізмів фінансового планування. У традиційній системі фінансове планування ґрунтувалося на відносно стабільних прогнозних параметрах, що дозволяло формувати довгострокові фінансові моделі. Для ІТ-підприємств цифрової економіки характерною є ситуація постійної фінансової динаміки, де зміни ринкової кон'юнктури, технологічних трендів та поведінки споживачів відбуваються швидше, ніж завершується цикл фінансового прогнозування. Це формує необхідність переходу до адаптивного фінансового планування, заснованого на постійному оновленні фінансових сценаріїв та оперативному коригуванні управлінських рішень.

У межах сучасних фінансово-економічних систем цифровізація змінює й структуру фінансових ризиків. Для ІТ-підприємств ризикова складова фінансового управління набуває багатовимірного характеру, оскільки поряд із традиційними економічними ризиками виникають нові цифрові загрози. Йдеться про кіберризики, технологічну залежність фінансової інфраструктури, ризики втрати цифрових даних, порушення інформаційної безпеки та нестабільність цифрових платіжних систем. У цих умовах фінансове управління повинно інтегрувати механізми цифрової безпеки у загальну систему економічного управління підприємством.

Важливою особливістю цифровізації фінансового управління ІТ-підприємств є трансформація процесу прийняття фінансових рішень. Якщо в традиційній моделі управлінські рішення значною мірою базувалися на експертних оцінках та досвіді фінансових менеджерів, то сучасна цифрова модель передбачає домінування аналітичних алгоритмів, цифрового моделювання та систем автоматизованої підтримки рішень. У результаті фінансове управління стає більш аналітично обґрунтованим, динамічним та прогнозованим.

Особливої уваги потребує зміна ролі фінансового менеджменту у системі забезпечення конкурентоспроможності ІТ-підприємств. У сучасному цифровому середовищі конкурентна перевага формується не лише через технологічну інноваційність продукту, а через швидкість фінансової адаптації підприємства до змін ринку. ІТ-підприємства, які здатні оперативно перерозподіляти фінансові ресурси, адаптувати інвестиційні моделі та швидко інтегрувати нові фінансові інструменти, отримують суттєву перевагу в конкурентному середовищі [3, с. 4].

У стратегічному вимірі цифровізація фінансового управління ІТ-підприємств формує нову модель взаємодії між фінансовими та технологічними компонентами бізнесу. Фінансове управління поступово інтегрується у загальну цифрову екосистему підприємства, де фінансові процеси функціонують у тісному взаємозв'язку з аналітичними платформами, інформаційними системами та цифровими управлінськими

механізмами. Саме ця інтеграція створює передумови для підвищення економічної ефективності та стратегічної стійкості ІТ-підприємств.

Цифровізація системи фінансового управління ІТ-підприємств у контексті розвитку фінансово-економічних систем є комплексним трансформаційним процесом, який охоплює зміну принципів фінансового адміністрування, механізмів управління ризиками, підходів до фінансового планування та моделей прийняття управлінських рішень. Її значення полягає не лише у технічній модернізації фінансових процесів, а у формуванні нової економічної логіки функціонування підприємства в цифровому середовищі. Саме здатність ІТ-підприємств інтегрувати цифрові фінансові механізми у систему стратегічного управління визначатиме рівень їхньої конкурентоспроможності та економічної стійкості у сучасній цифровій економіці.

Список використаних джерел:

1. Prystemskyi O., Sakun A., Kostornoi S., Mokhnenko A., Antonov R. Innovations Of The European Digital Space In The Banking Payment Services Market. *Studies in Business and Economics*, 2025. №20. P. 228-246.
2. Мохненко А., Кішка І. Шляхи підвищення конкурентоспроможності ІТ-підприємств. *Сталий розвиток економіки*, 2026. № 1(58), С. 59-64.
3. Антонов Р.А., Мохненко А.С. Характеристика основних факторів конкурентоспроможності підприємств ІТ сфери в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління,* 2025. № 17.

УДК 332.1:004.8

Кльоба В. В.
доктор філософії з економіки,
Головний менеджер з впровадження інновацій
АТ «Райффайзен Банк»,
м. Львів,
Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Воєнний стан, масштабні кіберзагрози, енергетичні дефіцити, релокація бізнесу та критичні розриви економічних зв’язків між регіонами актуалізували потребу у формуванні цифрової резильєнтності територій як ключової передумови фінансово-економічної безпеки України [1; 4]. Поняття цифрової резильєнтності охоплює здатність регіональних економічних систем зберігати критичну функціональність, швидко відновлюватись після шоків та адаптуватись до тривалих кризових

трансформацій завдяки технологічним, інституційним і кадровим ресурсам. У сучасних умовах саме рівень цифрової зрілості регіону визначає швидкість відновлення бізнесу, доступність фінансових послуг для громад, ефективність взаємодії між органами влади, банками та підприємствами, а також стійкість критичної інфраструктури до зовнішніх загроз.

Україна демонструє суттєву регіональну диференціацію цифрової готовності: прифронтові та деокуповані території стикаються з втратою інфраструктури та кадрів; аграрні регіони мають обмежений доступ до сучасних цифрових сервісів; відносно стабільні західні області відчувають тиск релокаційних процесів і потребу прискореної цифровізації місцевого бізнесу. У таких умовах штучний інтелект (ШІ) перетворюється з технологічного тренду на системний інструмент забезпечення стійкості територій, здатний компенсувати дефіцит кадрів, прискорити прийняття рішень і підвищити якість аналітичної підтримки регіонального управління [3; 5]. За оцінками McKinsey, потенційна щорічна додана вартість генеративного ШІ для світового банкінгу складає 200-340 млрд дол. США [4], а Біла книга Мінцифри визначає засадничі принципи відповідального впровадження ШІ в Україні [2].

Обґрунтувати роль штучного інтелекту як інструменту забезпечення цифрової резильєнтності регіонів України в умовах кризових трансформацій, визначити ключові напрями його застосування у фінансово-економічних системах територій та сформулювати рекомендації щодо адаптації регіональних економік до глобальних викликів.

Аналіз сучасних практик впровадження ШІ у фінансово-економічних системах дозволяє виокремити чотири ключові напрями, які формують цифрову резильєнтність регіонів України в умовах кризових трансформацій.

По-перше, посилення фінансово-економічної безпеки регіонів через ШІ-моніторинг ризиків. Алгоритми машинного навчання та великі мовні моделі застосовуються для раннього виявлення аномалій у фінансових потоках, антифрод-моніторингу, оцінки кредитних ризиків бізнесу прифронтових і деокупованих територій, верифікації контрагентів та автоматичного аналізу неструктурованих даних (фінансова звітність, медіа, юридичні документи). Це критично важливо для регіонів з підвищеними безпековими ризиками, де ручний аналіз неможливий через дефіцит кваліфікованих кадрів та необхідність швидкої реакції на динамічні зміни ринкового середовища [3]. За даними McKinsey/IACPM, 52% фінансових установ розглядають генеративний ШІ як стратегічний пріоритет ризик-менеджменту [4].

По-друге, адаптація регіональних фінансово-економічних систем через ШІ-агентів. Створення корпоративних ШІ-агентів на базі низькокодових платформ із підключенням до внутрішніх баз знань та централізованою автентифікацією забезпечує контрольоване використання технологій для обслуговування клієнтів, працівників регіональних відділень, внутрішньо переміщених осіб і ветеранів. Такі рішення

зберігають критичну функціональність бізнес-процесів в умовах енергетичних відключень, кібератак та інших шоків. Централізована операційна модель з єдиним центром компетенцій доводить рішення до промислової експлуатації значно ефективніше, ніж децентралізований підхід, що підтверджується дослідженнями глобальних фінансових установ [4].

По-третє, цифровізація управлінських рішень на рівні територіальних громад. Інтеграція ШІ-інструментів у роботу органів місцевого самоврядування, регіональних офісів банків і бізнес-асоціацій дозволяє автоматизувати обробку звернень, проводити аналітику місцевих бюджетів, прогнозувати потреби у фінансовій підтримці бізнесу та формувати персоналізовані рекомендації щодо програм відновлення. Використання ШІ-агентів для аналізу відкритих даних НБУ, статистики регіонального розвитку та інформації про релоковані підприємства створює аналітичну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень навіть за умови обмежених кадрових ресурсів [5].

По-четверте, формування людського капіталу регіонів через підвищення цифрової грамотності. Цифрова стійкість неможлива без масштабних програм навчання працівників, підприємців, представників органів влади та молоді у сфері ШІ. Корпоративні академії, університетські клуби та просвітницькі ініціативи формують критичну масу користувачів, здатних відповідально застосовувати ШІ у щоденній роботі. Це особливо важливо для регіонів з відтоком кваліфікованих кадрів, де ШІ-інструменти компенсують дефіцит експертизи та прискорюють адаптацію нових працівників.

Сукупно ці напрями формують контур цифрової резильєнтності регіону: швидке відновлення критичної функціональності після шоків, зниження залежності від ручних операцій, прискорення прийняття рішень, підвищення фінансово-економічної безпеки та зменшення цифрової нерівності між територіями. Цифрова стійкість на основі ШІ стає не опцією, а необхідною умовою адаптації регіональних систем до глобальних викликів воєнного і повоєнного періодів [1; 4].

Штучний інтелект є системним інструментом забезпечення цифрової резильєнтності регіонів України в умовах кризових трансформацій. Його ефективне застосування потребує: (1) формування регіональних ШІ-стратегій з урахуванням специфіки прифронтових, деокупованих, аграрних, промислових і релокаційно активних територій; (2) розбудови захищеної архітектури взаємодії людини та ШІ-агента відповідно до принципів Білої книги Мінцифри щодо відповідального ШІ [2]; (3) пріоритизації внутрішніх безпечних ШІ-рішень над публічними сервісами для роботи з чутливими даними; (4) масштабних інвестицій у програми підвищення цифрової грамотності працівників регіональних установ, підприємців і молоді; (5) налагодження партнерства між банками, університетами, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями для спільного

формування цифрової стійкості територій.

Подальші дослідження доцільно зосередити на розробленні методики оцінки рівня цифрової резильєнтності регіонів України, формуванні галузевих стандартів відповідального використання ШІ у фінансово-економічних системах територій та обґрунтуванні моделей публічно-приватного партнерства у сфері впровадження ШІ-рішень для повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Береславська О. Трансформація банківських послуг в умовах цифровізації. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-99
2. Біла книга з регулювання штучного інтелекту в Україні: бачення Мінцифри. Київ: Міністерство цифрової трансформації України, 2024. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/rehuliuvannia-shtuchnoho-intelektu-v-ukraini-mintsyfry-prezentuie-bilu-knyhu
3. Темченко Є. Штучний інтелект у банківській справі: комплексне картографування застосувань, викликів і стратегічних наслідків. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*. 2025. Т. 3, № 57. С. 5-18. DOI: https://doi.org/10.55643/ser.3.57.2025.622
4. Govindarajan A., Maggi F., Buehler K. Banking on gen AI in the credit business: The route to value creation. McKinsey & Company. 2025. URL: https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/banking-on-gen-ai-in-the-credit-business-the-route-to-value-creation
5. Павліха Н. В., Науменко Н. С., Корнелюк О. А. Розвиток та регулювання штучного інтелекту в Україні у воєнний та повоєнний періоди: сучасні тенденції та перспективи. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 8 (08). С. 105-111. DOI: https://doi.org/10.32782/dees.8-18

УДК 336.74:004.056

Ковбаса В.А.
к.е.н., доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ,
Україна

РИЗИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах війни в Україні, де наразі спостерігається високий рівень розвитку безготівкових розрахунків, особливо в споживчому секторі, з’являються вагомі проблеми та ризики для подальшого їх функціонування та розвитку. Їх частка серед операцій з платіжними картками у 2025 році

становить 95,5% за кількістю та 65,4% за сумою проти 94,6% та 64,5% у 2024 році відповідно [1]. Таким чином, система безготівкових платежів відіграє не лише ключову роль в економіці, адже є домінуючою для юридичних осіб, а й несе вагому соціальну роль, оскільки значна кількість населення послуговується суто безготівковою формою грошей.

Перш за все найочевиднішою проблемою виступають кібератаки та шахрайство [2, с. 24]. Найбільші банки, значна частина яких перебуває у державній власності, періодично стають жертвами хакерських атак, які можуть тягнути за собою витоки персональних даних користувачів, відчутні перерви в обслуговуванні в тому числі терміналів безготівкової оплати, що негативно впливає як на безпосередніх клієнтів банку, так і на їхніх контрагентів, що не могтимуть перерахувати чи навпаки зарахувати кошти. В умовах війни люди, що мають невеликі запаси готівки страждають найбільше в таких ситуаціях, оскільки, наприклад, при різкій зміні безпекової ситуації, не матимуть змоги виїхати. Іншою проблемою є шахрайство. Постійно зростає кількість фішингових листів чи телефонних дзвінків, метою яких є отримання доступу в тому числі до банківських застосунків. Такі ситуації сприяють втраті грошей та труднощам з їх поверненням в тому числі з боку самих банків чи правоохоронних органів. Більше того, в безпекових обставинах, що склались населення є емоційно вразливішим, що збільшує ефективність шахрайських дій.

Іншою проблемою є перерви в доступі до електроенергії. Не завжди бізнес має змогу працювати з безготівковими розрахунками в умовах відключень, особливо в умовах роботи зв’язку від мереж мобільного зв’язку, які часто не витримують навантажень під час блекаутів. Часто не працюють і банкомати, особливо це стає проблемою у віддалених населених пунктах з обмеженою кількістю банкоматів. Також відсутність зв’язку не лише обмежує розрахунки за товари в магазинах, а й веде до фактичної втрати доступу до інтернет банкінгу загалом і мобільного банкінгу зокрема, а вони є важливими й для розрахунків в сегменті B2B. Більше того, дана проблема посилюється, адже обсяги відключень значною мірою зростають в періоди інтенсивних обстрілів енергетичної інфраструктури, особливо під час сезонних зростань навантажень.

Нестабільність банківської системи у зв’язку з кібератаками, блекаутами, періодичними проблемами зі зв’язком сприяє постійним перетокам клієнтів із застосунків одних банків в інші, так як часто вони обслуговуються в декількох банках, відповідно шукають працюючі варіанти, однак це може призвести до перевантаження систем. Однак найбільшою проблемою може бути відключення чи втрата доступу до дата-центрів. Резервні копії можуть мати часове відставання порівняно з останніми змінами.

Також вагомим ризиком, який часто озвучують науковці є

встановлення тотального контролю над життям людей з боку як фінансових інституцій [3, с. 39], так і держави. Втім в умовах правової захищеності та демократичного ладу ці ризики є дещо перебільшеними і основною загрозою в таких випадках є витоки персональних даних із подальшим їх комерційним використанням. З іншого боку є зростання контролю з метою стягнення податків і детінізації економіки, однак цей процес радше спрямований на налагодження прозорості у відносинах податкової служби і підприємств, а також уникнення шахрайських схем.

Ще є проблема неоднакової адаптованості до цифрового банкінгу. Літнім людям традиційно складніше, хоч такий вид нерівності в доступі до послуг поступово послаблюється зі зростанням цифрової грамотності. При цьому таке явище все ще несе високу небезпеку, оскільки саме літні люди зазвичай найбільше відмовляються від виїзду із прифронтових зон, до того ж саме там є найбільші перебої із банківськими сервісами, навіть в періоди наявності можливості купівлі продуктів чи товарів.

Варто врахувати і ризики впливу на настрої та здоров'я населення. Особливо маючи досвід відсутності доступу до власних коштів в кризових ситуаціях можливе наростання тривожності в суспільстві, що може призводити і до паніки в умовах тривалих і масштабних технічних збоїв банківської системи. Це все може посприяти недовірі до електронних систем розрахунків та відкочуванню тенденцій діджиталізації грошового обігу в бік готівкових розрахунків, бо вони об'єктивно надійніші в умовах, що склались.

При цьому варто зауважити, що для держави стійкість платіжної системи, банківської системи є вагомим фактором економічної безпеки. В умовах повномасштабної війни багаторазово підвищується її роль, відтак зростає і значення захисту фінансової інфраструктури. Факт того, що наша банківська система вистояла і тенденції з поступового переходу у безготівкове середовище продовжуються є ознакою того, що в цілому такі системи залишаються стійкими. Однак варто не забувати про ризики та продовжувати вибудовувати інфраструктуру доступу до безготівкових операцій таким чином аби мінімізовувати згадані вище ризики, оскільки наявні для нашої фінансової системи загрози нікуди не зникають.

Список використаних джерел:

1. Операції з платіжними картками у 2025 році: більшість – безготівкові. Офіційний веб-сайт Національного банку України. 16.02.2026. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/operatsiyi-z-platijnimi-kartkami-u-2025-rotsi-bilshist--bezgotivkovi (дата: 22.05.2026)
2. Олешко А. А. Інноваційні тенденції розвитку безготівкової економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 10. С. 22–25.
3. Орлик О. В., Гострик О. М. Аналіз ринку безготвкових розрахунків в Україні. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2024. № 1-2 (314-315), 2024. С. 34–41.

УДК 336.76:004

Котюк М.П.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
економічного факультету
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Мацьків В.В.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЗДРІБНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Цифрова трансформація фінансового сектору в Україні кардинально змінила архітектуру роздрібного інвестування, перетворивши його з елітарного інструменту на масовий ринковий продукт. Сучасний етап розвитку характеризується глибокою інтеграцією класичного банкінгу, державних сервісів (GovTech) та фінтех-платформ. Основним драйвером цього процесу є оптимізація операційних витрат: більшість фінансових компаній інвестують від 1% до 5% свого доходу в технологічні рішення, що дозволяє суттєво знизити вхідні бар'єри для приватних інвесторів і підвищити загальну інклюзивність національного ринку капіталу [1].

Ключовим фактором прискорення роздрібних інвестиційних процесів стало впровадження механізмів шерингу цифрових документів через державну платформу «Дія». На прикладі таких провідних інституцій, як Monobank та ПриватБанк, спостерігається повний перехід до дистанційного відкриття рахунків та верифікації клієнтів у режимі реального часу. Це усунуло потребу у фізичній присутності громадян у фінансових установах та нівелювало традиційні інституційні бар'єри. Найбільш яскраво цей ефект проявився у цифровізації інструментів фондового ринку, де процедура придбання військових облігацій (ОВДП) у мобільних застосунках була спрощена до рівня звичайного P2P-переказу коштів.

Паралельно з прямим інвестуванням у цінні папери, цифровізація трансформувала суміжні сегменти роздрібного ринку, зокрема капіталомісткі державні програми. Так, у межах іпотечної програми «єОселя» інтеграція банків із державними реєстрами дозволяє приймати рішення на основі верифікованих даних автоматично, формуючи прозорий шлях для приватного інвестування в нерухомість. Аналогічно, використання цифрових скорингових моделей у програмі «Доступні кредити 5-7-9%» забезпечує високу швидкість обробки

заявок, що стимулює мікроінвесторів та суб'єктів малого бізнесу до активнішого капіталовкладення в реальний сектор економіки [1; 2].

Сучасні цифрові інструменти та канали роздрібного інвестування в Україні можна систематизувати за напрямами їхнього цільового призначення (табл. 1).

Таблиця 1

Цифрові канали та ініціативи у сфері роздрібного інвестування в Україні

Назва платформи / ініціативи	Функціональне призначення для приватного інвестора	Джерело фінансового забезпечення
Мобільний банкінг та е-ОВДП	Спрощений віддалений доступ фізичних осіб до купівлі суверенних цінних паперів	Власні кошти населення, державний бюджет
Платформа «Дія.City»	Захист прав інвесторів через елементи англійського права, стимулювання венчурних інвестицій	Приватний капітал, іноземні інвестиції
Кластер Brave1 (MilTech)	Можливість мікроінвестування та грантової підтримки вітчизняних оборонних технологій	Державні субсидії, міжнародні донори, приватні фонди

Важливим аспектом тривалого розвитку ринку є участь України у програмі ЄС «Цифрова Європа» (2021–2027 рр.), що відкриває для вітчизняних розробників фінансових та інвестиційних сервісів доступ до європейських грантових фондів для впровадження штучного інтелекту та хмарних технологій.

Трансформація взаємодії між державою, банками та приватним інвестором оцінюється експертним середовищем як фундаментальний зсув від пасивного заощадження до активного управління капіталом. Профільні фахівці наголошують на радикальній зміні споживчої поведінки завдяки рекордному скороченню показника Time-to-Market для нових фінтех-продуктів [3; 4]. Створення спеціальних правових режимів забезпечує фіскальну прозорість для інвесторів [5], а запланований перехід до парадигми Open Banking остаточно закріпить за клієнтом статус повновладного власника своїх фінансових даних, стимулюючи подальшу конкуренцію серед інвестиційних платформ [6].

Цифрова трансформація роздрібного інвестування в Україні сформувала унікальну екосистему на перетині GovTech та FinTech. Інтеграція банківських установ із платформою «Дія» дозволила мінімізувати трансакційні витрати, спростити верифікацію та забезпечити безпрецедентну доступність інструментів фондового ринку (зокрема ОВДП) для широких верств населення. Подальша гармонізація з цифровим простором ЄС та впровадження стандартів Open Banking виступають гарантами інституційної стійкості, прозорості та довгострокової інвестиційної привабливості українського фінансового ринку в кризовий та повоєнний періоди.

Список використаних джерел:
1. Цифрова трансформація в Україні: виклики та стратегічні пріоритети в умовах нестабільності : аналіт. доповідь / за ред. проф. О. М. Ковальової. Київ : НІСД, 2024. 112 с.
2. Центральноукраїнський EDIH: інновації та цифрова трансформація для розвитку регіонів. *Дія.Бізнес*. 2025. URL: https://business.diia.gov.ua/history-of-success/centralukraineedih
3. Гороховський О. Як побудувати фінтех-бізнес, який справді полюблять клієнти. *Forbes Ukraine*. 2023. № 6. URL: https://forbes.ua/money/pidpriemets-roku-oleg-gorokhovskiy
4. Федоров М. Цифровізація як стратегічний інструмент усунення бюрократії на ринку капіталу. *Офіційний портал Міністерства цифрової трансформації України*. 2025. URL: https://thedigital.gov.ua
5. Правовий режим Дія.City: особливості та переваги для залучення венчурних інвестицій. *Офіційний портал Дія.City*. 2024. URL: https://city.diia.gov.ua
6. Рожкова К. Роль цифрових трансформацій у забезпеченні стійкості банківського сектору. *Вісник Національного банку України*. 2025. № 291. С. 14–19.

УДК 336.71:004.056

Кохан І.В.
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Деркач Я.Ю.
здобувач ОР бакалавр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ТА ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Сучасний розвиток банківського сектору відбувається під впливом масштабної цифровізації фінансових послуг та активного впровадження інноваційних технологій. Технологічна модернізація банківської діяльності сприяє підвищенню ефективності управління фінансовими ресурсами, розширенню можливостей дистанційного обслуговування клієнтів та вдосконаленню систем управління ризиками. Водночас зростання

залежності банків від цифрових платформ і інформаційних систем супроводжується посиленням кіберзагроз, що створює додаткові виклики для забезпечення фінансової надійності банківських установ. У цих умовах інноваційні технології стають важливим інструментом підтримання кіберстійкості, захисту інформаційних ресурсів та зміцнення фінансової безпеки банків.

Інноваційний розвиток банківської сфери охоплює широкий комплекс технологічних рішень, серед яких особливе місце посідають цифровізація внутрішніх процесів, електронні платіжні системи, технології штучного інтелекту, хмарні сервіси, блокчейн, мобільний банкінг, біометричні засоби ідентифікації та електронна верифікація клієнтів. Використання зазначених інструментів сприяє автоматизації операційної діяльності, підвищенню якості обслуговування клієнтів, удосконаленню процедур контролю та моніторингу, а також забезпечує більш ефективне управління фінансовими й кіберризиками [1].

Одним із ключових напрямів технологічної модернізації банків є цифровізація бек-офісних процесів. Автоматизація процедур обліку, контролю та обробки фінансової інформації дає змогу скоротити операційні витрати, мінімізувати вплив людського фактора та підвищити точність виконання фінансових операцій. Крім того, цифрові інструменти сприяють підвищенню прозорості діяльності банків та забезпечують більш ефективне виконання регуляторних вимог. Це створює передумови для зміцнення фінансової стійкості установ та підвищення їх здатності своєчасно реагувати на внутрішні й зовнішні загрози.

Важливе значення для забезпечення фінансової надійності банків мають сучасні електронні платіжні технології. Поширення безготівкових розрахунків сприяє підвищенню прозорості фінансових потоків і забезпечує можливість оперативного контролю за проведенням транзакцій. Завдяки цифровому сліду кожної операції банки можуть швидко виявляти підозрілі дії, протидіяти шахрайству та мінімізувати ризики фінансових втрат як для клієнтів, так і для самих установ.

Особливої актуальності в умовах цифрової економіки набуває використання технологій штучного інтелекту та машинного навчання. Сучасні алгоритми дозволяють аналізувати великі масиви даних, виявляти аномальні фінансові операції, прогнозувати потенційні ризики та оперативно реагувати на кіберзагрози. Крім того, інтелектуальні системи забезпечують автоматизацію процесів моніторингу ризиків і сприяють прийняттю більш обґрунтованих управлінських рішень. Завдяки цьому підвищується ефективність системи ризик-менеджменту та зміцнюється фінансова надійність банківських установ [2].

Вагомий внесок у забезпечення кібербезпеки та безперервності банківської діяльності здійснюють хмарні технології. Їх використання забезпечує надійне зберігання інформації, резервне копіювання даних і швидке відновлення роботи систем у разі технічних збоїв або кібератак. Хмарна інфраструктура також дозволяє банкам оперативно адаптувати

обчислювальні ресурси до змін потреб клієнтів та підтримувати стабільне функціонування цифрових сервісів навіть за умов підвищеного навантаження.

Суттєве значення для зміцнення довіри клієнтів та підвищення рівня захисту інформації мають біометричні технології та системи електронної ідентифікації. Використання розпізнавання обличчя, відбитків пальців або голосової автентифікації дозволяє суттєво знизити ризик несанкціонованого доступу до фінансових ресурсів. Додаткові можливості забезпечення безпечної взаємодії між користувачами та фінансовими установами створює система BankID НБУ, яка сприяє підвищенню рівня захисту персональних даних та запобіганню фінансовому шахрайству.

Серед перспективних інноваційних рішень важливе місце займає технологія блокчейн, яка забезпечує високий рівень прозорості, надійності та захищеності фінансових операцій. Завдяки використанню криптографічних методів та розподіленого реєстру значно зменшується ризик фальсифікації даних, підвищується достовірність фінансової інформації та скорочуються операційні ризики. Це позитивно впливає як на рівень кібербезпеки, так і на фінансову стійкість банківських установ.

Разом із численними перевагами впровадження інноваційних технологій супроводжується певними ризиками та обмеженнями. Серед них варто виділити значні витрати на технологічну модернізацію, ризики витоку конфіденційної інформації, постійне вдосконалення інструментів кібершахрайства, а також необхідність підвищення цифрових компетентностей персоналу. За таких умов особливого значення набуває формування комплексної системи кіберзахисту, що поєднує сучасні технологічні рішення, ефективні механізми управління ризиками та постійне вдосконалення внутрішніх процедур безпеки [3].

Таким чином, інноваційні технології виступають важливою складовою системи забезпечення кібербезпеки та фінансової надійності банківських установ. Використання штучного інтелекту, хмарних сервісів, блокчейн-технологій, біометричної ідентифікації та сучасних платіжних рішень сприяє підвищенню ефективності управління ризиками, захисту інформаційних ресурсів і забезпеченню безперервності фінансових операцій. У сучасних умовах цифрової трансформації саме поєднання інноваційних технологій із дієвими механізмами кіберзахисту формує основу фінансової стійкості, конкурентоспроможності та довгострокової надійності банківського сектору.

Список використаних джерел:

1. Кохан І.В., Криховецька З.М. Фінансова безпека банківських установ: теоретичні засади та управління в сучасних умовах. *Актуальні питання в сучасній науці.* № 4(46). 2026. С. 280-291. https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-4(46)-280-291/ (дата звернення: 05.05.2026).
2. Кохан І.В., Криховецька З.М., Копчук А.Ю. Стратегічне управління

цифровою трансформацією банківських установ. *Журнал «Наукові інновації та передові технології».* №2(54). 2026. С.3603-3615. https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-2(54)-3603-3615 (дата звернення: 10.05.2026).
3. Мацьків, В. В., Щур, Р. І., Кохан, І. В. Роль штучного інтелекту у трансформації економіки та фінансової системи України в умовах післявоєнного відновлення. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*, *23*(3(58), 2024. С. 58–77. https://doi.org/10.18524/2413-9998.2024.3(58).327139 (дата звернення: 01.05.2026).

УДК 336.7:004.8

Кужелєв М.О.
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ,
Україна

ФІНТЕХ ЯК ДРАЙВЕР ІННОВАЦІЙНОЇ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН

Національна економічна система функціонує в умовах суттєвих деструктивних впливів, які зумовлені одночасною дією воєнного стану, геополітичних трансформацій у світі, структурної перебудови ринків та шаленої міграції населення. За таких умов особливого значення набуває дослідження інноваційної резилієнтності, тобто здатності економічних підсистем та елементів адаптуватися до шоків та не просто відновлюватися після криз, а й модернізуватися через впровадження нових ідей, технологій та бізнес-моделей. І одним із основних драйверів інноваційної резилієнтності в останні роки стали фінансові технології (далі – фінтех), які не просто трансформують форми фінансових послуг, а й змінюють філософію поведінки учасників ринку та модель подальшого розвитку економічної системи в цілому [1].

Фінтех став не просто драйвером сучасних змін і модним трендом, по суті, він перетворився на інституційно-технологічну платформу, яка змінює парадигму системи економічних відносин в країні і світі. Так за оцінками Групи Світового банку, фінтех має великий потенціал для забезпечення доступу до ринків фінансових послуг та забезпечення конкуренції на них для представників країн з різним рівнем економічного і соціального розвитку, хоча він однозначно потребує належного регулювання з боку національних та наднаціональних інституцій [2]. Аналогічні висновки містяться й в дослідженнях МВФ: цифрова фінансова інклюзія може підвищувати темпи економічного розвитку завдяки фінтеху, особливо в країнах, що розвиваються [3]. Отже, фінтех можна розглядати

як системний фактор економічного розвитку держав, регіонів та світової економіки, який допомагає вирішувати питання адаптивності, сингулярності, турбулентної емерджентності і гібридних загроз.

Роль фінтеху особливо зросла в умовах зростання популярності концепції сталого розвитку. Синергетичний ефект фінтеху в умовах сталого розвитку полягає в скороченні трансакційних витрат, зростанні прозорості фінансових потоків, демократизації підходів до доступу до ринку капіталів та формуванні принципово нової моделі відповідального соціально орієнтованого інвестування. Крім того, ОЕСР у власних звітах наголошує, що «для досягнення цілей сталого розвитку світова економіка потребує більш прозорої, підзвітної та узгодженої фінансової архітектури, здатної мобілізувати ресурси у вразливі сектори та регіони» [4]. У зазначеній архітектурі саме фінтех має взяти на себе роль каталізатора сталого розвитку та цифрових трансформацій. А інноваційна резилієнтність під впливом фінтеху починає «працювати» одразу на трьох рівнях – мікро, мезо та макро.

На мікрорівні ефекти фінтеху доволі зрозумілі – це зростання фінансової гнучкості учасників ринку, прискорення обігу власного капіталу, зростання ліквідності активів, персоналізація фінансових продуктів та створення нових інструментів аналітики для прийняття ефективних управлінських рішень. На мезорівні відбуваються процеси формування нових галузевих екосистем та моделей колаборацій між банківськими установами, парабанками, IT-компаніями, торговельними платформами та державою. Все це призводить до підвищення стійкості фінансової системи на макрорівні через диверсифікацію каналів купівлі-продажу товарів та послуг, цифровізацію платіжних операцій та запровадження фінансової інклюзії.

Але зупинимося більш детально на ефектах мікрорівня, так як трансформація системи корпоративних відносин під впливом фінтеху має кілька змістовних вимірів:

- зростає значення BigData як стратегічного активу розвитку корпорації – посилюється роль управління даними, цифрового комплаєнсу та систем захисту від кіберризиків;

- принципово змінюється парадигма доступу до фінансових ресурсів – поступово класичне банківське кредитування замінюється цифровими платформами залучення капіталу, зростає роль альтернативних видів кредитування та гібридних інструментів;

- міняються домінанти в системі фінансового управління та звітності – на перший план поступово починає виходити система нефінансових показників, а запровадження SGH стає не просто нормою, а вимогою доступу до європейського ринку капіталів;

- відбувається перебудова самої системи корпоративного управління – ефективність діяльності все більше залежить від здатності керівних органів поєднувати передові інноваційні продукти з системою ризик-

менеджменту та прозорими інструментами нагляду [5].

Однак вплив фінтеху на сталий розвиток і рівень резилієнтності залежить від низки факторів: якості і «достатності» інституційного середовища, рівня цифрової грамотності в системі, ступеня довіри та бажання корпорацій інтегрувати певні технологічні здобутки в структуру власних бізнес-моделей тощо. Тобто, інноваційна резилієнтність економічної системи – це результат спроможності всіх учасників ринку поєднувати технологічну динаміку з ефективним інструментарієм корпоративного управління.

Для України зазначені трансформації та тренди набувають особливого значення. В умовах війни національний фінтех-ринок не тільки не скоротився, а й набув високої інноваційної активності. Це підтверджують і дослідження Асоціації IT Ukraine. Згідно з опублікованими даними, національний фінтех-сектор прискорюється та орієнтується на міжнародні тренди та ринки [6]. Саме це дає підстави розглядати фінтех як важливий драйвер повоєнної відбудови та модернізації національної економічної системи та трансформації корпоративних практик з метою адаптації до стандартів Європейського Союзу.

Таким чином, фінтех – це не стільки комплекс технологічних новацій в сфері фінансів, скільки ключовий фактор інноваційної резилієнтності сталого розвитку національної економічної системи. Саме фінтех здатен вирішувати питання фінансової інклюзії, стимулювати нові продуктові стратегії, модернізувати систему корпоративного управління та фінансову архітектуру економіки в цілому. В умовах повоєнного відновлення України поєднання фінтех, корпоративної соціальної відповідальності, цифрової грамотності населення та належної системи державного регулювання може стати ключовим фактором довгострокового розвитку національної економіки та нейтралізації існуючих фінансових асиметрій економічного простору.

Список використаних джерел:

1. Нечипоренко А.В. Вплив ринку фінтех на трансформацію фінансових послуг в Україні: структурні зрушення та розвиток в умовах воєнної економіки. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій.* 2026. №1(19). С.136-147.
2. Global Patterns of Fintech Activity and Enabling Factors. *World Bank Group*. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099735504212234006/pdf/P1730060695b370090908c0bf80ed27eba6.pdf
3. Promise (Un)kept? Fintech and Financial Inclusion. *International Monetary Fund*. URL: https://www.imf.org/-/media/files/publications/wp/2024/english/wpiea2024131-print-pdf.pdf
4. Finance for sustainable development; Global Outlook on Financing for Sustainable Development 2025. *OECD*. URL:

https://www.oecd.org/en/publications/global-outlook-on-financing-for-sustainable-development-2025_753d5368-en/full-report/addressing-systemic-issues_c4dc8574.html
5. Кужелєв М.О. Концептуальні основи розвитку корпоративних відносин: монографія. Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2012. 260 с.
6. Ukrainian FinTech Industry Navigator. *IT Ukraine Association.* URL: https://itukraine.org.ua/files/Ukrainian_FinTech_Industry_Navigator.pdf

УДК 336.76:336.74:351.72

Найда О. А.
аспірант першого року навчання, асистент кафедри обліку і оподаткування,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Максимів Ю. В.
к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

РОЛЬ НКЦПФР ЯК ОСНОВНОГО РЕГУЛЯТОРА РИНКУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ У КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІЙНОГО ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ

Нормативно-правовий статус віртуальних активів в Україні наразі знаходиться у стані невизначеності: з одного боку – чотири роки тому Президентом України підписано профільний Закону України № 2074-IX «Про віртуальні активи» (далі – Закон України № 2074-IX), з іншого – чинним він може стати лише після ухвалення відповідних змін до Податкового кодексу України, які досі перебувають у стані законопроєкту № 10225-д. Оцінка проекту Закону № 10225- д виявляє низку концептуальних невідповідностей та адміністративних ризиків, на які звернули увагу відповідні державні органи та бізнес-спільнота [1, с. 91].

Одним із найбільш дискусійних питань навколо законодавства щодо віртуальних активів є ідентифікація основного регулятора, на позицію якого претендують два державні органи - Національна комісія з цінних паперів та фондових ринків (далі - НКЦПФР) і Національний банк України (далі - НБУ). Згідно частини 1 статті 16 Закону України № 2074-IX, їх функції щодо державного регулювання розподіляються призматично - за моделлю «Two Peaks» [2]:

1. НКЦПФР відповідає за усі віртуальні активи, окрім емітованих резидентом України забезпечених віртуальних активів, що забезпечені валютними цінностями;

2. НБУ відповідає за виключно за емітовані резидентом України забезпечені віртуальні активи, що забезпечені валютними цінностями.

У таблиці 1 здійснено порівняння обох державних органів в контексті бачення Закону України № 2074-IX.

Проте, вже у тексті законопроєкту № 10225-д, який у вересні 2025 року прийнято Верховною Радою України в першому читанні, відсутні згадки про НКЦПФР – двохрівнева схема залишається, НБУ теж серед регуляторів, а питання другого регулятора залишається «в повітрі» до другого читання [3].

Таблиця 1

Розподіл повноважень між НКЦПФР та НБУ згідно Закону України № 2074-IX

Критерій	НКЦПФР	НБУ
1	2	3
Статус	Основний регулятор ринку	Спеціальний (профільний) регулятор
Дозвільна діяльність	Видає дозволи всім постачальникам послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів (криптобіржі, обмінники, кастодіани)	Визначає порядок та вимоги до обороту віртуальних активів, забезпечених валютними цінностями
Реєстри	Веде Державний реєстр постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів	Здійснює контроль у межах свого сегмента ринку
Основні функції	Формування державної політики, нагляд за ринком, захист прав інвесторів, фінансовий моніторинг	Нагляд за дотриманням валютного законодавства та законодавства про платіжні системи під час обігу віртуальних активів

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Така невизначеність спричинена інституційними розбіжностями та браком ефективної міжвідомчої координації між НКЦПФР та Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики, що, в свою чергу, призвело до наступного ланцюжка подій: «систематична неучасть представників регулятора у засіданнях профільних робочих груп» – «технічне гальмування та простій ключових нормотворчих ініціатив (зокрема, законопроєкту № 10225-д)» – «критичне ускладнення процесу ухвалення необхідної законодавчої бази». Така ситуація ініціювала суттєве

перезавантаження органу - кадрове оновлення керівного складу указом Президента України. Це дозволило зберегти мінімально необхідний кворум для забезпечення безперервності функціонування відомства до набрання чинності у 2026 році нових законодавчих вимог щодо обов'язкового проведення відкритих конкурсів, а також створило передумови для відновлення системної роботи над раніше заблокованими нормативно-правовими ініціативами. Після завершення кадрових змін, вважається, що НКЦПФР остаточно затвердиться в якості основного регулятора віртуальних активів, а НБУ – в якості допоміжного [4, 5].

Вважаємо, що така регуляторна архітектура щодо ринків віртуальних активів є безальтернативною, оскільки повністю гармонізується із затвердженими Європейською Комісією зведеними вимогами щодо віртуальних активів – «Markets in Crypto-assets» (MiCA), у яких основний акцент регулювання таких активів тісно пов’язаний із їх економічною та правовою суттю. Дрейфування світового тлумачення віртуальних активів в бік інвестиційних інструментів, а не еквівалентів грошей, робить НКЦПФР найбільш доречним та природнім кандидатом на роль основного регулятора їх ринків в Україні, віддаючи більш вужчий сегмент та функціонал під контроль НБУ.

Список використаних джерел:

1. Якубів В., Максимів Ю., Григорук І., Найда О. Віртуальні активи в Україні: облік, оподаткування та фіскальні наслідки легалізації ринку. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, *2*(67), 2026, 82–96. https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.67.2026.5135 (дата звернення: 18.05.2026).
2. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text (дата звернення: 20.05.2026).
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні: Проект Закону від 24.04.2025 р. № 10225-д. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56271 (дата звернення: 21.05.2026).
4. Перезавантаження «під ялинку». Регулятор фінансових ринків отримав нового керівника, про якого майже нічого не відомо. Що від нього очікує ринок? Forbes Ukraine. URL: https://forbes.ua/money/chergi-bazhayuchikh-ocholiti-nktspfr-ne-bulo-khto-ocholiv-regulyatora-finansovikh-rinkiv-ta-chogo-vid-nogo-chekayut-gravtsiv-rozbir-forbes-ukraine-07012026-35358 (дата звернення: 22.05.2026).
5. Регулятором ринку криптовалют стане Нацкомісія з цінних паперів – Гетманцев. Forbes Ukraine. URL: https://forbes.ua/news/regulyatorom-rinku-kriptovalyut-stane-natskomisiya-z-tsinnikh-paperiv-getmantsev-23022026-36536 (дата звернення: 23.05.2026).

УДК 336.76:004.738.5

Ніколаєва А. М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк,
Україна

ТОКЕНІЗАЦІЯ АКТИВІВ ЯК НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ

Цифрова трансформація фінансового сектору зумовлює появу нових механізмів залучення капіталу, управління активами та здійснення фінансових операцій. Одним із найбільш перспективних напрямів розвитку сучасних фінансових ринків є токенізація активів. Зростання інтересу до токенізації обумовлене не лише технологічними інноваціями, а й необхідністю модернізації фінансової інфраструктури. За оцінками аналітиків міжнародної консалтингової компанії McKinsey & Company, ринок токенізованих активів до 2030 р. потенційно може досягти декількох трильйонів доларів США за умови подальшого розвитку нормативно-правового регулювання та інституційного прийняття нових фінансових інструментів [1]. Водночас міжнародні фінансові організації розглядають токенізацію як один із ключових напрямів еволюції ринків капіталу та фінансового посередництва.

Токенізація активів передбачає представлення майнових прав або економічної вартості певного активу у вигляді цифрового токена на основі технології розподіленого реєстру (Distributed Ledger Technology, DLT). На відміну від традиційних форм обліку прав власності, токенізація створює можливість для автоматизації фінансових операцій, підвищення ліквідності активів та розширення доступу інвесторів до різних сегментів ринку капіталу. У широкому розумінні токенізація являє собою процес перетворення прав на певний актив у цифровий токен, який функціонує в межах блокчейн-мережі. Такими активами можуть виступати акції компаній, облігації, нерухомість, дорогоцінні метали, твори мистецтва, інвестиційні фонди, інтелектуальна власність та інші об’єкти економічної цінності. Токен фактично виконує роль цифрового підтвердження права власності або права вимоги щодо базового активу.

Суттєвою особливістю токенізації є можливість дроблення активів на менші частки. Наприклад, об’єкт комерційної нерухомості вартістю декілька мільйонів доларів може бути представлений тисячами цифрових токенів, що робить інвестиції доступними для широкого кола учасників ринку. Такий підхід сприяє демократизації інвестування та підвищенню фінансової інклюзії.

Однією з головних переваг токенізації є підвищення ліквідності активів. На традиційних фінансових ринках операції з окремими видами активів, зокрема нерухомістю чи об’єктами альтернативного інвестування,

характеризуються високими трансакційними витратами та тривалими процедурами оформлення прав власності. Використання блокчейн-технологій дозволяє значно скоротити кількість посередників і прискорити проведення угод завдяки застосуванню смарт-контрактів, які автоматично виконують умови договорів після настання визначених подій.

Крім того, токенізація створює передумови для підвищення прозорості фінансових операцій. Усі транзакції фіксуються в розподіленому реєстрі, що ускладнює можливість їх несанкціонованої зміни або приховування. Це сприяє підвищенню довіри між учасниками ринку та зменшенню інформаційної асиметрії, яка традиційно є однією з проблем фінансових ринків.

Показовим прикладом практичного впровадження токенізації є ринок державних та корпоративних облігацій. У 2023–2025 рр. низка міжнародних фінансових інституцій реалізувала проєкти з емісії цифрових облігацій на основі технології блокчейн. Зокрема, Європейський інвестиційний банк (European Investment Bank) здійснив випуск цифрових облігацій із використанням технології розподіленого реєстру, що підтвердило можливість застосування токенізованих інструментів у масштабах міжнародного фінансового ринку. Аналогічні експерименти проводяться центральними банками та фінансовими регуляторами багатьох країн світу.

Водночас поширення токенізації супроводжується низкою викликів. Одним із головних залишається питання правового статусу токенізованих активів. У різних юрисдикціях цифрові токени можуть класифікуватися як цінні папери, цифрові фінансові активи або інші види майнових прав. Відсутність уніфікованих підходів до регулювання створює додаткові ризики для інвесторів та емітентів [2].

Не менш важливими є питання кібербезпеки та захисту цифрової інфраструктури. Незважаючи на високий рівень захищеності блокчейн-мереж, ризики пов’язані з програмними помилками, компрометацією приватних ключів або кібератаками залишаються актуальними. Відповідно, ефективне функціонування токенізованих ринків потребує розвитку механізмів цифрової безпеки та удосконалення процедур управління ризиками.

Для України розвиток токенізації активів може стати важливим фактором модернізації фінансового ринку та розширення інвестиційних можливостей. Прийняття Закону України «Про віртуальні активи» створить нормативні передумови для подальшого формування цифрової фінансової екосистеми. У перспективі токенізація може використовуватися для залучення інвестицій у проєкти відбудови інфраструктури, фінансування муніципальних програм розвитку, підтримки малого та середнього бізнесу, а також розвитку ринку капіталу загалом [3].

Особливого значення набуває можливість токенізації реальних активів (Real World Assets, RWA), яка останнім часом є одним із найбільш динамічних сегментів цифрових фінансів. Поєднання традиційних фінансових інструментів із блокчейн-технологіями сприяє формуванню нової моделі

функціонування фінансових ринків, де цифрові активи поступово інтегруються до існуючої фінансової системи без її радикального руйнування.

Таким чином, токенізація активів виступає важливим етапом еволюції фінансових ринків, поєднуючи переваги цифрових технологій із традиційними механізмами інвестування. Основними перевагами цього процесу є підвищення ліквідності активів, зниження трансакційних витрат, розширення доступу до інвестицій та підвищення прозорості фінансових операцій. Разом із тим подальший розвиток токенізованих ринків потребує вдосконалення нормативно-правового регулювання, розвитку цифрової інфраструктури та забезпечення належного рівня кібербезпеки. За умови ефективного вирішення зазначених проблем токенізація здатна стати одним із ключових чинників трансформації глобальних фінансових ринків у найближчі десятиліття.

Список використаних джерел:

1. McKinsey & Company. From ripples to waves: The transformational power of tokenizing assets. 2024. URL: https://www.mckinsey.com/capabilities/strategy-and-corporate-finance/our-insights/from-ripples-to-waves-the-transformational-power-of-tokenizing-assets
2. Financial Stability Board. The Financial Stability Implications of Tokenisation. Basel, 2024. URL: https://www.fsb.org/2024/10/the-financial-stability-implications-of-tokenisation/
3. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text

УДК 336.717

Третяк Андрій,
здобувач ОР магістр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Солоджук Т.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ,
Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (REGTECH) У ПРОЦЕСИ КОМПЛАЄНС-МОНІТОРИНГУ БАНКУ

Сучасний етап розвитку глобальної фінансової системи характеризується стрімким зростанням регуляторного навантаження,

цифровізацією фінансових послуг і посиленням вимог до прозорості операційної діяльності банків. Традиційні механізми комплаєнс-контролю поступово втрачають свою ефективність через високу трудомісткість, фрагментарність процедур і неспроможність оперативно реагувати на нові фінансові ризики. Тому впровадження інноваційних технологій RegTech (Regulatory Technology) є одним із ключових напрямів трансформації систем фінансового моніторингу та управління ризиками банку.

RegTech набуло поширення з 2015 року як дієвий інструмент долання наслідків світової фінансової кризи.

У науковій літературі RegTech розглядається як сукупність цифрових технологій, алгоритмів, спрямованих на автоматизацію регуляторних процесів, підвищення ефективності комплаєнсу та забезпечення безперервного моніторингу фінансових операцій.

Інститут міжнародних фінансів визначив RegTech як технологію, що знижує фінансовий ризик, вирішує проблему значних витрат на комплаєнс-функцію банків, сприяє підвищенню точності, своєчасності та прозорості дотримання вимог фінансової безпеки. Дійсно, RegTech встановлює відповідність нормативним вимогам швидше, точніше та економічно доцільніше на основі технологій штучного інтелекту (AI), машинного навчання, нелінійного програмування (NLP), Blockchain, Big Data, хмарних обчислень, тегування RegData, смарт-контрактів тощо. Це дозволяє кратно спростити процедури моніторингу ризиків, перевірки AML/KYC та адаптації до регуляторних змін.

Концептуальні засади становлення і розвитку RegTech висвітлено у працях Д. Арнера, Р. Бака, Я. Барбера, М. Ель Харраса, М. Салахддіна, Q. Mao, J. Wang та інших дослідників. Передусім, вчені акцентують увагу на інтеграції технологій штучного інтелекту, Big Data, Blockchain, машинного навчання у систему фінансового моніторингу банку. Так, штучний інтелект і машинне навчання є ключовими інструментами для розпізнавання образів, виявлення аномалій та прогнозної аналітики для протидії відмиванню коштів, зменшуючи кількість хибнопозитивних результатів та одночасно підвищуючи рівень виявлення [2]. J. Jagtiani, T. Vermilyea, L. Wall приділяють увагу використання RegTech в оцінці кредитного ризику [4]. Автори підкреслюють потенціал машинного навчання для трансформації наглядової аналітики.

Хмарні обчислення й аналітика великих даних становили ще один фундаментальний рівень застосування RegTech у процесах комплаєнс-моніторингу банку. Хмарні інфраструктури можуть підтримувати масштабовані рішення для забезпечення відповідності, інтегруючи й аналізуючи величезні набори даних [3].

Крім того, науковці та практики наполягають, що RegTech змінюють саму модель нагляду та структури регуляторної політики. У поєднанні із SupTech, технології спонукають наглядові ради перейти від традиційних підходів до проактивного, керованого даними нагляду [1].

Світові дослідження підтверджують, що RegTech сприяє перерозподілу ресурсів, зменшуючи неефективність, властиву традиційним процесам комплаєнсу, підвищує ефективність інвестицій на основі зростання економічної вигоди від цифрового регулювання; значно знижують кредитний ризик банків; покращує виявлення помилок.

Розвиток RegTech одержує підтримку серед світових регуляторів. Так, FCA Великої Британії активно просуває ідею впровадження RegTech через регуляторні «пісочниці», пілотні проєкти для тестування нових цифрових інструментів у контрольованому середовищі.

Поступово RegTech стають актуальними і для банківської системи України. До прикладу, Банківська група Crédit Agricole активно інтегрує цифрові технології у внутрішні контрольні функції.

У межах стратегічної програми ACT 2028 цифрову трансформацію комплаєнсу визначено як один із ключових напрямів розвитку. Зокрема, передбачено створення єдиної Group-wide KYC Platform, що дозволить забезпечити близько 50 % приросту ефективності комплаєнс-операцій до 2028 року. Крім того, група впроваджує AI-інструменти для аналізу транзакційних даних, автоматизованого контролю відповідності та централізованої роботи з профілем клієнта.

Цікавим інноваційним напрямом є створення інтегрованої Predictive Compliance Ecosystem. По суті, це екосистема комплаєнс-моніторингу на основі штучного інтелекту та поведінкової аналітики клієнтів. Сутність такої моделі полягає у поєднанні даних транзакційного моніторингу, цифрового профілю клієнта, геоекономічних ризиків, санкційних баз та ESG-індикаторів у єдиному AI-середовищі. Такий підхід особливо важливий для суб’єктів агробізнесу, у силу дії специфічних галузевих ризиків при здійсненні операцій.

На відміну від класичних AML-систем, які реагують на вже здійснену ризикову операцію, призначення Predictive Compliance Ecosystem полягає у прогнозуванні ймовірності порушень ще до моменту здійснення транзакції. Таким чином, розширюються можливості для превентивного контролю.

Наприклад, система могла б автоматично формувати динамічний «індекс ризику клієнта» на основі змін поведінки, виявлення нетипових фінансових зв’язків, намірів здійснення операцій у високоризикових сферах або фіксування аномальної швидкості руху коштів. За наявності критичних відхилень, AI-платформа не лише генерує просте попередження (alert), але й автоматично змінює рівень контролю банку клієнта: посилює незалежну перевірку клієнта (Customer Due Diligence), обмежує окремі операції або ініціює додаткову перевірку джерел походження коштів. Такий підхід, дозволяє трансформувати комплаєнс-моніторинг із системою фіксації ризиків у систему їх прогнозування та оперативного попередження.

Додатковою перевагою моделі є інтеграція ESG-комплаєнсу у фінансовий моніторинг банку. З урахуванням посилення вимог сталого розвитку, банки України дедалі більше стикаються з необхідністю оцінювання не лише фінансових, а й репутаційних ризиків клієнтів.

Використання AI-аналітики дозволяє автоматично оцінювати відповідність контрагентів принципам ESG, перевірити їх участь у санкційних, екологічних або корупційних скандалах та враховувати ці фактори під час формування ризикового профілю.

Разом із тим, масштабне впровадження RegTech супроводжується низкою системних викликів. Серед ключових проблем: висока вартість цифрової трансформації, складність інтеграції нових технологій із діючими системами банків, дефіцит фахівців у сфері AI-комплаєнсу.

Фахівці у сфері AML / Compliance акцентують увагу на ризиках «black-box AI»: внутрішня логіка та процес прийняття рішень AI є непрозорими для людини. Це створює передумови ризику втрати контролю над алгоритмічними рішеннями AI, не дозволить відстежити model drift – зниження точності результатів з часом. Крім того, для вітчизняних банків зберігається ризик витоку конфіденційних даних через цілеспрямовані кібератаки фінансової системи країни.

У цьому контексті особливого значення набуває формування регуляторних підходів до розвитку RegTech. НБУ у концепції розвитку SupTech та RegTech наголошує на необхідності системної взаємодії між регулятором, фінансовими установами та технологічними компаніями для формування єдиної цифрової екосистеми фінансового контролю. Це свідчить про поступовий перехід до моделі цифрового регулювання фінансового сектору.

Таким чином, впровадження інноваційних технологій RegTech у процеси комплаєнс-моніторингу банку є закономірним етапом еволюції фінансової безпеки в умовах цифровізації. Інтеграція AI, Big Data, blockchain та автоматизованих аналітичних платформ забезпечує підвищення ефективності виявлення ризиків, мінімізацію операційних витрат, посилення прозорості фінансових процесів і формування превентивної моделі фінансової безпеки.

У подальшому, RegTech не обмежуватиметься автоматизацією завдань дотримання вимог, а має розглядатися як рушій регуляторних інновацій, що здатний підтримати самі процедури регулювання, розробки, впровадження та забезпечення комплаєнс-функції. Технології RegTech не зменшують відповідальність банків при здійсненні регуляторної функції, а радше перерозподіляють її на основі алгоритмів.

Список використаних джерел

1. Broeders, D., & Prenio, J. (2018). FSI Insights Innovative technology in financial supervision. FSI Insights on Policy Implementation, 2, 018

2. Chakraborty, C., & Joseph, A. (2017). Machine learning at central banks (Bank of England Working Paper No. 674). Режим доступу: https://ssrn.com/abstract=3031796

3. Climent, F., Momparler, A., & Carmona, P. (2019). Anticipating bank distress in the Eurozone: An Extreme Gradient Boosting approach. Journal of Business

Research, 101, 885–896. Режим доступу: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0148296318305678?via%3Dihub
4. Jagtiani, J., Vermilyea, T., & Wall, L. D. (2018). The roles of big data and machine learning in bank supervision. Forthcoming, Banking Perspectives. Режим доступу: https://ssrn.com/abstract=3221309

УДК 330.341.1:004:338.24

Фісуненко Н.О.
к.е.н., доцент, в.о. завідувача кафедри девелопменту нерухомості, фінансів, обліку та маркетинг
Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро,
Україна

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У СИСТЕМІ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах глобалізаційних трансформацій цифровізація економіки стає одним із ключових чинників підвищення конкурентоспроможності держави та формування ефективних механізмів економічної безпеки. Активний розвиток цифрових технологій, інформаційно-комунікаційних систем і платформних рішень створює передумови для якісно нових економічних перетворень, які впливають на діяльність підприємств, державних інституцій та суспільства загалом [8; 9]. У цьому контексті цифрові платформи виступають не лише інструментом комунікації між економічними суб’єктами, а й важливим механізмом підвищення інноваційного потенціалу національної економіки.

Сучасні тенденції розвитку світової економіки свідчать про поступове формування платформної моделі господарювання, у межах якої цифрові платформи забезпечують інтеграцію виробничих, управлінських, фінансових та інформаційних процесів. Використання платформних рішень дозволяє оптимізувати бізнес-процеси, прискорити обмін інформацією, підвищити якість управлінських рішень та створити умови для інноваційного розвитку підприємств [2; 3]. Водночас платформізація набуває стратегічного значення у сфері захисту економіки, оскільки цифрові технології формують основу економічної стійкості, адаптивності та конкурентоспроможності держави.

У науковій літературі відсутній єдиний підхід до трактування поняття «цифрова платформа». Частина дослідників розглядає її як інструмент взаємодії між виробниками та споживачами цифрових послуг, інші – як інформаційно-комунікаційну систему, що забезпечує інтеграцію учасників економічних процесів [5]. Узагальнення наукових підходів дозволяє визначити цифрову платформу як багатофункціональну цифрову систему,

що забезпечує обмін інформацією, координацію дій учасників економічної взаємодії, реалізацію інновацій та підвищення ефективності управління на різних рівнях економічної системи.

Особливого значення цифрові платформи набувають у контексті формування інноваційного потенціалу підприємств. Інноваційний потенціал доцільно розглядати як сукупність ресурсів, компетенцій, технологій, організаційних можливостей та управлінських інструментів, які забезпечують здатність підприємства до впровадження нововведень і адаптації до змін зовнішнього середовища [4]. Саме цифрові платформи створюють необхідну інфраструктурну основу для розвитку інноваційної діяльності, забезпечуючи швидкий доступ до даних, інтеграцію учасників ринку та формування єдиного цифрового простору.

Однією з ключових характеристик платформізації є формування мережевого ефекту, за якого зростання кількості учасників цифрової екосистеми підвищує ефективність її функціонування. Завдяки цьому виникають нові можливості для розвитку інноваційного підприємництва, цифрової кооперації, поєднання науки, бізнесу, виробництва та державного управління [6]. Такий підхід сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності підприємств і національної економіки загалом.

Важливим елементом ефективної платформізації є цифрова інфраструктура, яка формує основу для функціонування сучасної цифрової економіки. Розвиток цифрової інфраструктури забезпечує можливість впровадження автоматизованих систем управління, аналітичних платформ, електронних сервісів і цифрових інструментів прийняття рішень. У цьому контексті цифровізація виступає не лише технологічним процесом, а й важливим чинником забезпечення економічної безпеки держави [7; 9].

Додатково слід зазначити, що цифрові платформи здатні виконувати роль інституційного механізму координації економічних процесів, оскільки вони забезпечують поєднання інформаційних, управлінських, фінансових та інноваційних потоків у межах єдиного цифрового середовища. Для підприємств це створює можливість швидше реагувати на зміни ринкової кон’юнктури, оперативно аналізувати потреби споживачів, удосконалювати бізнес-моделі та підвищувати якість управлінських рішень [2; 5].

Особливе значення цифрові платформи мають для підвищення інноваційного потенціалу підприємств, оскільки вони сприяють розширенню доступу до нових технологій, цифрових сервісів, аналітичних інструментів та партнерських мереж. У таких умовах інноваційний потенціал перестає бути лише внутрішньою характеристикою підприємства, а формується також через його здатність взаємодіяти з цифровими екосистемами, залучати зовнішні знання, інтегруватися у кластерні об’єднання та використовувати переваги мережевої кооперації [3; 4; 6].

Важливою перевагою платформного підходу є можливість підвищення прозорості економічних процесів. Завдяки цифровим

платформам створюються умови для накопичення, обробки та аналізу великих масивів даних, що дозволяє більш точно оцінювати ризики, прогнозувати зміни попиту, виявляти слабкі місця у виробничих і фінансових процесах. Це має безпосереднє значення для захисту економіки, оскільки своєчасне виявлення дестабілізуючих чинників дає змогу формувати превентивні управлінські рішення [7; 8].

Разом із позитивними аспектами платформізації існують проблеми, які стримують розвиток цифрових трансформацій. До них належать недостатній рівень цифрової грамотності, дефіцит кваліфікованих кадрів, регуляторна невизначеність, обмеженість фінансування інноваційних проєктів, кіберризики та нестача інвестиційних ресурсів [8; 10]. Особливої актуальності ці проблеми набувають в умовах воєнно-економічної нестабільності, коли значна частина ресурсів держави спрямовується на підтримання макроекономічної стабільності та функціонування критично важливих сфер економіки.

Водночас цифрові платформи формують значний потенціал для підвищення рівня економічної безпеки держави. Їх використання дає змогу здійснювати оперативний моніторинг економічних процесів, прогнозувати кризові явища, удосконалювати систему стратегічного планування та підвищувати ефективність державного управління [1; 9]. Крім того, цифрові платформи сприяють формуванню нових механізмів взаємодії між державою, бізнесом і суспільством, що є важливою умовою інноваційного розвитку.

Важливим напрямом розвитку платформізації є її поєднання з кластерним підходом. Формування цифрових кластерів сприяє інтеграції науки, виробництва, бізнесу й управління з метою прискорення інноваційних процесів та підвищення конкурентоспроможності економічної системи [3; 6]. У межах такого підходу цифрові платформи виконують роль координаційного механізму, який забезпечує взаємодію учасників, обмін інформацією та створення інноваційних продуктів і технологій.

Особливої уваги потребує питання кібербезпеки цифрових платформ. Зростання обсягів цифрової інформації, активне використання електронних сервісів та поширення цифрових технологій супроводжуються підвищенням ризиків кібератак, витоку конфіденційної інформації та порушення функціонування цифрових систем [7; 10]. Тому формування стратегії захисту економіки держави має передбачати розвиток захищених інформаційно-комунікаційних систем, удосконалення цифрової інфраструктури та підвищення рівня кіберстійкості.

У сучасних умовах цифровізація та платформізація стають невід’ємними складовими інноваційного розвитку держави. Їх ефективне використання створює передумови для підвищення продуктивності економіки, активізації інноваційної діяльності, залучення інвестицій та формування конкурентних переваг на світовому ринку [2; 4]. Водночас успішна реалізація цифрових трансформацій потребує комплексного підходу, який поєднує розвиток інноваційного потенціалу, удосконалення

державного управління, підвищення якості людського капіталу та забезпечення економічної й інформаційної безпеки.

Таким чином, цифрові платформи є важливим інструментом формування інноваційного потенціалу та забезпечення захисту економіки держави. Їх інтеграція у систему стратегічного управління створює умови для підвищення конкурентоспроможності національної економіки, ефективності управлінських процесів та адаптації до сучасних глобалізаційних викликів. Подальший розвиток платформізації потребує вдосконалення нормативно-правового забезпечення, розвитку цифрової інфраструктури, підвищення рівня цифрової грамотності та формування комплексної системи економічної безпеки в умовах цифрових трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Evans D. S., Parker G., Van Alstyne M. *Platform Revolution: How Networked Markets Are Transforming the Economy*. New York : W. W. Norton & Company, 2016. 352 p.
2. Бондарчук В. В. Цифрова економіка та цифрові трансформації: сутність, тенденції, механізми розвитку. *Економіка та держава*. 2021. № 9. С. 34–39.
3. Галкін А. С. Платформізація економіки як чинник цифрових трансформацій держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2020. № 38. С. 52–57.
4. Ілляшенко С. М. Інноваційний розвиток підприємства : підручник. Суми : Університетська книга, 2021. 324 с.
5. Окландер М. А., Романенко О. О. Цифрові платформи у системі економічних трансформацій. *Маркетинг і цифрові технології*. 2022. Т. 6, № 2. С. 18–27.
6. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Глобальні цифрові платформи та їх вплив на конкурентоспроможність економіки держави. *Міжнародна економічна політика*. 2021. № 1(34). С. 45–58.
7. Семеног А. Ю. Цифровізація як фактор забезпечення економічної безпеки держави. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 2. С. 101–108.
8. Фісуненко Н. О. Цифрова економіка та економічна безпека. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 7. С. 35–40.
9. Фісуненко П. А., Вечеров В. Т., Булєєв Ю. С. Структура і складові системи економічної безпеки підприємства: вплив трансформаційних перетворень. *Бізнес Інформ*. 2024. № 10. С. 322–331. DOI: 10.32983/2222-4459-2024-10-322-331.
10. Шпалах А. О. Цифрові платформи в умовах трансформації світової економіки. *Економічний простір*. 2021. № 175. С. 120–126.

7. МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

УДК 336.74(44)

Іщук Л. І.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк,
Україна

Будь Т. В.
здобувач ОР бакалавр,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк,
Україна

ЕВОЛЮЦІЯ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ ФРАНЦІЇ: ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ ТА ІНТЕГРАЦІЯ В ЄС

Грошова система Франції складалася протягом багатьох століть. Це був довгий і досить непростий шлях - від національної валюти, яка існувала сотні років, до повного переходу на єдину європейську валюту євро. Увесь цей процес добре ілюструє основні ідеї монетарної економіки. Зокрема, те, наскільки стабільність валюти важлива для нормального розвитку економіки. Також видно, яку роль відіграє центральний банк, коли треба контролювати інфляцію, як обмінний курс впливає на зовнішню торгівлю і чому наднаціональна інтеграція дає багато переваг - зменшує витрати на операції і захищає від валютних ризиків.

Теоретичною базою для переходу до валютного союзу стала концепція оптимальних валютних зон Роберта Манделла. Він пояснював, що спільна валюта може нормально працювати, якщо в країнах висока мобільність праці і капіталу, якщо економічні цикли більш-менш збігаються, є дисципліна в бюджетах і країни готові разом реагувати на різні кризи. Франція з самого початку була одним з головних прихильників європейської монетарної інтеграції. Для неї це було важливо, щоб менше залежати від долара США і щоб Європа в цілому мала сильніші позиції у світі [1].

Перший золотий франк з’явився ще в 1360 році, коли ним викуповували короля Жана II. Сучасніший вигляд валюта отримала за Наполеона. У 1803 році ввели «франк Жерміналь» на біметалічному стандарті. Цей стандарт досить добре працював і забезпечував стабільність майже до Першої світової війни. Але потім ситуація погіршилася. Відмова

від золотого стандарту, війни та економічні кризи наприкінці XIX - на початку XX століття призвели до частих девальвацій і того, що франк постійно втрачав свою купівельну спроможність.

Дуже серйозним кроком стала монетарна реформа 1958 року за Шарля де Голля. Тоді франк девальвували приблизно на 20%, провели жорстку економію в державних витратах, відновили конвертованість валюти для інших країн. А в 1960 році запровадили «новий франк», де один новий дорівнював ста старим. Ці заходи допомогли стабілізувати економіку і запустили період, який називають «Trente Glorieuses» - тридцять славних років. В цей час ВВП зростав приблизно по 5% щороку, інфляція падала, а довіра до грошей у людей поверталася. Тут велику роль зіграв Banque de France, який показав, як важливо, щоб центральний банк був незалежним і проводив послідовну політику [2].

Після того, як у 1971 році Бреттон-Вудська система остаточно розпалася, європейські країни почали шукати свої варіанти стабільності. У 1979 році французький президент Валері Жискар д'Естен разом з німецьким канцлером Гельмутом Шмідтом ініціювали створення Європейської валютної системи з механізмом ERM. Після кризи 1983 року Франція змінила підхід і перейшла до політики «franc fort» - тобто сильного франка. Країна відмовилася від нових девальвацій і почала проводити жорстку антиінфляційну політику, дивлячись на досвід Німеччини. Це дало стабільність, але економіка росла повільніше, а безробіття залишалося на високому рівні [4].

Далі був Маастрихтський договір 1992 року, який закріпив ідею Економічного і валютного союзу. Франція активно брала участь у створенні євро. Вона намагалася поєднати німецьку стабільність з власними інтересами щодо зростання економіки. З 1999 року в безготівковому форматі, а з 2002 року вже в реальних грошах франк перестав існувати. Курс зафіксували - 1 євро = 6,55957 французьких франків. Banque de France став частиною спільної європейської системи центральних банків [1;5].

Вступ до Єврозони дав Франції певні плюси: торгівля стала стабільнішою, валютних ризиків поменшало, а Європа в цілому почала сильніше впливати на світові процеси. Франція й зараз залишається одним з основних гравців у вирішенні питань євро-політики і продовжує наполягати на глибшій економічній координації. Але, звісно, були й свої труднощі. Без власного обмінного курсу стало набагато складніше реагувати на економічні проблеми, тому потрібна сильніша фіскальна і структурна політика.

Серед актуальних проблем останніх років - інфляція після пандемії. У 2022 році вона піднялася понад 10,6%. Основними причинами були різке зростання цін на енергоносії і перебої в постачаннях через війну та інші фактори. Європейський центральний банк відреагував досить рішуче –

підняв основну ставку на 450 базисних пунктів за 2022-2023 роки. В результаті інфляцію вдалося досить швидко опустити до цільових 2% і при цьому уникнути дуже глибокої кризи [3;6].

Загалом перехід від франка до євро дав Франції кращу макроекономічну стабільність і нижчу інфляцію, ніж було раніше. Політика сильного франка і участь в EMU показали, як важко знайти рівновагу між стабільністю цін і економічним зростанням. Але без національного курсу потрібно набагато краще координувати бюджетну політику в Єврозоні, а цього поки що не вистачає.

Таким чином, еволюція грошової системи Франції від реформи 1958 року і до нашого часу в рамках Європейського валютного союзу - це один з найуспішніших прикладів європейської інтеграції. Завдяки цьому забезпечується стабільність, торгівля розвивається краще і ЄС має більшу вагу у світі. Сучасні виклики показують, що євро витримує випробування, але також підкреслюють, що потрібно розвивати банківський союз і сильнішу фіскальну координацію. У майбутньому для Франції буде важливо вміти балансувати між жорсткою монетарною дисципліною і необхідною гнучкістю економіки в умовах різних глобальних проблем.

Список використаних джерел:

1. Fernando, J. (2025). Understanding the French: History and Transition to the Euro. Investopedia. URL: https://www.investopedia.com/terms/f/franc-f.asp
2. Szabo, J. (2026). A choice for European monetary integration: politics of exchange rates between EMS and EMU. Review of Evolutionary Political Economy. URL: https://link.springer.com/article/10.1007/s43253-026-00177-5
3. Aldama, P., Le Bihan, H., & Le Gall. C. (2024). What caused the post-pandemic inflation? Replicating Bernanke and Blanchard (2023) on French data. Banque de France Working Paper No. 967 URL: https://www.banque-france.fr/system/files/2024-10/WP967_0.pdf
4. Portes, R. et al. (2023/2024). The Making of the European Monetary Union: 30 years since the ERM Crisis. CEPR. URL: https://cepr.org/system/files/publication-files/181751-the_making_of_the_european_monetary_union_30_years_since_the_erm_crisis.pdf
5. European Central Bank/ European Commission official documents and euro section and ECB Economic Bulletin. (Дата звернення 05.05.2026р.)
6. Семенюк Б.І. Основні цілі та завдання Європейського Союзу. Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції (25 травня 2024 р). відп. ред. О.А. Нужна. Вип. 16. Луцьк: ВІП ЛНТУ, 2024. С. 84

УДК 338.124.4(100)

Іщук Л. І.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк,
Україна

Огоновська І.Л.
здобувач ОР бакалавр,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк,
Україна

АНАЛІЗ ПРИЧИН ТА МЕХАНІЗМІВ ПОШИРЕННЯ ВЕЛИКОЇ ДЕПРЕСІЇ 1929-1939 РР. У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Велика депресія 1929-1939 рр. є не лише найбільшою економічною катастрофою XX століття, а й подія яка досі викликає дискусії щодо природи системних фінансових криз. Упродовж десятиліття вона охопила практично всі держави світу, спричинивши масове безробіття, колапс банківських систем, стрімке скорочення промислового виробництва та міжнародної торгівлі. Проблема є важливою також з огляду на те, що деструктивні наслідки Великої депресії – зокрема, зростання авторитаризму і підготовка до Другої світової війни – безпосередньо пов’язані з провалами економічної політики того часу, тому вивчення уроків 1930-х рр. залишається актуальним.

Після Першої світової війни американська промисловість продовжувала збільшували виробництво, однак доходи більшості населення суттєво відставали, через що товари не знаходили збуту. Монополії штучно утримували високі ціни, ігноруючи реальний попит, тоді як доступні кредити спонукали споживачів до надмірних витрат і спекуляцій. Погіршувала ситуацію і неспроможність європейських країн розрахуватися з боргами перед США. Наслідки кризи виявилися катастрофічними: збанкрутувало понад п’ять тисяч банків, промислове виробництво скоротилося вдвічі, а безробіття охопило до 25% працездатного населення. Мільйони американців опинилися за межею бідності, а п’ять мільйонів фермерів втратили землю через несплату боргів [1].

Передумови Великої депресії формувалися ще в 1920-х роках на тлі структурних дисбалансів американської економіки. Краху передував спекулятивний бум, під час якого мільйони американців вкладали кошти в акції в умовах мінімального банківського регулювання та агресивної кредитної практики: маржинальні вимоги становили лише 10%, тобто брокери надавали позику у 9 доларів на кожен 1 долар власних коштів

інвестора. Водночас розподіл доходів залишався вкрай нерівномірним, а аграрний сектор стагнував через надвиробництво. Криза розпочалася восени 1929 року з наростання недовіри серед інвесторів. У Чорний четвер, 24 жовтня, на біржі було продано 13 мільйонів акцій, а спроби банкірів стабілізувати ринок виявилися марними. Чорний понеділок, 28 жовтня, і Чорний вівторок, 29 жовтня, лише поглибили паніку – того вівторка було продано вже понад 16 мільйонів акцій. За ці кілька днів ринок втратив 47% вартості, а повне падіння тривало аж до 1932 року, коли індекс Dow Jones обвалився на 89% від піку [2].

Банківська паніка 1929-1933 років перетворила циклічний спад на структурну катастрофу. До 1933 року з 25 000 американських банків закрилося 9 000, що знищило накопичені роками зв'язки між банками і позичальниками та різко обмежило доступ до кредитів. Безробіття невпинно зростало: якщо у 1929 році без роботи залишалося 1,5 мільйона американців, то вже у березні 1933 року ця цифра сягнула 14,5 мільйона – кожен четвертий мешканець країни не мав засобів для існування. Близько третини фермерів втратили свої земельні ділянки. Саме на тлі цієї катастрофи Франклін Рузвельт переміг на президентських виборах 1932 року, запропонувавши програму виходу з кризи – «Новий курс» [2].

Дослідження свідчить, що визначальним механізмом глобального поширення кризи став міжвоєнний золотий стандарт. Система зобов'язувала центральні банки підтримувати фіксовану прив'язку валюти до золота, що позбавляло уряди будь-яких інструментів для пом'якшення економічного спаду. Підвищення ФРС облікової ставки у 1928-1929 роках спровокувало відплив золота зі США, змусивши центральні банки Європи та Латинської Америки підвищувати власні ставки – навіть в умовах економічного спаду. Країни, що зберігали золотий стандарт, переживали кризу значно глибше: банки були зобов'язані видавати золото на вимогу вкладників, що стрімко знесилювало резерви і прискорювало банківські банкрутства. Держави, які раніше відмовилися від прив'язки до золота і девальвували валюти, вийшли з кризи швидше [3].

Ще одним важливим механізмом поширення кризи стало руйнування системи міжнародного кредитування. У 1924 році план Дауеса закріпив своєрідний фінансовий ланцюжок: американські банки надавали Німеччині позики, вона відновлювала виробництво й сплачувала відшкодування для Великої Британії та Франції, а ті своєю чергою погашали воєнні борги перед США. Упродовж 1924-1932 років Німеччина отримала понад 31,8 млрд. марок у вигляді іноземних позик, тоді як репарацій сплатила лише близько 11,5 млрд. марок – точніше жила в борг. Коли американська економіка увійшла в кризу і потоки капіталу з Нью-Йорка до Європи вичерпались, ці країни змушені були різко скорочувати витрати. Особливо руйнівним виявився ефект для Веймарської Республіки, іноземний капітал масово виходив з країни, а безробіття сягнуло близько 30%. Закон Смута-Хоулі (1930) замкнув це хибне коло – спровокувавши ланцюгову реакцію відповідних

торговельних бар'єрів, він обвалив американський експорт із 5,2 млрд. дол. до 1,7 млрд. дол., а загальний обсяг світової торгівлі скоротився приблизно на 66%.Корінь катастрофи, в тому, що Велика Британія вже не мала ресурсів для стабілізації глобальної системи, а США не мали бажання цього робити – і саме ця прогалина перетворила регіональний спад на затяжну світову катастрофу [4].

Вирішальним кроком до відновлення стала відмова від золотого стандарту. Країни так званого «Золотого блоку»: Франція, Бельгія, Польща та Нідерланди – трималися за золоту прив'язку аж до 1935-1936 років, Бельгія і Польща відійшли від неї у 1935-му, Франція і Нідерланди – у 1936-му. Саме ці країни пережили найтривалішу рецесію, тоді як Велика Британія, що відмовилася від золотого стандарту ще у 1931 році, вийшла з кризи значно раніше. Це підтверджує: жорсткі режими фіксованого обмінного курсу при асиметричних шоках породжують системні ризики [3].

Велика депресія 1929-1939 рр. виникла через поєднання внутрішніх проблем економіки США та недоліків міжнародної економічної системи того часу. Серед основних причин кризи були надвиробництво товарів, надмірне кредитування, нерівномірний розподіл доходів і недостатній контроль за банківською сферою. Поширенню економічної кризи у світі сприяли: дія золотого стандарту, скорочення міжнародного кредитування та відсутність ефективної міжнародної співпраці між державами. Досвід показав, що швидше економічне відновлення відбулося в тих країнах, які раніше відмовилися від золотого стандарту та почали застосовувати активну фінансову й бюджетну політику. Перспективним напрямом подальших досліджень є порівняння антикризових заходів періоду Великої депресії та світової фінансової кризи 2008-2009 рр. для визначення умов ефективної міжнародної економічної координації.

Список використаних джерел:

1. Мандра В. В., Мандра Н. Г. Дві епохи потрясінь: Велика депресія 1930-х проти глобальної кризи XXI століття // Підприємництво та інновації. 2024. №34. С. 90–94. URL: https://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/825/803 (дата звернення: 12.05.2026).
2. Billington L., Reisegg Ø. Wall Street-krakket i 1929. Store norske leksikon. URL: https://snl.no/Wall_Street-krakket_i_1929
3. Золотий стандарт: для чого його впровадили і чому відмовилися. Garant.money. 23.12.2024. URL: https://garant.money/uk-UA/statti/zolotyi-standart-dlia-choho-yoho-vprovadyly-i-chomu-vidmovylysia
4. Повоєнна відбудова Німеччини: плани Дауеса та Юнга. Освіта.ua. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_history/25173/

УДК 336.76:330.322 (477)

Шуплат О.М.
к.е.н., доцент, доцент кафедри
корпоративних фінансів і контролінгу,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
м. Київ,
Україна

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНУ: СТРАТЕГІЇ, ДИНАМІКА ТА РИЗИКИ ЗАЛУЧЕННЯ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Прямі іноземні інвестиції є одним із базових джерел структурної модернізації, технологічного оновлення та довгострокового економічного зростання. Для України в умовах повномасштабної війни та підготовки до післявоєнного відновлення їх роль істотно зростає, оскільки внутрішніх ресурсів для відбудови критичної інфраструктури, промисловості, енергетики та логістики є недостатньо. Загальна вартість відбудови України протягом наступного десятиліття оцінюється у 588 млрд дол США [6]. Це означає, що формування ефективної системи залучення ПІІ має розглядатися не лише як елемент інвестиційної політики, а як складова макрофінансової стійкості держави.

Аналіз останніх тенденцій свідчить, що в умовах війни інвестиційна поведінка нерезидентів стала значно вибірковішою, а структура рішень змістилася у бік проєктів із коротшим горизонтом окупності, нижчим географічним ризиком та високим рівнем міжнародної гарантійної підтримки [3;4]. У цьому контексті науковий інтерес становить поєднання трьох аналітичних блоків: фактичної динаміки ПІІ, системи ризиків та інструментів інституційного стимулювання їх припливу.

Динаміка ПІІ в Україну потребує двох важливих методичних застережень. По-перше, міжнародні бази даних і національна статистика можуть відрізнятися за моментом оновлення та ревізіями. По-друге, в умовах війни особливої ваги набуває уточнення даних платіжного балансу, що прямо впливає на оцінку припливу інвестицій. Національний банк України у березні 2026 р. переглянув низку показників платіжного балансу за 2022-2025 рр. у зв’язку з розширенням інформаційної бази та уточненням статистики операцій із послугами й ПІІ [3].

У таблиці 1 узагальнено динаміку чистого припливу ПІІ в Україну за даними Світового банку.

Наведені дані демонструють, що навіть в умовах повномасштабної війни Україна зберегла формальний позитивний приплив ПІІ, однак його абсолютні масштаби залишаються обмеженими порівняно з потребами повоєнної реконструкції. Зниження показника у 2023 р. до 5,85 млрд дол. США свідчило про високу чутливість зовнішніх інвесторів до безпекової

ситуації, логістичних розривів і регуляторної невизначеності. Водночас зростання до 7,21 млрд дол. США у 2024 р. може інтерпретуватися як ознака часткової адаптації інвесторів до воєнного середовища, насамперед у проєктах, що мають підтримку міжнародних фінансових інституцій, експортну орієнтацію або розташовані у відносно безпечніших регіонах країни [1;4;5].

Таблиця 1

Динаміка ПІІ в Україну у 2021-2024 рр. [1; 2]

Рік	ПІІ, млрд дол. США	ПІІ, % ВВП
2021	7,95	3,9
2022	7,83	4,9
2023	5,85	3,3
2024	7,21	4,1

Для коректної інтерпретації цих тенденцій доцільно співвіднести динаміку ПІІ з макроекономічною базою. Частка чистого припливу ПІІ у ВВП України становила 4,9% у 2022 р., 3,3% у 2023 р. та 4,1% у 2024 р. [2]. Це вказує не лише на коливання інвестиційної активності, а й на зміну співвідношення між зовнішнім капіталом та масштабом економіки. Формально значення 4,1% ВВП у 2024 р. є відносно прийнятним для країни з підвищеним ризиком, однак для економіки, що потребує прискореного відновлення, цього недостатньо для запуску широкомасштабної структурної трансформації [5].

Паралельно важливо враховувати інституційну специфіку української статистики ПІІ. Національний банк України визначає прямі іноземні інвестиції як транскордонні вкладення, здійснені з метою встановлення контролю або суттєвого впливу на управління підприємством, а сама статистика охоплює потоки, позиції та доходи в межах відносин прямого інвестування. Такий підхід відповідає методології BPM6 МВФ і забезпечує міжнародну відповідність даних. Однак у практичному аналізі післявоєнної інвестиційної політики необхідно відокремлювати статистично зафіксований приплив від реального greenfield-інвестування, оскільки частина потоків може бути пов’язана з реінвестованими доходами, внутрішньокорпоративним фінансуванням або реструктуризацією існуючого капіталу.

Система ризиків для іноземного інвестора в Україні має багаторівневий характер. Перший і найбільш очевидний блок становить воєнний ризик, який охоплює фізичне знищення активів, перебої з енергопостачанням, загрози логістиці, втрату персоналу та просторову нерівномірність безпекового середовища. Саме цей чинник формує найвищу премію за ризик і знижує горизонт інвестиційного планування. Другий блок пов’язаний із макрофінансовими ризиками: валютними

обмеженнями, курсовою волатильністю, інфляційним тиском, дефіцитом зовнішнього фінансування та чутливістю платіжного балансу. Значущість цього аспекту підтверджується тим, що НБУ продовжує системно актуалізувати статистику зовнішнього сектору та коригувати дані платіжного балансу за 2022-2025 рр.

Третій блок становлять інституційно-правові ризики, пов'язані з якістю судового захисту прав інвестора, тривалістю адміністративних обмежень і процедур, регуляторною фрагментацією та сприйняттям корупційних загроз. Навіть за наявності макрофінансової підтримки з боку міжнародних партнерів ці фактори безпосередньо впливають на вартість капіталу і рішення щодо вибору юрисдикції для довгострокових вкладень. Четвертий блок пов'язаний із проєктними ризиками відбудови: це ризики підрядного виконання, імпортозалежності обладнання, затримок через руйнування інфраструктури, дефіциту кваліфікованої робочої сили та недостатньої страхової місткості ринку.

Для аналітичної систематизації доцільно подати ключові ризики та інструменти їх мінімізації у табличній формі.

Таблиця 2.

Основні ризики для ПІІ в Україну та інструменти їх зниження [3;4;5]

Група ризиків	Зміст ризику	Потенційний вплив на ПІІ	Інструменти мінімізації
Воєнні	Руйнування активів, безпекова нестабільність, загрози логістиці	Відтермінування або скасування інвестиційних рішень	Страхування воєнних ризиків, гарантії МФО, регіональна диверсифікація
Макрофінансові	Валютні обмеження, інфляція, курсові коливання	Зростання вартості капіталу, ускладнення репатріації доходів	Валютне хеджування, поетапне фінансування, узгодження з режимом НБУ
Інституційно-правові	Судові та регуляторні бар'єри, корупційні ризики	Зниження довіри інвесторів, підвищення премії за ризик	Дерегуляція, цифровізація процедур, міжнародний арбітраж
Проєктні	Дефіцит підрядників, розмитість строків реалізації, інфраструктурні обмеження	Подорожчання проєктів і відкладення вводу в експлуатацію потужностей	EPC-контракти, державне співфінансування, змішані фінансові моделі

На тлі цих ризиків післявоєнна стратегія залучення ПІІ має бути селективною, а не універсальною. Її ядром повинно стати спрямування інвестицій у сектори, де поєднуються високий мультиплікативний ефект, експортний потенціал і можливість часткового страхування ризику. Насамперед ідеться про енергетику, транспорт і логістику, агропереробку, індустрії будівельних матеріалів, індустріальні парки, машинобудування для відновлення інфраструктури, а також цифрові сервіси підтримки реконструкції. Саме в цих сегментах іноземний інвестор отримує більш зрозумілу модель монетизації, а держава - вищий економічний та соціальний ефект від вкладень.

Виходячи з цього, можна виокремити кілька пріоритетних стратегій залучення ПІІ.

По-перше, потрібне масштабування механізмів страхування і гарантування. Для більшості іноземних інвесторів питання не зводиться лише до очікуваної прибутковості; вирішальним є наявність інструменту, який знижує незастрахований воєнний ризик. Саме тому критично важливо розширювати використання гарантійних механізмів багатосторонніх і двосторонніх інституцій, а також комбінувати їх із суверенними і донорськими програмами. Окремої уваги потребує питанння підтримки та активного розвитку з боку держави експортно-кредитного агентства, оскільки інструменти страхування експортних кредитів та гарантування інвестиційних ризиків є критично важливими для зниження вартості капіталу та підвищення довіри іноземних інвесторів до українського ринку.

По-друге, інвестиційна політика має перейти до принципу секторальної пріоритезації. В умовах обмеженого апетиту до ризику уряд не може однаково ефективно просувати всі напрями. Доцільно концентрувати зусилля там, де ПІІ здатні не лише збільшити валове нагромадження капіталу, а й зменшити критичні структурні дисбаланси: енергетичну вразливість, сировинну спеціалізацію, логістичну фрагментацію та технологічну відсталість.

По-третє, необхідне системне зниження транзакційних витрат входу на ринок. Для іноземного капіталу важливими є не тільки макропоказники, а й швидкість підключення до мереж, доступ до земельних ділянок, передбачуваність митних процедур, якість корпоративного управління в державному секторі, прозорість дозволів та стабільність податкових правил. Саме тому цифровізація адміністративних процедур і спрощення регуляторного середовища мають розглядатися як інструменти інвестиційної конкуренції, а не лише як елементи реформи публічного управління.

По-четверте, важливо використовувати змішані фінансові моделі, у яких приватний капітал поєднується з ресурсами міжнародних фінансових

організацій, експортно-кредитних агентств та донорських фондів. У такій моделі публічний або квазіпублічний компонент бере на себе частину початкового ризику, що знижує поріг входу для стратегічного інвестора. Для України це особливо актуально з огляду на масштаб реконструкції, який оцінюється у 524 млрд дол. США [43].

Окремої уваги потребує питання інформаційної асиметрії. Інвестор приймає рішення не лише на основі макростатистики, а й на підставі доступності стандартизованої інформації про проєкти, ризики, земельний статус, технічну готовність і модель доходів. Тому формування якісного портфеля інвестиційних проєктів для реконструкції з типовими шаблонами структурування є практичною передумовою масштабнішого припливу ПІІ. Без цього навіть наявність формального інтересу до українського ринку не трансформується в укладені угоди.

У підсумку можна констатувати, що сучасна динаміка ПІІ в Україну є неоднозначною. З одного боку, позитивний чистий приплив іноземного капіталу у 2024 р. на рівні 7,21 млрд дол. США та 4,1% ВВП свідчить про збереження інвестиційної суб'єктності країни навіть в умовах війни. З іншого боку, порівняння цих обсягів із потребами відновлення у 524 млрд дол. США показує, що чинна модель залучення капіталу не є достатньою для післявоєнного прориву. Саме тому державна політика має зміститися від загальних декларацій інвестиційної привабливості до побудови конкретної системи зниження ризиків: через воєнне страхування, секторальний відбір, змішане фінансування, цифровізацію процедур та інституційну довіру. У післявоєнний період доцільно також переглянути підходи до управління великими державними активами та розглянути можливість часткової чи повної приватизації або інших форм залучення приватного капіталу до розвитку системних компанії, з метою підвищення їх ефективності, інвестиційної спроможності та перетворення на фінансово стійкі структури Лише за таких умов ПІІ можуть стати не епізодичним джерелом підтримки, а стійким механізмом модернізації фінансово-економічної системи України.

Список використаних джерел:

1. Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US$) - Ukraine. World Bank Data. URL: https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=UA (дата звернення: 24.05.2026).
2. Foreign direct investment, net inflows (% of GDP) - Ukraine. World Bank Data. URL: https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=UA (дата звернення: 26.05.2026).
3. Revised Balance of Payments Data for 2022–2025. National Bank of Ukraine. 19.03.2026. URL: https://bank.gov.ua/en/news/all/utochneno-dani-platijnogo-balansu-za-20222025-roki (дата звернення: 24.05.2026).
4. External Sector Statistics. National Bank of Ukraine. URL:

https://bank.gov.ua/en/statistic/sector-external (дата звернення: 26.05.2026).
5. Exploring reconstruction investment opportunities in Ukraine: A strategic approach for investors. PwC. 20.05.2025. URL: https://www.pwc.com/ua/en/publications/2025/exploring-reconstruction-investment-opportunities-ukraine.html (дата звернення: 25.05.2026).
6. Світовий банк оцінив потреби на відбудову України у $588 мільярдів URL: https://www.ukr.net/news/details/economics/116154835.html (дата звернення: 26.05.2026).

УДК 330.322:001.895(477)

Kogut A.I.
Bachelor's Degree Student,
major in Finance, Banking, Insurance and the Stock Market,
Vasyl Stefanyk Carpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine

Kropelnytska S.O.
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance,
Vasyl Stefanyk Carpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine

STARTUP ECOSYSTEMS IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S INTEGRATION INTO THE EU AND UK MARKETS: FINANCIAL SUPPORT AND GROWTH OPPORTUNITIES.

In the context of European integration and ongoing security challenges, the development of startup ecosystems in Ukraine is gaining strategic importance for fostering innovation-driven economic growth. Startup activity plays a significant role in commercializing technological solutions and supporting the integration of Ukrainian companies into European innovation and investment networks [1].

The development of startup ecosystems in Ukraine is closely linked to broader processes of European integration and participation in international innovation markets. Startups increasingly function as a mechanism for technology commercialization and the expansion of cooperation with European partners, contributing to Ukraine's integration into global innovation value chains [1].

Ukraine demonstrates gradual progress in international innovation rankings, including the Global Innovation Index, particularly in indicators related to knowledge creation, human capital, and ICT development. Table 1.1 presents selected indicators of Ukraine's performance in the Global Innovation Index relevant to startup ecosystem development. These trends reflect the presence of a strong educational and scientific potential that supports the growth of technology entrepreneurship and innovation-based development [2].

Table 1.1

Ukraine in the Global Innovation Index (GII) 2025

Category	Global Rank (2024)	Global Rank (2025)	Trend	Strategic Insight for Startups
ICT (Info & Comm Tech)	56	23rd	+33	Key driver for integration into the EU/UK digital markets.
Education	43	48th	-5	Solid foundation of skilled talent and human capital.
Knowledge & Tech Outputs	34	47th	-13	High intellectual potential, needs better commercialization.
Human Capital & Research	54	65th	-11	Impacted by migration, yet remains a core strength.
Business Sophistication	45	56th	-11	Reflects structural shifts; local networks require deeper integration with international ecosystems.
Business Environment	84	89th	-5	The main reason why startups seek EU/UK acceleration.
Regulatory Environment	106	106th	No change	Highlights the need for EU law harmonization (GDPR, etc.).

Source: authors' calculations based on [2, 7].

An important factor in strengthening the startup ecosystem is the formation of a favorable institutional and regulatory environment. In this context, the Diia.City legal framework introduces tax incentives and flexible employment models, as well as approaches partially aligned with common law principles. Such measures may increase the attractiveness of Ukraine's IT sector for foreign and domestic investors [3]. The implementation of Diia.City also contributes to improving Ukraine's position in international investment rankings by creating more predictable conditions for technology businesses and foreign investors [3].

Access to international funding instruments is another critical driver of startup development. Programmes such as Horizon Europe and the European Innovation Council provide opportunities for research and innovation financing, enabling startups and research teams to develop projects without necessarily transferring ownership rights. These instruments contribute to the stronger integration of Ukrainian innovators into the European research and development space [6].

Alongside grant-based support, venture capital funds, angel investors, crowdfunding platforms, and accelerator programmes play an increasingly important role in financing innovative startups. Diversification of funding sources contributes to reducing financial risks and improving opportunities for startup

scaling in international markets.

The United Kingdom also remains one of Europe's leading startup ecosystems, particularly in fintech, artificial intelligence, and creative industries. Cooperation with UK accelerators, venture funds, and innovation hubs creates additional opportunities for Ukrainian startups seeking international expansion.

A promising direction for ecosystem development is the implementation of the Science City model, which promotes cooperation between universities, businesses, research institutions, and public authorities. Within this model, higher education institutions act not only as educational centers but also as platforms for innovation, mentoring, and technology transfer. Such approaches may enhance entrepreneurial competencies and support the scaling of early-stage startups [4]. University-based startup support mechanisms, including incubators, accelerators, mentoring programmes, and technology transfer offices, are increasingly recognized as important drivers of innovation-led regional development [4].

In addition, impact investment hubs represent an emerging element of regional innovation infrastructure. These platforms facilitate collaboration between entrepreneurs, investors, and creative industries, supporting knowledge exchange and attracting private capital to innovative projects. The example of existing hubs demonstrates the potential of such models for strengthening local innovation ecosystems [5].

Thus, the development of startup ecosystems in Ukraine requires a combination of favorable regulatory conditions, access to international financial instruments, effective university-business cooperation, and integration into European innovation networks. The experience of EU and UK markets demonstrates that ecosystem-based approaches can significantly enhance startup competitiveness, attract investment, and facilitate sustainable economic recovery and growth in Ukraine.

References

1. Sevastyanov R. Development of startup ecosystems in Ukraine and the European Union: Challenges and opportunities. *Economics. Management and Sustainability*. 2025. Vol. 3, No. 2. pp. 51–65.
2. World Intellectual Property Organization. Global Innovation Index 2025. Geneva: WIPO, 2025. URL: https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2025/en/index.html (accessed: 02.04.2026).
3. Law of Ukraine “On Stimulating the Development of the Digital Economy in Ukraine” No. 1667-IX, 15 July 2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20 (accessed: 12.04.2026).
4. Duma O. I., Kachmar G. Ya. The development of Ukraine’s start-up ecosystem during wartime: problems and challenges. *Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Formation and Development Issues*. 2024. Vol. 6, No. 2. pp. 269–285. DOI: 10.23939/smeu2024.02.269.
5. Promprylad.Renovation. Impact investment ecosystem and innovation hub. URL: https://promprylad.ua (accessed: 02.04.2026).

6. Horizon Europe Office in Ukraine. URL: https://horizon-europe.org.ua/en/home/ (accessed: 23.04.2026)
7. World Intellectual Property Organization. Global Innovation Index 2024. Geneva: WIPO, 2024. URL: https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/en/index.html (accessed: 02.04.2026).

UDC 339.92:001.89

Małgorzata Jabłońska
PhD. in Economics, Assistant Professor,
University of Lodz
Faculty of Economics and Sociology
Lodz
Poland

NATIONAL ENGAGEMENT IN HORIZON EUROPE: A COMPARATIVE STUDY OF PARTICIPATION TRENDS

R&D development is crucial for maintaining competitiveness in the knowledge-based economy, where innovation and effective financial support determine economic growth. In 2021–2027, the European Commission identified innovation and commercialization as key priorities for strengthening EU competitiveness and reducing the gap with global leaders. Horizon Europe is the EU's main instrument for financing R&D, supporting private investment, international cooperation, and the role of research institutions in generating innovation. The research compares the position of Poland, Germany, France, and Finland in the Horizon Europe system in 2021–2025, focusing on participation, effectiveness, institutional structure, scientific excellence instruments, and integration with the European Research Area.

In January 2025, the European Commission adopted the document "An EU Compass to regain competitiveness and secure sustainable prosperity", which defines three priorities for strengthening Europe's competitiveness: reducing the innovation gap, linking decarbonization with competitiveness, and strengthening security while reducing dependencies [1, p.5]. The 2021–2027 financial perspective strongly focuses on reducing the innovation gap, as emphasized in M. Draghi's report [2]. Financing R&D is crucial in a knowledge-based economy because such investments require high initial expenditures, involve uncertainty, and generate long-term effects, while at the same time stimulating productivity, innovation, and solutions to social challenges [3., p.3].

Research institutions are one of the key instruments for creating and commercializing the effects of R&D activities. EU funds have become one of the main pillars of financing science and research, and their allocation is based on competitive procedures open to entities from all Member States on equal terms. Innovation is understood as transforming knowledge into added value for the economy and society. According to the OECD definition, innovation is a new or

improved product or process introduced into practice [4, p.296]. Research institutes therefore play an important role in generating technological progress, productivity growth, and competitiveness through cooperation between science, industry, and public administration. Commercialization is treated as the transfer of scientific research results into economic practice in the form of products, services, or technologies. It may include the sale of research results, licensing, spin-offs, or implementation in cooperation with enterprises [5, p.19]. Research institutes act as a bridge between science and the economy, and their effectiveness depends on cooperation with business and adaptation to market mechanisms [6, pp.7–9, 11–13, 19–21]. Their activities support the development of technology companies and regional innovation ecosystems [7, pp.1058–1067].

Scientific research became an official EU policy area under the Single European Act, aimed at strengthening the scientific and technological base of European industry and improving competitiveness [8, p.3]. Over the last 40 years, the EU has allocated more than €280 billion to research and innovation, supporting over 120,000 grants and 75,000 beneficiaries, including more than 30 Nobel Prize winners [9, p.3].

The main instrument financing research and innovation in 2021–2027 is Horizon Europe, with a budget exceeding €95.5 billion [10]. The program is based on three pillars. Pillar I – Excellent Science – supports high-risk interdisciplinary projects and scientific excellence [National Contact Point, 2026a; 2026b]. It includes the European Research Council, with a budget of €16 billion [11], the Marie Skłodowska-Curie Actions program with €6.6 billion [12; 13], and Research Infrastructure initiatives with €2.4 billion [12; 14]. Pillar II supports collaborative research addressing social challenges and strengthening technological and industrial potential through thematic clusters such as health, digital technologies, climate, energy, mobility, agriculture, and environment [14]. Its budget amounts to €53.5 billion [12]. Pillar III – Innovative Europe – is based on the European Innovation Council and supports breakthrough innovations in start-ups, SMEs, and mid-cap companies, with approximately €13 billion allocated [15;12].

The current EU financial perspective prioritizes science, technology, society, and the economy. Horizon Europe funding supports long-term development, international cooperation, and commercialization of knowledge. In 2024–2029, the EU plans to strengthen scientific excellence, innovation, biotechnology, research infrastructure, and cooperation between science and business [9, p.13]. Future priorities focus on digital and green transformation, while effective technology transfer depends on strong cooperation networks and a coherent legal environment [16, pp.25–32].

The study is based on a comparative institutional analysis of Horizon Europe data for 2021–2025 obtained from the European Commission database. Poland, Germany, France, and Finland were selected to compare countries with different levels of R&D system development and positions in the European innovation ecosystem. The analysis used standardized indicators describing

participation scale, effectiveness, institutional structure, and participation in scientific excellence instruments.

Fourteen indicators were examined, including: EU funding obtained, number of grants and applications, participation and success rates, institutional structure of beneficiaries, ERC investigators, participation in EIC and MSCA, number of experts, Seal of Excellence distinctions, and proposals evaluated per expert [10]. The aggregated indicators were used to assess and compare the position of selected European economies in EU R&D programs. The comparative analysis of Germany, France, Finland, and Poland in the Horizon Europe system (2021–2025) covered participation scale, institutional structure, scientific excellence instruments, and integration with the European evaluation system.

Germany achieved the strongest position in terms of funding and participation, obtaining €8.13 billion and over 15% of the analyzed EU contribution, while France ranked second with the highest success rate (21.69%) [10]. Finland performed well relative to its size, whereas Poland recorded the lowest share of funding and a below-average success rate, indicating lower competitiveness of applications. The institutional structure differed between countries. Germany and Finland relied mainly on higher education institutions and research organizations, while France was dominated by research institutes and a strong private sector. Poland showed a structure similar to Germany and Finland, although with a weaker position of research organizations [10]. In excellence instruments, Germany and France clearly dominated ERC grants and MSCA participation, confirming their strong research potential and integration with European scientific networks. Finland achieved relatively strong results in MSCA and Seal of Excellence indicators. Poland's participation in ERC and Seal of Excellence projects remained marginal, pointing to structural weaknesses in frontier research competitiveness [10]. Germany and France also maintained a strong role in the European evaluation system through high numbers of experts involved in project assessments. Poland, despite a relatively high number of experts compared to participations, demonstrated weaker systemic integration between evaluation capacity and actual project participation [10]. The analysis of applications and grants confirmed the dominant role of large research organizations and universities in Germany and France, such as Fraunhofer, Max Planck, and CNRS. Funding in these countries was strongly concentrated in major metropolitan research centers. Finland's funding structure was based mainly on institutions such as VTT and leading universities. In Poland, research potential and funding absorption were highly centralized in Warsaw, with the largest beneficiaries including the University of Warsaw and the National Centre for Research and Development [10].

The standardized indicators confirm a strong relationship between the maturity of national innovation systems and countries' positions in Horizon Europe. Germany and France maintain an advantage due to developed research networks and strong science-industry cooperation. Finland demonstrates a competitive and innovation-oriented R&D model, although its absorption potential is not fully utilized. Poland's weaker position reflects limited integration

with the European Research Area and lower participation in highly competitive projects, suggesting the need for restructuring and more effective use of public R&D funding [10].

References:

1. Évroux C., Hallak I., Marullaz J., 2025, *Private financing of innovation in the EU* (PE 769.516). European Parliamentary Research Service. European Parliament, p. 5.
2. European Commission. (2025, January 29). *An EU Compass to regain competitiveness and secure sustainable prosperity*, European Commission. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_25_339/IP_25_339_EN.pdf [access date: 10/02/2026].
3. Benoit F., Karvounaraki A., Stevenson A., & Ravet J., 2025, *Shaping the future: EU R&D investments explained*. European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. p. 3, https://doi.org/10.2777/3117336,
4. OECD, 2018, *Podręcznik Oslo 2018: Zasady gromadzenia, raportowania i wykorzystywania danych dotyczących innowacji*. 4. wyd. Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, p. 296.
5. Ministry of Science and Higher Education, 2016, *Commercialization of scientific research and development results – guide*. Warsaw: MNiSW, p. 19.
6. Jonek-Kowalska I., 2021, *Research institutes in Poland as an element of the national innovation system: Complexity, financing and effectiveness*, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 7(2), pp.7-9; 11-13; 19-21
7. Chen, K., Kenney M., 2007, *Universities, research institutes and regional innovation systems: The cases of Beijing and Shenzhen*. *World Development, 35*(6), 1058–1067. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2006.05.013.
8. Adamiec J., 2020, *Finansowanie badań naukowych z budżetu Unii Europejskiej. Wnioski dla Polski,* Studia BAS, 1(61), s. 29-30, https://doi.org/10.31268/StudiaBAS.2020.03
9. The von der Leyen Commission's priorities for 2019-2024; https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/646148/EPRS_BRI(2020)646148_EN.pdf, p. 3. [access date 05/02/2026]
10. European Commission. (2026). *Horizon Europe dashboard – Country and programme data* [Interactive database]. European Commission. Retrieved January 9, 2026, from the European Commission Horizon Europe data portal.
11. European Commission (2021) *Investing to Shape Our Future: Horizon Europe – Strategic Plan & Funding*. Available at URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/9224c3b4-f529-4b48-b21b-879c442002a2_en?filename=ec_rtd_he-investing-to-shape-our-future.pdf; (access date: 10/02/ 2026).
12. European Commission, 2025, *Marie Skłodowska-Curie Actions – About MSCA*. Available at URL: https://marie-sklodowska-curie-actions.ec.europa.eu/about-msca; (access date: 10/02/2026).

13. www5: European Commission, 2021, *Horizon Europe: Investing to shape our future – The EU Research & Innovation Programme 2021–2027*. Available at URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/9224c3b4-f529-4b48-b21b-879c442002a2_en?filename=ec_rtd_he-investing-to-shape-our-future.pdf; (access date: 10/02/2026).
14. National Contact Point (2026c) *Research Infrastructures*. Available at URL: https://www.kpk.gov.pl/horyzont-europa/excelence-science/infra-research-infrastructures; (access date:10/02/2026)
15. National Contact Point (2026b) *Innovative Europe – Horizon Europe*. Available at URL: https://www.kpk.gov.pl/horyzont-europa/innowacyjna-europa; (access date: 10/02/2026).
16. Wyszomirska M., 2022, *Zarys działalności instytutów badawczych oraz ich wpływ na rozwój innowacyjności polskiej gospodarki*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria: Administracja i Zarządzanie, 132(59), pp. 25–32. https://doi.org/10.34739/zn.2022.59.03S

8. ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ТА АУДИТ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

УДК 339.543:343.35

Волкова О.В.
к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонського національного технічного університету,
м. Херсон,
Україна

Мезетков М.О.
здобувач ОР бакалавр
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон,
Україна

АНТИКОРУПЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ УКРАЇНСЬКИХ МИТНИЦЬ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

У сучасних умовах реформування системи державного управління особливого значення набуває формування ефективних антикорупційних механізмів у митній сфері. Корупційні ризики у діяльності митних органів негативно впливають на ефективність адміністрування, рівень довіри бізнесу, інвестиційну привабливість держави та інтеграційні процеси України. Саме тому одним із пріоритетних напрямів розвитку митної системи є імплементація міжнародних стандартів доброчесності та впровадження сучасних інструментів протидії корупції [1].

Міжнародні стандарти у сфері забезпечення доброчесності митних адміністрацій базуються на принципах прозорості, підзвітності, відкритості, професійної етики, ризик-орієнтованого управління та мінімізації людського фактору. Значний вплив на формування сучасної моделі антикорупційного управління справляють рекомендації Всесвітньої митної організації, зокрема положення Переглянутої Арушської декларації, яка визначає доброчесність як один із ключових елементів ефективного функціонування митної служби [2].

Важливим напрямом розвитку антикорупційної політики стало посилення міжнародної співпраці у межах Програми Anti-Corruption and Integrity Promotion Programme (A-CIP). Участь представників Державної митної служби України у міжнародних заходах, організованих Всесвітньою митною організацією, сприяє адаптації українських підходів до міжнародних практик, розвитку інституційної спроможності підрозділів із запобігання корупції та формуванню сучасної культури доброчесності.

Одним із ключових інструментів оцінювання стану доброчесності

стала система Customs Integrity Perception Survey (CIPS), впроваджена у діяльність Державної митної служби України з 2024 року в межах Програми Всесвітньої митної організації A-CIP. CIPS є незалежним, анонімним та добровільним дослідженням сприйняття доброчесності у митній сфері. Використання цього механізму дозволяє залучати до оцінювання представників бізнесу, громадськості та працівників митних органів, забезпечуючи комплексне бачення проблемних аспектів функціонування митної системи. Отримані результати створюють основу для формування обґрунтованих управлінських рішень, удосконалення антикорупційної політики та формування нових підходів до управління корупційними ризиками [3].

Результативність упровадження сучасних механізмів контролю та забезпечення доброчесності частково відображається у статистичних показниках діяльності митних органів України у 2026 році (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності митних органів України у контексті реалізації антикорупційних механізмів у 2026 році

Показник	Значення 2026 року	Значення для дослідження
Виявлено порушень митних правил за 4 місяці 2026 року	3 845 випадків	Характеризує інтенсивність контрольної діяльності митниць
Загальна сума виявлених порушень	понад 1,6 млрд грн	Демонструє масштаби ризиків у митній сфері
Зростання кількості виявлених порушень порівняно з минулим роком	+17%	Може свідчити про посилення аналітичної та контрольної роботи
Передано справ до суду	2 095 справ	Відображає ефективність документування правопорушень
Сума справ, переданих до суду	1,45 млрд грн	Характеризує фінансовий масштаб правопорушень
Накладені судами стягнення	4,63 млрд грн	Індикатор результативності правозастосування
Тимчасово вилучені предмети правопорушень	200 млн грн	Показник практичного реагування на порушення

*Примітка. Складено автором на основі даних Державної митної служби України [4]

Наведені у таблиці показники свідчать про посилення контрольної, аналітичної та превентивної складових діяльності митних органів України, що відповідає міжнародним підходам до формування системи доброчесності у митній сфері. За перші чотири місяці 2026 року митними

органами виявлено 3 845 порушень митних правил на суму понад 1,6 млрд грн, що характеризує значний масштаб ризиків у сфері митного адміністрування та підтверджує необхідність подальшого розвитку антикорупційних механізмів.

Зростання кількості виявлених порушень на 17% порівняно з аналогічним періодом попереднього року може свідчити не лише про наявність системних ризиків у митній сфері, але й про підвищення ефективності аналітичної роботи, вдосконалення механізмів оцінювання ризиків та посилення внутрішнього контролю. У міжнародній практиці подібна тенденція розглядається як результат переходу від реактивної моделі протидії правопорушенням до превентивного ризик-орієнтованого підходу.

Показники передачі до суду 2095 справ на суму 1,45 млрд грн демонструють підвищення якості документування правопорушень та ефективності взаємодії між митними й правоохоронними органами. Водночас обсяг накладених судами стягнень у розмірі 4,63 млрд грн свідчить про результативність механізмів правозастосування та створення додаткового превентивного ефекту щодо потенційних порушників.

Окремої уваги заслуговує показник тимчасово вилучених предметів правопорушень на суму понад 200 млн грн, який відображає практичну реалізацію контрольних функцій митних органів та ефективність оперативного реагування на виявлені порушення. Це також підтверджує поступове посилення інституційної спроможності митних органів у сфері забезпечення економічної безпеки держави.

Таким чином, наведені статистичні дані демонструють поступову трансформацію митної системи України від переважно контрольної моделі до комплексної системи управління доброчесністю, яка поєднує аналітичні інструменти, ризик-орієнтований підхід, цифровізацію процедур та механізми міжнародного співробітництва. Це відповідає сучасним міжнародним стандартам Всесвітньої митної організації щодо забезпечення прозорості, підзвітності та доброчесності митних адміністрацій.

У 2026 році особливого значення набуває перехід до ризик-орієнтованої моделі запобігання корупції. На відміну від традиційного підходу, що базувався переважно на реагуванні на порушення, сучасні механізми передбачають ідентифікацію потенційних корупційних ризиків, їх оцінювання та впровадження превентивних заходів. Такий підхід дозволяє не лише знижувати ймовірність виникнення корупційних практик, а й підвищувати ефективність використання ресурсів митних органів.

Важливим елементом антикорупційної трансформації є удосконалення кадрової політики. Посилення вимог до професійної компетентності та доброчесності працівників, проведення оцінювання персоналу, розвиток механізмів внутрішнього контролю та підвищення персональної відповідальності посадових осіб розглядаються як складові формування стійкого антикорупційного середовища [5].

Суттєву роль у запобіганні корупції відіграє цифровізація митних процедур. Автоматизація процесів, розвиток електронного документообігу, впровадження інформаційно-аналітичних систем та зменшення кількості прямих контактів між посадовими особами і суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності сприяють мінімізації корупційних ризиків. Цифрові інструменти поступово стають не лише засобом підвищення ефективності митного контролю, але й механізмом забезпечення прозорості діяльності митних органів.

Окремої уваги заслуговує розвиток механізмів відкритості та взаємодії зі стейкхолдерами. Оновлення інформаційних ресурсів, присвячених антикорупційній політиці, створення відкритих каналів комунікації, поширення методичних матеріалів, інструкцій для викривачів та алгоритмів повідомлення про порушення сприяють формуванню довіри до митних органів та посиленню громадського контролю.

У сучасних умовах антикорупційна політика митної служби дедалі більше переходить до моделі «integrity by design», що передбачає інтеграцію принципів доброчесності у всі управлінські та операційні процеси. Такий підхід охоплює кадрову політику, організацію внутрішнього контролю, оцінювання ризиків, цифровізацію та взаємодію із зовнішнім середовищем.

Таким чином, антикорупційні механізми українських митниць поступово трансформуються відповідно до міжнародних стандартів та кращих практик митного адміністрування. Використання інструментів оцінювання доброчесності, впровадження ризик-орієнтованого управління, цифровізація процесів та розвиток міжнародного співробітництва формують основу для створення сучасної системи митного управління, орієнтованої на прозорість, ефективність та суспільну довіру.

Список використаних джерел:

1 Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text

2. World Customs Organization. Revised Arusha Declaration Concerning Good Governance and Integrity in Customs / World Customs Organization. Brussels, 2003. URL: https://surl.li/dgtprn

3. World Customs Organization. Anti-Corruption and Integrity Promotion (A-CIP) Programme: Programme Framework and Implementation Approaches / World Customs Organization. Brussels, 2026. URL: https://surl.li/ytgmgr

4. Офіційний сайт Державної митної служби України. «За 4 місяці 2026 року митні органи виявили 3 845 порушень митних правил на понад 1,6 млрд гривень» URL: https://surl.li/lnmghp

5. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text

УДК 336.148:351.712:355.01(477)

Долюк А.В.
кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету, м.Вінниця, Україна

ЗДІЙСНЕННЯ АУДИТУ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Система публічних закупівель в Україні виступає одним із ключових механізмів забезпечення раціонального використання бюджетних ресурсів, розвитку чесної конкуренції та підвищення рівня прозорості діяльності органів державної влади. В умовах воєнного стану, економічних викликів та суттєвого зростання державних видатків особливого значення набуває питання ефективного аудиту публічних закупівель. Попри запровадження електронної системи закупівель, удосконалення нормативно-правового регулювання та посилення державного фінансового контролю, у сфері закупівель і надалі існують проблеми нераціонального використання бюджетних коштів, порушення принципів відкритості та конкурентності, недотримання законодавчих норм, а також недостатньої ефективності контрольних і аудиторських заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що питання аудиту публічних закупівель в умовах воєнного стану є предметом наукового інтересу багатьох українських учених і практиків у сфері державного фінансового контролю. Значний внесок у дослідження функціонування системи публічних закупівель, механізмів контролю та моніторингу закупівельних процедур зробили Д. Захаров [6]., О. Федорова [6]., К. Кошкіна [7]., М. В. Дубініна [8]., Ю. Ю. Чебан [8]., С. В. Сирцева[8]., О. С. Верховодов [8] та інші науковці. У своїх працях автори приділяють увагу питанням забезпечення прозорості закупівель, оцінювання ризиків, удосконалення фінансового контролю, особливостей проведення закупівель у період воєнного стану, а також проблемам запобігання корупції у закупівельній сфері.

Водночас, попри значну кількість наукових досліджень у цій сфері, окремі аспекти аудиту публічних закупівель в умовах воєнного стану залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, потребують подальшого наукового опрацювання питання удосконалення ризик-орієнтованих підходів до здійснення аудиту закупівель, підвищення результативності цифрового моніторингу, забезпечення прозорості оборонних закупівель, оперативного виявлення порушень, а також мінімізації корупційних ризиків у контексті застосування спрощених закупівельних процедур.

В умовах воєнного стану система публічних закупівель в Україні зазнала суттєвих трансформацій, що зумовило підвищення ролі державного

фінансового контролю та аудиту як ключових інструментів забезпечення законності, ефективності та прозорості використання бюджетних коштів. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 1275 від 11.11.2022р. [2] та постанови Кабінету Міністрів України № 1178 від 12.10.2022р. [3], у період воєнного стану допускається здійснення оборонних і публічних закупівель без застосування стандартних процедур, визначених Законом України «Про публічні закупівлі» [1]. Такі зміни були спрямовані на підвищення швидкості прийняття рішень та забезпечення безперервності функціонування державних інституцій, зокрема у сфері оборони та критичної інфраструктури. Разом із тим, практичні результати функціонування системи свідчать про зниження рівня конкурентності закупівельних процедур. За даними Рахункової палати України, у 2024-2025 роках лише близько 10% закупівель здійснювалися через конкурентні процедури, тоді як переважна частина договорів укладалася без відкритих торгів» [5]. Це підтверджує наявність системної тенденції до домінування неконкурентних механізмів, що підвищує ризики неефективного використання бюджетних коштів.

Запровадження спрощених процедур закупівель сприяло оперативному задоволенню потреб держави, однак водночас актуалізувало ризики порушення принципів конкуренції, відкритості та раціонального використання фінансових ресурсів. У цих умовах особливого значення набуває удосконалення підходів до здійснення аудиту публічних закупівель, зокрема шляхом впровадження сучасних ризик-орієнтованих моделей, що забезпечують своєчасне виявлення порушень та мінімізацію фінансових і корупційних ризиків. Важливим напрямом розвитку є цифровізація процесів моніторингу та контролю, що підвищує ефективність аналітичної обробки даних і сприяє зменшенню впливу суб'єктивного чинника під час здійснення контрольних заходів. Окремої уваги потребує питання забезпечення прозорості оборонних закупівель із дотриманням балансу між вимогами національної безпеки та суспільного контролю. Недостатній рівень інтеграції сучасних аналітичних інструментів у систему державного фінансового контролю обмежує можливості превентивного реагування на потенційні порушення. Відтак удосконалення системи аудиту публічних закупівель є необхідною умовою підвищення ефективності управління публічними фінансами, зміцнення фінансової безпеки держави та наближення національної практики до європейських стандартів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про публічні закупівлі». URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text
2. Постанова Кабінету Міністрів України №1275 від 11.11.2022р. «Деякі питання здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану». URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2022-п#n161
3. Постанова Кабінету Міністрів України №1178 від 12.10.2022 «Про публічні закупівлі в умовах воєнного стану». URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-п#Text

4. Державна аудиторська служба України. Аналітичні матеріали щодо моніторингу закупівель.URL.: https://dasu.gov.ua/ua/plugins /userPages/1420
5. Рахункова палата України. Звіти про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів. URL.: https://rp.gov.ua/FinControl/FinReports/?id=2494
6. Захаров Д., Федорова О. Публічні закупівлі в умовах воєнного стану: баланс між гнучкістю та прозорістю. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2025. С. 343–358.
7. Кошкіна К. Суперечності процедури проведення та регулювання моніторингу публічних закупівель. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2022. № 2(30). С. 56–62.
8. Дубініна М. В., Чебан Ю. Ю., Сирцева С. В., Верховодов О. С. Моніторинг публічних закупівель: стан та напрями удосконалення.*Modern Economics.* 2022. № 32. С. 39–47.

УДК 657:004.8:502.131.1

Лещій Л.А.
к.е.н, доцент, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
менеджменту та бізнесу
Українсько-Американський університет Конкордія,
м. Київ,
Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ: ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ESG-ЗВІТНОСТІ

Протягом останніх років ми спостерігаємо швидке зростання використання штучного інтелекту (надалі – ШІ) у всіх сферах людської діяльності. Бухгалтерський облік, як важлива складова системи управління, також не залишається осторонь цього процесу, і навіть більше – саме тут зявляються нові можливості і переваги, завдяки поглибленій автоматизації рутиних функцій.

Водночас, усе більшої актуальності набуває необхідність формування ESG-звітності (екологічна, соціальна та управлінська відповідальність) як інструменту забезпечення прозорості діяльності підприємств та реалізації принципів сталого розвитку. Дана звітність зазвичай подається і розглядається разом з фінансовою звітністю, отже має пряме відношення до бухгалтерської функції. Зростання вимог інвесторів, міжнародних партнерів та євроінтеграційний курс України зумовлюють поступове впровадження стандартів нефінансової звітності відповідно до європейських вимог [1]. Слід зазначити, що в Україні вже розроблено законопроєкт щодо внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в

Україні» стосовно запровадження звітності зі сталого розвитку. Документ передбачає обов'язкове складання та подання ESG-звітності окремими категоріями підприємств відповідно до Європейських стандартів звітності зі сталого розвитку (ESRS) [2] . І хоча на даний час закопроект на етапі розгляду, однак прийняття його – це лише справа часу і внесення необхідних доповнень і уточнень.

Поява ще однієї форми звітності створює додаткове навантаження на роботу фахівці, зокрема і бухгалтерів, на яких традиційно покладено подібні функції. І хоча зараз ця проблема ще не стоїть гостро, оскільки ESG-звітність не набула статусу обовязкової для більшості бізнесу (на сучасному етапі в Україні триває адаптація законодавства до вимог ЄС щодо звітності зі сталого розвитку), однак стратегічно-орієнтовані компанії вже зараз вивчають підходи до роботи з даною звітністю.

Зарубіжний досвід свідчить, що одним із ключових трендів 2026 року є застосування ШІ для обробки рутинних завдань, що дозволяє автоматизувати до 90% такої роботи. Дослідження показують, що серед основних напрямів використання ШІ в ESG-звітності найбільш вираженими є наступні [3; 4; 5].

1. Автоматизація збору та обробки даних. ШІ-платформи можуть збирати розрізнені дані (споживання енергії, відходи, соціальні показники) з ERP-систем, рахунків та зовнішніх джерел у режимі реального часу. Далі - алгоритми обробляють інформацію (PDF-файли, електронні листи), перетворюючи її на структуровані звіти.

2. Підвищення якості даних та аналіз ланцюгів доданої вартості. ШІ може бути використаний для розраховунку складних викидів, виявляючи аномалії та помилки, що неможливо помітити при ручній перевірці. Забезпечується точність, своєчасність та узгодженість ESG-даних, що зменшує ризик "грінвошингу" (greenwashing).

3. Автоматизована оцінка суттєвості і створення звітів, придатних для аудиту. Інструменти на основі ШІ можуть аналізувати галузеві тенденції, регуляторні вимоги та внутрішні документи для автоматичного визначення суттєвих ESG-елементів для конкретної компанії. При цьому використання ШІ сприяє підвищенню прозорості ESG-звітності шляхом стандартизації та систематизації даних, що полегшує проведення аудиту та забезпечує відповідність вимогам стандартів CSRD та ISSB.

4. Використання ШІ для написання та консолідації наративних частин звітів про сталий розвиток, що значно скорочує час на підготовку документації.

Зауважимо, що Українські науковці також наголошують, що автоматизація ESG-звітності є важливою передумовою підвищення ефективності обліково-аналітичного забезпечення підприємств в умовах сталого розвитку, зокрема, як наступний рівень її автоматизації [6]. В Україні питання використання ШІ для формування ESG-звітності набуває все більшої актуальності у зв'язку як із загальносвітовими тенденціями так і з адаптацією національного законодавства до вимог ЄС.

Підсумовуючи, зазначимо, що проведене дослідження показало

безумовну актуальність теми використання ШІ для складання ESG-звітності, оскільки це забезпечує низку переваг: більша точність, точніша оцінка суттєвості, досконаліше формування звітності тощо. Є підстави вважати, що у перспективі використання технологій ШІ у сфері бухгалтерського обліку та ESG-звітності буде лише розширюватися, підвищуючи ефективність діяльності у галузі бухгалтерського обліку і управління підприємством загалом.

Список використаних джерел:

1. BDO Україна. ESRS-звітність в Україні: впровадження європейських стандартів Опубліковано: 15 травня 2025 р. https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/what-does-esg-mean-for-business
2. Проєкт Закону про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" щодо запровадження звітності із сталого розвитку 13425 від 26.06.2025 https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56689?utm_source=chatgpt.com
3. Rimm Sustainability. Spreadsheets to Strategy: How AI Is Reshaping ESG Reporting in 2026 Publish date: March 9, 2026 // https://rimm.io/blog/spreadsheets-to-strategy-how-ai-is-reshaping-esg-reporting-in-2026/
4. ECCOS. The Future of ESG Reporting: Trends and Technology for 2026 and Beyond. Publish date: Mar 5, 2026.
https://ecoos.co/blog/the-future-of-esg-reporting-trends-and-technology-for-2026-and-beyond
5. Alotaibi, E. M., & Alwathnani, A. M. (2025). AI-Enabled ESG Compliance Audit for Stakeholders. *Sustainability*, *17*(21), 9513. https://doi.org/10.3390/su17219513
6. Солодовнік О., Андренко О. (2025) Автоматизація обліку та звітності зі сталого розвитку: Передумови, функції та рішення. *Економіка та суспільство*. №74. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-47.

УДК 657

Яценко В.Ф.
к.е.н., доцент, доцент кафедри, фінансів, обліку та підприємництва,
Херсонський державний університет,
м. Херсон,
Україна

SAF-T UA В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОСИСТЕМИ ОБЛІКУ, РОЗВИТКУ Е-АУДИТУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ

Під SAF-T (Standard Audit File for Tax) розуміють стандартизований формат електронного обміну обліковими даними між суб’єктом

господарювання та контролюючими органами, розроблений OECD для потреб податкового контролю та електронного аудиту (е-аудиту). В українській практиці його адаптованою версією є SAF-T UA, впровадження якої є одним із ключових кроків державної політики в контексті цифровізації е-аудиту та європейської інтеграції. Процес впровадження SAF-T UA в Україні з метою забезпечення євроінтеграції та забезпечення відповідності МСФЗ та директивам ЄС досліджується в роботах багатьох вітчизняних науковців, зокрема [1;2]. Пріоритетність посилюється військовим станом в Україні та посиленням контролю з боку суспільства за формуванням витрат на продукцію військового призначення [3].

Впровадження SAF-T UA в Україні не може розглядатися як ізольований процес, оскільки його становлення стало можливим лише внаслідок попередньої цифрової трансформації екосистеми обліку та аудиту на загальнонаціональному рівні. Запровадження КЕП, електронного документообороту, е-адміністрування податків та цифрових механізмів взаємодії між платниками податків і державою сформували інституційне та технологічне підґрунтя для появи е-аудиту та впровадження стандарту SAF-T UA.

Фундаментальну основу для цифрової трансформації екосистеми обліку заклали три основних Закони України: (1) від 22.05.2003 № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» - закріпив юридичний статус електронних документа та документообороту; (2) від 03.11.2016 № 1724-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг» – затвердив зміни у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо легалізації використання електронних документів та електронного документообігу в практичній діяльності підприємств та установ; (3) від 05.10.2017 № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» - врегулював використання КЕП, Е-печаток та штампів часу, замінив Закон України від 22.05.2003 № 852-IV «Про електронний цифровий підпис», що втратив чинність на підставі Закону № 2155-VIII від 05.10.2017.

Імплементація стандарту SAF-T у вітчизняне законодавство закладена через державу політику, спрямовану на масштабне реформування податкової системи країни та впровадження е-аудиту: (1) Наказ Міністерства фінансів України від 07.11.2011 № 1393 «Про затвердження Порядку надання документів великого платника податків в електронній формі при проведенні документальної перевірки» - історично найперший та базовий підзаконний акт, яким було затверджено порядок надання документів великого платника податків в електронній формі під час документальної перевірки та який став інституційною передумовою для е-аудиту в Україні та подальшого впровадження SAF-T UA. Зазначений нормативний акт безпосередньо не передбачав використання SAF-T UA, проте він сформував нормативне підґрунтя для електронної взаємодії між платниками податків і контролюючими органами, що у подальшому стало

основою для впровадження е- аудиту та стандартного аудиторського файлу SAF-T UA (2) Закон України від 16.01.2020 №466-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві», яким було внесено зміни до ПКУ України щодо обов'язку великих платників податків надавати під час документальних перевірок копії документів, створених в електронній формі, зокрема первинних документів, регістрів бухгалтерського обліку, фінансової звітності та інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків і зборів. Зазначені законодавчі зміни сформували нормативне підґрунтя для подальшого впровадження механізмів електронного аудиту в Україні. На виконання положень ПКУ Міністерством фінансів України було прийнято Наказ від 15.09.2020 №561 «Про затвердження Змін до Порядку надання документів великого платника податків в електронній формі при проведенні документальної перевірки», яким передбачено подання електронної інформації контролюючим органам у структурованому форматі XML у вигляді стандартного аудиторського файлу SAF-T UA.

Зміни, внесені до Порядку надання документів великого платника податків в електронній формі під час проведення документальної перевірки, і в українському законодавчому полі вперше офіційно з'явився легалізований формат XML і термін «стандартний аудиторський файл (SAF-T UA)». Попри це, державні органи розуміли, що бізнесу та розробникам бухгалтерського софту потрібен час на адаптацію (налаштування ERP-систем, BAS, SAP, тестування експорту тощо), тому в урядовій дорожній карті визначили 01.01.2023 як старт обов'язкового застосування під час перевірок, після якого контролюючі органи отримали право запитувати у великих платників податків електронні документи у структурованому форматі XML. Відтоді великі платники податків зобов'язані надавати електронні документи, у тому числі у форматі SAF-T UA; строк подання документів становить два робочі дні з дня отримання запиту контролюючого органу; подання файлу здійснюється виключно на запит ДПС під час документальної перевірки, а не як форма регулярної податкової звітності.

Перехідні положення ПКУ та Національна стратегія доходів України: визначають етапність масштабування е-аудиту. Починаючи з 01.01.2025, впроваджується повномасштабне обов'язкове застосування стандартного аудиторського файлу SAF-T UA для всіх великих платників податків. Це зумовило необхідність повної технологічної адаптації корпоративних систем управління (ERP) великого бізнесу для автоматичної генерації та експорту XML-файлів затвердженої ДПС структури, трансформуючи SAF-T UA з інструменту перевірки на елемент регулярного податкового моніторингу. Водночас на практиці SAF-T UA й надалі подається виключно на запит контролюючого органу під час документальної перевірки, не набувши статусу регулярної податкової звітності.

Важливим рамковим чинником реформування системи державного управління та цифровізації адміністрування стала Угода про асоціацію між Україною та ЄС (2014), хоча вона не містила прямої вимоги щодо впровадження SAF-T UA, саме її імплементація створила інституційні умови для реформування системи управління державними фінансами, цифровізації податкового адміністрування та подальшого розвитку електронного аудиту в Україні. Вектор цифровізації, прозорості та підвищення підзвітності державного управління в Україні поступово закріплювався у низці міжнародних і національних документів, пов'язаних із європейською інтеграцією та фінансовою підтримкою реформ. Стратегією реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки, було передбачено цифровізацію податкового адміністрування й аудиту, модернізацію ІТ-інфраструктури та розвиток ризикоорієнтованого контролю. Хоча концепція SAF-T UA безпосередньо у зазначеному документі також не фігурувала, саме в межах цієї реформи були закладені її інституційні та технологічні передумови. У цьому контексті Стратегію 2017-2020 років доцільно розглядати як етап формування концептуальних засад е-аудиту, що створив підґрунтя для подальшого нормативного впровадження SAF-T UA. Наступна Стратегія на 2022-2025 роки прямо зафіксувала незавершеність впровадження електронних податкових перевірок (е-аудиту), що підтверджує спадковість реформи та поступову еволюцію до впровадження SAF-T UA. Наступним етапом інституціоналізації е-аудиту стала Національна стратегія доходів до 2030 року (від 27.12.2023 №1218-р), що закріпила курс на подальшу цифровізацію податкового адміністрування, розвиток е-аудиту та масштабування використання SAF-T UA.

Отже, SAF-T UA став закономірним результатом цифровой трансформації екосистеми обліку, становлення е-аудиту та євроінтеграційного курсу України, де чітко простежується періодизація цієї еволюції:

І етап (2011 - 2016) - нормативні передумови цифровізації системи обліку;

ІІ етап (2017 - 2020) - інституційне формування е-аудиту;

ІІІ етап (2020 - 2021) - нормативне оформлення SAF-T UA;

ІV етап (2022 - 2030) - стратегічне масштабування.

Таким чином, процес імплементації стандарту SAF-T UA має дуалістичну природу. Він виступає, з одного боку, як ключовий етап цифрової трансформації екосистеми обліку та розбудови інституту електронного аудиту (е-аудиту) в Україні, а з іншого - як інструмент реалізації стратегічного вектору інтеграції країни у європейський економічний та правовий простір.

Список використаних джерел:

1. Булкот Г. В. Е-аудит: практика впровадження в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 5(3). С. 13-17. https://doi.org/10.37634/efp.2022.5(3).3

2. Петрик О. А., Парфененко О. О. Впровадження стандарту SAF-T UA як інструменту обміну бухгалтерською інформацією з державними органами та аудиторами. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 10. С. 70-74. https://doi.org/10.37634/efp.2024.10.15

3. Яценко В. Облік та аудит витрат виробництва та калькулювання собівартості продукції військового призначення під час воєнного стану та післявоєнного відновлення: інституційний аспект. *Accounting & Finance / Облік і фінанси*. 2025. № 2 (108). № 2(108), С. 22-31. https://doi.org/10.33146/2307-9878-2025-2(108)-22-31.

9. УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЯМИ ТА РИЗИКАМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

УДК 330.567.2

Дудник Марія Русланівна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету фінансів та цифрових технологій
Державний податковий університет,
м. Ірпінь,
Україна

Діденко Людмила Вікторівна
к-т екон. наук, доцент, доцент кафедри
фінансових ринків і технологій
Державний податковий університет,
м. Ірпінь,
Україна

ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ: СТРУКТУРА ПЛАНОВИХ ВИТРАТ ТА ПОВЕДІНКОВІ БАР'ЄРИ

Інвестиційна активність домогосподарств є одним із ключових індикаторів економічного оптимізму та фінансової спроможності населення. В умовах тривалого воєнного стану в Україні вона набуває особливого значення: від того, чи схильні домогосподарства вкладати кошти у житло, освіту, техніку та власний розвиток, залежить не лише їхній особистий добробут, але й темпи відновлення внутрішнього споживчого ринку.

Дослідження Deloitte «Споживацькі настрої українців у 2025 році», проведене в грудні 2025 року, дозволяє отримати унікальний зріз реальних інвестиційних намірів 2000+ респондентів і виявити глибинні сегментаційні закономірності за статтю, віком, регіоном і соціальним статусом. Це свідчить про домінування пасивної фінансової стратегії серед більшості домогосподарств і є структурним обмеженням для відновлення внутрішнього ринку.

Серед тих, хто планує здійснити великі витрати, структура інвестиційних намірів зосереджена переважно на базовому відтворенні умов проживання та функціональності домогосподарства. Узагальнені дані дослідження представлено у таблиці 1.

Ключовою структурною характеристикою є домінування пасивної інвестиційної позиції: 42% респондентів не планують жодних великих покупок або інвестицій у 2026 році.

Таблиця 1

Структура планових великих витрат українських домогосподарств у 2026 р.

Категорія витрат / інвестицій	Частка респондентів, %	Місце в рейтингу
Жодних великих покупок не планую	42%	–
Ремонт житла	17%	1
Побутова техніка / генератор / енергорішення	12%	2–3
Освіта / курси	12%	2–3
Автомобіль	9%	4
Меблі	7%	5
Інше	1%	6

Джерело: складено авторами за даними [1].

Домінування ремонту житла (17%) та енергорішень (12%) свідчить про переважання «захисних» інвестицій, спрямованих на усунення наслідків руйнувань та енергетичної кризи. Водночас відносно високий показник освіти (12%) є нетиповим для домогосподарств із низьким рівнем доходів і вказує на усвідомлену стратегію накопичення людського капіталу частиною населення.

Сегментаційний аналіз виявляє принципові розриви в інвестиційній поведінці між демографічними групами (таблиця 2).

Таблиця 2

Інвестиційні наміри домогосподарств у розрізі демографічних сегментів

Сегмент	Ключова особливість	Відмова від покупок
Жінки	Освіта: 15% (лише 8% у чоловіків) – майже вдвічі вища	45%
Чоловіки	Вищий інтерес до авто та техніки	39%
18–27 років	Лідери за освітою (24%), найнижча відмова	30%
28–42 роки	Фокус на ремонті (20%) та меблях (12%)	~35%
58+ років	Найбільша пасивність; освіта лише 3%	62%
Київ та область	Найвища активність; відмова лише 30%	30%
Східний регіон	Найвища відмова від покупок	64%
Громадяни за кордоном	Лідери за освітою (21%), низький інтерес до ремонту	~35%
Власники бізнесу	Найактивніші: лише 15% відмовляються	15%
Демобілізовані / пенсіонери	Високий рівень пасивності	64–69%

Джерело: складено авторами за даними [1].

Наведені дані виявляють кілька принципово важливих закономірностей. По-перше, гендерний розрив в орієнтації на освіту (15% жінок проти 8% чоловіків) свідчить про вищу схильність жінок до інвестицій у людський капітал, що кореспондується із загальносвітовими

тенденціями щодо гендерних відмінностей у ставленні до освіти як довгострокового активу.

По-друге, вікова стратифікація є надзвичайно вираженою: частка відмов зростає з 30% у молоді 18–27 років до 62% у групі 58+. Це узгоджується з теорією життєвого циклу, але водночас свідчить про пенсійну вразливість – старше населення, яке найбільше потребує адаптації до нових умов (енергоефективність, цифровізація), має найнижчу інвестиційну активність.

По-третє, регіональна диференціація між Києвом (30% відмов) і Сходом (64%) відображає прямий вплив бойових дій та рівня безпеки на споживчий і інвестиційний оптимізм.

Особливо цікавою є поведінка громадян за кордоном: попри відстань від України, вони демонструють підвищений інтерес до освіти (21%) та придбання меблів (4%), що може свідчити про паралельне облаштування побуту за кордоном та підготовку до можливого повернення.

Домінування пасивної позиції (42% відмов) важко пояснити лише браком фінансових ресурсів. Поведінкова економіка пропонує декілька додаткових пояснень. Ефект неприйняття невизначеності (ambiguity aversion) є особливо сильним в умовах тривалого конфлікту: домогосподарства відкладають великі рішення, коли не можуть оцінити ймовірності майбутніх сценаріїв. Ефект статус-кво посилює інерцію: якщо у попередньому році людина «нічого не купувала», ця поведінка стає базовою нормою.

Водночас відносно висока частка планів щодо енергорішень (12%) може бути проявом так званого «адаптивного споживання» – вимушеної інвестиції, яка сприймається не як витрата, а як захисний актив від зовнішніх ризиків (відключень електроенергії). Це свідчить про те, що навіть в умовах пасивності частина домогосподарств здатна до раціональної інвестиційної адаптації.

На основі результатів аналізу сформульовано практичні рекомендації для різних сегментів домогосподарств. Для молодіжної групи 18–27 років, яка демонструє найвищу інвестиційну активність та інтерес до освіти, рекомендується максимізувати вкладення в людський капітал через формальну освіту, онлайн-курси та розвиток цифрових компетенцій, які мають найвищу віддачу в поточному ринку праці.

Для групи 28–42 років, зорієнтованої на ремонт та облаштування житла, доцільним є використання фінансових інструментів розтермінування (BNPL-сервіси, кредити на ремонт), а також оцінка інвестиційної цінності енергоефективних рішень з позицій довгострокової економії на комунальних платежах.

Для групи 58+, яка демонструє критично низьку активність (62% відмов), необхідна цілеспрямована фінансова просвіта з акцентом на доступні та безпечні інструменти: державні облігації (ОВДП), банківські депозити та цільові програми підтримки енергоефективності для пенсіонерів.

Для компаній споживчого сектору ключовим висновком є необхідність чіткого сегментування маркетингових стратегій. Ринок енергорішень та

генераторів має стійкий попит (12%) і розширюється незалежно від загального рівня інвестиційного оптимізму – це стратегічна ніша для виробників та ритейлерів. Освітній ринок демонструє структурний попит з боку жінок і молоді, що відкриває перспективи для EdTech-компаній.

На рівні державної політики критично важливою є стимуляція інвестиційної активності в регіонах із найвищим рівнем відмов (Схід – 64%). Ефективними інструментами можуть бути: цільові гранти на ремонт і відновлення житла в постраждалих регіонах, програми мікрокредитування для власників бізнесу, а також субсидії на придбання енергетичного обладнання для вразливих категорій населення (пенсіонери, демобілізовані).

Окремої уваги заслуговує феномен громадян за кордоном. Їхній підвищений освітній попит і відносна фінансова активність є потенційним ресурсом для відновлення: державні програми залучення діаспори (освітні ваучери, пільгові умови повернення) можуть конвертувати цю активність у прямі вигоди для економіки.

Проведений аналіз інвестиційних намірів українських домогосподарств у 2026 році дозволяє зробити такі висновки:

Інвестиційна пасивність є домінуючою рисою поведінки українських домогосподарств: 42% населення не планують жодних великих витрат у 2026 р., що є структурним обмеженням для відновлення внутрішнього ринку.

Серед активних інвесторів пріоритети зосереджені на базовому відтворенні: ремонт (17%), енергонезалежність та техніка (12%), освіта (12%). Це свідчить про переважання «захисних» інвестицій над інвестиціями розвитку.

Виявлено суттєву сегментацію: найвища активність – власники бізнесу (85% планують витрати) та молодь 18–27 р. (70%); найнижча – вікова група 58+ (38%) та мешканці Східного регіону (36%).

Гендерний розрив в орієнтації на освіту (жінки: 15%, чоловіки: 8%) свідчить про диференційовані стратегії нагромадження людського капіталу, що має враховуватись у програмах державної підтримки.

Поведінкові бар'єри (неприйняття невизначеності, ефект статус-кво) відіграють не меншу роль, ніж фінансові обмеження, у стримуванні інвестиційної активності домогосподарств, що потребує комплексних інструментів стимулювання – як фінансових, так і інформаційно-поведінкових.

Список використаних джерел:

1. Deloitte. Споживацькі настрої українців у 2025 році. Київ: Deloitte Ukraine. 2025. URL: https://www.deloitte.com/ua/uk/about/press-room/consumer-behavior-research-2025.html

2. Завадських Г.М. Соціально-економічні наслідки війни для добробуту домогосподарств України. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2024. № 5. С. 88-99.

3. Славкова А., Шевалдіна В. Заощадження домогосподарств та їх вплив на економіку України. *Проблеми економіки.* 2025. № 1 (63). С. 342–349.

УДК 330.322:336.64(477)

Кондрат І. Ю.
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів,
Україна

Озарків І. С.
аспірант кафедри фінансів,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів,
Україна

СПОСОБИ СТИМУЛЮВАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

В умовах воєнних викликів, макроекономічної нестабільності та необхідності післявоєнного відновлення України особливої ваги набуває проблема ефективного залучення фінансових ресурсів до національної економіки. Сучасний розвиток держави значною мірою залежить від здатності акумулювати як внутрішній інвестиційний потенціал, так і зовнішній капітал для забезпечення стабільного функціонування фінансово-економічної системи, модернізації виробництва та підтримки підприємницької діяльності [1, с. 224].

Недостатній рівень інвестиційної активності, високі ризики ведення бізнесу, нестабільність фінансових ринків і обмеженість внутрішніх джерел фінансування стримують економічне зростання та знижують конкурентоспроможність України на міжнародному рівні. Водночас активізація процесів залучення фінансових ресурсів потребує вдосконалення механізмів управління інвестиціями та ризиками, формування сприятливого інвестиційного клімату, підвищення прозорості фінансової системи й адаптації до міжнародних стандартів фінансового регулювання [2]. Фінансово-інвестиційне середовище України упродовж останніх років формується під впливом глибоких структурних змін, спричинених воєнними подіями, глобальною економічною нестабільністю та внутрішніми трансформаційними процесами. Попри суттєві виклики, фінансова система демонструє відносну стійкість, зберігаючи функціональність ключових інститутів та поступово адаптуючись до нових умов розвитку [3, с. 653].

Банківський сектор залишається центральним елементом фінансової системи, забезпечуючи підтримку ліквідності економіки, проте характеризується обмеженою кредитною активністю через високий рівень ризиків і обережну політику кредитування. Водночас спостерігається зростання ролі держави у фінансовому секторі, що проявляється у розширенні програм підтримки бізнесу та стимулюванні кредитування пріоритетних галузей [4]. Внутрішні інвестиційні ресурси залишаються

недостатніми для забезпечення повноцінного економічного відновлення. Заощадження населення частково акумулюються у банківській системі, однак значна їх частина перебуває поза офіційним фінансовим обігом. Фондовий ринок перебуває на стадії обмеженого розвитку, характеризується низькою ліквідністю та недостатньою кількістю інструментів для ефективного залучення капіталу [1, с. 224].

Зовнішнє фінансування відіграє ключову роль у підтримці економічної стабільності. Україна активно залучає ресурси міжнародних фінансових організацій, урядів інших держав і донорських інституцій у вигляді кредитів, грантів та макрофінансової допомоги. Проте обсяги прямих іноземних інвестицій залишаються обмеженими через високий рівень політичних і воєнних ризиків, а також через недосконалість інституційного середовища [4]. Важливою тенденцією є активний розвиток цифрових фінансових технологій, які сприяють підвищенню доступності фінансових послуг, прозорості операцій та ефективності управління фінансовими потоками. Разом з тим, фінансово-інвестиційне середовище України характеризується підвищеною волатильністю, що зумовлює необхідність посилення систем управління ризиками, диверсифікації джерел фінансування та впровадження сучасних механізмів захисту інвесторів.

Активізація процесів залучення фінансових ресурсів є однією з ключових передумов стабілізації та довгострокового розвитку економіки України в умовах підвищеної невизначеності. Сучасний етап функціонування національної економіки характеризується обмеженістю внутрішніх джерел фінансування, значною залежністю від зовнішньої підтримки та високим рівнем системних ризиків, що зумовлює необхідність пошуку ефективних інструментів мобілізації фінансового капіталу [5, с. 176]. Залучення як внутрішніх, так і зовнішніх фінансових ресурсів виступає важливим чинником забезпечення макроекономічної стабільності, відновлення виробничого потенціалу та стимулювання інвестиційної активності. Водночас ефективність цього процесу значною мірою залежить від якості інституційного середовища, рівня розвитку фінансового ринку, довіри інвесторів та здатності держави мінімізувати інвестиційні ризики.

Особливої актуальності набуває формування комплексного підходу до стимулювання фінансових потоків, який передбачає поєднання ринкових механізмів із державними інструментами підтримки, розвиток фінансової інфраструктури, удосконалення регуляторної політики та впровадження сучасних фінансових технологій. Важливим є також врахування специфіки воєнного та післявоєнного періодів, що потребує адаптації традиційних підходів до управління інвестиціями та ризиками [6, с. 297].

Ефективне залучення внутрішніх фінансових ресурсів є визначальним чинником забезпечення стійкого економічного розвитку України, особливо в умовах обмеженого доступу до зовнішнього капіталу та підвищеного рівня ризиків. Внутрішнє інвестування виступає основою фінансової незалежності держави, сприяє активізації підприємницької діяльності та

створює передумови для структурної модернізації економіки. У цьому контексті особливого значення набуває визначення ключових напрямів стимулювання внутрішніх інвестицій, які охоплюють розвиток банківського сектору, фондового ринку, цифрових фінансових інструментів та інституційного середовища. Узагальнення відповідних заходів та їх очікуваних результатів представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Напрями стимулювання внутрішнього інвестування в Україні

Напрями	Основні заходи	Очікуваний ефект
Розвиток банківського сектору	Розширення програм пільгового кредитування. Зниження відсоткових ставок. Удосконалення оцінки кредитних ризиків Підтримка МСП	Зростання доступності фінансування. Активізація інвестиційної діяльності бізнесу. Підвищення економічної активності
Розвиток фондового ринку	Розширення фінансових інструментів (акції, облігації). Підвищення прозорості ринку. Захист прав інвесторів Розвиток інституційних інвесторів	Залучення довгострокового капіталу Підвищення ліквідності ринку. Зростання довіри інвесторів
Цифрові фінансові інструменти	Впровадження фінтех-рішень. Розвиток краудфандингу. Онлайн-банкінг та цифрові платіжні системи. Автоматизація фінансових процесів	Зниження трансакційних витрат. Розширення доступу до фінансових послуг. Прискорення обігу капіталу
Інституційне забезпечення	Удосконалення регуляторної політики. Гармонізація з міжнародними стандартами. Підвищення фінансової грамотності населення	Покращення інвестиційного клімату. Зростання внутрішніх інвестицій. Зміцнення фінансової системи

Джерело: сформовано автором на основі [6, с. 297; 7, с. 52].

Системне поєднання заходів у межах розвитку банківського сектору, фондового ринку, цифрових фінансових технологій та інституційного забезпечення формує комплексний механізм стимулювання внутрішнього інвестування. Реалізація зазначених напрямів сприятиме підвищенню доступності фінансових ресурсів, зростанню довіри до фінансової системи та активізації інвестиційної діяльності в країні. У довгостроковій перспективі це забезпечить зміцнення фінансової стійкості, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та створення умов для її сталого розвитку [5, с. 176].

Залучення зовнішнього капіталу відіграє стратегічну роль у забезпеченні фінансової стабільності та відновленні економіки України, особливо в умовах обмеженості внутрішніх інвестиційних ресурсів. У сучасних умовах глобалізації фінансових ринків та посилення конкуренції за інвестиційні ресурси важливим є формування ефективної системи механізмів, здатних забезпечити сприятливий інвестиційний клімат, підвищити рівень довіри іноземних інвесторів та мінімізувати ризики

вкладень [7, с. 52]. Ключові напрями реалізації цих завдань охоплюють удосконалення інвестиційного законодавства, забезпечення належного захисту інвесторів, розвиток державно-приватного партнерства та інтеграцію у міжнародні фінансові ринки. Узагальнення зазначених механізмів подано у табл. 2.

Таблиця 2

Механізми залучення зовнішнього капіталу в економіку України

Механізм	Зміст заходів	Інструменти реалізації	Очікуваний результат
Удосконалення інвестиційного законодавства	Гармонізація з міжнародними нормами, спрощення процедур інвестування, зниження регуляторного тиску	Прийняття нових законів, дерегуляція, податкові стимули, цифровізація адміністративних процедур	Підвищення інвестиційної привабливості, зростання обсягів іноземних інвестицій
Гарантії захисту інвесторів	Забезпечення прав власності, прозорість судової системи, захист від політичних ризиків	Міжнародний арбітраж страхування інвестицій державні гарантії, антикорупційні механізми	Зростання довіри інвесторів, зниження ризиків інвестування
Розвиток державно-приватного партнерства (ДПП)	Залучення приватного капіталу до реалізації інфраструктурних і соціальних проєктів	Концесії, спільні підприємства, угоди ДПП, інвестиційні контракти	Реалізація масштабних проєктів, модернізація інфраструктури, зменшення бюджетного навантаження
Інтеграція у міжнародні фінансові ринки	Розширення доступу до глобальних джерел фінансування та співпраці з міжнародними організаціями	Єврооблігації, кредити МФО, участь у міжнародних програмах, лібералізація руху капіталу	Диверсифікація джерел фінансування, збільшення валютних надходжень, посилення фінансової стабільності

Джерело: сформовано автором на основі [8, с. 44; 9-10].

Ефективне залучення зовнішнього капіталу в економіку України потребує комплексного та системного підходу, що поєднує інституційні, правові та фінансові інструменти. Реалізація запропонованих механізмів сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості держави, зниженню рівня інвестиційних ризиків та розширенню доступу до міжнародних фінансових ресурсів. У довгостроковій перспективі це забезпечить модернізацію економіки, розвиток інфраструктури та зміцнення позицій України у глобальному фінансово-економічному просторі [9]. Підвищення інвестиційної активності в Україні потребує комплексного вдосконалення інституційного та економічного середовища, що безпосередньо впливає на рішення інвесторів щодо вкладення капіталу. Насамперед важливо забезпечити стабільність і передбачуваність інвестиційної політики шляхом удосконалення законодавства, зменшення регуляторного навантаження та спрощення адміністративних процедур для бізнесу. Значну роль відіграє також

посилення захисту прав інвесторів через реформування судової системи, підвищення ефективності виконання контрактів і розвиток механізмів альтернативного вирішення спорів. У сукупності ці заходи формують довіру до економічного середовища та знижують рівень інвестиційних ризиків [11].

Не менш важливими є заходи, спрямовані на розвиток фінансової інфраструктури та розширення джерел капіталу. Йдеться про активізацію фондового ринку, підтримку банківського сектору та стимулювання інституційних інвесторів, які здатні забезпечити довгострокове фінансування економіки. Перспективним напрямом є розвиток державно-приватного партнерства для реалізації масштабних інфраструктурних проєктів, а також впровадження цифрових фінансових технологій, що підвищують доступність інвестиційних інструментів [8, с. 44]. Додатковий ефект забезпечує поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, що сприяє залученню зовнішнього капіталу та інтеграції України у глобальні фінансові ринки.

Залучення внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів є ключовою умовою забезпечення економічного розвитку та відновлення України в сучасних умовах підвищених ризиків і обмеженості капіталу. Підвищення інвестиційної активності потребує комплексного впровадження заходів у сфері банківського сектору, фондового ринку, цифрових фінансових технологій та державно-приватного партнерства [11]. Отримані результати підтверджують, що системна реалізація запропонованих підходів сприятиме зростанню інвестиційної привабливості України, активізації фінансових потоків і забезпеченню сталого економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Маргасова В. Г. , Дубина М. В. Залучення боргових фінансових ресурсів на зовнішньому ринку: досвід України. *Проблеми економіки*. 2023. № 2. С. 224-230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2023_2_27

2. Біла І. С., Місце України у загальносвітових потоках прямих іноземних інвестицій в умовах криз різної природи. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2022. №5. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-02-01

3. Алексеєнко Л., Стецько М. Фінансова стабільність банківської системи України: виклики, ризики та напрями зміцнення. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 2. С. 653-662. DOI: https://doi.org/10.35774/econa2025.02.653

4. Скрильов В. В. Вплив міжнародної фінансової допомоги на стійкість державних фінансів України. *Ефективна економіка*. 2025. № 3. DOI: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.3.84

5. Петруненко, Я. В. Вдосконалення принципів державної регуляторної політики у сфері господарювання в контексті адаптації нормопроєктної діяльності до ACQUIS ЄС. *Правова держава*. 2025. №59. С. 176–189. URL: https://doi.org/10.18524/2411-2054.2025.59.340315

6. Лоза С. Інвестування в Україні: основні тенденції, проблеми та перспективи активізації. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2022. 304(2(2). С. 297-306. URL: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-47

7. Стащук О., Деркач О., Лозовик В. 2023. Інвестиційний клімат україни та напрями його покращення. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. №1(33). С. 52–60. DOI:https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-01-52-60
8. Гуменюк Р. Зміст та чинники системи залучення іноземних інвесторів в Україну. *Київський економічний науковий журнал*. 2023. №3. С. 44-49. URL: https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-3-7
9. Нечипорук О.В. Проблема залучення іноземних інвестицій в Україні під час війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2714/2628
10. Мацука В.М. Механізм залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Ефективна економіка*. 2024. № 1. DOI: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.38
11. Абуллаєва А. Є., Даилюк В. В., Мазур Д. О. Перспективи інвестиційної привабливості України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск 72. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-44.

УДК 336.76

Майорова Т.В.
д.е.н. професор кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ,
Україна

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Сучасна фінансова система перебуває на етапі глибокої трансформації під впливом концепції сталого розвитку, що передбачає інтеграцію екологічних, соціальних та управлінських (ESG) критеріїв у процеси мобілізації, розподілу та використання фінансових інструментів в реалізації інвестиційного процесу.

Актуальність дослідження фінансових інструментів реалізації інвестицій сталого розвитку для України зумовлена необхідністю забезпечення післявоєнного економічного відновлення на засадах екологічної безпеки, соціальної відповідальності та довгострокової фінансової стійкості. У сучасних умовах інтеграції України до європейського економічного простору особливого значення набуває адаптація національної фінансової системи до ESG-принципів та міжнародних стандартів сталого фінансування.

Крім того, зростаюча потреба у модернізації інфраструктури, розвитку енергоефективних технологій, підтримці соціально важливих проєктів і

залученні міжнародного капіталу вимагає активного впровадження інноваційних фінансових інструментів сталого інвестування. Це обумовлює необхідність формування ефективного механізму мобілізації фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних проєктів сталого розвитку в Україні.

Серед таких фінансових інструментів ми виділяємо наступні, див. табл. 1

Таблиця 1

Фінансові інструменти реалізації інвестицій сталого розвитку

Вид інструменту	Змістовне наповнення інструменту
Боргові та цінні папери (Debt Instruments)	**Зелені облігації (Green Bonds)**: Цільові цінні папери для фінансування екологічних проєктів. Сюди входять ініціативи з відновлюваної енергетики, енергоефективності та екологічні проєкти. **Соціальні облігації (Social Bonds)**: Кошти спрямовуються на фінансування соціально значущих проєктів (медицина, освіта, доступне житло). **Стійкі облігації (Sustainability Bonds)**: Гібридні цінні папери. Вони поєднують у собі одночасно зелені та соціальні цілі.
Кредитні інструменти (Lending & Credit)	**Зелені кредити (Green Loans)**: Банківські позики за зниженими ставками. Надаються виключно під проєкти з чітким екологічним ефектом. **ESG-пов'язані кредити (Sustainability-Linked Loans)**: Кредити зі змінною відсотковою ставкою. Ставка прив'язана до досягнення компанією конкретних показників сталого розвитку (ESG). **Мультинаціональні кредитні лінії**: Фінансування від Міжнародних фінансових організацій (СБ, ЄБРР, ЄІБ, МФК). Кошти розподіляються через українські банки для підтримки сталого розвитку бізнесу.
Гранти та змішане фінансування (Grants & Blended Finance)	**Міжнародні безповоротні гранти**: Пряма фінансова підтримка від урядів та фондів. Використовується для техніко-економічного обґрунтування та перших етапів еко-проєктів. **Інструмент Ukraine Investment Framework (UIF)**: Елемент програми Європейського Союзу Ukraine Facility. Поєднує гранти з банківськими кредитами та гарантіями для залучення приватних ESG-інвестицій. **Змішане фінансування (Blended Finance)**: Стратегічне поєднання державних або донорських коштів із приватним капіталом.
Пайові інструменти та фонди (Equity & Funds)	**Імпакт-інвестування (Impact Investing)**: Прямі інвестиції в акціонерний капітал підприємств, за умови – створення вимірюваного соціального чи екологічного впливу разом із фінансовим ефектом. **ESG-інвестиційні фонди**: Спеціалізовані венчурні фонди та фонди приватного капіталу. Вони формують свої портфелі виключно з компаній, що відповідають принципам сталого розвитку.
Державні та фіскальні інструменти (State & Fiscal Instruments)	**Екологічні податки та пільги**: Державні фіскальні важелі. Стимулюють підприємства зменшувати викиди або надають податкові канікули за впровадження чистих технологій. **Державно-приватне партнерство (ДПП)**: Спільні інфраструктурні проєкти. Спрямовані на модернізацію ЖКГ, управління відходами та розбудову соціальної інфраструктури громад.

Джерело: складено самостійно.

Для підвищення дієвості їх використання в інвестиційному процесі ми пропонуємо такі напрями розвитку.

1. Трансформація функцій фінансової системи. Фінансова система має поступово відходити від традиційної моделі, орієнтованої виключно на максимізацію прибутку, до моделі, яка забезпечує довгострокову стійкість економічного розвитку. Необхідні зміни пріоритетів фінансування – від підтримки короткострокових комерційних проєктів до інвестування у сталі, інноваційні та низьковуглецеві проєкти.

2. Переорієнтація фінансових потоків. Ефективне функціонування фінансової системи в умовах сталого розвитку потребує активного перерозподілу фінансових ресурсів на користь проєктів, що відповідають ESG-критеріям. Це забезпечить у майбутньому підвищення якості інвестицій, зниження системних ризиків та формування довгострокової інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності економіки.

3. Підвищення дієвості регуляторної політики. Ключову роль у трансформації фінансової системи мають відігравати регуляторні механізми, які формують єдині правила оцінки сталості інвестицій. Упровадження таксономії сталих видів діяльності, стандартів нефінансової звітності та вимог до розкриття інформації сприяє підвищенню прозорості фінансового ринку, зниженню інформаційної асиметрії та запобіганню недобросовісним практикам.

4. Розвиток інноваційних фінансових інструментів сталого інвестування. Фінансова система характеризується активним розвитком нових інструментів, зокрема «зелених» та соціальних облігацій, сталого кредитування, ESG-фондів. Це дозволить диверсифікувати джерела фінансування інвестиційних проєктів та забезпечує доступ до довгострокового капіталу.

5. Інтеграція ESG-ризиків у фінансовий аналіз. Необхідно враховувати кліматичні, екологічні та соціальні ризики у процесах фінансового планування, оцінки ефективності інвестицій та управління портфелем. Інтеграція ESG-факторів сприятиме підвищенню стійкості фінансових установ до зовнішніх шоків і забезпечить більш обґрунтовані інвестиційні рішення.

Узагальнюючи проведене дослідження, слід зазначити, що фінансові інструменти реалізації інвестицій сталого розвитку відіграють ключову роль у трансформації сучасної економіки України відповідно до глобальних ESG-принципів та європейських орієнтирів розвитку. Використання таких інструментів, як зелені та соціальні облігації, ESG-кредити, грантове та змішане фінансування, імпакт-інвестування й державні стимули, створює передумови для формування нової моделі інвестиційного забезпечення, орієнтованої не лише на економічну ефективність, а й на екологічну та соціальну результативність.

УДК 330.3:339.727.22

Рогов Г.К.
д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів і бухгалтерського обліку,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв,
Україна

СТРАТЕГІЧНІ ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Завдання повоєнного відновлення України вимагатимуть масштабного зростання капіталовкладень в економіку. Разом з тим, залучення фінансових ресурсів, за умов теперішнього інституціонального середовища, стикається з численними складнощами. З огляду на ці обставини, проблематика створення сприятливого інвестиційного клімату набуває особливої актуальності.

Аналіз чинних стратегічних правових актів свідчить про поступове формування нового бачення державної інвестиційної політики. Найбільш змістовно це знаходить відображення у Національній економічній стратегії до 2030 року, Стратегії розвитку фінансового сектору України та Національному плані з енергетики та клімату. Йдеться про інституційні передумови зростання обсягу інвестицій, програми державної фінансової підтримки і податкові стимули.

Зокрема у стратегічних планах містяться положення щодо розбудови сучасної інфраструктури ринку капіталів, лібералізації валютного регулювання, страхування воєнно-політичних ризиків, захисту прав інвесторів, розвитку індустріальних парків і публічно-приватного партнерства, запровадження ісламських фінансових інструментів і спеціальних інвестиційних рахунків, створення банку для підтримки стартапів і Національного інвестиційного фонду, а також удосконалення податкового законодавства в частині скорочення навантаження на фонд оплати праці, оподаткування виведеного капіталу замість прибутку та правового механізму одноразової легалізації доходів шляхом подання «нульової декларації». Варто зазначити, що відповідно до євроінтеграційного курсу України приділяється певна увага орієнтації інвестування на забезпечення не лише суто економічного зростання, а й підвищення соціальних та екологічних стандартів. Передбачено запуск системи торгівлі квотами на викиди парникових газів, функціонування Національного кліматичного фонду, емісії зелених і соціальних облігацій.

Попри те, що економіка працює в надскладних умовах повномасштабної збройної агресії росії, удосконалюється законодавча база інвестиційної політики. Схвалено Енергетичну та Водну стратегії України на період до 2050 року, Верховною Радою прийнято за основу Проєкт

Закону Про внесення змін до розділу XX "Перехідні положення" ПКУ щодо компенсації інвестицій через податки, за участю міжнародної консультативної групи розробляється комплексна стратегія «Економіка майбутнього» тощо. Поряд з тим, спираючись на дані дослідження стратегічних правових актів, можна констатувати низку невирішених проблем, що значно знижують ймовірність створення в країні сприятливого інвестиційного клімату.

Передусім, чимало стратегічних завдань сформульовано у занадто загальній формі та позбавлені будь-якої конкретики щодо механізму реалізації. Не дивно, що вони упродовж тривалого часу залишаються своєрідною декларацією про наміри. Вельми характерним прикладом, з огляду на специфіку торговельної активності на українських фондових біржах [1], може слугувати захід 3.4.6. Стратегії розвитку фінансового сектору України «Відновлення ринку корпоративних облігацій» [2].

Деякі завдання, що містяться у стратегічних документах та норми чинного законодавства, які довели свою дієвість, є суперечливими за своєю суттю. Так, Національна економічна стратегія на період до 2030 року передбачає запровадження податку на виведений капітал [3], що не матиме стимулюючого ефекту для високодохідних платників податків, адже вони мають право на застосування скорочених термінів амортизації згідно з пунктом 43^1 підрозділу 4 Перехідних положень ПКУ.

Викликає сумніви доцільність запровадження особливих податкових пільг і програм компенсації по кредитах для досягнення кожної цілі інвестиційної політики, будь-то залучення іноземного капіталу, підвищення енергоефективності, модернізація підприємств, які виробляють товари з високою доданою вартістю, охорона навколишнього середовища, розвиток соціального підприємництва тощо. Такий підхід є, принаймні, нереалістичним з погляду процесів бюджетоутворення.

Проте, його застосування продовжується. Наприклад, у вже згаданому вище законопроєкті Про внесення змін до розділу XX "Перехідні положення" ПКУ запропоновані невибіркові податкові канікули без застережних заходів щодо можливих схем ухилення від оподаткування холдинговими компаніями через трансфертне ціноутворення.

Поза увагою досі залишаються питання поширеної практики користування земельними ділянками несільськогосподарського призначення орендарями, які давно прострочили нормативний термін будівництва об'єктів. Це обмежує для інвесторів вибір земельних ділянок, а іноді призводить до істотних трансакційних витрат і негативного враження від сучасного стану земельних відносин у країні. На зацікавленість у капіталовкладеннях в експортноорієнтований бізнес негативно впливає існуюча практика відшкодування податку на додану вартість. На жаль, необхідність відновлення системи автоматичного повернення ПДВ експортерам також упускається авторами стратегій з поля зору.

Нарешті слід наголосити на відсутності помітного просування у

розв'язанні основних проблем іноземних інвесторів на українському ринку, визначених ще у довоєнних опитуваннях, які проводилися Європейською бізнес- асоціацією (EBA), Центром економічної стратегії та компанією Dragon Capital. Такими проблемами є недовіра до судової системи, корупція та монополізація ринків олігархічними структурами [4], а їх невирішеність пояснюється, у першу чергу, тим, що формування інвестиційної політики відбувається не системно.

Отже, цілі повоєнного відновлення економіки України потребують формування інвестиційної політики на засадах сценарного аналізу, комплексного системного підходу, бачення реальних механізмів і послідовності етапів реалізації. Фінансові стимули мають органічно доповнювати базові передумови інвестування, такі як макрофінансова стабілізація, захист прав власності та неупереджене судочинство. У процесі їх розробки слід враховувати пріоритетність видів економічної діяльності. Проєкт нової стратегії «Економіка майбутнього» визначає пріоритетними оборонно-промисловий комплекс, енергетику, аграрний та IT-сектори, транспорт, машинобудування й видобуток критичних мінералів. Зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, доцільно стимулювати залучення капіталу у ці галузі з метою їх збалансованого розвитку в економічному, соціальному та екологічному вимірах.

Список використаних джерел:

1. Рогов, Г. К. Перспективи розвитку регульованого ринку корпоративних цінних паперів в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень.* Одеса : Одеський національний економічний університет. 2025. № 1-2 (92-93). С. 94-107. DOI: https://doi.org/10.33987/vsed.1-2(92-93).2025.94-107

2. *Стратегія розвитку фінансового сектору України /* Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України: сайт. URL: https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=13782289 (дата звернення: 19.05.2025).

3. *Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року* : Постанова К.М. України № 179 від 3.03.2021 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text (дата звернення: 19.05.2026)

4. *П'яте щорічне опитування іноземних інвесторів 2020 /* EBA, Dragon Capital, Центр економічної стратегії. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/2020_ForeignInvestorSurvey_Presentation_ua.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

10. ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА ТА ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ КЛІМАТИЧНОЇ АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

УДК 336:502

Богославець-Дроздюк Т.І.,
викладач ВСП «Надвірнянський фаховий коледж НТУ»,
м. Надвірна,
Україна

Багровецька І.В.,
викладач ВСП «Надвірнянський фаховий коледж НТУ»,
м. Надвірна,
Україна

ЗЕЛЕНІ ФІНАНСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У світі зелені фінанси вже давно стали частиною стратегії сталого розвитку. Інвестиції у відновлювану енергетику, енергоефективність та «чисті» технології зростають: за даними Міжнародної фінансової корпорації, потенціал українського ринку «зеленої» енергетики оцінювався в $73 млрд до 2030 року [1]. З огляду на виклики клімату, фінансові установи починають враховувати нефінансові ризики у своїх рішеннях. Коштів держави часто не вистачає, тому фінансовий сектор стає «локомотивом» зеленої трансформації.

Інструменти протидії зміні клімату поділяють на фіскальні (екологічні/енергоподатки) та ринкові (торгівля викидами). Серед нових ринкових механізмів – «зелені» сертифікати, зелені та сталого розвитку облігації, «зелені» свопи катастроф тощо. Згідно з прогнозами, фінансування «зеленої» інфраструктури буде зростати: наприклад, CEO Citigroup Майкл Корбат вважає, що ресурсів достатньо для «озеленення» всього світу [2].

В Україні рух у бік зелених фінансів набирає обертів. 1 липня 2021 року набули чинності зміни до ЗУ «Про ринки капіталу», які офіційно запровадили «зелені» облігації як окремий підвид цінних паперів. Це створило правове підґрунтя для випуску таких облігацій державою, громадами та корпораціями. Успішним є кейс НЕК «Укренерго», яке у 2021 році розмістило зелені облігації на суму $825 млн, а у 2022-му здійснило виплату відсотків у сумі $28,4 млн попри війну [1].

Такі «зелені» випуски фактично стають частиною державної політики відбудови: прогнозовано, що до 2030 року через «зелені» облігації можна залучити ~$36 млрд, що суттєво допоможе містам та інфраструктурі. Отримані кошти можуть спрямовуватися на альтернативну енергетику, енергоефективність, «зелене» водневе виробництво, сортування та переробку

відходів, органічне землеробство тощо [1].

Паралельно розвивається фіскальна база: в Україні діє екологічний податок та рентні платежі за природокористування. У 2024-2026 роках екологічний податок в Україні демонструє стабільне зростання надходжень і залишається важливим джерелом фінансування природоохоронної діяльності. Однак його сучасна модель переважно орієнтована на наповнення бюджету, а не на стимулювання екологічної модернізації підприємств. Зростання надходжень від 5,38 млрд грн у 2024 році до понад 5,6 млрд грн у 2025 році підтверджує збереження фіскальної ефективності податку. Водночас екологічний ефект залишається обмеженим через відносно низькі ставки та недостатню мотивацію підприємств до скорочення викидів [3].

Крім того, серед «квазіфіскальних» інструментів розглядають «зелені» кредитні програми, субсидії на «чисті» технології, створення екологічних фондів і використання міжнародних грантів. Однією з рекомендацій є диверсифікація джерел фінансування екопроєктів - залучення іноземних донорів, «зелених» банківських позик і державно-приватного партнерства.

Основні переваги «зелених» інвестицій для України:

- мобілізація великих приватних коштів (банків, інвестфондів) на відновлення інфраструктури і економіки;
- поліпшення інвестиційного клімату й репутації країни;
- стимулювання інновацій і створення «зелених» робочих місць;
- зниження енерго- та ресурсозалежності.

Серед супутних ризиків - необхідність зміни законодавства й адміністрування нових зборів, високі початкові інвестиції, потреба в контролі прозорості видатків та оцінці «зеленості» проєктів (для чого вже запроваджується «таксономія» сталого розвитку). Також бракує кваліфікованих кадрів і узгодження дій між відомствами. У цілому, фінансова система вже адаптується: банки почали пропонувати «зелені» продукти, а НБУ напрацьовує методології оцінки ESG-ризиків в кредитуванні.

На основі аналізу світового досвіду й українських умов можна сформувати такі пріоритети розвитку:

1. Розвиток ринку зелених облігацій. Слід пришвидшити затвердження нормативно-правової бази і стимулювати випуски таких облігацій держструктурами та корпораціями. Варто запровадити державні гарантії чи зниження емісійних витрат (відкритість інформації, рейтинги), паралельно підвищувати обізнаність місцевої влади і бізнесу про можливості «зелених» емісій [3].

2. Посилення екологічного оподаткування. Необхідно впровадити прогресивні ставки екоподатку та рентної плати для найбільш шкідливих викидів. Наприклад, підвищити ставки за викиди SO_2, NO_x, CO_2, енергоємність виробництва. При цьому 100% надходжень екологічних податків пропонується спрямовувати до спеціального фонду бюджетів на

зелений розвиток.

3. Диверсифікація фінансування екопроєктів. Крім облігацій, потрібно розвивати «зелені» кредитні програми, субсидії, державні фонди енергоефективності. Залучення міжнародних грантів і кредитів (зокрема ЕІВ, ЄБРР, Світовий банк, Європейський інвестиційний банк) з умовами простішого фінансування для екопроєктів має стати пріоритетом. Важливо використовувати паралельно державно-приватне партнерство.

4. Підвищення екологічної грамотності. Системно інформувати громадськість, бізнес і місцеві громади про переваги зеленого розвитку. Зокрема, впровадити освітні програми з фінансової екології, популяризувати «зелені» ініціативи через медіа та громадські кампанії. Як підкреслено фахівцями, зріст попиту на «зелені» інструменти залежить від рівня довіри й освіти інвесторів.

5. Інституційна координація. Визначити чіткі повноваження та координацію між урядовими органами (Мінфін, Мінекології, НБУ, місцева влада) щодо зеленої політики. Доцільно створити міжвідомчу робочу групу з формування та реалізації стратегії «зеленого» відновлення (за прикладом Європейської зеленої угоди) [3].

6. У найближчі 1-2 роки ухвалити відповідні Порядки і рішення про «зелені» інструменти, запустити пілотні випуски зелених ОВДП і кредитів, а також сформувати плани місцевих громад з використанням «зелених» фінансів. На середній термін (3-5 років) забезпечити системне фінансування екопроєктів, досягти зростання частки відновлювальних джерел енергії у виробництві та побуті, виконати кліматичні зобов'язання України до 2030 року та інтегрувати її зелений ринок у євростандарти.

Зелені фінанси - не тільки «модна» тема, а й життєва необхідність для України. Глобальні тенденції свідчать: економічне відновлення має «зелений колір» [2]. Наявний український потенціал (від еко-технологій до фінансових інновацій) можна реалізувати через комплекс заходів: розвиток ринку «зелених» цінних паперів, підвищення екологічних податків, залучення інвестицій у чисту енергетику та інфраструктуру, широку інформаційну кампанію і цілеспрямовану державну політику, якщо ці кроки будуть здійснені, то обіг «зелених» фінансів у країні може значно зрости, що сприятиме одночасному економічному зростанню й екологічному відновленню України.

Список використаних джерел:

1. «Зелені» облігації можуть допомогти у відновленні міст після війни – ОП. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3625639-zeleni-obligacii-mozut-dopomogti-u-vidnovlenni-mist-pisla-vijni-op.html
2. Олександр Сущенко і Євген Волковський – про інструменти зелених фінансів. URL: https://kmbs.ua/ua/news/greenfinanceemba
3. «Зелені фінанси» в повоєнному відновленні України: організаційно-фінансові аспекти. URL: https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4403/4105

УДК 336.744.1: 338.3:658.5

Гонак І.М.
кандидат економічних наук
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль,
Україна

Процишин В.В.
аспірант кафедра фінансів
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса,
Україна

ЙМОВІРНИЙ ВПЛИВ ВІЙНИ У ПЕРСЬКІЙ ЗАТОЦІ ВЕСНОЮ 2026 РОКУ НА РИНКИ КРИПТОВАЛЮТ ТА ОБ'ЄКТІВ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

У 2025 року – на початку 2026 року у світі відбулися значні геополітичні та геоекономічні зміни. Зміна влади у США та спроби запровадити новою владою мита проти багатьох країн спричинили початок хаосу у світовій торгівлі та кризу у багатьох галузях американської економіки. Хаотичні економічні та політичні рухи керівництва Сполучених Штатів Америки протягом 2025 року (припинення постачання американської зброї Україні, потім відновлення постачання зброї із США, припинення безкоштовного постачання зброї Вашингтоном, початок продажу американської зброї Європі для передачі її Україні – все це викликало хаос у виробників зброї у США та додаткові людські, економічні і територіальні втрати в Україні; введення США великих мит проти інших країн, відміна та зміна мит щодо окремих країн спричинили посилення торговельно-економічної дискримінації одних країн та застосування необґрунтованих економічних преференцій для інших країн привели до розбалансування міжнародної торгівлі, зниження доходів бюджетів США та обсягів внутрішніх перевезень у Сполучених Штатах, що зумовило банкрутство багатьох американських транспортних компаній) поступово погіршували геоекономічну та геополітичну ситуацію у світі.

Апогеєм необдуманої хаотичної політики, яка розбалансувала світові паливно-енергетичні відносини та, практично, нівелювала свободу морського торгівельного судноплавства, стала війна Держави Ізраїль та Сполучених Штатів Америки проти Ісламської Республіки Іран. Знищення і пошкодження енергетичних та транспортуючих енергоресурси об'єктів у акваторії Перської (Арабської) затоки зумовив зростання вартості сирої нафти. Проаналізуємо у таблиці 1 показники

вартості нафти на основі звітів аналітичних агентств (EIA, Goldman Sachs).

Таблиця 1

Динаміка вартості нафти у 2025– на початку 2026 та ймовірна вартість нафти у другій половині 2026 року

Період (Тиждень/ Квартал)	Brent (USD/барель)	WTI (USD/барель)	Основні події та фактори
2025 рік (середнє)	$69.04	$65–67	Глобальна пропозиція випереджала попит
Січень 2026 (сер.)	$73.00	$69.50	Геополітична напруженість в Ірані та Венесуелі
Лютий 2026 (сер.)	$71.22	$68.10	Семимісячний пік через загрозу війни
Березень (тиждень 4)	$100.34	$89.13	Ескалація конфлікту в Перській затоці
Квітень (тиждень 1)	$127.61	$117.63	Блокада Ормузької протоки; пік волатильності
Квітень (тиждень 2)	$96.41	$93.50	Короткочасне перемир'я; зниження прогнозів
2 кв. 2026 (прогноз)	$115.00	$105.00	Очікуваний пік через дефіцит запасів
4 кв. 2026 (прогноз)	$88.00	$82.00	Поступове відновлення поставок

Отже, з таблиці 1 ми можемо зробити висновок, що з січня по квітень 2026 року вартість нафти Brent зросла на 75 %, що суттєво вдарило по світовій економіці, завдавши їй трильйонних збитків та спричинивши прискорення глобальної інфляції. За прогнозами аналітичних агентств, до кінця року має відбутись певний «відкат» ціни нафти відсотків на тридцять до 88 доларів за барель і стабілізація ситуації на світових ринках.

У цих умовах багато країн, серед яких і Україна, змушені шукати можливості зміцнення своєї енергетичної та фінансової незалежності, використовуючи наступні інструменти:

в умовах невизначеності очевидного результату ізраїльсько-американсько-іранської війни арабські країни, які здійснюють свій експорт через Ормунзьку протоку, змушені погодитись на сплату «податку» Ірану за прохід своїх суден. Проте, Сполучені Штати Америки намагаються

блокувати прохід суден, які «заплатили» Ірану. У цих умовах, задля уникнення блокування проходу з боку США та фіксування переказів коштів за прохід (що може мати наслідком введення економічних санкцій), арабські експортери, скоріш за все, перераховують «податок» Ірану криптовалютами, уникаючи «цифрового сліду» від переведення фіатних валют;

через постійну глобальну інфляцію та девальвацію багатьох валют, непередбачену поведінку керівництва центральних банків та урядів визріла необхідність замінити окремі валюти у золотовалютних резервах чи, як необхідний мінімум, диверсифікувати портфель золотовалютних резервів, розширивши портфель за рахунок збільшення частки золота та срібла і впровадивши до резервів криптовалюти (наприклад, біткоїн та ефір). Перевагами використання криптовалют для золотовалютних резервів та торгівлі є наступними: у довгостроковій перспективі ефір і біткоїн мають висхідну цінову динаміку, тобто, постійно зростають у вартості; на криптовалюти немає потреби витрачати ресурси на транспортування; криптовалюти можна поміняти на місцеву валюту, практично, у будь якій точці світу, де є інтернет; центральні банки не можуть заблокувати перекази криптовалют та, як може заблокувати Федеральна резервна система переказ долара чи Європейський центральний банк може заблокувати переказ євро;

для забезпечення енергетичної незалежності необхідне широке впровадження об’єктів відновлювальних джерел електроенергії. Зокрема, в Україні працює законодавство про «зелений тариф», але термін його дії обмежений 31 грудня 2029 року [1]. Необхідно продовжити термін дії Закону до повного забезпечення України власними енергетичними ресурсами та надавати субсидії економічним суб’єктам, які мають бажання здійснювати бізнес з впровадження та використання відновлювальних джерел енергії.

В умовах розповзання глобальної економічної, військової та паливно-енергетичної кризи назріває нагальна необхідність у пришвидшеному розвитку впровадження об’єктів відновлювальних джерел електроенергії та стимулювання розвитку використання криптовалют як у світі, загалом, так і в Україні, зокрема.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії: Закон України № 810-IX від 21 липня 2020 року. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 50, ст.456. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810-20?find=1&text=2029#w1_1

УДК 656.13:502.131.1:711.4

Горбач В.В.
PhD з економіки, доцент кафедри менеджменту,
Волинський інститут імені В'ячеслава Липинського
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»,
м. Луцьк,
Україна

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ МІСТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬК ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Розвиток міських територій супроводжується зростанням антропогенного навантаження на навколишнє середовище, однією з ключових причин якого є функціонування транспортного сектору. Автомобільний транспорт залишається вагомим джерелом викидів парникових газів, оксидів азоту, оксиду вуглецю та твердих частинок, що негативно впливають на якість атмосферного повітря та стан здоров'я населення. У контексті реалізації концепції сталого розвитку та кліматичної адаптації особливої актуальності набуває екологізація систем громадського транспорту, що передбачає оновлення рухомого складу, розвиток електротранспорту та поступовий перехід до транспортних засобів із нульовим рівнем шкідливих викидів.

Для України проблема екологізації транспорту актуалізується також у зв'язку з євроінтеграційними процесами, оскільки адаптація до екологічних стандартів Європейського Союзу потребує модернізації транспортної інфраструктури та впровадження сучасних екологічних вимог у сфері міських перевезень. У цьому аспекті особливого значення набувають екологічні стандарти серії «Євро», які регламентують допустимі обсяги шкідливих викидів транспортних засобів. Кожен наступний стандарт характеризується більш жорсткими обмеженнями щодо викидів оксидів азоту, вуглеводнів, чадного газу та твердих частинок, що дозволяє використовувати їх як індикатор рівня екологізації транспортної системи міста.

Тому, метою дослідження є аналіз сучасного стану екологізації системи громадського транспорту міста Івано-Франківськ на основі оцінки структури транспортних засобів за екологічними стандартами «Євро» та розвитку електротранспорту.

Сучасний стан екологізації громадського транспорту міста Івано-Франківськ характеризується поступовою трансформацією транспортної системи у напрямі підвищення її екологічності. Основними тенденціями є розвиток електротранспорту, скорочення кількості екологічно застарілих автобусів та збільшення частки транспортних засобів, що відповідають сучасним екологічним стандартам Євро-5 та Євро-6. Такі зміни сприяють зниженню негативного впливу транспортного сектору на навколишнє середовище та відповідають принципам сталого розвитку міського

середовища (рис. 1).

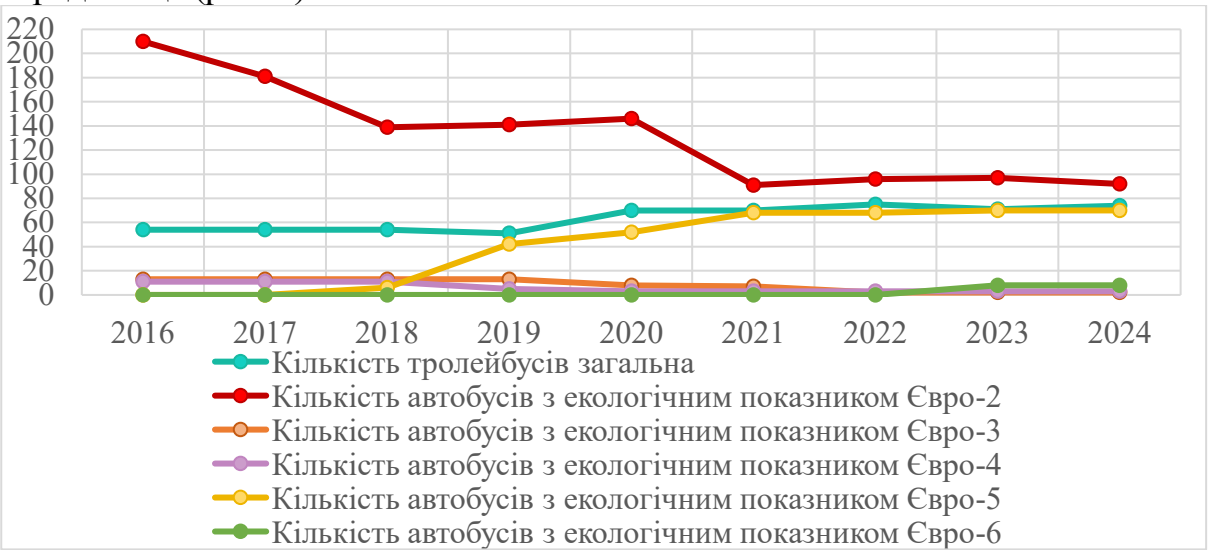

Рис. 1. Структура громадського транспорту м. Івано-Франківськ за екологічними стандартами у 2016–2024 рр.

*складено автором на основі даних управління транспорту та зв'язку Івано-Франківської міської ради (лист-відповідь ВИХ № 07/26.1-11/473 від 20.12.2024 р).

Важливим напрямом екологізації міського транспорту є розвиток електротранспорту, зокрема тролейбусного сполучення. Електротранспорт характеризується відсутністю прямих викидів забруднюючих речовин у межах міського середовища, що сприяє покращенню якості повітря та зниженню рівня шумового забруднення. Поширення електротранспорту (тролейбусів, трамваїв, електробусів) є важливим показником екологізації повсякденних пересувань та доступності низьковуглецевих рішень для широких верств населення [1].

Аналіз динаміки тролейбусного транспорту в місті Івано-Франківськ свідчить про поступове посилення ролі електротранспорту у системі міських перевезень. Зокрема, упродовж 2016–2018 рр. кількість тролейбусів залишалася стабільною та становила 54 одиниці. Починаючи з 2019 р. спостерігалося незначне скорочення їх кількості до 51 одиниці, однак уже у 2020 р. відбулося суттєве збільшення тролейбусного парку до 70 одиниць. У наступні роки кількість тролейбусів продовжувала залишатися на відносно високому рівні та у 2024 р. становила 74 одиниці. Така тенденція свідчить про розвиток електротранспортної інфраструктури міста та впровадження більш екологічних видів громадського транспорту.

Позитивні зміни простежуються також у структурі автобусного парку за екологічними стандартами. У 2016 р. переважну частку становили автобуси стандарту Євро-2, кількість яких складала 210 одиниць. Водночас у 2024 р. їх кількість скоротилася до 92 одиниць, що свідчить про поступове виведення з експлуатації екологічно застарілого транспорту. Аналогічна тенденція спостерігається щодо автобусів стандартів Євро-3 та Євро-4, кількість яких суттєво зменшилася протягом аналізованого періоду.

Натомість у місті спостерігається активне зростання кількості

автобусів стандарту Євро-5. Якщо у 2016–2017 рр. такі транспортні засоби були відсутні, то у 2024 р. їх кількість досягла 70 одиниць. Крім того, у 2023 р. у структурі громадського транспорту з'явилися автобуси стандарту Євро-6, кількість яких у 2024 р. становила 8 одиниць. Це свідчить про поступове впровадження сучасних екологічних технологій у сфері міських перевезень та оновлення транспортного парку відповідно до екологічних вимог ЄС.

Отже, упродовж 2016–2024 рр. у місті Івано-Франківськ спостерігається позитивна тенденція екологізації громадського транспорту, що проявляється у розвитку електротранспорту та поступовому переході до автобусів вищих екологічних стандартів. Водночас значна кількість автобусів стандарту Євро-2 свідчить про необхідність подальшого оновлення рухомого складу та реалізації заходів, спрямованих на декарбонізацію транспортного сектору. Подальший розвиток екологічно безпечного громадського транспорту є важливою передумовою забезпечення сталого розвитку міського середовища, підвищення якості життя населення та адаптації міст до сучасних кліматичних викликів.

Список використаних джерел:

1. Горбач В.В. Організаційно-економічні засади розвитку низьковуглецевої економіки України : дис. …доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка. Луцьк, 2025. 344 с.

УДК 620.9:614.2

Джеджула В.В.
д.е.н, професор,
професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця,
Україна

Шевчук Д.Г.
аспірант кафедри фінансів та інноваційного менеджменту
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця,
Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

В умовах енергетичної кризи, спричиненої повномасштабною війною та системними ушкодженнями критичної інфраструктури, питання

енергозбереження у бюджетній сфері України набуває стратегічного значення. Заклади охорони здоров'я (далі – ЗОЗ) вирізняються серед інших об'єктів соціальної інфраструктури високою енергоємністю, цілодобовим режимом експлуатації та підвищеними вимогами до параметрів внутрішнього середовища, що зумовлює істотну специфіку реалізації енергозберігаючих заходів та їх фінансово-економічного обґрунтування.

За оцінками [1-5] усереднена частка комунальних видатків у структурі поточних витрат закладу охорони здоров'я сягає 12–18 %, причому у структурі енергоспоживання 50–65 % припадає на теплопостачання, 15–20 % – на електропостачання та вентиляцію, 10–15 % – на гаряче водопостачання. Така структура визначає пріоритети енергозберігаючої політики й економічну привабливість окремих груп заходів, насамперед – модернізації систем опалення, вентиляції та кондиціонування повітря (ОВК).

Особливості ЗОЗ як об'єктів реалізації енергозберігаючої політики доцільно систематизувати у три групи.

Перша – неперервність функціонування й неприпустимість відключень критичних систем (операційні блоки, відділення інтенсивної терапії, лабораторії). Це обмежує застосування типових для бюджетних установ заходів (зниження температури в неробочий час, відключення вентиляції) та підвищує вимоги до резервування й надійності інженерних систем. Другою особливістю є зональна диференціація вимог до мікроклімату: у різних функціональних зонах ЗОЗ нормуються відмінні параметри температури, відносної вологості, кратності повітрообміну та класу чистоти повітря, що унеможливлює уніфіковані рішення й потребує зональних підходів до автоматизації. Третя особливість – наявність значної частки технологічних навантажень (стерилізаційне, діагностичне, лабораторне обладнання), енергоспоживання яких слабко піддається оптимізації організаційними заходами.

Фінансово-економічні механізми реалізації енергозберігаючої політики в ЗОЗ України охоплюють чотири основні групи інструментів.

1. Бюджетне фінансування за рахунок коштів власника (місцевого або державного бюджету). Цей механізм забезпечує найнижчу вартість залучених коштів, проте обмежений жорсткими бюджетними процедурами та конкуренцією з іншими видатками соціальної сфери.

2. Енергосервісний контракт (ЕСКО) відповідно до Закону України «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації». Особливістю застосування ЕСКО для ЗОЗ є відносно тривалий період окупності (5–10 років) і необхідність гарантованої величини економії, що ускладнюється варіативністю режимів роботи закладу та залежністю споживання від епідеміологічної ситуації.

3. Фінансування за рахунок Фонду енергоефективності України, програм Європейського інвестиційного банку, ЄБРР, KfW, NEFCO. У післявоєнний період для ЗОЗ України відкриваються нові можливості залучення донорського фінансування у форматі «грант + кредит» із

частковим списанням боргу за умови досягнення цільових показників енергоефективності.

4. Гібридні (змішані) моделі фінансування, що поєднують бюджетні кошти, ЕСКО-механізми й донорське фінансування. Саме такі моделі є найбільш доцільними для комплексної модернізації великих багатопрофільних закладів, де обсяг необхідних капітальних інвестицій перевищує можливості будь-якого окремого джерела.

Оцінювання економічної ефективності енергозберігаючих заходів у ЗОЗ здійснюється на основі стандартних показників – чистої приведеної вартості (NPV), внутрішньої норми дохідності (IRR), дисконтованого періоду окупності (DPP). Однак специфіка медичних установ потребує коригування методики оцінювання за такими аспектами:

– включення до складу вигід не лише прямої грошової економії енергоносіїв, а й опосередкованих ефектів від покращення якості внутрішнього середовища (скорочення частоти внутрішньолікарняних інфекцій, підвищення комфорту пацієнтів і персоналу, зменшення часу перебування в стаціонарі);

– врахування ризиків ненадійності енергопостачання, які в умовах війни мають високу «тіньову» вартість, оскільки відмова систем життєзабезпечення несе пряму загрозу життю пацієнтів;

– інтеграція ESG-показників сталого розвитку як обов’язкової умови залучення міжнародного фінансування.

Інноваційним напрямом політики енергозбереження в ЗОЗ є впровадження інтелектуальних систем енергоменеджменту на основі технологій Інтернету речей (IoT) та машинного навчання. Як показують результати [1-3], такі системи дозволяють у режимі реального часу контролювати параметри мікроклімату, прогнозувати енергоспоживання й оптимізувати режими роботи інженерного обладнання, забезпечуючи додаткову економію у 15–25 % порівняно з традиційними системами автоматизації будівель. Особливо доцільним є їх поєднання з сурогатними моделями оптимізації мікрокліматичних систем, які дають змогу обґрунтовувати інженерні рішення з урахуванням невизначеності вхідних параметрів.

Реалізація політики енергозбереження в закладах охорони здоров’я має низку специфічних особливостей, зумовлених критичним характером їх діяльності, зональною диференціацією вимог до мікроклімату та структурою енергоспоживання. Адекватними відповідниками цих особливостей є: гібридні моделі фінансування з пріоритетом донорсько-грантових інструментів; скориговані методики оцінювання економічної ефективності з урахуванням опосередкованих медичних і безпекових ефектів; інноваційні цифрові рішення для енергоменеджменту на базі IoT та машинного навчання. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення методики комплексної багатокритеріальної оцінки доцільності енергомодернізаційних заходів у ЗОЗ, яка б одночасно враховувала

енергетичні, фінансово-економічні, медичні та безпекові критерії.

Список використаних джерел:
1 Psillaki M., Apostolopoulos N., Makris I., Liargovas P., Apostolopoulos S., Dimitrakopoulos P. Hospitals' Energy Efficiency in the Perspective of Saving Resources and Providing Quality Services through Technological Options: A Systematic Literature Review. *Energies*. 2023. Vol. 16, No. 2. Article 755. DOI: https://doi.org/10.3390/en16020755
2. Garcia-Sanz-Calcedo J., Lopez-Rodriguez F., Cuadros F. Analysis on energy efficiency in healthcare buildings. *Journal of Healthcare Engineering*. 2014. Vol. 5, No. 3. P. 361–373. DOI: https://doi.org/10.1260/2040-2295.5.3.361
3. Dadi D., Introna V., Santolamazza A., Salvio M., Martini C., Pastura T., Squillace L., Toro L., Martirano L. Private Hospital Energy Performance Benchmarking Using Energy Audit Data: An Italian Case Study. *Energies*. 2022. Vol. 15, No. 3. Article 806. DOI: https://doi.org/10.3390/en15030806
4. Cacabelos-Reyes A., López-González J.L., González-Gil A., Febrero-Garrido L., Eguía-Oller P., Granada-Álvarez E. Assessing the Energy Demand Reduction in a Surgical Suite by Optimizing the HVAC Operation During Off-Use Periods. *Applied Sciences*. 2020. Vol. 10, No. 7. Article 2233. DOI: https://doi.org/10.3390/app10072233
5. Zaza P.N., Sepetis A., Bagos P.G. Prediction and Optimization of the Cost of Energy Resources in Greek Public Hospitals. *Energies*. 2022. Vol. 15, No. 1. Article 381. DOI: https://doi.org/10.3390/en15010381

УДК 658.7

Кафка С. М.
д.е.н, професор, професор кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

LCA-ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНОГО СЛІДУ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

У межах сталого розвитку логістична діяльність постає як багатокомпонентний процес, що формує прямі та опосередковані екологічні наслідки на всіх етапах життєвого циклу товару чи послуги, інфраструктурного об’єкта чи ланцюга постачання. Традиційне зведення екологічного впливу логістики лише до викидів транспортних засобів є методологічно обмеженим [1, с. 13], оскільки поза увагою залишаються ціла низка позатранспортних латентних джерел екологічного навантаження, до яких належать виробництво пакування, енергоспоживання складських комплексів, робота холодильного обладнання, внутрішньоскладські операції, використання палет і контейнерів, втрати продукції, зворотна

логістика, утилізація відходів та ін. Саме комплексний облік цих компонентів формує об'єктивну картину сукупного екологічного сліду логістичної системи та забезпечує основу вимірювання екологічного сліду логістичних процесів.

LCA-аналіз системно оцінює вхідні і вихідні потоки продукту, процесу чи послуги впродовж повного життєвого циклу, де вхідні потоки охоплюють сировину, воду, енергоносії, матеріали та хімічні реагенти, вихідні – атмосферні викиди, водні скиди, тверді відходи, побічні продукти та виробничі втрати. У межах окресленої дослідницької парадигми LCA забезпечує квантифікацію впливу окремих операцій та ідентифікацію причинно-наслідкових зв'язків між управлінськими рішеннями у логістиці та їх екологічними імплікаціями. У дослідженнях екологічного сліду промислових процесів встановлено, що підхід життєвого циклу дозволяє поєднати оцінку енергоспоживання, використання матеріалів, викидів парникових газів, забруднення води, повітря, утворення відходів і їх переробки в єдину аналітичну систему [2, с. 69].

Методична основа оцінювання життєвого циклу логістичних процесів формується ISO 14040:2006 та ISO 14044:2006 [3, 4], яку доцільно реалізовувати як послідовність взаємопов'язаних етапів: на першому визначають мету, функціональну одиницю та межі системи, що забезпечує коректність порівняння маршрутів, складів і видів транспорту; другий етап передбачає збір даних щодо споживання палива, електроенергії, пакування, пробігу, завантаження та відходів із подальшим їх моделюванням; наступний полягає у переведенні матеріально-енергетичних потоків у показники вуглецевого, водного сліду, екотоксичності ін., що дає змогу виявити екологічні «гарячі точки» логістичної системи. Заключний етап охоплює порівняння сценаріїв, аналіз чутливості та формування рішень щодо декарбонізації, зелених закупівель і циркулярних бізнес-моделей. Інтеграція LCA-методології в стратегічне управління логістикою забезпечить перехід від реактивного екологічного менеджменту до проактивного формування ESG-орієнтованих конкурентних переваг сучасних підприємств.

Особливу роль у LCA-оцінюванні відіграє встановлення меж системи. Для логістичних процесів можуть використовуватися різні підходи – від оцінювання окремої операції, наприклад перевезення між двома пунктами, до повного аналізу «від колиски до могили», який охоплює сировину, виробництво, розподіл, використання, утилізацію та перероблення. Найбільш повним для логістики є підхід «від колиски до могили», оскільки він дає змогу уникнути зміщення екологічного навантаження з одного етапу на інший, зокрема вибір дешевшого пакування може зменшити витрати на закупівлю, але збільшити частоту пошкоджень, кількість повернень і відходів. Аналогічно, локальний постачальник не завжди має нижчий екологічний слід, якщо його виробничі процеси є енергоємними, матеріаломісткими або менш екологічно контрольованими.

У наукових дослідженнях логістичних систем наголошується, що транспортний компонент не є домінуючим джерелом екологічного впливу [7]. За умови відсутності авіадоставки вплив транспортування часто є нижчим порівняно з такими стадіями, як видобуток сировини, виробництво продукції або завершення життєвого циклу, що має суттєві наслідки для закупівельної та розподільчої логістики, оскільки управлінські рішення мають ґрунтуватися на відстані перевезення та аналізі матеріалів, технологій виробництва, довговічності продукції, можливостей повторного використання, переробки.

У площині розглянутої проблематики LCA-аналіз змінює логіку екологічного управління логістикою, адже якщо традиційний підхід орієнтується на скорочення маршруту, то життєвоцикловий підхід вимагає порівняння альтернатив за всією сукупністю впливів. Віддалений постачальник, який використовує відновлювану енергію, вторинну сировину, екологічно безпечні технології та забезпечує вищу довговічність продукції, може мати нижчий загальний екологічний слід порівняно з ближчим постачальником, виробництво якого є менш ефективним. Якість і довговічність продукції є критичними факторами екологічної результативності, адже подовження строку функціонального використання зменшує потребу в повторних закупівлях, скорочує видобуток сировини, виробничі витрати, транспортні цикли та відходи.

Для складської логістики екологічний слід формується поточним споживанням електроенергії, тепла чи води, матеріалами, використаними для створення логістичної інфраструктури, а в оцінюванні екологічної результативності таких об’єктів важливими є глобальний потенціал потепління, потенціал закислення, евтрофікації, руйнування озонового шару, утворення дрібнодисперсних частинок, споживання первинної енергії, виснаження викопних ресурсів, водокористування та екотоксичність.

Реалізація LCA-аналізу логістичних процесів детермінується якістю інформаційно-аналітичної бази, що формується із двох масивів – первинний рівень охоплює фактичні показники споживання палива, електроенергії та води, параметри пробігу і маршрутизації, коефіцієнти завантаження транспорту, типологію пакування, обсяги відходів і характеристики складського обладнання, а вторинний формується на основі наукових баз даних, екологічних декларацій продукції та верифікованих емісійних факторів. Водночас фрагментарність і методологічна непорівнюваність вихідних даних, ресурсомісткість методу та інформаційна асиметрія щодо постачальників і етапу утилізації продукції залишаються ключовими обмеженнями практичної імплементації LCA, що може знижувати достовірність і зіставність результатів.

Встановлено, що управлінська цінність LCA полягає у виявленні екологічних «гарячих точок» логістичного процесу, якими можуть бути надмірне використання одноразового пакування, низький коефіцієнт завантаження транспорту, високі втрати продукції на складах, енергоємні холодильні системи, неефективне освітлення, відсутність зворотної

логістики тари, часті повернення або непридатність матеріалів до перероблення. Після ідентифікації таких зон підприємство може переходити від загальних декларацій екологічної відповідальності до конкретних управлінських дій: оптимізації маршрутів, консолідації вантажів, переходу на мультимодальні схеми, підвищення енергоефективності складів, використання відновлюваної енергії, уніфікації пакування, впровадження багаторазової тари, скорочення відходів і вибору постачальників із нижчим життєвоцикловим впливом.

З наукової позиції LCA-аналіз доцільно інтегрувати в систему екологічного контролінгу логістики. Це означає, що екологічні показники мають бути включені до процесів планування, бюджетування, обліку, закупівель, управління запасами, вибору перевізників, оцінки складських потужностей і стратегічного розвитку ланцюгів постачання. Екологічний контролінг логістики також має забезпечувати попереджувальне управління ними через моделювання сценаріїв і саме сценарний характер LCA робить його важливим інструментом стратегічного та операційного управління.

Водночас LCA-аналіз не слід абсолютизувати як єдиний критерій прийняття рішень, його результати мають інтерпретуватися з урахуванням економічної доцільності, соціальних наслідків, безпеки постачання, якості сервісу, надійності партнерів і регуляторних вимог. У сучасній логістиці екологічна ефективність повинна розглядатися разом із витратами, ризиками, стійкістю ланцюга постачання та споживчою цінністю. Саме тому перспективним є поєднання LCA з калькулюванням витрат життєвого циклу, оцінюванням соціальних впливів життєвого циклу, ESG-звітністю, стандартами зелених закупівель і цифровими системами управління логістикою.

Таким чином, оцінка екологічного сліду логістичних процесів за допомогою LCA-аналізу дає змогу перейти від фрагментарного вимірювання транспортних викидів до комплексного розуміння екологічних наслідків логістики як системи. LCA дозволяє встановити, на яких етапах життєвого циклу виникає найбільше навантаження на довкілля, які процеси потребують першочергової оптимізації та які управлінські рішення забезпечують реальне зниження екологічного впливу. Для підприємств є можливість формування доказової бази для декарбонізації, розвитку циркулярної логістики, підвищення енергоефективності складів, удосконалення закупівельної політики та побудови прозорої системи екологічної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Weniger, A., Frede, J., Schmidt, L., Hartmann, L., Traverso, M. *Sustainability assessment of logistics halls*. Developments in the Built Environment 21:100622. February 2025. Pp. 1-13. URL: https://www.researchgate.net/publication/388952490 _Sustainability_Assessment_of_Logistics_Halls (дата звернення 02.05.2026).

2. Petrova V. Assessment of the Ecological Footprint of Industrial Processes: An Integrated Approach to Life Cycle Analysis. *The Eurasia Proceedings of Science Technology Engineering and Mathematics*. December 2023. Pp. 67-74. URL: https://www.researchgate.net/publication/378303994_Assessment_of_the_Ecological_Footprint_of_Industrial_Processes_An_Integrated_Approach_to_Life_Cycle_Analysis (дата звернення 02.05.2026).
3. ISO 14040:2006. Environmental management - Life cycle assessment - Principles and framework. International Organization for Standardization. Geneva: ISO, 2006. 20 p. URL: https://www.iso.org/standard/37456.html (дата звернення: 02.05.2026).
4. ISO 14044:2006. Environmental management - Life cycle assessment - Requirements and guidelines. International Organization for Standardization. Geneva: ISO, 2006. 46 p. URL: https://www.iso.org/standard/38498.html (дата звернення: 02.05.2026).
5. Colvile R., Hutchinson E., Mindell J., Warren R. The transport sector as a source of air pollution. *Atmospheric Environment*. Volume 35, Issue 9, 2001, Pp. 1537-1565. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1352231000005513 (дата звернення: 10.05.2026).

УДК 004.9:620.9:330.341.1:502.131.1(477)

Кльок Є.О.
аспірант,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк,
Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Енергетичний сектор України у 2022-2026 роках функціонує в умовах одночасного впливу трьох системних викликів: воєнного руйнування критичної інфраструктури, необхідності інтеграції до енергетичного ринку Європейського Союзу та потреби переходу до низьковуглецевої моделі розвитку. За цих умов цифровізація перестає бути допоміжним напрямом модернізації та перетворюється на базову умову стійкості енергетики.

Традиційна централізована енергетична система, орієнтована переважно на великі генеруючі потужності та лінійну логіку «виробництво – передача – споживання», виявилася вразливою до фізичних руйнувань, кібератак, дефіциту маневрових потужностей і нерівномірності попиту. Натомість низьковуглецевий розвиток потребує іншої архітектури енергетики: децентралізованої, цифрово керованої, гнучкої, енергоефективної, інтегрованої з відновлюваними джерелами енергії та орієнтованої на активну участь споживача.

Цифровізація має розглядатися як основа формування нової

енергетичної моделі України, у якій енергетична безпека, декарбонізація, економічна ефективність і регіональна стійкість є взаємопов'язаними складовими.

Теоретичною основою дослідження є поєднання концепцій сталого розвитку, циркулярної економіки, низьковуглецевої трансформації, цифрової економіки та енергетичної безпеки. Низьковуглецевий розвиток передбачає скорочення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності, збільшення частки відновлюваних джерел енергії, модернізацію інфраструктури та зміну моделей виробництва і споживання. У цьому процесі цифровізація виконує роль системного інтегратора, оскільки забезпечує збір даних, прогнозування навантаження, балансування мереж, управління попитом, оптимізацію генерації, моніторинг втрат, автоматизоване реагування на аварії та залучення споживачів до енергетичного ринку.

Важливо, що цифровізація енергетики безпосередньо пов'язана з принципами циркулярної та зеленої економіки. Н. Павліха та О. Корнелюк наголошують, що запровадження циркулярної моделі створює для розвитку регіонів і громад такі переваги, як «підвищення ресурсоефективності, створення умов для інклюзивного сталого розвитку, зростання зайнятості і зменшення негативного впливу на довкілля» [1, с. 179]. Це положення є методологічно важливим для аналізу енергетичного сектору, оскільки цифрові технології дають змогу саме підвищувати ресурсоефективність, зменшувати втрати електроенергії, оптимізувати споживання та скорочувати екологічне навантаження.

Крім того, авторки підкреслюють, що для відновлення регіонів і територіальних громад «важливо не лише використовувати існуючі конкурентні переваги регіонів і територіальних громад, але й створювати нові – із застосуванням інноваційних підходів і рішень» [1, с. 183]. У сфері енергетики такими новими конкурентними перевагами можуть стати локальні енергетичні кооперативи, мікромережі, сонячна та вітрова генерація, біоенергетика, системи накопичення енергії, цифровий облік, smart grids і цифрові платформи енергоменеджменту громад.

Цифровізація також потребує проєктного підходу. Н. Павліха, О. Корнелюк та І. Цимбалюк зазначають, що перехід до циркулярних бізнес-моделей сприяє «зростанню ефективності використання та збереженню ресурсів, зменшенню залежності від первинної сировини та навантаження на довкілля» [2, с. 74]. Для енергетичного сектору це означає потребу в управлінні цифровими й низьковуглецевими проєктами не як окремими технічними заходами, а як частиною стратегічної трансформації економіки.

Актуальність теми підтверджується масштабами руйнувань енергетичної інфраструктури України. За оцінкою RDNA5, загальні потреби України у відновленні та реконструкції на 2026-2035 роки становлять 587,7 млрд дол. США, а потреби сектору енергетики та видобувної промисловості – 90,6 млрд дол. США [3, с. 22]. Це свідчить, що енергетика є одним із

ключових секторів повоєнної реконструкції.

У RDNA5 зазначено, що прямі збитки енергетичного сектору України оцінюються у 24,8 млрд дол. США, втрати – у 88,2 млрд дол. США, а потреби відновлення – у 90,6 млрд дол. США [3, с. 36]. Найбільша частка збитків припадає на електроенергетичний підсектор, зокрема генерацію, передачу та розподіл електроенергії. Це означає, що відновлення енергетики не може бути простим відтворенням довоєнної інфраструктури. Необхідним є принцип «build back better», тобто відбудова кращої, стійкішої, технологічнішої та менш вуглецеємної системи.

Стратегічний напрям такої трансформації визначено Національним енергетичним і кліматичним планом України на 2025-2030 роки. У документі вказано, що Україна має на меті досягти не менше 25 % електроенергії з відновлюваних джерел у балансі електроенергії до 2030 року, а також розвивати розподілену генерацію, системи накопичення енергії та smart grids [4, с. 18]. У плані також передбачено впровадження концепції smart grids в Україні до 2035 року, розвиток агрегації, програм управління попитом і систем накопичення енергії [4, с. 9].

На нашу думку, цифровізація енергетичного сектору України має розглядатися як основа низьковуглецевого розвитку не тому, що вона сама по собі зменшує викиди, а тому, що без цифрових інструментів неможливо ефективно управляти складною, децентралізованою та кліматично орієнтованою енергосистемою.

Відновлення енергетики після руйнувань не повинно означати повернення до попередньої моделі. Україна має використати відбудову як можливість для якісного енергетичного переходу. Його сутність полягає у переході від великої, централізованої, вразливої та вуглецево інтенсивної системи до цифрової, гнучкої, розподіленої, низьковуглецевої та соціально орієнтованої енергетики.

Цифровізація повинна стати основою не лише для великих енергетичних компаній, а й для територіальних громад. Саме громади можуть бути простором практичного впровадження мікромереж, локальної генерації, енергетичних кооперативів, систем енергоменеджменту бюджетних установ, цифрового моніторингу споживання та програм енергозбереження.

Цифровізація енергетичного сектору України є стратегічною передумовою низьковуглецевого розвитку, оскільки забезпечує ефективне управління генерацією, споживанням, мережами, накопиченням енергії та інтеграцією відновлюваних джерел. Масштаби руйнувань енергетичної інфраструктури України вимагають не відтворення довоєнної системи, а її глибокої технологічної модернізації на принципах стійкості, децентралізації, енергоефективності та декарбонізації. Smart grids, цифровий облік, управління попитом, накопичувачі енергії, мікромережі та цифрові платформи енергоменеджменту мають стати ключовими інструментами повоєнної енергетичної трансформації. Низьковуглецевий розвиток України можливий лише за умови поєднання енергетичної

безпеки, цифрових технологій, регіональної стійкості, інвестицій у відновлювану енергетику та активної участі громад у новій енергетичній моделі.

Список використаних джерел:
1. Павліха Н. В., Корнелюк О. А. Циркулярна модель як інноваційна система відновлення конкурентоспроможності регіонів і територіальних громад в Україні у воєнний і повоєнний періоди. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія: Економічні науки*. 2023. Вип. 3(103). С. 179-193. DOI: 10.31713/ve3202317.
2. Павліха Н. В., Корнелюк О. А., Цимбалюк І. О. Методології проєктного менеджменту для циркулярних бізнес-моделей: переваги та можливості. *Інтелект XXI.* 2023. № 3. С. 74-80. DOI: 10.32782/2415-8801/2023-3.11.
3. World Bank, Government of Ukraine, European Commission, United Nations. Ukraine Fifth Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 - December 2025. Washington, DC : World Bank, 2026. 76 p.
4. National Energy and Climate Plan of Ukraine 2025-2030. Kyiv, 2024. 289 p.

УДК 336:502.131.1:332.1

Корнелюк О.А.
к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк,
Україна

КЛІМАТИЧНЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК ЧИННИК ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Повномасштабна війна суттєво загострила екологічні проблеми в регіонах України. Внаслідок бойових дій пошкоджено і зруйновано промислові підприємства, енергетичні об’єкти, інфраструктуру водопостачання, системи утилізації і зберігання відходів. Це призвело до значного забруднення ґрунтів, водних ресурсів і атмосферного повітря, до погіршення умов проживання населення. За таких обставин процес повоєнного відновлення потребує переходу до нової моделі розвитку, яка б ґрунтувалася на принципах екологічної безпеки, ресурсоефективності і довгострокової стійкості. Саме тому кліматичне фінансування розглядається як один з механізмів забезпечення екологічно орієнтованого і безпечного відновлення регіонів України.

Важливо розмежовувати поняття «зелене» та «кліматичне» фінансування. Поняття «зелене фінансування» має ширший зміст і охоплює фінансування заходів і проєктів, спрямованих на зменшення негативного впливу на довкілля, раціональне використання природних ресурсів,

розвиток екологічно безпечних технологій і збереження природних екосистем. Натомість кліматичне фінансування зосереджується передусім на двох головних цілях: скороченні викидів парникових газів та адаптації економіки і суспільства до наслідків зміни клімату. Тобто будь-який проєкт кліматичного фінансування одночасно можна віднести до категорії «зелених», однак не кожен зелений проєкт безпосередньо пов'язаний із кліматичними цілями [1].

Світові потоки кліматичного фінансування характеризуються стабільною тенденцією до зростання, що свідчить про посилення уваги міжнародної спільноти до проблем кліматичних змін, декарбонізації економіки та адаптації до екологічних ризиків. Але структура такого фінансування залишається нерівномірною. Провідну роль в ній відіграють ринкові боргові інструменти, близько третини фінансування забезпечував акціонерний капітал, при цьому частка грантових ресурсів залишалася відносно незначною [2]. Така структура означає, що переважна частина кліматичних ресурсів надається на ринкових або наближених до ринкових умовах. Це підвищує вимоги до інституційної та управлінської спроможності отримувачів фінансування, зокрема органів влади і громад в Україні.

Важливим інструментом кліматичного фінансування відновлення України у 2024-2027 роках є програма Ukraine Facility, запроваджена Регламентом ЄС 2024/792. Вона формує основу фінансової підтримки України з боку ЄС і передбачає три взаємопов'язані складові: План України, який охоплює систему реформ та інвестиційних пріоритетів держави; рамки інвестування в Україну і механізм вступу до ЄС, який передбачає адаптацію українського законодавства та інституцій до європейських стандартів і вимог. Спільною рисою всіх трьох напрямів є обов'язкова кліматична орієнтація фінансування: щонайменше 20% усіх інвестицій мають бути спрямовані на пом'якшення наслідків зміни клімату, адаптацію до кліматичних викликів і збереження біорізноманіття [3].

Значна частина реформ і напрямів фінансування безпосередньо пов'язана з зеленою трансформацією економіки. Йдеться насамперед про енергетичний перехід, зокрема розширення використання відновлюваних джерел енергії, підвищення енергоефективності, модернізацію енергетичної інфраструктури. Важливе місце відведено питанням екологічного управління, посиленню інституційної спроможності контролюючих органів і вдосконаленню процедур оцінки впливу на довкілля. Окрему увагу приділено реалізації принципу «нульового забруднення», що передбачає скорочення викидів в атмосферне повітря, покращення систем водопостачання та водовідведення. Серед стратегічних напрямів також визначено відновлення біорізноманіття, захист екосистем і розвиток циркулярної економіки [3]. Для України особливого значення набуває саме регіональний рівень реалізації цих заходів, оскільки більшість проєктів екологічного відновлення, модернізації інфраструктури та впровадження циркулярних моделей здійснюватиметься на рівні територіальних громад і регіонів.

Таблиця 1

Інструменти міжнародного кліматичного фінансування відновлення регіонів України

Інструмент, інституція	Види фінансування	Вимоги до проєктів
Ukraine Facility	до 50 млрд євро у формі грантів і кредитів; щонайменше 20% інвестицій має бути спрямовано на кліматичні цілі, захист біорізноманіття та зелений перехід	Дотримання принципу DNSH; відповідність цілям Паризької угоди; відповідність Плану України в межах Ukraine Facility
ЄБРР	понад 50% щорічних інвестицій спрямовується на зелене фінансування	Узгодження з цілями Паризької угоди; екологічна і соціальна оцінка проєктів
ЄІБ	понад 50% фінансування спрямовується на кліматичні і екологічно сталі проєкти; підтримка здійснюється через кредити, гарантії і технічну допомогу	Відповідність екологічним і соціальним стандартам ЄС; обмеження фінансування проєктів, пов’язаних із викопним паливом
Світовий банк	гранти, кредити і гарантії для фінансування кліматичних, інфраструктурних і відновлювальних проєктів	Дотримання екологічних і соціальних стандартів; оцінка ризиків; прозорість реалізації проєктів

*Складено автором на основі [1; 2; 3]

Попри значний обсяг потенційно доступного фінансування, ефективне залучення кліматичних коштів для відновлення України стримується низкою системних проблем. Існують різні підходи до реалізації принципу «відбудувати краще, ніж було» серед міжнародних партнерів, держави і бізнесу, і це ускладнює формування узгоджених стратегій відновлення. Важливими залишаються інституційні бар’єри, органи влади, громади і підприємства часто недостатньо обізнані з вимогами міжнародних фінансових інституцій щодо ESG-принципів, стандартів і критеріїв. В Україні досі відсутня затверджена національна зелена таксономія і комплексне кліматичне регулювання, гармонізоване з вимогами ЄС, що ускладнює взаємодію з міжнародними донорами [1].

Особливого значення в умовах повоєнного відновлення набуває регіональний аспект кліматичного фінансування, оскільки саме на місцевому рівні сконцентровано найбільші втрати від війни та найбільш гострі екологічні проблеми. Але більшість територіальних громад не мають достатнього кадрового, організаційного та адміністративного потенціалу

для підготовки складних інвестиційних проєктів і налагодження ефективної взаємодії з міжнародними фінансовими установами. Регламент Ukraine Facility передбачає проведення консультацій з органами місцевого самоврядування та залучення інститутів громадянського суспільства до процесу реалізації програми [3].

Однією з вимог до проєктів, що фінансуються в межах Ukraine Facility, є дотримання принципу DNSH (Do No Significant Harm – «не завдати значної шкоди»). Цей принцип є критерієм відбору інвестиційних проєктів і передбачає, що жоден із них не повинен завдавати суттєвого негативного впливу кліматичним, екологічним або соціальним цілям Європейського Союзу. Фінансування проєктів, пов'язаних із викопним паливом, загалом не підтримується, хоча для умов воєнного стану допускаються окремі винятки за умови впровадження заходів для мінімізації негативних наслідків [3]. На практиці це означає, що навіть відбудова пошкодженої чи зруйнованої інфраструктури має здійснюватися з врахуванням сучасних стандартів енергоефективності, скорочення викидів та екологічної безпеки. В умовах триваючих бойових дій і необхідності швидкого відновлення критичних об'єктів така вимога створює для органів влади та громад додаткові труднощі. Українські регіони потребують також реалізації заходів з відновлення природних екосистем, рекультивації забруднених територій, модернізації систем водозабезпечення, захисту від посух, повеней та інших кліматичних ризиків. З огляду на це регіональні стратегії відновлення мають формуватися з урахуванням необхідності адаптації територій до нових екологічних та кліматичних умов.

Для підвищення результативності кліматичного фінансування в процесі відновлення регіонів України актуальним завданням є формування та затвердження національної зеленої таксономії, узгодженої з підходами і критеріями Європейського Союзу. Це полегшить взаємодію з міжнародними фінансовими партнерами і дозволить мінімізувати ризики нецільового або псевдоекологічного використання коштів. Наявність чіткої системи критеріїв дасть змогу більш прозоро визначати пріоритетність проєктів на регіональному рівні. Важливо передбачити на законодавчому рівні мінімальну частку кліматично орієнтованого фінансування в структурі витрат на відновлення України.

Окремою проблемою залишається недостатня інституційна підтримка регіонів і громад у залученні міжнародного кліматичного фінансування. У зв'язку з цим доцільним є створення регіональних центрів кліматичного фінансування при обласних державних адміністраціях. Вони могли б надавати громадам, комунальним підприємствам і бізнесу консультаційну та методичну допомогу у підготовці проєктних заявок відповідно до вимог ЄІБ, ЄБРР та інших міжнародних фінансових інституцій. Такі центри сприяли б накопиченню практичної експертизи у сфері ESG-оцінювання, екологічної документації і підготовки проєктів зеленого відновлення. Важливе включення кліматичних показників до регіональних планів відновлення з подальшим відкритим моніторингом результатів їх реалізації.

Подібний підхід уже використовується в межах Ukraine Facility.

Ефективне використання можливостей, які надають міжнародні фінансові інституції, потребує належної підготовки як центральних органів влади, так і місцевих громад. Тому розвиток системи кліматичного врядування, підвищення кваліфікації кадрів і формування професійної експертизи у сфері зеленого відновлення мають стати одним з пріоритетів державної політики поряд з безпосереднім залученням фінансових ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Рябчин О., Кулага Д. Зелене відновлення України: керівні принципи та інструменти для тих, хто ухвалює рішення. Київ: 2023. 189 с. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/zelene-vidnovlennya-ukrayiny-kerivni-pryntsypy-ta-instrumenty-dlya-tykh-khto-ukhvalyuye-rishennya
2. Щербакова О. Світове кліматичне фінансування. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2025. Т. 2, № 61. С. 320-336. DOI: https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.61.2025.4725
3. Екологічний вимір Ukraine Facility та Плану України: стан справ і рекомендації: аналітична записка. Київ: 2025. 23 с. URL: https://rac.org.ua/wp-content/uploads/2025/10/racse-ukraine-facility-2025.pdf

УДК 336.7

Костюшко А. О.
здобувач ОР доктор філософії,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ,
Україна

ТЕНДЕНЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ESG-РИЗИКІВ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Глобальна фінансова архітектура сучасності характеризується фундаментальним зсувом у парадигмі банківського нагляду. Інтеграція екологічних (Environmental), соціальних (Social) та управлінських (Governance) факторів остаточно вийшла з площини добровільних репутаційних ініціатив корпоративної соціальної відповідальності (CSR) і перейшла у фазу макропруденційного регулювання. Провідні світові регулятори виокремлюють кліматичні ризики як окрему складову фінансових - насамперед кредитного, ринкового та операційного. Ці ризики здатні впливати як на стійкість окремих банків на індивідуальному рівні, так і на фінансову стабільність для всієї системи в цілому [1].

Міжнародним методологічним орієнтиром інтеграції цих аспектів є принципи Базельського комітету з банківського нагляду (BCBS). Проте

архітектура конкретних нормативних вимог найвідчутніше трансформується всередині Європейського Союзу, де Європейське банківське управління (EBA) сформувало дорожню карту щодо відображення ESG-ризиків у трьох компонентах (Pillars) пруденційного аналізу [2].

У межах Компонента 1 (Мінімальні вимоги до капіталу) тривалий час велася дискусія щодо впровадження «зеленого підтримуючого фактора» (green supporting factor) або «коричневого штрафного фактора» (brown penalising factor) для диференціації ваг ризику активів залежно від їх вуглецевого сліду [3]. Така пропозиція має свою критику, передусім в частині наявних ризиків порушення загальної динаміки кредитування через штучне підвищення привабливості зелених проєктів. Крім цього, капітал має покривати лише безпосередньо розраховний фінансовий ризик, а штучне зниження вимог до капіталу для «зелених» проєктів без статистичного підтвердження нижчого рівня їх дефолтів (PD) створює загрозу системної нестабільності. Внаслідок цього основний регуляторний фокус в оновленому європейському законодавчому пакеті CRR III / CRD VI було зміщено на Компоненти 2 та 3:

Компонент 2 (Наглядовий процес): Кредитні установи юридично зобов'язані розробляти пруденційні плани переходу (prudential transition plans) для управління ESG-вразливостями портфеля на 10-річному горизонті. Наглядові органи отримали повноваження застосовувати заходи впливу та вимагати додаткові надбавки до капіталу (capital add-ons) в рамках процесу SREP, якщо внутрішні моделі оцінки достатності капіталу (ICAAP) банку ігнорують довгострокові кліматичні шоки.

Компонент 3 (Ринкова дисципліна та прозорість): Уніфіковано вимоги до обов'язкового розкриття нефінансової інформації (Pillar 3 ESG disclosures). Важливим інструментом боротьби з явищами «грінвошингу» (greenwashing) стало впровадження Регламенту про розкриття інформації щодо сталого фінансування (SFDR) та Таксономії ЄС (Регламент 2020/852) [4]. EBA імплементувало ці вимоги в обов'язкову звітність за Pillar 3, включивши Коефіцієнт зелених активів (Green Asset Ratio, GAR). Цей індикатор відображає частку активів у портфелі банку, які фінансують діяльність, що повністю відповідає жорстким критеріям екологічної стійкості.

Процес інституціоналізації сталого фінансування в Україні перебуває на етапі активного становлення за участі Національного банку України (НБУ), який послідовно синхронізує вітчизняні підходи з європейськими директивами. Базовим вектором у цьому напрямі стала схвалена НБУ у 2021 році «Політика щодо розвитку сталого фінансування».

Наступним стратегічним кроком стало оприлюднення НБУ проєкту Білої книги з управління екологічними, соціальними та управлінськими ризиками у фінансовому секторі (2025 р.). Цей документ визначає перспективне бачення інтеграції ESG-ризиків у систему корпоративного управління, внутрішнього контролю та процеси збору інформації про клієнтів. НБУ трактує ESG-ризики як «ризики будь-якого негативного фінансового впливу на фінустанову, що виникають внаслідок поточного або

потенційного впливу ESG-факторів на фінустанову, її контрагентів або її активи» [5, с. 4].

Проте практична реалізація цих намірів в Україні стикається з низкою специфічних викликів:

1. Фундаментальна інформаційна асиметрія. На відміну від країн ЄС, українські підприємства (особливо сегмент МСБ) мають низьку культуру розкриття нефінансової звітності. Відсутність уніфікованих баз даних унеможливлює пряме застосування класичних європейських моделей скорингу.

2. Проблема «коротких часових рядів». Оскільки систематичний збір ESG-даних в Україні розпочався нещодавно, класичні економетричні моделі не здатні статистично зафіксувати чистий вплив низького ESG-статусу на історичні дефолти.

3. Воєнний контекст та специфіка фізичних ризиків. Якщо у світовій практиці фізичні ризики асоціюються переважно з кліматичними змінами, то для України ключовим фактором руйнування активів та застави є наслідки повномасштабної війни. Проте напрацьований вітчизняними банками унікальний досвід геопросторового скорингу та зонування територій за рівнем небезпеки (haircuts) є потужним математичним підґрунтям, яке у післявоєнний період може бути адаптоване для оцінки класичних кліматичних фізичних ризиків.

Вирішення зазначених методологічних бар'єрів вимагає переходу проактивних дій регуляторів та бізнесу. Розробка та імплементація в практику вітчизняних банків гібридної моделі оцінки ESG-ризиків, побудованої на використанні проксі-змінних дозволить включити нефінансові фактори в процеси управління ризиками. Замість прямого використання відсутньої корпоративної звітності, пропонується ідентифікувати ризики через альтернативні метрики: секторальну вуглецеємність для оцінки транзитивних шоків, геопросторові координати застави для моделювання фізичних небезпек та шляхом опитування клієнтів. Отримана в такий спосіб структурована інформація слугуватиме надійною базою для проведення довгострокового сценарного стрес-тестування. Впровадження цього підходу в межах внутрішнього процесу оцінки достатності капіталу (ICAAP) надасть змогу банкам превентивно моделювати фінансові втрати від реалізації ESG-ризиків та формувати необхідні буфери капіталу, готуючись до повноцінної імплементації макропруденційних вимог Національного банку України.

Тенденції макропруденційного регулювання вказують на неминучість повної інтеграції ESG-факторів у математичні моделі банківського ризик-менеджменту. Для України євроінтеграційний вектор вимагає адаптації підходів та впровадження нових. Головним завданням для вітчизняної науки та практики наразі є перехід від декларативних політик до побудови адаптивних гібридних скорингових моделей, які здатні за допомогою інструментів проксі-змінних та аналізу неструктурованих даних

оцифрувати ESG-профіль українських позичальників в умовах жорсткого дефіциту офіційної звітності.

Список використаних джерел:
1. Principles for the effective management and supervision of climate-related financial risks / Basel Committee on Banking Supervision. 2022. URL: https://www.bis.org/bcbs/publ/d532.pdf (дата звернення: 24.05.2026).
2. EBA Roadmap on strengthening the prudential framework / European Banking Authority. 2023. URL: https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/2023-12/9dc534e8-8a3d-438f-88e3-bc86e623d99e/EBA%20Roadmap%20on%20strengthening%20the%20prudential%20framework_1.pdf (дата звернення: 24.05.2026).
3. Castren O. Green-supporting factors, brown-penalising factors and the prudential framework / O. Castren, R. Russo // EBA Staff Paper Series. 2024. № 19. URL: https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/2024-08/f8a17406-92dd-4ec4-9675-c251a8f8b9a4/Staff%20paper_Green-supporting%20factors%20brown-penalising%20factors%20and%20the%20prudential%20framework.pdf (дата звернення: 24.05.2026).
4. Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088 (Taxonomy Regulation). 2020. URL: http://data.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj (дата звернення: 24.05.2026).
5. Біла книга з управління екологічними, соціальними та управлінськими (ESG) ризиками у фінансовому секторі / Національний банк України. 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Bila_knyga_2025_fin.pdf (дата звернення: 24.05.2026).

УДК 336.1:004.6

Мельничук М. В
здобувач ступеня доктора
філософії, кафедра фінансів,
Луцький національний технічний
університет,
м. Луцьк, Україна

DATA-DRIVEN ПІДХОДИ ДО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПОДОЛАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ

Вступ. Незважаючи на розбудову інфраструктури відкритих даних в Україні (зокрема порталів OpenBudget та data.gov.ua), у секторі

екологічної економіки продовжує домінувати ситуація інформаційної асиметрії. Наразі відсутні ефективні соціально-інституційні інструменти, які б трансформували відкриті дані у дієвий механізм двостороннього діалогу між державою та суспільством. Згідно з концепцією політичного порядку Френсіса Фукуями [1], функціонування сучасної ліберальної демократії спирається на три фундаментальні інститути: сильну державу (яка монополізує не лише примус, але й збір первинних даних), верховенство права та демократичну підзвітність. Саме останній елемент гарантує, що інституції діють в інтересах усього суспільства. В контексті управління природними ресурсами демократична підзвітність неможлива без подолання інформаційної асиметрії, оскільки складність об'єктивної екологічної реальності традиційно сприяла тінізації цього сектору. Сучасні інструменти Data Science дозволяють агрегувати та структурувати великі масиви неструктурованих даних, створюючи базис для об'єктивного фінансово-економічного моніторингу. Нижче наведено емпіричну апробацію (на рівні прототипу) інструментів візуалізації та збору даних, які можуть бути інтегровані в єдину інформаційно-аналітичну систему.

1. Геопросторовий аналіз на базі супутникових знімків.

Використання хмарної обчислювальної платформи Google Earth Engine [2] дозволяє ретроспективно аналізувати мультиспектральні космічні знімки. Цей інструмент надає можливість автоматизовано фіксувати несанкціоновану зміну земного покриву: динаміку вирубки лісів, розширення площ стихійних сміттєзвалищ або деградацію сільськогосподарських земель.

Рис 1. Динаміка лісового покриву поблизу с. Владиславівка (Млинівська територіальна громада, Рівненська обл.): зліва – 2013 р., справа – 2026 р.

Джерело: сформовано автором за даними Google Earth Engine.

2. Європейська відкрита платформа ENTSO-E Transparency

Ринок відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) є ключовим драйвером зеленої економіки, проте він характеризується високою волатильністю цін. Платформа ENTSO-E [3] надає відкритий доступ (через API) до фундаментальних даних європейської енергосистеми: обсягів генерації за типами джерел, транскордонних перетоків та спотових цін на електроенергію (Day-Ahead Prices).

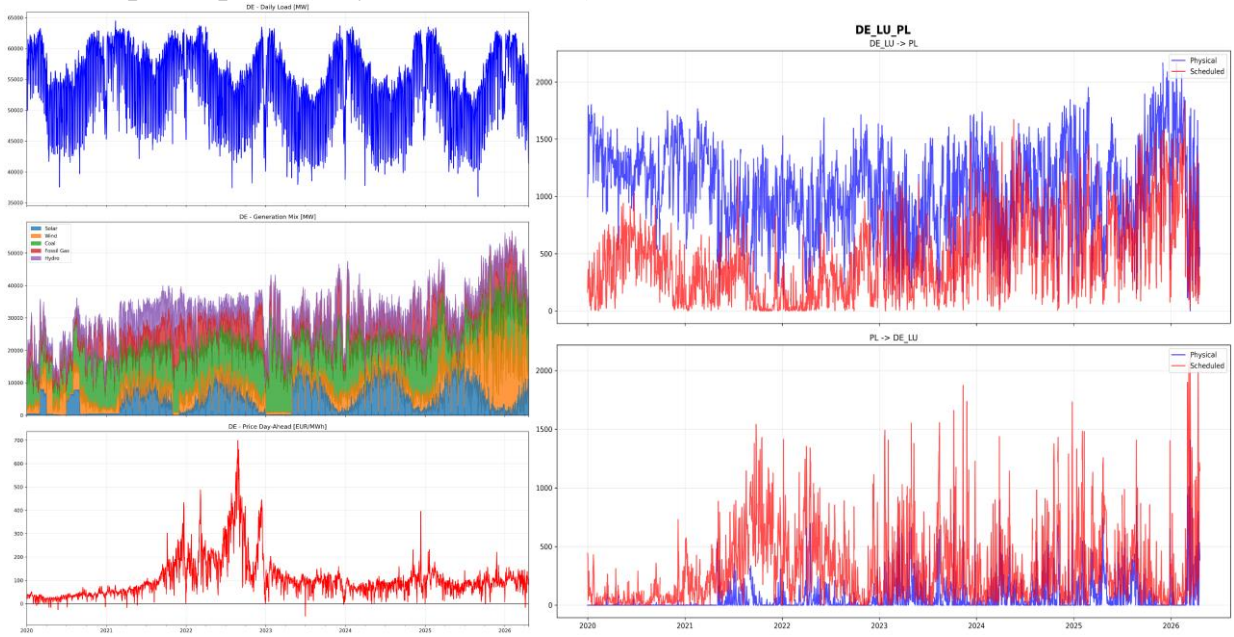

Рис 2. Інформаційна панель ринку електроенергії торгової зони Німеччина-Люксембург (2020–2026 рр.). Зліва (зверху вниз): обсяги споживання (МВт), структура генерації за джерелами (МВт) та динаміка ціни на ринку «на добу наперед» (EUR/МВт·год). Справа: сальдо транскордонних перетоків електроенергії з торговою зоною Польщі (МВт).

Джерело: розраховано/побудовано за даними ENTSO-E.

3. Бюджети та OpenSource

Екологічні та енергетичні трансформації безпосередньо впливають на фінансову спроможність територіальних громад. Для забезпечення демократичної підзвітності на регіональному рівні автором було розроблено аналітичний дашборд [4] (на базі мови програмування Python), який інтегрує інструменти машинного навчання для експлораторного профілювання бюджетів місцевого самоврядування. Використання відкритого вихідного коду (Open Source) гарантує прозорість алгоритмів оцінки та дозволяє незалежним дослідникам верифікувати фіскальні ризики, пов'язані з управлінням природними ресурсами.

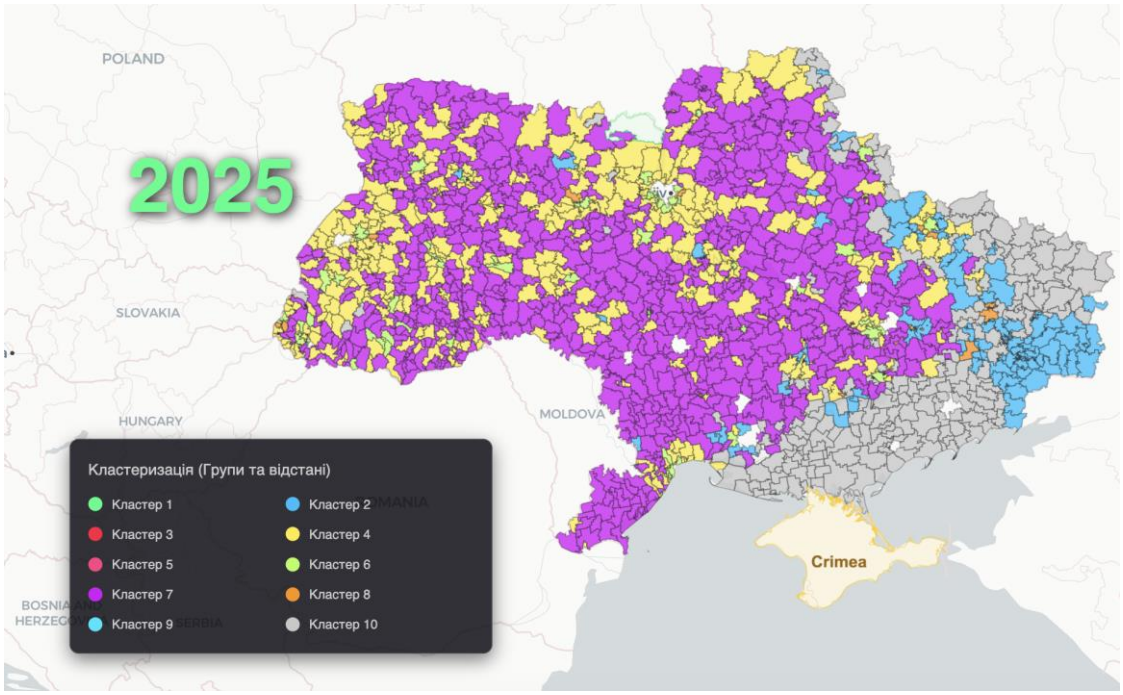

Рис 3. Інтерфейс інтерактивного дашборду для профілювання та аналізу бюджетів територіальних громад України.

Джерело: розробка автора.

Висновки. В умовах посилення європейських тенденцій до зеленого переходу та кліматичної адаптації [5], інтеграція методів штучного інтелекту та обробки великих даних стає критичним інструментом фінансового моніторингу. Такий підхід дозволяє перевести стан екосистем – від несанкціонованої деградації лісових площ до наслідків кліматичних змін – із категорії абстрактних зовнішніх ефектів (екстерналій) у площину чітко вимірюваних макроекономічних показників. В умовах фінансової та соціальної нестабільності академічна спільнота несе певну відповідальність за формування об'єктивних, data-driven наративів, які унеможливлюють приховану експлуатацію природного капіталу. Забезпечення відтворюваності аналізу (reproducibility), відкритість вихідного коду до суспільної критики та подолання інформаційної асиметрії є фундаментальними факторами збереження інституційної довіри, стабільності фінансово-економічних систем та забезпечення реального екологічного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Fukuyama F. What is governance? *Governance*. 2013. Vol. 26, no. 3. P. 347–368. DOI: https://doi.org/10.1111/gove.12035.
2. Google Earth Engine. A planetary-scale platform for Earth science data & analysis. 2026. URL: https://earthengine.google.com/ (дата звернення: 15.05.2026).
3. ENTSO-E Transparency Platform. Central collection and publication of electricity generation, transportation and consumption data and information for the pan-European market. 2026. URL: https://transparency.entsoe.eu/ (дата

звернення: 15.05.2026).
4. Melnychuk M. UA Budgets Dashboard. GitHub. 2026. URL: https://github.com/tempdeltavalue/ua_budgets_dashboard (дата звернення: 15.05.2026).
5. Aguila N., Wullweber J. Greener and cheaper: green monetary policy in the era of inflation and high interest rates. *Eurasian Economic Review*. 2024. Vol. 14. P. 39–60. DOI: https://doi.org/10.1007/s40822-024-0026

УДК 332.146:004.9:338.45:316.42(477)

Павліха Н.В.,
д.е.н., професор,
завідувач кафедри публічного та проєктного управління,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк,
Україна

РЕЗИЛЬЄНТНІ СТАЛІ SMART-ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: ІНКЛЮЗИВНА ІТ-ІНДУСТРІЯ ЯК ОСНОВА ЦИФРОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Повномасштабна війна росії проти України радикально змінила зміст просторового, економічного та цифрового розвитку держави. Українські міста й територіальні громади функціонують в умовах руйнування інфраструктури, міграції населення, втрати частини людського капіталу, енергетичних атак, нестабільності ринків праці та необхідності швидкого відновлення базових послуг.

Smart-територія вже не може розглядатися лише як простір використання цифрових сервісів, сенсорів, електронних платформ або мобільних застосунків. Для України smart-територія – це насамперед жива соціально-економічна система, здатна витримувати кризи, адаптуватися до нових умов, зберігати функціональність і створювати для людей нові можливості розвитку.

Тому ключовим поняттям дослідження є резильєнтність. У широкому розумінні резильєнтність означає не просто стійкість до шоків, а здатність системи не зламатися під тиском кризи, перебудуватися, мобілізувати внутрішні ресурси та перейти на якісно вищий рівень розвитку. Для українських громад це означає здатність не лише відновлювати зруйновану інфраструктуру, а й формувати нову якість управління – цифрову, прозору, інклюзивну, адаптивну та орієнтовану на людину.

Актуальність теми зумовлена тим, що відбудова України не може бути суто фізичною. Відновлення доріг, шкіл, лікарень, житла, енергетики та комунальної інфраструктури є необхідним, але недостатнім. Потрібна нова архітектура управління територіями, у якій цифрові технології, ІТ-індустрія, людський капітал, інклюзія, освіта та європейська інтеграція

поєднуються в єдину модель розвитку.

Теоретичною основою дослідження є концепції сталого розвитку, резильєнтності соціально-економічних систем, інклюзивного зростання, цифрової економіки, smart-city та smart-region. У наукових працях нами сталий розвиток територій розглядається як багатовимірний процес, що має поєднувати соціальні, економічні, екологічні та управлінські складові. Зокрема, звернуто увагу, що «досягнення цілей сталого розвитку потребує гармонізації соціальних, економічних та екологічних інтересів» [1, с. 29]. Це положення є методологічно важливим для дослідження smart-територій, оскільки цифровізація не повинна бути самоціллю. Вона має забезпечувати вищу якість життя, ефективність управління, екологічну відповідальність, економічну активність і соціальну включеність населення.

У цьому ж дослідженні нами підкреслено, що сталий розвиток міста передбачає «забезпечення збалансованого розвитку міста заради задоволення потреб теперішніх і майбутніх поколінь його мешканців» [1, с. 30]. Отже, smart-територія має оцінюватися не лише за кількістю цифрових сервісів, а за тим, наскільки ці сервіси розширюють можливості людини: доступ до освіти, роботи, адміністративних послуг, медицини, підприємництва, участі в ухваленні рішень і громадського контролю.

На нашу думку, повоєнне відновлення України має здійснюватися «не за логікою простого відтворення довоєнної економічної моделі, а на засадах зеленої, інклюзивної та адаптивної модернізації» [2, с. 326]. Це положення безпосередньо стосується цифрового відновлення: Україна не повинна просто відтворити довоєнні моделі управління громадами, ринками праці та інфраструктурою. Навпаки, відбудова має стати переходом до цифрово керованих, інклюзивних, енергоефективних і соціально згуртованих територій.

Окремої уваги потребує принцип територіальної диференціації. У монографії нами було зазначено, що «територіально справедливий зелений перехід потребує не уніфікованої політики, а диференційованого підходу з урахуванням ресурсного потенціалу, інституційної спроможності та масштабу воєнних втрат окремих регіонів» [2, с. 333]. Цю тезу доцільно поширити і на цифрову трансформацію: українські громади мають різний рівень цифрової інфраструктури, кадрового потенціалу, безпекових ризиків, доступу до інвестицій і людського капіталу. Тому модель smart-територій не може бути однаковою для великих міст, сільських громад, прифронтових територій, деокупованих громад і регіонів, що приймають значну кількість внутрішньо переміщених осіб.

Масштаб викликів, перед якими стоїть Україна, підтверджують міжнародні оцінки. За даними п’ятої швидкої оцінки збитків і потреб України, підготовленої Урядом України, Світовим банком, Європейською Комісією та ООН, потреби у відновленні та реконструкції України на десятирічний період оцінено у 587,7 млрд дол. США [3]. Це свідчить, що відбудова України є не лише інфраструктурним, а й управлінським, цифровим, інституційним і соціальним завданням.

У цьому контексті особливого значення набуває український досвід цифрової держави. Станом на 2025 рік понад 23 млн українців користувалися застосунком Дія, у якому доступні 33 цифрові документи та понад 70 державних послуг [4]. Це підтверджує, що цифрова взаємодія громадянина з державою вже стала для України масовою практикою, а не експериментом. Водночас розвиток Дії, екосистеми DREAM та інших цифрових платформ демонструє, що прозоре управління відновленням має базуватися на даних, відкритості, підзвітності та громадському контролі.

ІТ-сектор залишається одним із найбільш резильєнтних сегментів української економіки. За підсумками 2025 року експорт комп'ютерних послуг України становив 6,65 млрд дол. США, а його частка в експорті послуг зросла до 41,6 % [5]. Це означає, що навіть в умовах війни ІТ-індустрія не лише зберігає економічну активність, а й формує валютні надходження, підтримує зайнятість, забезпечує інноваційний потенціал і створює передумови для цифрової модернізації територій.

Традиційно ІТ-індустрію розглядають як високотехнологічний сектор економіки, джерело експорту, сферу програмування, стартапів і цифрових продуктів. Проте в умовах війни та повоєнного відновлення цього розуміння вже недостатньо. ІТ-індустрія має розглядатися як системоутворювальний інститут соціально-економічної інклюзії. Це означає, що ІТ може бути простором залучення до економічного розвитку різних груп населення: молоді, жінок, ветеранів, людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, мешканців сільських, периферійних і прифронтових територій. За умови належної освітньої, інституційної та інфраструктурної підтримки ІТ-сектор може виконувати роль «нервової системи» резильєнтних smart-територій України.

Інклюзивна ІТ-індустрія забезпечує для громад щонайменше п'ять ефектів. По-перше, вона створює нові робочі місця, зокрема дистанційні та гнучкі, що є важливим для ВПО, людей з інвалідністю, жінок із доглядовими обов'язками та мешканців малих громад. По-друге, вона підвищує цифрову спроможність місцевого самоврядування через розвиток електронних сервісів, аналітики даних, цифрових платформ і прозорого управління проєктами відновлення. По-третє, вона підтримує економічну резильєнтність країни через експорт послуг, інвестиційну привабливість, розвиток стартапів і включення України до глобальних цифрових ринків. По-четверте, вона сприяє соціальній інклюзії, оскільки цифрові навички стають новим каналом економічної мобільності для груп, які раніше були частково виключені з високопродуктивної зайнятості. По-п'яте, вона посилює європейську інтеграцію України, адже цифрова економіка, відкриті дані, кібербезпека, електронне врядування та розвиток інновацій є важливими складовими зближення з Європейським Союзом.

Вважаємо, що цифровізація має оцінюватися не за кількістю застосунків, платформ чи електронних сервісів, а за її здатністю забезпечувати стійкість громади, залучення людей до цифрової економіки, прозорість управління, відновлення людського капіталу та європейську інтеграцію.

Smart-територія майбутнього – це не територія, де встановлено найбільше датчиків або створено найбільше електронних кабінетів. Це територія, де людина має доступ до цифрових можливостей незалежно від місця проживання, віку, статі, соціального статусу, досвіду переміщення, інвалідності чи життєвих обставин. Саме тому ІТ-індустрія має розглядатися не лише як сектор експорту, а як основа цифрового включення, професійної мобільності, інноваційного підприємництва та соціально-економічної резильєнтності гро:мад.

Список використаних джерел

1. Павліха Н. В., Войчук М. В. Концептуальні засади управління сталим розвитком міста в умовах європейської інтеграції та реалізації реформи децентралізації. *Регіональна економіка.* 2018. № 3. С. 29–35.
2. Пшибельський В. В., Цимбалюк І. О., Павліха Н. В. Зелена економіка на засадах соціальної відповідальності: інклюзивність, структурна адаптація та резильєнтність розвитку : монографія. Луцьк : ФОП Косенко А. О., 2026. 294 с.
3. World Bank, Government of Ukraine, European Commission, United Nations. Ukraine Fifth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5): February 2022 – December 2025. Washington, DC : World Bank, 2026. 76 p.
4. Міністерство цифрової трансформації України. Понад 23 мільйони українців уже користуються Дією: цифрова держава стала новою нормою. 2025.
5. Дія.Бізнес. How Ukraine’s Services Exports Changed in 2025. 2026.

УДК 338.2:502.131.1:622.33](477)

Патицька Х. О.,
к.е.н., старший дослідник, с.н.с.
відділу регіональної фінансової політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»
https://orcid.org/0000-0003-2871-7540

Мельник В. А.,
аспірант, провідний інженер
відділу регіональної економічної політики, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»
https://orcid.org/0009-0009-1137-9398

ВУГІЛЬНІ ГРОМАДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СПРАВЕДЛИВОГО ПЕРЕХОДУ

Сучасна кліматична політика Європейського Союзу формує нову парадигму економічного розвитку, засновану на принципах декарбонізації,

ресурсоефективності та кліматичної нейтральності. У межах Європейського зеленого курсу справедливий перехід визначається як механізм пом'якшення соціально-економічних наслідків трансформації для територій, економіка яких характеризується високою залежністю від вуглецево інтенсивних видів діяльності [1]. Особливого значення цей підхід набуває для вугільних регіонів [2], де структурні зміни охоплюють не лише енергетичний сектор, а й систему зайнятості, просторову організацію економіки, фінансову спроможність громад та локальні ринки праці.

В Україні актуалізація політики справедливого переходу пов'язана як із євроінтеграційними зобов'язаннями держави, так і з довгостроковими кризовими тенденціями у вугледобувній галузі [3]. Приєднання України до міжнародних кліматичних ініціатив та закріплення цілей декарбонізації в Енергетичній стратегії України до 2050 року [4] передбачають поступову відмову від використання вугілля в електрогенерації та промисловості. Водночас сучасний стан галузі характеризується скороченням видобутку, зменшенням зайнятості, накопиченням фінансових дисбалансів і деградацією виробничої інфраструктури, що свідчить про структурний характер кризи у вугледобувному секторі.

Насамперед спостерігається стале скорочення обсягів видобутку вугілля, особливо у державному секторі. Якщо у 2015 році державні шахти забезпечували видобуток 6,1 млн т вугілля, то у 2022 році цей показник скоротився до 2,2 млн т, а у 2023 році – до 1,8 млн т. Серед ключових чинників такого скорочення – зниження продуктивності шахт, бойові дії та тимчасова окупація частини територій, де розташовані вугледобувні підприємства. Водночас приватний сектор демонструє відносно вищу стійкість: у 2023 році приватні компанії видобули 24,1 млн т вугілля, що навіть дещо перевищує показники 2021 року [3].

Паралельно відбувається довгострокове зменшення внутрішнього попиту на вугілля. Якщо на початку 1990-х років загальне споживання вугілля в Україні становило близько 193 млн т, то у 2020 році воно скоротилося до 39 млн т, а у 2021 році – до 29,4 млн т. Це свідчить про поступове зниження ролі вугілля у структурі енергоспоживання та промислового виробництва [3].

Ще однією характерною тенденцією є скорочення зайнятості у галузі. У 2023 році на державних вугледобувних підприємствах працювало близько 15 тис. осіб, причому майже чверть працівників становили пенсіонери. За останні роки чисельність персоналу державного сектору суттєво зменшилася. Скорочення зайнятості спостерігається і у приватному сегменті галузі. Аналогічні процеси відбуваються у сфері теплової генерації, де до початку повномасштабної війни було зайнято понад 18 тис. працівників. Окупація частини електростанцій та масштабні пошкодження енергетичної інфраструктури внаслідок ракетних атак додатково поглибили ці процеси.

Кризові тенденції проявляються також у погіршенні фінансового стану підприємств галузі. Державна підтримка спрямовується переважно на

покриття поточних витрат і забезпечення функціонування шахт, тоді як можливості для модернізації та розвитку залишаються обмеженими. На цьому тлі суттєво зростає кредиторська заборгованість вугледобувних підприємств.

Додатковим фактором ризику є високий рівень фізичного зношення виробничої та інфраструктурної бази. Значна частина обладнання державних шахт експлуатується понад нормативний строк, тоді як інвестиції у технічне оновлення залишаються недостатніми. Це обмежує можливості підвищення ефективності виробництва та ускладнює адаптацію галузі до сучасних економічних і технологічних викликів.

Трансформаційні процеси у вугільній промисловості мають виражений територіальний характер. Концентрація шахт та об'єктів теплової генерації у межах окремих громад формує їх економічну спеціалізацію та залежність від функціонування вугледобувного комплексу. У таких громадах вугільна галузь є не лише джерелом зайнятості, а й основою формування доходів місцевих бюджетів, розвитку транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури. Крім безпосереднього видобутку вугілля, навколо шахт сформувалася система допоміжних виробництв і сервісних підприємств, що додатково посилює локалізацію економічних ризиків у разі скорочення діяльності галузі.

У цьому контексті справедливий перехід доцільно розглядати як інструмент структурної перебудови вугільних територій, спрямований на формування нової моделі локального розвитку. Йдеться про диверсифікацію економіки, створення альтернативних сфер зайнятості, модернізацію інфраструктури, підтримку людського капіталу та переорієнтацію інвестиційної політики. Ключовою передумовою ефективності таких процесів є інтеграція кліматичних, економічних і соціальних цілей у систему багаторівневого врядування, що передбачає координацію дій державних органів, регіональної влади та територіальних громад.

Отже, для України політика справедливого переходу є не лише інструментом реалізації кліматичних зобов'язань, а й необхідною умовою мінімізації просторово локалізованих соціально-економічних ризиків, що формуються у вугільних громадах внаслідок довгострокового занепаду галузі. Це зумовлює потребу у формуванні цілісної моделі трансформації вугільних територій, орієнтованої на забезпечення економічної стійкості громад у поствуглецевий період.

Список використаних джерел:

1. García-García P., Carpintero O., Buendía L. Just energy transitions to low carbon economies: A review of the concept and its effects on labour and income. Energy Research & Social Science, vol. 70, 2020, 101664. https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101664

2. Regulation (EU) 2021/1056 of the European Parliament and of the Council of

24 June 2021 establishing the Just Transition Fund. PE/5/2021/REV/1. OJ L 231, 30.6.2021, pp. 1-20. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1056/oj/eng
3. Державна цільова програма справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України №711 від 18 червня 2025 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-2025-%D0%BF#Text
4. Енергетична стратегія України на період до 2050 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 373-р від 21 квітня 2023 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#Text

УДК 336.14:502.174.3:620.9(477)

Погріщук Г. Б.,
д.е.н, професор, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ,
м. Вінниця,
Україна

ДЕРЖАВНИЙ ФОНД ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

У сучасних умовах посилення глобальних кліматичних змін, енергетичної нестабільності та трансформації світової економіки на засадах низьковуглецевого розвитку особливої актуальності набуває формування ефективних фінансових інструментів забезпечення енергетичного переходу. Одним із таких інструментів у системі публічних фінансів України виступає Державний фонд декарбонізації та енергоефективної трансформації, який є відносно новим елементом бюджетної архітектури та покликаний забезпечити концентрацію фінансових ресурсів для реалізації політики скорочення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності економіки та стимулювання розвитку відновлюваних джерел енергії.

Державний фонд декарбонізації та енергоефективної трансформації України є одним із новітніх інструментів у системі публічних фінансів, поява якого відображає структурну зміну підходів держави до фінансування енергетичної політики та кліматичної модернізації економіки. Його формування є закономірною відповіддю на сукупність зовнішніх і внутрішніх викликів, серед яких ключовими виступають необхідність скорочення вуглецевої інтенсивності економіки, підвищення енергетичної безпеки держави, зменшення залежності від викопних енергоресурсів, а також адаптація національної економіки до вимог Європейського зеленого курсу та глобальних кліматичних угод, зокрема Паризької кліматичної угоди [1].

Необхідність створення зазначеного фонду зумовлена, насамперед, низьким рівнем енергоефективності української економіки, яка історично

характеризувалася високою енергоємністю валового внутрішнього продукту та значною залежністю від імпортованих енергоресурсів. Така структура енергоспоживання формувала системні ризики для економічної та національної безпеки, особливо в умовах геополітичної нестабільності та енергетичних криз. Додатковим чинником виступила необхідність відновлення та модернізації енергетичної інфраструктури, значна частина якої зазнала руйнувань унаслідок воєнних дій. У цьому контексті створення спеціалізованого фінансового інструменту дозволило забезпечити цільову концентрацію ресурсів на проєктах енергоефективності, відновлюваної енергетики та декарбонізації промисловості.

Історично формування фонду є результатом поступової еволюції екологічної та енергетичної політики України в напрямі її інституціоналізації та фінансового забезпечення. Початкові елементи «зеленого» фінансування в Україні реалізовувалися переважно через загальнобюджетні програми та окремі екологічні ініціативи, які не мали системного характеру. З посиленням євроінтеграційного курсу та імплементацією міжнародних кліматичних зобов'язань виникла потреба у створенні окремого фінансового інструменту, здатного акумулювати та спрямовувати кошти виключно на цілі енергетичного переходу. Важливим етапом стало нормативне закріплення концепції енергоефективності як одного з пріоритетів державної політики, що створило передумови для інституційного оформлення відповідного фонду у структурі державного бюджету.

Метою функціонування Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації є забезпечення фінансової підтримки державної політики у сфері скорочення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності національної економіки та стимулювання переходу до низьковуглецевої моделі розвитку [2]. У ширшому контексті фонд спрямований на формування стійкої фінансової бази для реалізації енергетичного переходу, що є невід'ємною складовою сталого розвитку та інтеграції України до європейського економічного простору.

Завдання фонду мають комплексний характер і охоплюють як фінансово-економічні, так і інституційно-структурні аспекти. Передусім йдеться про акумулювання фінансових ресурсів, отриманих із визначених джерел, та їх цільове спрямування на реалізацію проєктів енергоефективності в житловому, комунальному та промисловому секторах. Важливим завданням є стимулювання модернізації енергетичної інфраструктури, впровадження енергозберігаючих технологій, розвиток відновлюваних джерел енергії та підтримка інноваційних рішень у сфері декарбонізації економіки.

Окремим блоком завдань виступає сприяння зниженню енергоємності валового внутрішнього продукту шляхом фінансування заходів з термомодернізації будівель, модернізації виробничих процесів та впровадження сучасних стандартів енергетичного менеджменту. Не менш

важливим є завдання забезпечення кліматичної відповідності державної політики міжнародним зобов'язанням України, зокрема у контексті імплементації положень Паризької угоди та інтеграції до Європейського зеленого курсу.

Крім того, фонд виконує функцію інституційного посередника між державою, бізнесом та міжнародними фінансовими організаціями, забезпечуючи залучення додаткових інвестицій у сферу «зеленої» трансформації. Це створює передумови для формування змішаної моделі фінансування, яка поєднує бюджетні ресурси, грантову підтримку та приватні інвестиції.

Функціонування Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації України відбувається в умовах комплексної трансформації національної економіки, яка одночасно охоплює процеси відновлення після воєнних руйнувань, адаптацію до євроінтеграційного курсу та імплементацію кліматичних зобов'язань у межах Європейського зеленого курсу. У цьому контексті діяльність фонду супроводжується низкою системних викликів, що мають як фінансово-економічний, так і інституційно-управлінський та технологічний характер.

Одним із ключових викликів є нестабільність та недостатня прогнозованість джерел фінансового забезпечення фонду. У сучасних умовах значна частина надходжень залежить від загального стану публічних фінансів, рішень щодо бюджетного перерозподілу та обсягів зовнішньої фінансової підтримки. Це формує ризики фрагментації інвестиційних потоків, унеможливлює довгострокове планування енергоефективних проєктів та знижує мультиплікативний ефект від реалізованих заходів. Відсутність стабільної дохідної бази, прив'язаної до екологічних податків або «зелених» зборів у повному обсязі, обмежує автономність фонду як інструменту кліматичної політики.

Суттєвим викликом виступає також інституційна незавершеність механізмів управління фондом. На практиці спостерігається поєднання елементів централізованого бюджетного адміністрування з програмно-цільовими підходами, що ще не утворює цілісної системи результат-орієнтованого управління. Це проявляється у недостатній чіткості розмежування повноважень між органами виконавчої влади, обмеженій прозорості процедур відбору проєктів та недостатній інтеграції системи моніторингу ефективності. У результаті знижується керованість фонду та ускладнюється оцінювання реального внеску профінансованих заходів у декарбонізацію економіки.

Окрему групу проблем становлять технологічні та структурні бар'єри реалізації проєктів енергоефективної трансформації. Значна частина національної інфраструктури характеризується високим рівнем зношеності, енергоємністю та технологічною відсталістю, що потребує масштабних капітальних інвестицій. Водночас ринок енергоефективних технологій в Україні залишається недостатньо розвиненим, що обмежує конкуренцію та підвищує вартість реалізації проєктів. Додатковим викликом є дефіцит

кваліфікованих кадрів у сфері енергетичного менеджменту, аудиту та кліматичного планування.

Важливим системним викликом є також недостатня інтеграція фонду в загальну архітектуру політики сталого розвитку та стратегічного планування держави. У низці випадків заходи, що фінансуються, не мають достатньої узгодженості з національними та секторальними стратегіями, що знижує їхню довгострокову результативність. Відсутність єдиної системи індикаторів досягнення цілей декарбонізації ускладнює порівняння результатів та формування цілісної політики кліматичної трансформації.

Окремо слід виділити ризики, пов’язані з воєнним станом і загальною макроекономічною нестабільністю. Воєнні дії призводять до пріоритетизації видатків оборонного характеру, що обмежує обсяги інвестицій у довгострокові проєкти енергоефективності. Крім того, руйнування інфраструктури змінює вихідні умови реалізації програм, змушуючи фонд одночасно вирішувати завдання відновлення та модернізації, що суттєво підвищує складність управління ресурсами.

Подолання зазначених викликів потребує комплексного підходу, що поєднує фінансові, інституційні та регуляторні інструменти. Насамперед доцільним є формування стабільної та прогнозованої ресурсної бази фонду через закріплення додаткових податкових надходжень, а також запровадження механізмів «зеленого бюджетування», які б забезпечували прямий зв’язок між екологічними платежами та фінансуванням декарбонізаційних заходів. Це дозволить зменшити залежність фонду від ситуативних бюджетних рішень.

В інституційному вимірі необхідним є посилення програмно-цільового та результат-орієнтованого управління. Йдеться про запровадження єдиної системи показників ефективності, яка б охоплювала як економічні, так і екологічні результати, зокрема скорочення викидів парникових газів, зниження енергоємності виробництва та підвищення рівня енергоефективності будівель і підприємств. Важливим є також посилення прозорості процедур відбору проєктів і цифровізація управління фондом через відкриті платформи моніторингу [3].

Значну роль відіграє розвиток інституційної спроможності на місцевому рівні, оскільки саме регіони та громади є ключовими отримувачами інвестицій у сфері енергоефективності. У цьому контексті доцільним є розширення програм підготовки фахівців з енергетичного менеджменту, впровадження систем енергетичного аудиту та створення мережі регіональних центрів підтримки енергоефективних проєктів.

Не менш важливим є залучення приватного сектору та розвиток механізмів державно-приватного партнерства. Це дозволить диверсифікувати джерела фінансування, зменшити навантаження на державний бюджет та підвищити інноваційність реалізованих проєктів. Додатково перспективним є використання інструментів «зелених» облігацій як джерела довгострокового капіталу для фінансування декарбонізаційних

заходів.

У підсумку, ефективне функціонування Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації можливе лише за умови його системної інтеграції у загальну архітектуру публічних фінансів та політики сталого розвитку. Подолання наявних викликів передбачає перехід від фрагментарного фінансування окремих проєктів до цілісної моделі стратегічного управління кліматичною трансформацією, орієнтованої на довгострокові результати, інституційну стійкість і відповідність європейським стандартам.

Список використаних джерел:

1. Фредстед Н., Мааґе В. Біла книга про Державний фонд декарбонізації та енергоефективної трансформації України та кроки по стимулюванню впровадження Схеми добровільних угод з енергоефективності URL: https://saee.gov.ua/static-objects/saee/sites/1/uploaded-files/30042025.pdf (дата звернення: 20.05.2026).
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. №2456-VI. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n2886 (дата звернення: 20.05.2026).
3. Стасюк Є. О. Концептуальні засади фінансування процесів декарбонізації економіки України. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2025. №1 (15). URL: http://doi.org/10.32750/2025-0102 (дата звернення: 20.05.2026).

УДК 336.02

Сафонік Н.П.
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансових технологій та бізнесу,
Національний університет «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ,
Україна

ЗЕЛЕНЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

В умовах посилення глобальних кліматичних викликів, трансформації світової економіки та зростання потреби у забезпеченні сталого розвитку дедалі більшого значення набуває використання інструментів зеленого фінансування. Сучасна фінансова система поступово орієнтується на підтримку екологічно відповідальних проєктів, декарбонізацію економіки, розвиток відновлюваної енергетики та впровадження принципів ESG у фінансово-економічну діяльність. Особливо актуальним це питання є для України в умовах післявоєнного відновлення, оскільки процес відбудови потребує значних фінансових ресурсів і водночас створює можливості для

формування нової моделі економічного розвитку, заснованої на принципах енергоефективності, екологічної безпеки та раціонального використання ресурсів.

Сучасні тенденції розвитку глобального фінансового ринку свідчать про активне зростання сегмента сталого фінансування, зокрема інструментів групи GSS+ (green, social, sustainability та sustainability-linked bonds). Незважаючи на збереження підвищених відсоткових ставок у 2024 році (рис. 1), обсяги світового боргового фінансування суттєво зросли, що супроводжується стабільним розширенням ринку сталих фінансових інструментів та появою нових емітентів. Сукупний обсяг випуску таких інструментів продовжує демонструвати позитивну динаміку, що підтверджує їх закріплення як одного з ключових джерел фінансування сталого розвитку на глобальному рівні.

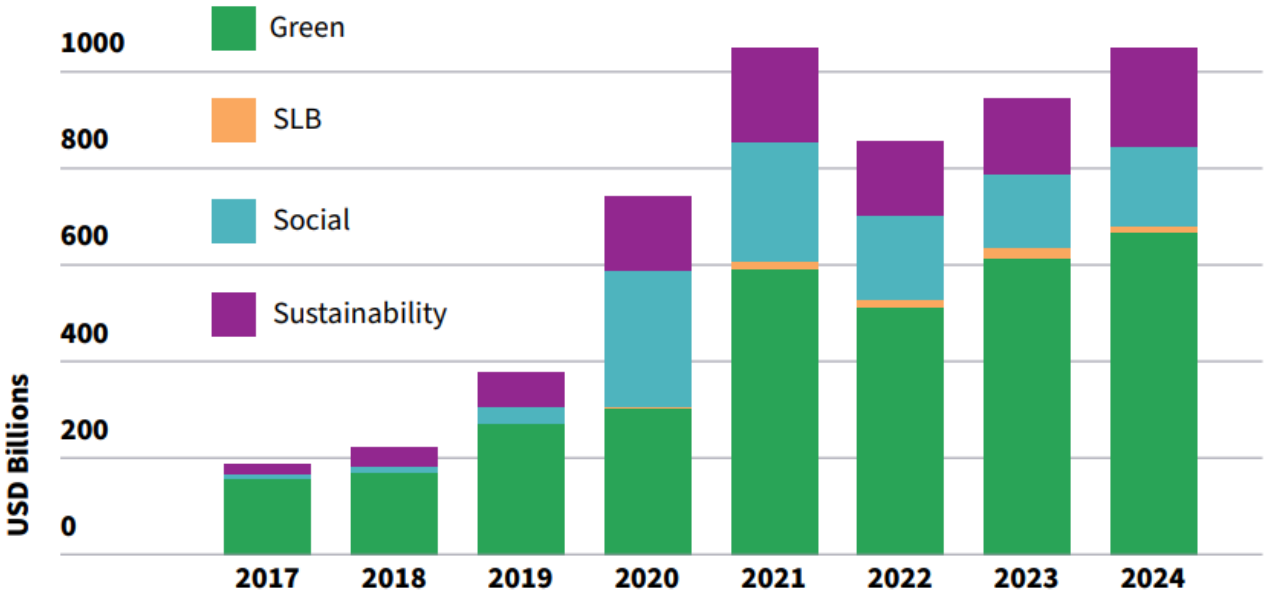

Рис. 1. Обсяг випущених інструментів групи GSS+ за 2017-2024 рр.
Джерело: [1].

Найбільш розвиненим сегментом залишаються «зелені» облігації, які формують основу ринку сталого боргового фінансування та спрямовуються на підтримку екологічних проєктів у сферах енергетики, інфраструктури, екологічної модернізації виробництва та кліматичних ініціатив [2]. Активне використання таких інструментів у міжнародній практиці свідчить про їх високу ефективність у залученні інвестицій для реалізації довгострокових екологічно орієнтованих проєктів.

У контексті України значення зеленого фінансування суттєво посилюється в умовах післявоєнного відновлення, де ключовим завданням є не лише ліквідація наслідків руйнувань, а й формування нової економічної моделі на засадах сталого розвитку, декарбонізації та енергоефективності. Використання зелених фінансових інструментів створює можливості для впровадження сучасних технологій у процесах відновлення інфраструктури, розвитку відновлюваної енергетики, модернізації житлово-

комунального господарства, підвищення ресурсоефективності та екологізації виробничих процесів [3]. Реалізація підходів зеленого відновлення дозволить Україні не лише забезпечити економічне зростання, а й підвищити конкурентоспроможність національної економіки, прискорити інтеграцію до європейського економічного простору та адаптувати систему господарювання до сучасних екологічних стандартів.

Важливу роль у розвитку системи сталого фінансування відіграє міжнародна співпраця. Зокрема, ініціатива Green Deal Ukraine [4] спрямована на підтримку сталого відновлення України та інтеграцію національної економіки до європейського економічного простору. Також важливим свідченням активізації інституційних змін у сфері фінансування сталого розвитку України є запуск Платформи фінансування сталого розвитку [5], яка покликана сформувати цілісну екосистему залучення інвестицій у кліматичні та екологічні проєкти.

Таким чином, зелене фінансування та інструменти сталого інвестування стають важливим елементом фінансового забезпечення післявоєнного відновлення та сталого розвитку України. Їх використання сприятиме формуванню більш стійкої, конкурентоспроможної та екологічно орієнтованої економіки, здатної ефективно адаптуватися до глобальних викликів і забезпечувати довгостроковий соціально-економічний розвиток держави.

Список використаних джерел:

1. Sustainable Debt Global State of the Market 2024. Available at: https://www.climatebonds.net/data-insights/publications/global-state-market-2024
2. Sustainable Bonds. Trends and Policy Recommendations. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/11/sustainable-bonds_70ea7450/26726c68-en.pdf
3. Ареф'єва О.В., Сафонік Н.П., Титикало В.С. Фінансування сталого розвитку в умовах сучасних трансформацій: виклики, інструменти та механізми стимулювання. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2026. Вип. 2(23). С. 159-166. DOI: https://doi.org/10.32782/dees.23-24
4. Green Deal Ukraine (GDU). URL: https://greendealukraina.org/uk/
5. Платформа фінансування сталого розвитку України – крок до кліматично-стійкого зростання / Український кліматичний офіс. URL: https://ukrainian-climate-office.org/knowledge-hub/platforma-finansuvannia-staloho-rozvytku-ukrayiny-krok-do-klimatychno-stiikoho-zrostannia/

УДК 336.71:[330.131.7:502.131.1]

Циганова Н. В.
д.е.н., професор, професор кафедри банківської справи та страхування,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ,
Україна

Суляєв В. В.
Керівник відділу розробки алгоритмів та штучного інтелекту,
АТ «КБ «ГЛОБУС»,
м. Київ,
Україна

ВПЛИВ ЗЕЛЕНИХ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ НА ПРИБУТКОВІСТЬ І РИЗИК БАНКІВ: ГЛОБАЛЬНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Еволюція глобальної фінансової системи демонструє безпрецедентний зсув парадигми, де питання екологічної сталості інтегруються в ядро банківських бізнес-моделей [1]. Глобальні ініціативи, такі як Паризька кліматична угода та Принципи відповідального банкінгу (UNEP FI), стимулюють банки до впровадження концепції «зеленого банкінгу» [2]. Перед академічною спільнотою та інституційними інвесторами постає фундаментальне питання: яким чином інтеграція зелених банківських продуктів впливає на операційну прибутковість та загальний рівень кредитного ризику банків.

Зелені кредити є фундаментальним елементом зеленого банкінгу [4]. Їх критична відмінність від традиційного кредитування полягає у структурі оцінки ризиків та термінах окупності: традиційне кредитування базується переважно на ретроспективних показниках боржника, тоді як зелене – вимагає аналізу технологічних та екологічних ризиків. Це зумовлює підвищені транзакційні витрати на стадії андеррайтингу через необхідність залучення експертів та імпакт-моніторингу [2]. Крім того, цільовий фокус на екологічності проєктів та діяльності позичальника загалом змінює параметри кредитного портфеля банку за критеріями ризику та дохідності. Ведення бізнесу на екологічних засадах спричиняє зростання витрат та зниження рентабельності проєктів, що, у свою чергу, визначально впливає на параметри попиту на послуги банків і відповідно умови їх надання. Також ведення банківського бізнесу на принципах екологічності спонукає банки стимулювати зелені проєкти клієнтів кращими ціновими умовами [6]. Це викликає слушне занепокоєння менеджменту банків щодо впливу принципів зеленого банкінгу на фінансові результати бізнесу.

Глобальний мета-аналіз 28 досліджень показує, що вплив зеленого фінансування на прибутковість (ROA та ROE) є позитивним, але часто залишається статистично слабким у короткостроковій перспективі [2]. Дослідження фіксують розмір ефекту на рівні 0.14 [2]. Це пояснюється тим, що видача зелених кредитів вимагає значних первинних інвестицій у створення систем оцінки ризиків. Однак, ринки капіталів стабільно винагороджують екологічно відповідальні банки вищою ринковою

капіталізацією, оцінюючи їхню системну стійкість до шоків (коефіцієнт Тобіна) [1].

Ключова економічна цінність зеленого банкінгу розкривається саме в площині ризик-менеджменту [4]. Кліматичні зміни та перехід до вуглецево-нейтральної економіки генерують фізичні ризики та ризики переходу, що трансформуються у кредитні ризики комерційних банків [3]. Емпіричні дані доводять зворотну кореляцію між обсягом зелених кредитів та рівнем непрацюючих кредитів (NPL). Наприклад, дослідження банківського сектору ОАЕ підтвердило, що збільшення частки зелених кредитів має статистично значущий негативний вплив на рівень NPL [3]. Компанії, що реалізують зелені проєкти, демонструють значно вищу фінансову дисципліну [1].

На ефективність впровадження зеленого банкінгу суттєвий вплив мають регуляторні вимоги та комплаєнс. Запровадження жорсткіших регуляторних принципів у царині ESG-практик можуть спричиняти зміну фокусу бізнес-моделей банків, як це спостерігається, зокрема, з канадійськими Королівським банком Канади (RBC) і Scotiabank. Запроваджені у цій країні нещодавні зміни законодавства про конкуренцію, що зобов’язують бізнес не просто декларувати діяльність на ESG-засадах, а й доводить це, підштовхнули Королівський банк Канади до перегляду орієнтації на екологічність та принципи сталого фінансування.

Український макроекономічний та фінансовий ландшафт відзначається унікальним рівнем складності через повномасштабну війну [4]. Попри це, зелена трансформація залишається безальтернативним вектором післявоєнного відновлення. Досвід вітчизняного банківського сектору надає безпрецедентну доказову базу ефективності зелених інвестицій у стресових умовах [4].

Флагманом зеленого банкінгу в Україні є державний АБ «Укргазбанк», який контролює понад 55% ринку еко-кредитування країни [5; 6]. Статистика підтверджує, що в період війни зелені кредити генерують майже вдвічі менший рівень дефолтів: рівень NPL для кредитів на відновлювану енергетику становить 3.2%, для проєктів з енергоефективності – 4.1%, тоді як частка дефолтів за традиційними корпоративними кредитами сягає 6.8% [5]. Підприємства, що інтегрували екологічні рішення, демонструють вищу фінансову стійкість. Послідовне впровадження політик сталого фінансування у партнерстві з IFC та ЄБРР дозволило банку швидко відновити прибутковість: зростання ROE з -44.8% у 2022 році до 19.3% у 2023 році, при збереженні маржинальності (NIM) на рівні 4.3% [5].

Отже, вплив зеленого фінансування на абсолютну прибутковість банків не є лінійним через високі початкові витрати на комплаєнс [2]. Проте, установи, що впроваджують зелені практики, отримують стратегічну перевагу [1]. Ключова цінність полягає у зниженні кредитного ризику: зелені портфелі демонструють значно нижчий рівень NPL, пом'якшуючи проблему морального ризику [3]. Досвід України, зокрема АБ

«Укргазбанк», доводить, що інтеграція ESG-факторів у скорингові моделі забезпечує стійкість балансів навіть в умовах екстраординарних макроекономічних шоків, створюючи надійний фундамент для повоєнної відбудови [5; 6]. Як свідчить наглядовий та регуляторний досвід інших країн, ESG-активність бізнесу потребує додаткових регуляторних заходів, зокрема, щодо неправдивого декларування екологічності бізнесу з метою отримання маркетингових преференцій. Проте комплаєнс не має демотивувати банки у сфері зеленого бізнесу та штовхати до обмеження імплементації цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Marpaung Netti Natarida, Wahyudi Sugeng, Pangestuti Irene Rini Demi. Green banking in transition: ESG disclosure, credit risk governance, and firm value in an institutionally diverse Asia-Pacific dataset. *Green Finance*. 2025. Vol. 7. Issue 4. P. 689-716. URL: https://www.aimspress.com/article/id/691d30faba35de4bdc588be7 (дата звернення: 22.05.2026).
2. Muchiri M.K., Fekete-Farkas M., Erdei-Gally S.K. How Do Green Banking Practices Impact Banks' Profitability? A Meta-Analysis. *Journal of Risk and Financial Management*. 2025. 18(6). P. 320. URL: https://www.mdpi.com/1911-8074/18/6/320 (дата звернення: 22.05.2026).
3. Al-Qudah Anas Ali, Hamdan Allam, Al-Okaily Manaf, Alhaddad Lara. The impact of green lending on credit risk: evidence from UAE's banks. *Environ Sci Pollut Res Int*. 2023. May, 30(22). P. 61381-61393. URL: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35067871/ (дата звернення: 22.05.2026).
4. Пахненко О. М., Гутянка І. О. Поточний стан розвитку зелених фінансів в українських банках. *Ефективна економіка*. 2025. № 6. URL: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.6.92 (дата звернення: 22.05.2026).
5. Annual And Sustainability Report 2023. *Ukrgasbank*. URL: https://www.ukrgasbank.com/upload/file/ugb_annualreport_2023.pdf (дата звернення: 22.05.2026).
6. Краснова І., Циганова Н. Розвиток банківського бізнесу на екологічних засадах. *Modeling the development of the economic systems*. 2025. № 1. С. 411–421. URL: https://doi.org/10.31891/mdes/2025-15-53 (дата звернення: 22.05.2026).

11. ІННОВАЦІЇ У ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

УДК 339.138:334.7:338.24

Кіт С.Ф.
аспірант
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Морицан М.О.
здобувачка ОР магістр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Кропельницька С.О.
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

СТРАТЕГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ У СИСТЕМІ ПІДТРИМКИ КЛАСТЕРНОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

В умовах повномасштабної війни та подальшої відбудови України особливого значення набуває пошук нових механізмів забезпечення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності регіонів та залучення інвестицій. Одним із найбільш перспективних інструментів розвитку виступає кластерний підхід, який забезпечує ефективну взаємодію бізнесу, наукових установ, органів влади та громадського сектору. Водночас успішність функціонування кластерів значною мірою залежить від використання сучасних маркетингових інструментів, здатних забезпечити формування конкурентних переваг та просування кластерних об’єднань на внутрішньому й міжнародному ринках [1; 2].

Метою дослідження є визначення ролі стратегічного маркетингу у підтримці кластерного розвитку як важливого чинника економічного відновлення України.

Економічна ситуація в Україні характеризується поступовою адаптацією до воєнних викликів та формуванням передумов для відновлення. Відповідно до Плану Ukraine Facility, одним із ключових завдань державної політики є стимулювання інвестиційної активності, модернізація виробництва та підтримка регіонального розвитку [3]. Після різкого скорочення ВВП у 2022 р. економіка України продемонструвала

позитивну динаміку у 2023 р., а подальше відновлення пов'язується з реалізацією структурних реформ, інтеграцією до європейського економічного простору та активізацією інвестиційних процесів [3].

Важливим чинником розвитку кластерної політики є процес інтеграції України до Європейського Союзу. У Плані Ukraine Facility кластерний підхід розглядається як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіонів, розвитку інноваційної екосистеми та стимулювання експорту продукції з високою доданою вартістю [3].

Таблиця 1

Основні макроекономічні показники розвитку України у 2021–2024 рр.*

Показник	2021	2022	2023	2024
Реальний приріст ВВП, %	3,4	–28,8	5,3	2,9
Експорт товарів, млрд дол. США	68,1	44,1	36,2	41,6
Індекс промислового виробництва, % до попереднього року	101,9	63,0	106,8	104,5

*Складено авторами за даними Держстату України та аналітичних матеріалів Ukraine Facility [3; 4].

Аналіз наведених показників свідчить, що після глибокого спаду економіка поступово відновлюється. Водночас зберігається потреба у створенні нових інструментів підвищення продуктивності та конкурентоспроможності підприємств, одним із яких є кластеризація економіки.

За даними Українського кластерного альянсу, кластерний рух в Україні продовжує активно розвиватися навіть в умовах війни. Наразі кластерні організації об'єднують тисячі підприємств, освітніх і наукових установ у різних секторах економіки. Найбільш розвиненими залишаються ІТ-кластери, машинобудівні, агропромислові, енергетичні та інноваційно-технологічні кластери [2]. За оцінками Українського кластерного альянсу, мережа кластерних організацій охоплює понад 40–60 кластерів та більше двох тисяч підприємств, що свідчить про значний потенціал цього інструменту для післявоєнного відновлення економіки [2].

Кластери сприяють формуванню ефекту синергії між підприємствами, науковими установами та органами влади, забезпечують пришвидшення трансферу технологій, розвиток інноваційної діяльності та підвищення продуктивності праці. Водночас вони виступають платформою для формування спільних експортних стратегій та інтеграції українських виробників у глобальні ланцюги створення вартості [1; 2].

Дослідження ПРООН підтверджують, що найбільший потенціал економічного зростання мають агропромислові, будівельні, енергетичні та високотехнологічні кластери, які можуть стати центрами залучення інвестицій, інновацій та міжнародної технічної допомоги [5]. Саме тому

розвиток кластерної політики повинен супроводжуватися використанням стратегічного маркетингу як інструменту формування довгострокових конкурентних переваг.

Стратегічний маркетинг у кластерному середовищі виконує комплекс функцій, пов'язаних із формуванням позитивного іміджу, залученням інвестицій, просуванням продукції учасників кластерів та розвитком міжнародного партнерства. На відміну від традиційного маркетингу, стратегічний маркетинг орієнтується на довгострокове позиціонування кластерів у глобальному конкурентному середовищі та створення стійких конкурентних переваг [6]. Одним із ключових завдань стратегічного маркетингу є формування бренду кластера як комплексної системи цінностей, репутації та унікальних конкурентних переваг. Наявність сильного кластерного бренду сприяє підвищенню інвестиційної привабливості територій, залученню міжнародних партнерів та розширенню експортних можливостей учасників кластеру [2; 6].

Для українських кластерів особливого значення набувають інструменти брендингу територій, цифрового маркетингу, маркетингових досліджень, управління репутацією та розроблення інвестиційних паспортів. В умовах цифровізації економіки важливим стає використання аналітичних платформ, CRM-систем та інструментів Data Driven Marketing, що дозволяють підвищити ефективність управлінських рішень та забезпечити адресну взаємодію з потенційними інвесторами й партнерами. Використання цифрових маркетингових інструментів дозволяє кластерам здійснювати моніторинг потреб потенційних інвесторів, аналізувати міжнародні ринки та формувати персоналізовані пропозиції для цільових груп стейкхолдерів. Це підвищує ефективність просування кластерних ініціатив та сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень [6].

Перспективним напрямом розвитку є створення єдиної національної системи маркетингової підтримки кластерів. Відповідно до проєкту Національної програми кластерного розвитку доцільно впровадити систему маркетингових KPI, розширити міжнародне просування українських кластерів, активізувати участь у програмах Європейського Союзу та використовувати сучасні цифрові інструменти аналітики [7]. Ключовими показниками результативності можуть виступати обсяги залучених інвестицій, темпи приросту експорту, кількість нових учасників кластерів, створені робочі місця та рівень міжнародної впізнаваності кластерних брендів.

Таким чином, кластерний підхід є важливим елементом економічного відновлення України, а стратегічний маркетинг виступає необхідною умовою забезпечення його ефективності. Ефективне поєднання інструментів стратегічного маркетингу та кластерної політики дозволяє не лише забезпечити економічне відновлення, а й створити основу для довгострокового інноваційного розвитку регіонів України. Поєднання маркетингових інструментів із механізмами державної підтримки кластерів сприятиме залученню інвестицій, розвитку інноваційної діяльності та

підвищенню конкурентоспроможності української економіки в умовах післявоєнної трансформації.

Список використаних джерел:
1. Підоричева І. Ю. Удосконалення інституційного середовища кластерного розвитку в Україні. *Наука та інновації*. 2025. Т. 21, № 1. С. 15–29.
2. Український кластерний альянс. *Річний звіт за 2024 рік*. Київ, 2025. 56 с.
3. Міністерство економіки України. *План для Ukraine Facility 2024–2027*. Київ, 2024. 300 с.
4. Державна служба статистики України. *Статистичний щорічник України 2024*. Київ : Держстат України, 2025. 447 с.
5. ПРООН в Україні. *Дослідження кластерів із високим потенціалом для відновлення економіки України*. Київ, 2024. 72 с.
6. Балабанова Л. В., Холод В. В. Стратегічний маркетинг в умовах цифрової трансформації економіки. *Економіка та держава*. 2023. № 8. С. 14–21.
7. АППАУ. *Проєкт Національної програми кластерного розвитку України*. Київ, 2024. 45 с.

УДК 332.1:330.341.1:004:336

Кльоба Р.Л.
доктор філософії (PhD) з економіки,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк,
Україна

СТРУКТУРНА МОДЕРНІЗАЦІЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ: ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується одночасною дією кількох потужних трансформаційних факторів: повномасштабної війни та необхідності повоєнного відновлення, глобальної цифрової трансформації, поглиблення євроінтеграційних процесів і переходу до інноваційної моделі розвитку. У цих умовах структурна модернізація регіонів перетворюється на ключовий механізм забезпечення стійкого економічного зростання, подолання територіальних диспропорцій та формування нової конкурентоспроможної моделі національної економіки.

Мета дослідження полягає у визначенні фінансово-економічних передумов, чинників і механізмів структурної модернізації регіонів України в умовах цифрової трансформації та інноваційного розвитку, а також в обґрунтуванні напрямів підвищення їх конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості, інноваційної спроможності та стійкості в

контексті повоєнного відновлення й євроінтеграційних процесів.

Результати дослідження. Структурна модернізація регіональної економіки трактується сучасними дослідниками як цілеспрямований процес якісних змін у виробничій, технологічній, інституційній та інноваційній структурі регіонального господарства, орієнтований на підвищення його конкурентоспроможності, продуктивності та інклюзивності [1, с. 87]. У контексті цифрової трансформації цей процес набуває нових рис: він базується на широкому впровадженні цифрових технологій – штучного інтелекту, інтернету речей, аналітики великих даних, хмарних обчислень – у всі сфери регіонального господарства, від промисловості до публічного управління.

Фінансово-економічні аспекти структурної модернізації охоплюють чотири взаємопов'язані компоненти. По-перше, це фінансове забезпечення модернізаційних процесів, що включає бюджетні ресурси (державний та місцеві бюджети), кошти суб'єктів господарювання, міжнародну фінансову та технічну допомогу, інструменти ринку капіталу й публічно-приватне партнерство. По-друге, це формування інвестиційного клімату регіону, спроможного залучати капітал у високотехнологічні сектори. По-третє, це інституційно-фінансова інфраструктура підтримки інновацій – індустріальні та технологічні парки, бізнес-інкубатори, фонди венчурного фінансування. По-четверте, це система фіскальних стимулів для пріоритетних видів економічної діяльності.

В Україні протягом 2022–2025 рр. сформовано низку інструментів, що сприяють структурній модернізації регіонів. Серед них державна програма «єРобота», що передбачає мікрогранти та гранти на створення переробних підприємств, програма «єОселя», ініціативи Українського фонду стартапів, кредитні програми Фонду розвитку підприємництва. Особливе значення має фінансовий інструмент Європейського Союзу Ukraine Facility обсягом 50 млрд євро на період 2024–2027 рр., у межах якого значні ресурси спрямовуються саме на цілі модернізації економіки, енергетичного переходу та цифровізації [2].

Регіональний вимір цифрової трансформації характеризується суттєвою асиметрією. Найвищі показники цифрового розвитку демонструють Київська, Львівська, Дніпропетровська, Харківська та Одеська області, тоді як ціла низка регіонів суттєво відстає за рівнем розвитку цифрової інфраструктури, проникненням широкосмугового інтернету та часткою зайнятих у цифровій економіці [3, с. 24]. За таких умов виникає реальний ризик формування «цифрового розриву» між регіонами, що може посилити загальну територіальну нерівність та обмежити можливості периферійних територій щодо включення у нові ланцюги доданої вартості.

Інноваційна складова структурної модернізації потребує особливої уваги. За даними Державної служби статистики України, частка інноваційно активних промислових підприємств залишається відносно низькою порівняно з країнами ЄС, а сукупні витрати на дослідження і розробки не перевищують

0,4 % ВВП [4, с. 35]. Подолання інноваційного відставання потребує формування регіональних інноваційних екосистем, що ґрунтуються на ефективній взаємодії бізнесу, університетів, наукових установ та органів місцевого самоврядування за моделлю «потрійної спіралі», а також формування стійкого попиту на інновації з боку публічного сектору.

Серед першочергових напрямів фінансово-економічного забезпечення структурної модернізації регіонів в умовах цифрової трансформації доцільно виділити: розширення фінансової спроможності територіальних громад через удосконалення механізму бюджетного вирівнювання та залучення міжнародної технічної допомоги; розвиток інструментів пільгового кредитування інноваційних та цифрових проєктів за участю державних банків розвитку; стимулювання венчурного фінансування шляхом створення регіональних венчурних фондів за моделлю співфінансування з міжнародними партнерами; запровадження податкових стимулів для високотехнологічних виробництв у депресивних регіонах; розгортання цифрових платформ прозорого моніторингу використання бюджетних коштів та залучення інвестицій; інтеграцію регіональних стратегій розвитку з національною стратегією цифрової трансформації та зобов'язаннями у межах Ukraine Facility.

Висновки. Структурна модернізація регіонів України в умовах цифрової трансформації та інноваційного розвитку є комплексним багатовимірним процесом, успіх якого визначається насамперед якістю фінансово-економічного забезпечення. Перехід до цифрової економіки відкриває нові можливості для подолання територіальних диспропорцій, проте без адекватних фінансових механізмів, ефективної інституційної підтримки та активної інноваційної політики ці можливості не можуть бути повноцінно реалізовані. Перспективними напрямами подальших досліджень є оцінка ефективності окремих фінансових інструментів цифровізації на регіональному рівні та розроблення моделей оптимізації структури джерел фінансування модернізаційних процесів з урахуванням викликів повоєнного відновлення [5, с. 14].

Список використаних джерел:

1. Сторонянська І. З., Беновська Л. Я. Регіональний розвиток в умовах цифрової трансформації : монографія. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», 2023. 248 с.
2. Ukraine Facility Plan 2024–2027 : офіційний документ Уряду України. URL: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ukraine-facility (дата звернення: 20.05.2026).
3. Цифрова трансформація регіонів України : аналітична доповідь / за заг. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2023. 84 с.
4. Інноваційна діяльність промислових підприємств України у 2023 році : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2024. 156 с.

5. Геєць В. М. Економіка України: ключові виклики і перспективи розвитку. Економіка і прогнозування. 2024. № 2. С. 7–28.
6. Павліха Н.В., Науменко Н.С., Корнелюк О.А. Розвиток та регулювання штучного інтелекту в Україні у воєнний та повоєнний періоди: сучасні тенденції та перспективи. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. 8 (08). С. 105-111. DOI: https://doi.org/10.32782/dees.8-18
7. Кльоба Л. Г., Кльоба В. Л., Кльоба Р. Л. Вплив ESG-ризиків на діяльність банків. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 5. С. 148-154. URL: https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.5.148

УДК 334.012.64:338.242:330.341.1

Кравець І.О.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Херсонський державний університет,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Мохненко А.С.
д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів, обліку та підприємництва,
Херсонський державний університет,
м. Івано-Франківськ,
Україна

ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ РЕГІОНАЛЬНОГО МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У сучасних умовах трансформації фінансово-економічних систем проблема забезпечення конкурентоспроможності регіонального малого підприємництва набуває стратегічного значення для розвитку національної економіки. Малий бізнес формує основу підприємницького середовища, забезпечує гнучкість економічної системи, сприяє зайнятості населення, стимулює розвиток локальних ринків та підтримує процеси регіональної економічної адаптації в умовах нестабільності. Водночас сучасні економічні виклики, пов’язані з посиленням глобальної конкуренції, фінансовою турбулентністю, цифровою трансформацією та структурними диспропорціями регіонального розвитку, актуалізують необхідність формування нових підходів до фінансово-економічного управління малим підприємництвом. Традиційні механізми підтримки малого бізнесу дедалі частіше демонструють обмежену ефективність, оскільки не враховують динаміку інноваційних змін, рівень цифровізації економіки та необхідність швидкої адаптації підприємницьких структур до нестабільного ринкового середовища.

У сучасній економічній системі конкурентоспроможність регіонального малого підприємництва дедалі більше визначається не лише обсягами фінансових ресурсів, а й здатністю підприємств інтегрувати інноваційні управлінські механізми у власну господарську діяльність. Особливого значення набуває інноваційне фінансово-економічне управління, яке орієнтоване на використання цифрових технологій, сучасних фінансових інструментів, адаптивних моделей стратегічного планування та механізмів антикризового реагування. У таких умовах інноваційність стає не окремим елементом розвитку підприємства, а системоутворюючим фактором формування його конкурентних переваг [1, с. 18].

Сутність інноваційних механізмів фінансово-економічного управління полягає у комплексному поєднанні фінансових, організаційних, цифрових та аналітичних інструментів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування малого підприємництва. На відміну від традиційних моделей управління, інноваційний підхід базується на принципах адаптивності, інформаційної інтегрованості, гнучкості фінансових рішень та швидкого реагування на зміни зовнішнього середовища. Особливу роль у цьому процесі відіграє цифровізація фінансово-економічних процесів, яка забезпечує оптимізацію витрат, автоматизацію бізнес-процесів, удосконалення механізмів фінансового контролю та підвищення якості управлінських рішень [2, с. 3].

Важливим аспектом розвитку регіонального малого підприємництва є формування ефективного фінансового середовища, здатного забезпечити доступ суб’єктів господарювання до ресурсів розвитку. У більшості регіонів саме обмеженість фінансових можливостей виступає одним із ключових факторів стримування конкурентоспроможності малого бізнесу. Висока вартість кредитних ресурсів, недостатній рівень інвестиційної активності, нестабільність фінансового ринку та обмежений доступ до державних програм підтримки ускладнюють процес модернізації підприємств. За таких умов інноваційні механізми фінансово-економічного управління повинні орієнтуватися на диверсифікацію джерел фінансування, використання цифрових фінансових платформ, механізмів фінансового прогнозування та інструментів ризик-менеджменту.

Особливого значення у забезпеченні конкурентоспроможності регіонального малого підприємництва набуває цифрова трансформація системи управління. Використання цифрових технологій дозволяє підприємствам мінімізувати трансакційні витрати, оптимізувати логістичні процеси, розширити канали збуту продукції та підвищити ефективність комунікацій із споживачами. Водночас цифровізація виступає інструментом інтеграції малого бізнесу у сучасний економічний простір, забезпечуючи доступ до електронної комерції, цифрового маркетингу, онлайн-фінансування та платформених бізнес-моделей. Саме тому цифрові технології слід розглядати як ключовий елемент інноваційного фінансово-економічного управління конкурентоспроможністю малого підприємництва.

Не менш важливим компонентом інноваційних механізмів розвитку є стратегічне фінансове планування, яке дозволяє суб'єктам малого підприємництва формувати довгострокові конкурентні переваги. В умовах економічної нестабільності короткострокова модель управління поступово втрачає ефективність, оскільки не забезпечує достатнього рівня адаптації до структурних змін ринку. У зв'язку з цим зростає роль аналітичних систем прогнозування, фінансового моделювання та сценарного планування, які дозволяють підприємствам оцінювати ризики, визначати потенційні напрями розвитку та формувати стратегії фінансової стійкості. Інноваційне фінансово-економічне управління передбачає інтеграцію таких механізмів у загальну систему управління підприємством, що сприяє підвищенню його адаптивності та конкурентоспроможності.

Важливим фактором конкурентоспроможного розвитку регіонального малого підприємництва є ефективна взаємодія бізнесу з інституційним середовищем регіону. У сучасних умовах регіональна економічна політика повинна бути орієнтована не лише на пряме фінансування малого бізнесу, а й на створення сприятливого інноваційного середовища, здатного стимулювати розвиток підприємницької активності [3, с. 4]. Це передбачає розвиток цифрової інфраструктури, удосконалення механізмів фінансової підтримки, створення регіональних інноваційних кластерів, розвиток бізнес-інкубаторів та стимулювання партнерської взаємодії між підприємствами, фінансовими установами та органами місцевого самоврядування. Саме комплексний характер інноваційної регіональної політики забезпечує формування стійкої системи підтримки малого підприємництва.

Сучасна практика демонструє, що найбільш конкурентоспроможними є ті суб'єкти малого підприємництва, які здатні інтегрувати інноваційні фінансово-економічні механізми у власну систему управління. Йдеться не лише про використання цифрових технологій або нових фінансових інструментів, а й про зміну управлінської логіки підприємства. Інноваційна модель управління базується на постійному аналізі ринкового середовища, швидкому реагуванні на зміни попиту, використанні сучасних методів управління витратами та формуванні гнучких бізнес-моделей. У таких умовах конкурентоспроможність перестає бути статичним показником і трансформується у динамічну систему адаптивних переваг.

Конкурентоспроможний розвиток регіонального малого підприємництва в сучасних умовах неможливий без формування інноваційних механізмів фінансово-економічного управління. Інноваційність управлінських підходів, цифровізація бізнес-процесів, використання сучасних фінансових інструментів та інтеграція адаптивних моделей стратегічного планування формують основу підвищення ефективності функціонування малого бізнесу. Водночас забезпечення стійкої конкурентоспроможності потребує системної взаємодії між підприємницьким сектором, фінансовими інституціями та органами регіонального управління. Саме комплексне поєднання інноваційних

фінансово-економічних механізмів, цифрової трансформації та регіональної підтримки здатне забезпечити ефективний розвиток малого підприємництва та зміцнення його ролі у структурі сучасної економічної системи.

Список використаних джерел:
1. Казакова А.Ю., Мохненко А.С., Антонов Р.А. Розробка моделі організаційно-економічного механізму управління системою конкурентоспроможності підприємства // Економіка. Фінанси. Право, 2024. № 6. С. 17-20.
2. Кішка І., Мохненко А. Механізм підвищення конкурентоспроможності електронного підприємництва в контексті євроінтеграції. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 2025. №22.
3. Остроус Г., Мохненко А. Модель управління персоналом для підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 2025. №20.

УДК 658.5:330.341.1

Пилипенко П.В.
здобувач 3 (освітньо – наукового) рівня вищої освіти,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
М. Харків,
Україна.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах ресурсна основа розвитку підприємства вже не може розглядатися лише як сукупність матеріальних, трудових, фінансових і технічних ресурсів. Її зміст істотно розширюється за рахунок інформаційних, цифрових, інтелектуальних, організаційних та інноваційних ресурсів, які визначають здатність підприємства адаптуватися до змін, підтримувати конкурентоспроможність і забезпечувати довгостроковий розвиток. Як зазначають С. Діденко та О. Круглова, саме ресурсний потенціал є основою досягнення стратегічних цілей, розвитку ключових функціональних напрямів і зміцнення ринкових позицій підприємства [1].

Актуальність дослідження інноваційних підходів до формування ресурсної основи розвитку підприємства зумовлена тим, що традиційна модель ресурсного забезпечення, орієнтована переважно на накопичення виробничих і фінансових ресурсів, поступово втрачає ефективність. У сучасній економіці вирішальне значення має не лише наявність ресурсів, а й здатність підприємства швидко їх комбінувати, оновлювати, цифровізувати, інтегрувати в бізнес-процеси та перетворювати на джерело

інноваційного зростання. У цьому контексті ресурсна основа розвитку підприємства повинна формуватися як динамічна система, що поєднує матеріальні, фінансові, кадрові, інформаційні, технологічні та інтелектуальні складові.

Важливим теоретичним підґрунтям дослідження є праці українських учених, у яких ресурсний потенціал розглядається як чинник конкурентоспроможності та стратегічного розвитку підприємства. Зокрема, С. Писаренко, В. Решетник, А. Ільченко акцентують увагу на ролі ресурсного потенціалу у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства [2], а Д. Смолич та І. Тимошук розглядають ресурсний потенціал через призму його складових і моделі управління в сучасних умовах господарювання [3]. Такі підходи дозволяють трактувати ресурсну основу розвитку не як статичний набір ресурсів, а як керовану систему можливостей підприємства.

Інноваційний підхід до формування ресурсної основи розвитку підприємства передбачає, по-перше, переорієнтацію з кількісного нарощування ресурсів на підвищення якості їх використання. Це означає, що підприємство має оцінювати не лише обсяг ресурсів, а й їх продуктивність, гнучкість, здатність до оновлення та створення доданої вартості. Наприклад, трудові ресурси в інноваційній моделі розвитку трансформуються в людський капітал, фінансові ресурси – в інвестиційний потенціал, інформаційні ресурси – в аналітичну основу управлінських рішень, а технологічні ресурси – в інструмент модернізації бізнес-процесів.

По-друге, інноваційне формування ресурсної основи розвитку підприємства пов’язане з цифровізацією управління ресурсами. М. Шашина та О. Кочерга зазначають, що цифрові технології, зокрема великі дані, штучний інтелект, Інтернет речей та автоматизація процесів, створюють нові можливості для оптимізації використання ресурсів, зниження витрат, підвищення якості продукції та швидкого реагування на зміни ринкового середовища [4]. Це свідчить про те, що цифрова трансформація стає не лише технологічним, а й ресурсним чинником розвитку підприємства.

По-третє, особливого значення набуває формування інформаційно-аналітичної складової ресурсної основи. У сучасних умовах підприємство потребує не просто інформації, а якісних даних, здатних забезпечити прогнозування попиту, оцінювання ризиків, управління витратами, контроль ресурсних потоків і прийняття обґрунтованих управлінських рішень. О. Гривківська та В. Волянюк підкреслюють, що цифровізація змінює сутність ресурсного потенціалу, надаючи йому технологічного, аналітичного та інноваційного вимірів [5].

По-четверте, інноваційний підхід передбачає посилення ролі людського капіталу. Ресурсна основа розвитку підприємства не може бути ефективною без працівників, здатних працювати з цифровими технологіями, адаптуватися до змін, генерувати нові ідеї та брати участь у впровадженні інновацій. У цьому контексті розвиток компетентностей персоналу стає не допоміжним, а базовим напрямом ресурсного

забезпечення. Д. Гаврась у дослідженні ресурсного забезпечення інноваційного розвитку підприємств наголошує на важливості підвищення компетенцій працівників у процесі планування та регулювання ресурсного забезпечення інноваційного розвитку [6].

По-п'яте, інноваційне формування ресурсної основи передбачає використання гнучкого фінансового забезпечення. Підприємства мають не лише акумулювати власні кошти, а й залучати інвестиції, грантові ресурси, кредитні інструменти, партнерське фінансування, лізинг, венчурні механізми та інші форми фінансової підтримки. Особливо важливо, щоб фінансові ресурси спрямовувалися не тільки на поточне функціонування, а й на модернізацію обладнання, цифровізацію, автоматизацію, підвищення енергоефективності та розвиток інноваційних продуктів.

Таким чином, інноваційні підходи до формування ресурсної основи розвитку підприємства можна узагальнити через такі напрями: цифровізація управління ресурсами, розвиток людського капіталу, формування інформаційно-аналітичної бази, гнучке фінансування інновацій, модернізація матеріально-технічної бази, інтеграція ресурсів у стратегічне управління та посилення адаптивності підприємства. У підручнику за редакцією П. Микитюка інноваційний розвиток підприємства розглядається як комплексний процес, що охоплює інновації, інноваційну діяльність, інноваційний продукт, принципи та напрями розвитку підприємства [7].

Отже, ресурсна основа розвитку підприємства в сучасних умовах повинна формуватися не за принципом простого накопичення ресурсів, а за принципом їх інноваційного оновлення, раціонального поєднання та стратегічного використання. Її ефективність визначається здатністю підприємства перетворювати наявні ресурси на конкурентні переваги, а потенційні можливості – на реальні результати розвитку. Саме тому інноваційна модель ресурсного забезпечення має бути спрямована на підвищення гнучкості, технологічності, адаптивності та стійкості підприємства.

Інноваційні підходи до формування ресурсної основи розвитку підприємства передбачають якісне переосмислення змісту ресурсного потенціалу. У сучасних умовах ключового значення набувають не лише матеріальні й фінансові ресурси, а й цифрові технології, людський капітал, інформаційно-аналітичні системи, організаційні компетентності та здатність підприємства до інноваційного оновлення. Формування такої ресурсної основи дає змогу підприємству не лише підтримувати стабільність функціонування, а й забезпечувати стратегічний розвиток в умовах невизначеності, конкуренції та цифрової трансформації економіки.

Список використаних джерел:

1. Діденко С. В., Круглова О. А. Формування ресурсного потенціалу підприємства. Харків : ДБТУ, 2025. URL: https://repo.btu.kharkiv.ua/items/c6a89d6b-b7c4-4b80-9e8f-1ecb4a6f7d16

2. Писаренко С. В., Решетник В. Г., Ільченко А. І. Ресурсний потенціал як чинник забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. № 1 (67). С. 99–104.
3. Смолич Д. В., Тимошук І. В. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, складові та модель управління в сучасних умовах господарювання. Економічний простір. 2020. № 153. С. 75–82.
4. Шашина М. В., Кочерга О. О. Ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства в умовах цифровізації. Economic Synergy. 2024. № 2. С. 33–47. DOI: https://doi.org/10.53920/ES-2024-2-3
5. Гривківська О. В., Волянюк В. В. Роль цифровізації у формуванні ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Трансформаційна економіка. 2025. DOI: https://doi.org/10.32782/2786-8141/2025-12-2
6. Гаврась Д. Р. Планування та регулювання ресурсного забезпечення інноваційного розвитку підприємств : дис. … доктора філософії. Львів, 2025. URL: https://lpnu.ua/sites/default/files/2025/radaphd/31241/gavras-drdisert-robota.pdf
7. Інноваційний розвиток підприємства : підручник / за ред. П. П. Микитюка. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 321 с. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstreams/2d606f8f-8b97-475f-9be5-e930bd7943b4/download

УДК 658.15:005.332.1:001.895

Протопопова Н.А.
старший викладач, в.о. завідувача кафедри соціально-економічних дисциплін, Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро,
Україна

Фоменко Н.Г.
здобувач бакалавр,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро,
Україна

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ТА ІННОВАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах розвитку економіки проблема забезпечення фінансової безпеки підприємств набуває особливої актуальності. Посилення нестабільності зовнішнього середовища, високий рівень конкуренції, інфляційні процеси, фінансові ризики, воєнно-економічні виклики та динамічність ринкових умов суттєво ускладнюють функціонування суб’єктів господарювання. За таких умов забезпечення стабільного розвитку підприємства безпосередньо залежить не лише від рівня його

фінансової стійкості, але й від здатності формувати та ефективно використовувати інноваційний потенціал [1].

Інноваційний потенціал підприємства у сучасній економіці виступає важливим чинником забезпечення конкурентоспроможності, фінансової стабільності та довгострокового розвитку. Впровадження інноваційних технологій, цифровізація бізнес-процесів, модернізація виробничої бази, використання сучасних інформаційно-аналітичних систем управління створюють передумови для підвищення ефективності діяльності підприємства та зміцнення його фінансової безпеки [4]. Саме тому питання інтеграції механізмів управління фінансовою безпекою та розвитку інноваційного потенціалу набувають особливого значення в сучасних наукових дослідженнях.

Фінансова безпека підприємства є складовою системи економічної безпеки та характеризує рівень захищеності його фінансових інтересів від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз [2]. Водночас фінансова безпека відображає здатність підприємства підтримувати стабільність фінансово-господарської діяльності, забезпечувати належний рівень ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та інвестиційної активності. У сучасних умовах фінансова безпека безпосередньо пов’язана з рівнем інноваційного розвитку підприємства, оскільки саме інновації забезпечують можливість адаптації до змін зовнішнього середовища та формування стійких конкурентних переваг [4].

У сучасних дослідженнях переважає підхід, відповідно до якого оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства доцільно здійснювати із застосуванням індикаторного методу, що ґрунтується на використанні системи фінансових показників та їх порогових значень [3]. Такий підхід забезпечує можливість кількісного оцінювання фінансового стану підприємства, своєчасного виявлення негативних тенденцій та формування інформаційної бази для прийняття управлінських рішень.

Порогові значення фінансових індикаторів визначають безпечні межі функціонування підприємства та дозволяють оцінити ступінь його фінансової стабільності. Відхилення показників ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості чи рентабельності від нормативних значень свідчить про виникнення дисбалансів у фінансовій системі підприємства, зростання фінансових ризиків та можливість формування кризових явищ [5]. Водночас використання індикаторного підходу дозволяє здійснювати постійний моніторинг фінансового стану підприємства та оцінювати ефективність реалізації його інноваційної стратегії.

У процесі оцінювання фінансової безпеки важливу роль відіграє система фінансових коефіцієнтів, яка охоплює показники ліквідності, фінансової незалежності, фінансового левериджу, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості [1]. Використання такої системи дозволяє

комплексно оцінити фінансовий стан підприємства та визначити рівень його фінансової стійкості. Разом із тим жодна система індикаторів не може вважатися універсальною, оскільки значення окремих показників залежать від галузевих особливостей, структури капіталу, тривалості операційного циклу та специфіки діяльності підприємства.

З огляду на це, у сучасній практиці доцільним є поєднання індикаторного підходу із сучасними аналітичними та прогностичними методами. Зокрема, ефективним є використання інструментів стратегічного аналізу, SWOT-аналізу, SPACE-аналізу, а також економіко-математичних моделей прогнозування фінансового стану та ймовірності банкрутства підприємства [3]. Комплексне застосування таких методів дозволяє не лише оцінити поточний рівень фінансової безпеки, але й сформувати обґрунтовані стратегічні напрями розвитку підприємства.

Особливого значення в сучасних умовах набуває розвиток інноваційного потенціалу підприємств як інструменту підвищення їх фінансової стійкості. Інноваційний потенціал доцільно розглядати як сукупність фінансових, матеріально-технічних, кадрових, інформаційних та організаційних ресурсів, що забезпечують здатність підприємства до впровадження інновацій та адаптації до змін зовнішнього середовища [4]. Високий рівень інноваційного потенціалу створює передумови для модернізації виробництва, оптимізації витрат, підвищення продуктивності праці та зміцнення конкурентних позицій підприємства на ринку.

Водночас недостатній рівень інноваційної активності може негативно впливати на фінансову безпеку підприємства, оскільки обмежує можливості адаптації до ринкових змін та знижує ефективність використання ресурсного потенціалу. У зв’язку з цим особливого значення набуває формування системи стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства, яка повинна бути інтегрована до загальної системи управління фінансовою безпекою [2].

Суттєву роль у забезпеченні фінансової безпеки та розвитку інноваційного потенціалу відіграє цифровізація бізнес-процесів. Використання сучасних інформаційних технологій, автоматизованих систем аналізу, цифрових платформ управління та інформаційно-аналітичних систем дозволяє підвищити оперативність обробки інформації, забезпечити ефективний фінансовий моніторинг та покращити якість управлінських рішень [4]. Крім того, цифровізація сприяє оптимізації виробничих процесів, зниженню витрат та підвищенню адаптивності підприємства до змін зовнішнього середовища.

Важливим елементом системи управління фінансовою безпекою є оцінювання фінансової стійкості підприємства. У сучасних дослідженнях фінансова стійкість розглядається як здатність підприємства підтримувати фінансову рівновагу, своєчасно виконувати фінансові зобов’язання та забезпечувати безперервність господарської діяльності [5]. Для оцінювання рівня фінансової стійкості використовуються показники надлишку або дефіциту фінансових ресурсів, що дозволяють визначити ступінь

забезпеченості підприємства оборотним капіталом та оцінити ризик виникнення кризових явищ.

У межах сучасних підходів доцільно виокремлювати абсолютний, нормальний, нестійкий та кризовий рівні фінансової безпеки підприємства. Така класифікація дозволяє визначити ступінь фінансової стабільності підприємства, оцінити його адаптивність до змін зовнішнього середовища та сформувати превентивні управлінські заходи щодо мінімізації фінансових ризиків [2].

Таким чином, забезпечення фінансової безпеки підприємства в сучасних умовах потребує комплексного підходу, що поєднує індикаторний, системний та моніторингово-аналітичний інструментарій. Водночас підвищення рівня інноваційного потенціалу виступає важливою передумовою зміцнення фінансової стійкості, конкурентоспроможності та довгострокового розвитку підприємства. Інтеграція механізмів управління фінансовою безпекою та інноваційним розвитком дозволяє забезпечити адаптацію підприємства до змін зовнішнього середовища, мінімізувати фінансові ризики та створити умови для ефективного функціонування в умовах сучасної економіки.

Список використаних джерел

1. Бланк І. О. Управління фінансовою безпекою підприємства. Київ : Ніка-Центр, 2019. 784 с.
2. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р. Фінансова безпека підприємства: місце в системі економічної безпеки та пріоритети забезпечення. Науковий вісник НЛТУ України. 2020. № 30(2). С. 112–118.
3. Єпіфанов А. О., Пластун О. Л., Домбровський В. С. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2018. 295 с.
4. Ілляшенко С. М. Інноваційний розвиток підприємства: підручник. Суми : Університетська книга, 2021. 324 с.
5. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб’єктів господарювання : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2020. 554 с.

УДК 330.341.1:004

Савків У.С.
к.е.н, доцент, доцент кафедри менеджменту імаркетингу,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

Монюк Б. Р.
аспірант
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

Морицан М.О.
здобувачка ОР магістр,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

ОЦІНКА РІВНЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В СЕКТОРАХ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Цифровізація є одним із визначальних факторів розвитку сучасної економіки, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності держави, ефективності бізнес-процесів та якості суспільних послуг. В умовах глобальної цифрової трансформації економічних систем впровадження цифрових технологій стає необхідною передумовою економічного зростання та інтеграції до світового економічного простору. Для України цифровізація набула особливої актуальності в контексті післявоєнного відновлення економіки, модернізації державного управління та адаптації до європейських стандартів цифрового розвитку [1; 2].

Дослідження рівня цифровізації економіки України свідчать про позитивну динаміку розвитку цифрових технологій у більшості секторів господарства. За результатами аналізу міжнародних індексів цифрового розвитку (Digital Adoption Index, Digital Evolution Index, E-Government Development Index та інших) Україна демонструє стійке зростання показників цифрової трансформації, особливо у сфері електронного урядування та цифрових державних послуг [2]. Водночас рівень цифровізації окремих секторів економіки залишається нерівномірним, що потребує комплексного аналізу та оцінки.

Важливу роль у цифровій трансформації країни відіграє Міністерство цифрової трансформації України, яке реалізує державну політику у сфері розвитку цифрової економіки та електронного урядування. Одним із найбільш успішних проєктів стала цифрова екосистема «Дія», що забезпечує доступ громадян до державних послуг в електронному форматі. Станом на 2025 рік цифровими документами та сервісами користуються понад 20 млн громадян України, що свідчить про високий рівень поширення цифрових технологій у державному секторі [4].

Для визначення рівня цифровізації різних секторів економіки було проведено порівняльний аналіз за такими критеріями: рівень цифрової інфраструктури, доступність цифрових послуг, рівень автоматизації процесів, цифрові компетентності персоналу та інноваційна активність (табл. 1).

Результати аналізу свідчать, що найвищий рівень цифровізації характерний для державного та фінансового секторів. Державне управління є одним із лідерів цифрової трансформації завдяки розвитку електронного урядування, автоматизації адміністративних процесів та впровадженню

цифрової ідентифікації громадян. Значний внесок у розвиток цифрової держави здійснила платформа «Дія», яка забезпечує доступ до сотень електронних послуг та цифрових документів [4].

Таблиця 1

Порівняльна оцінка рівня цифровізації секторів економіки України за 2024-2025 рр.

Сектор економіки	Цифрова інфраструктура	Цифрові послуги	Автоматизація процесів	Цифрові компетентності	Інноваційна активність	Загальний рівень
Державний сектор	Високий	Високий	Високий	Високий	Середній	Високий
Фінансовий сектор	Високий	Високий	Високий	Високий	Високий	Високий
Освіта	Середній	Високий	Середній	Середній	Середній	Середній
Охорона здоров’я	Середній	Високий	Середній	Середній	Середній	Середній
Аграрний сектор	Середній	Середній	Середній	Середній	Високий	Середній
Промисловість	Середній	Низький	Середній	Середній	Середній	Середній–низький

Джерело: складено авторами на основі [1–5].

Фінансовий сектор демонструє високий рівень цифрової зрілості завдяки активному розвитку FinTech-технологій, цифрового банкінгу та безготівкових розрахунків. Україна входить до числа європейських країн із найбільш динамічним розвитком цифрових фінансових послуг. Значне поширення мобільного банкінгу, онлайн-кредитування та електронних платіжних систем сприяє підвищенню ефективності фінансового ринку та доступності фінансових послуг для населення [2].

Середній рівень цифровізації спостерігається в освітній та медичній сферах. У сфері освіти цифрова трансформація прискорилася внаслідок пандемії COVID-19 та подальших безпекових викликів. Розвиток дистанційного навчання, використання цифрових освітніх платформ та електронних навчальних ресурсів забезпечили безперервність освітнього процесу навіть за умов кризових ситуацій [5]. Водночас проблемою залишається нерівномірність доступу до цифрової інфраструктури між регіонами та недостатній рівень цифрових навичок окремих категорій населення.

У сфері охорони здоров’я важливим досягненням стало впровадження системи eHealth, електронних медичних записів, електронних рецептів та телемедичних сервісів. Завдяки цьому підвищилася доступність медичних послуг, покращився обмін інформацією між медичними закладами та зросла ефективність управління галуззю [4].

Аграрний сектор характеризується активним впровадженням технологій точного землеробства, супутникового моніторингу, систем GPS-навігації та Інтернету речей. Використання цифрових технологій дозволяє аграрним підприємствам оптимізувати виробничі процеси, зменшувати витрати ресурсів та підвищувати врожайність. Разом із тим рівень цифровізації малих фермерських господарств залишається недостатнім через обмежені інвестиційні можливості [1].

Промисловий сектор має найнижчий рівень цифрової зрілості серед досліджуваних сфер. Незважаючи на впровадження окремими підприємствами концепції Industry 4.0, використання робототехніки, штучного інтелекту та великих даних, більшість виробничих підприємств все ще перебуває на початкових етапах цифрової модернізації [5]. Основними стримуючими факторами є дефіцит інвестиційних ресурсів, високі витрати на цифрову трансформацію та недостатня кількість кваліфікованих спеціалістів.

Отже, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що цифровізація стала одним із ключових драйверів модернізації економіки України. Найбільш цифрово зрілими секторами є державне управління та фінансова сфера, тоді як промисловість і частково аграрний сектор потребують прискорення процесів цифрової трансформації. Подальший розвиток цифрової економіки України повинен бути спрямований на розширення цифрової інфраструктури, підвищення цифрових компетентностей населення, підтримку інноваційної діяльності підприємств та інтеграцію до європейського цифрового простору.

Список використаних джерел:

1. Губарєва І. О. Оцінка рівня цифровізації економіки України та країн-членів ЄС. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/otsinka-rivnya-tsifrovizatsiyi-ekonomiki-ukrayini-ta-krayin-chleniv-es?utm_source (дата звернення: 20.05.2026)
2. Оцінка процесів цифровізації в країнах світу та Україні. Бізнес Інформ. 2024. № 9. С. 75–93. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-9_0-pages-75_93.pdf?utm (дата звернення: 20.05.2026)
3. Аналіз рівня цифровізації України в контексті формування державної політики цифрового розвитку. Держава та регіони. 2021. URL: https://pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2021/4.pdf?utm (дата звернення: 20.05.2026)
4. Міністерство цифрової трансформації України. Офіційний портал. Держава та регіони. URL: https://thedigital.gov.ua/ (дата звернення: 20.05.2026)
5. Національний інститут стратегічних досліджень. Аналітичні матеріали щодо цифрової трансформації економіки України. URL: https://niss.gov.ua/ (дата звернення: 20.05.2026)

УДК 339.138:658.15

Фісуненко Н.О.
к.е.н., доцент, в.о. завідувача кафедри девелопменту нерухомості, фінансів, обліку та маркетингу
Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро,
Україна

Маргарян М.Л.
викладач
кафедри девелопменту нерухомості, фінансів, обліку та маркетингу
Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро,
Україна

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Сучасний розвиток ринкового середовища характеризується високим рівнем конкуренції, швидкими змінами поведінки споживачів та активним впровадженням інноваційних підходів у діяльність підприємств. За таких умов особливого значення набуває використання сучасних інструментів інтернет-маркетингу та удосконалення системи фінансово-економічного управління. Саме поєднання маркетингових інновацій, аналітичних технологій і сучасних управлінських рішень створює передумови для підвищення конкурентоспроможності підприємств, забезпечення їх фінансової стійкості та адаптації до змін ринкового середовища.

Інтернет-маркетинг у сучасних умовах перетворився на важливий елемент системи стратегічного управління підприємством. Його розвиток пов’язаний із поширенням цифрових платформ, соціальних мереж, мобільних технологій та інструментів маркетингової аналітики. Науковці зазначають, що сучасний інтернет-маркетинг охоплює комплекс методів і технологій, спрямованих на просування товарів та послуг у цифровому середовищі, формування позитивного іміджу бренду та забезпечення ефективної взаємодії зі споживачами [5].

Одним із ключових напрямів розвитку сучасного інтернет-маркетингу є використання соціальних мереж. Платформи Instagram, Facebook, TikTok, YouTube та LinkedIn забезпечують підприємствам можливість безпосередньої комунікації з цільовою аудиторією, підвищення рівня впізнаваності бренду та просування продукції на ринку. Крім того, соціальні мережі створюють умови для швидкого поширення інформації, отримання зворотного зв’язку від споживачів та формування довгострокових відносин із клієнтами [4].

Важливою тенденцією розвитку маркетингової діяльності є активне використання відеомаркетингу. Відеоконтент дозволяє підприємствам більш ефективно привертати увагу споживачів, формувати емоційний зв'язок із брендом та підвищувати рівень залучення аудиторії. Найбільш популярними форматами залишаються короткі відеоролики, які активно використовуються у TikTok, Instagram Reels та YouTube Shorts [3]. Такі інструменти забезпечують високу ефективність рекламних кампаній та сприяють підвищенню результативності маркетингових комунікацій.

Суттєвий вплив на розвиток сучасного маркетингу має використання технологій штучного інтелекту та автоматизованих систем аналізу даних. Їх застосування дозволяє здійснювати сегментацію споживачів, аналізувати поведінкові характеристики клієнтів, прогнозувати попит та персоналізувати рекламні кампанії [1]. Завдяки цьому підприємства отримують можливість підвищувати ефективність маркетингових рішень і більш раціонально використовувати фінансові ресурси.

Особливого значення набуває персоналізація маркетингових комунікацій. Сучасні споживачі очікують індивідуального підходу, адаптованого контенту та персоналізованих пропозицій. Використання аналітичних інструментів і цифрових технологій дозволяє підприємствам формувати персоналізовані рекламні повідомлення, здійснювати індивідуальне налаштування контенту та підвищувати рівень лояльності клієнтів [5]. Персоналізація позитивно впливає на ефективність маркетингової діяльності та сприяє зміцненню конкурентних позицій підприємства.

Поряд із розвитком інтернет-маркетингу суттєвих змін зазнає система фінансово-економічного управління підприємствами. Сучасні умови господарювання вимагають використання інноваційних підходів до управління фінансовими ресурсами, бюджетування, оцінювання ризиків та контролю ефективності діяльності підприємств. У зв'язку з цим підприємства активно впроваджують автоматизовані системи управління фінансами, електронний документообіг та аналітичні платформи для підтримки управлінських рішень.

Використання сучасних фінансово-аналітичних систем забезпечує можливість оперативного моніторингу фінансового стану підприємства, прогнозування ризиків та оцінювання ефективності використання ресурсів. Особливого значення набуває інтеграція маркетингових і фінансових показників у єдину систему управління підприємством. Такий підхід дозволяє оцінювати результативність маркетингових заходів, визначати рентабельність рекламних кампаній та аналізувати їх вплив на фінансові результати діяльності підприємства [2].

Одним із важливих напрямів удосконалення фінансово-економічного управління є використання CRM- та ERP-систем. Застосування таких систем забезпечує автоматизацію управлінських процесів, підвищення

ефективності роботи з клієнтами, оптимізацію витрат та покращення якості прийняття управлінських рішень. Крім того, використання сучасних цифрових технологій сприяє підвищенню прозорості фінансових процесів та ефективності контролю за використанням ресурсів підприємства.

Сучасні підприємства також активно використовують чат-боти та автоматизовані системи підтримки клієнтів. Такі інструменти забезпечують оперативну взаємодію зі споживачами, скорочення витрат часу на обробку запитів та підвищення якості обслуговування клієнтів [4]. У поєднанні з інноваційними фінансово-економічними інструментами це створює умови для підвищення загальної ефективності діяльності підприємств.

Важливим напрямом розвитку сучасного маркетингу є також оптимізація мобільного контенту та голосового пошуку. Зростання використання мобільних пристроїв і цифрових сервісів обумовлює необхідність адаптації маркетингових стратегій до нових форматів комунікації. Оптимізація контенту для мобільних платформ дозволяє підприємствам розширити аудиторію, покращити користувацький досвід та підвищити ефективність цифрових комунікацій [3].

Таким чином, сучасні тенденції розвитку інтернет-маркетингу та фінансово-економічного управління свідчать про активне впровадження інноваційних технологій у діяльність підприємств. Використання соціальних мереж, відеомаркетингу, штучного інтелекту, аналітичних систем та автоматизованих фінансових інструментів забезпечує підвищення ефективності управлінських рішень, зміцнення конкурентних позицій підприємств та створення передумов для їх стабільного розвитку у сучасному ринковому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Ma L., Sun B. Machine learning and AI in marketing – connecting computing power to human insights. *International Journal of Research in Marketing*. 2020. Vol. 37. No. 3. P. 481–504.
2. Грабович І. В. Світові тенденції застосування інструментів цифрового маркетингу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 42. С. 34–41.
3. Луханіна К. А. Глобальні тренди інтернет-маркетингу: сучасний вимір та майбутні трансформації. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60.
4. Храпкіна В., Брюшко Н. Сучасні тренди інтернет-маркетингу. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-64.
5. Черниш Т. Світові тренди інтернет-маркетингу. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 6. С. 112–127.

УДК 336.1:352:338.244.47

Щур Р.І.
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
Україна

Урбанович М.М.
здобувач ОР доктор філософії,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів,
Україна

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ

Реформа фінансової децентралізації надала територіальним громадам (ТГ) України суттєву самостійність у формуванні місцевих бюджетів та управлінні розвитком територій. Водночас вона поставила перед органами місцевого самоврядування нові виклики – пошук і освоєння сучасних фінансових механізмів, здатних забезпечити сталий розвиток громад в умовах обмеженості внутрішніх ресурсів та збройної агресії проти України.

Євроінтеграційний вектор розвитку держави перетворює питання доступу ТГ до фінансових інструментів Європейського Союзу на ключовий елемент місцевої фінансової політики. Здатність громад залучати грантові, кредитні та змішані ресурси ЄС і окремих країн-членів безпосередньо визначає темпи відновлення місцевої економіки, розбудови соціальної та екологічної інфраструктури, впровадження цифрових і «зелених» рішень.

Мета дослідження полягає у систематизації сучасних фінансових інструментів ЄС для забезпечення сталого розвитку ТГ України та визначенні пріоритетних напрямків їх практичного використання в умовах євроінтеграції та повоєнного відновлення.

Концепція сталого розвитку базується на гармонійному поєднанні трьох складових: економічного зростання, соціальної справедливості та екологічної безпеки. Її формування пройшло кілька ключових етапів – від Стокгольмської конференції ООН 1972 року до Саміту ООН 2015 року, на якому було прийнято 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) на період до 2030 року. Україна адаптувала ці цілі до власних реалій, а Ціль № 11 – «забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст та населених пунктів» – набуває особливої ваги в контексті децентралізації та відновлення [1].

У структурі фінансових інструментів розвитку ТГ виокремлюють три групи: бюджетні (оподаткування, муніципальні закупівлі, державна підтримка), інвестиційні та кредитні (запозичення, інноваційне й інвестиційне фінансування). В умовах цифровізації до них додаються

цифрові інструменти – онлайн-платформи для емісії муніципальних облігацій, краудфандингові майданчики, цифрові інноваційні хаби [2]. У грудні 2025 року в Україні офіційно запущено Платформу фінансування сталого розвитку, що орієнтована на координацію екологічної політики та залучення приватних інвестицій відповідно до стандартів ЄС.

Досягнення ЦСР на рівні ТГ в умовах обмеженості власних ресурсів і воєнних руйнувань неможливе без зовнішньої фінансової підтримки. ЄС надає таку підтримку через широкий спектр інструментів і програм. Серед основних – Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва (NDICI), який охоплює гранти, бюджетну підтримку та інструменти змішаного фінансування; ініціатива «EU4Business», орієнтована на розвиток малого і середнього бізнесу на місцях; Програма LIFE 2021–2027, що підтримує екологічні та кліматичні проєкти; інструмент Ukraine Facility, спрямований на структурну підтримку відновлення і реформ.

Паралельно значний обсяг ресурсів надходить від урядових і фінансових установ окремих країн-членів ЄС: швейцарська програма GoLocal та польський банк розвитку BGK підтримують відновлення місцевої економіки й інфраструктури; Швейцарська агенція розвитку (програма EGAP) фінансує впровадження електронних послуг для бізнесу та мешканців громад; Німецький банк розвитку KfW спрямовує кошти на відновлення соціальної інфраструктури й створення робочих місць [3].

Для отримання доступу до цих ресурсів ТГ мають відповідати ключовим вимогам ЄС: забезпечувати сталість проєктів, активно впроваджувати цифрові рішення та дотримуватися принципу інклюзивності. Крім того, ESG-трансформація, що набуває дедалі більшого поширення, обумовлює необхідність розробки громадами власних ESG-стратегій – це розширює коло потенційних інвесторів і зміцнює довіру до органів місцевого самоврядування.

Попри наявність широкого переліку доступних інструментів, значна їх частина залишається практично незадіяною на рівні вітчизняних громад. Зокрема, випуск «зелених» облігацій, фінансовий інжиніринг і фандрейзинг – механізми, що активно використовуються в країнах ЄС, – поки що не набули реального поширення в Україні. Подолання цього розриву потребує підвищення фінансової спроможності та компетентності місцевих органів влади, удосконалення нормативно-правової бази та цілеспрямованого поширення передових практик.

Поглиблення євроінтеграції України актуалізує завдання системного освоєння фінансових інструментів ЄС для забезпечення сталого розвитку ТГ. Грантові, кредитні та змішані механізми фінансування створюють реальні можливості для відновлення місцевої економіки, розбудови інфраструктури та переходу до «зеленої» моделі розвитку – за умови відповідності громад стандартам прозорості, цифровізації та сталості.

Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення

практики запровадження «зелених» облігацій, фінансового інжинірингу та фандрейзингу на рівні ТГ, а також розробка методичних засад формування ESG-стратегій для українських громад з урахуванням досвіду країн ЄС.

Список використаних джерел:
1. Бліщук К. Сталий розвиток територіальних громад в контексті децентралізаційних змін. *Економічний простір.* 2024. № 190. С. 104–107. DOI: https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-19.
2. Парубець О. Цифрові інструменти управління місцевими фінансовими ресурсами. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2023. № 4 (36). С. 225–237. DOI: https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4(36)-225-237.
3. Щур Р. І., Припхан І. І., Урбанович М. М. Дослідження ефективності використання фінансових інструментів відновлення та розвитку територіальних громад України. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2025. № 1 (41). С. 337–350. DOI: https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-1(41)-337-350.

UDC 336.532

Radosław Dziuba
PhD. in Economics, Assistant Professor,
University of Lodz
Faculty of Economics and Sociology,
Lodz,
Poland

FINANCING FOR RESEARCH AND DEVELOPMENT IN SELECTED EU COUNTRIES AND ENHANCING ECONOMIC COMPETITIVENESS

The modern global economy relies increasingly on knowledge, innovation, and the effective transfer of technology into economic practice. Countries that achieve the highest levels of competitiveness develop their economies through their ability to create and implement innovations, which have become a fundamental driver of economic growth. Research and development (R&D) is of particular importance in this regard, recognized in the European Union as one of the most important factors in enhancing the competitiveness of economies. To strengthen the EU's position vis-à-vis global competitors, instruments supporting innovation are being developed, among which S3 regional smart specialization strategies play a significant role.

S3 strategies constitute one of the main instruments of EU cohesion policy following the 2014 reform. Their fundamental premise is to develop regional competitive advantages by focusing on areas with the greatest development potential. In practice, this requires cooperation between the scientific sector, public administration, and businesses, which is intended to lead to the creation of

regional innovation ecosystems. Particular importance is attached to the business sector, as it is business that is responsible for commercializing research results and implementing innovations into the economy. Innovation-driven entrepreneurship enables more effective implementation of regional strategies and enhances the competitiveness of European economies [1].

Among European Union countries, Croatia belongs to the "emerging innovators" group according to the European Innovation Scoreboard 2024 and holds the leading position in this category. Poland is ranked immediately behind Croatia. Both countries are characterized by a gradual increase in R&D spending, though funding levels remain lower than in countries considered innovation leaders, such as Belgium or Denmark. The average level of R&D expenditure as a percentage of GDP for the EU in 2015–2023 was 2.19%. In Belgium, it reached approximately 3% of GDP, while in Denmark it was 2.96% of GDP. Croatia averaged 1.09% of GDP, and Poland 1.25% of GDP. At the same time, a steady increase in spending is evident in both countries. In 2023, Poland allocated 1.56% of GDP to R&D activities, while Croatia allocated 1.39% of GDP [2].

An important factor influencing the development of innovation is the structure of research funding. The highest levels of competitiveness are achieved by countries where the private sector plays a dominant role in funding research and development activities. In Belgium, the BERD ratio, which measures corporate spending on R&D, reached nearly 2.5% of GDP in 2023. In Denmark, it remained at around 1.8–2% of GDP. By comparison, in Croatia this ratio stood at 0.76% of GDP, while in Poland it was 1% of GDP [2]. Despite a clear increase in both countries, the level of corporate involvement remains significantly lower than in the countries belonging to the group of innovation leaders.

The importance of the business sector stems primarily from its role in translating research outcomes into economic practice. Business funding of research increases the chances of commercializing innovations, as the private sector is primarily involved in applied and experimental research directly linked to market needs [3]. In countries with the highest levels of innovation, there is strong collaboration between the science and business sectors, which enables the effective implementation of new technologies and increases the economy's competitiveness.

Government spending on research and development remains significantly lower than private-sector investment. The highest level of public funding is found in Belgium and Slovenia, while Poland has a very low level of public spending on R&D. In the higher education sector, Denmark has the highest rates, with spending exceeding 1% of GDP [2]. Croatia and Poland allocate significantly fewer funds to this purpose, although a gradual increase in spending is evident in both countries. The nonprofit sector plays virtually no significant role in research funding in either Croatia or Poland.

The structure of R&D spending by research type reveals clear differences between countries classified as innovation leaders and those in the "emerging innovators" group. Belgium and Denmark allocate the largest amounts to applied

and experimental research, which have the greatest implementation potential. Belgium spends an average of 1.44% of GDP on applied research and 1.13% of GDP on experimental research, while Denmark spends 1.01% and 1.42% of GDP, respectively. In Croatia, funding for applied research averaged 0.30% of GDP, and for experimental research 0.45% of GDP. In Poland, these figures were 0.19% and 0.64% of GDP, respectively [2].

The relatively high proportion of basic research, coupled with low levels of funding for applied research, limits the potential for effectively transferring innovations into the economy. In the most innovative countries, research directly linked to the practical application of scientific findings predominates. In Belgium and Denmark, businesses remain the primary source of funding for applied and experimental research. In Poland and Croatia, the business sector's involvement in funding applied research remains insufficient, which limits opportunities for technology transfer to industry and undermines the effectiveness of smart specialization strategies.

In the case of Poland, there is a clear problem of insufficient integration of regional innovation ecosystems with the national innovation development strategy. Links between the science sector and industry remain weak, particularly outside the largest research centers. This limits the effectiveness of S3 strategy implementation and hinders the commercialization of research results. At the same time, both Poland and Croatia demonstrate significant potential for increasing competitiveness, provided that private-sector involvement in funding research and development activities is increased.

Croatia's Smart Specialization Strategy for 2021–2027 focuses primarily on areas such as health and quality of life, energy and a sustainable environment, transport and mobility, security, and the food economy and bioeconomy [4]. The structure of R&D spending indicates that the largest expenditures are directed toward engineering and technology. Spending in this sector increased from 0.31% of GDP in 2015 to 0.66% of GDP in 2022 [2]. A high level of funding is also allocated to medical and health sciences. In contrast, significantly lower expenditures are directed toward the social sciences, humanities, and agricultural sciences.

Rising expenditures on engineering, technology, and research related to energy and the environment indicate that Croatia's innovation policy is increasingly aligning with the objectives of EU cohesion policy and the smart specialization strategy. A gradual development of regional innovation ecosystems and growing awareness of the importance of innovation for sustainable economic growth are evident. However, significant challenges remain regarding insufficient support for environmental technologies, knowledge-based services, and the development of digital skills.

The increase in R&D spending in countries classified as "emerging innovators" can be interpreted as a sign of the maturation of their innovation systems and the increasingly effective use of EU funds. However, sustainable growth in economic competitiveness requires the establishment of a stable model of cooperation between the public sector, academia, and business. Of particular

importance is increasing the private sector's share in funding applied and experimental research, as this is the area that offers the greatest opportunities for commercializing the results of R&D and boosting the competitiveness of the European economy.

Referencess:

1. Marrocu E., Paci R., Rigby D., Usai S., 2023, *Evaluating the implementation of Smart Specialization policy*, Regional Studies, 57:1, p. 113, DOI: 10.1080/00343404.2022.2047915.
2. EUROSTAT, 2025, https://ec.europa.eu/eurostat/data/database (accessed: 20.06.2025).
3. Gajewski M., 2021, *Wpływ wsparcia działalności badawczo-rozwojowej w polityce spójności 2014-2020 na konkurencyjność i innowacyjność gospodarki – I etap: badanie w trakcie wdrażania;* https://www.ewaluacja.gov.pl/media/99556/Raport_badania_rozwoj.pdf; IDEA Instytut Sp. z o.o. Warsaw 2021 p. 110 (accessed: 02.08.2025)
4. Interreg Central Europe, 2025, *Circular design and development of Sustainable products in 4 key sectors in Central Europe, Analysis of S3 Strategies of Participating Regions/Countries* https://www.interreg-central.eu/wp-content/uploads/2025/03/Analysis-of-S3-regional-strategies.pdf, 2024, p. 7 (accessed: 03.07.2025).

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Івано-Франківська обласна рада
Національна академія наук вищої освіти України
ГО «Агенти змін-ІФ»
Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування «Асоціація об'єднаних територіальних громад»
Академія економічних досліджень Молдови, Кишинів (Молдова)
Вінницький національний технічний університет (Україна)
Запорізький національний університет (Україна)
ЗВО «Університет трансформації майбутнього», м. Чернігів (Україна)
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)
Лодзький університет (Польща)
Луцький національний технічний університет (Україна)
Львівський торговельно-економічний університет (Україна)
Національна академія статистики, обліку та аудиту (Україна)
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Україна)
Національний університет «Києво-Могилянська академія» (Україна)
Національний університет «Київський авіаційний інститут» (Україна)
Одеський національний університет імені І.І. Мечнікова (Україна)
Інститут організації виробничих систем Політехніки Варшавської (Польща)
Поморський університет в Слупську (Польща)
Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Румунія)
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Україна)
Херсонський національний технічний університет (Україна)

«Сучасні виклики та тенденції розвитку фінансово-економічних систем»

Збірник
тез доповідей

І Міжнародної науково-практичної конференції
27-28 квітня 2026 року

В авторській редакції.